

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ORTADOĞU COĞRAFYASI ANABİLİM DALI

TÜRKİYE-BAHREYN, BİRLEŞİK ARAP
EMİRLİKLERİ, KATAR, KUVEYT TİCARİ
İLİŞKİLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Sümevra ÇAYAN

İstanbul, 2012

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ORTADOĞU COĞRAFYASI ANABİLİM DALI

**TÜRKİYE-BAHREYN, BİRLEŞİK ARAP
EMİRLİKLERİ, KATAR, KUVEYT TİCARİ
İLİŞKİLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

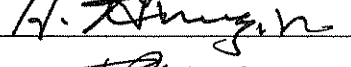

Sümevra ÇAYAN

Danışman: Doç.Dr. Hülya KAYALI

İstanbul, 2012

TEZ ONAYI

Enstitümüzün, Ortadoğu Coğrafyası Anabilim Dalında Yüksek Lisans öğrenimi gören 506109003 no. lu Sümeyra ÇAYAN' ın hazırladığı "Türkiye-Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Kuveyt Ticari İlişkileri" konulu yüksek lisans tezi ile ilgili tez savunması ve sözlü sınavı Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin 15. Maddesi uyarınca ~~18.09.2012~~ tarihinde saat ~~13.30~~ da yapılmış sorulara alınan cevaplar sonucunda adayın tezinin ~~'Kabulu.....'~~ ne OYBİRLİĞİ/~~OYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Doç. Dr. Hülya KAYALI	Kabul	
Doç. Dr. Hamza AKENGİN	Kabul	
Yard. Doç. Dr. Hüsniye DOLDUR	Kabul	

ÖNSÖZ

Türkiye'nin Körfez ülkelerinden Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar ve Kuveyt ile olan ticarî ilişkilerini inceleyerek, geleceğe yönelik öngörülere girdi sağlamak maksadıyla bu tezi hazırladım.

Körfez ülkelerinden olan bu dört ülke adı istikrarsızlık ile birlikte anılan Ortadoğu'da nispeten istikrarlı yapıları ve önemli sermaye birikimleri nedeniyle giderek gelişen Türk imalat sektörü için önemli birer pazar olma potansiyeline sahiptir. Bu pazar potansiyelinin yanında bu ülkelerin sahip oldukları sermaye birikimleri hızla büyümekte olan Türk ekonomisi için özel önem arz etmektedir. Türkiye ile bu dört ülke arasında giderek artan ticaret hacmi, hammaddeden imalat sanayine doğru kayan bir seyir izlemektedir. Bununla birlikte, ülkelerin demografik yapıları ve petrol fiyatlarındaki dalgalanmalar gibi faktörler bu pazarların istikrarını bozucu rol oynayabilmektedir. Bu pazarlar, Türkiye'nin geleneksel olarak ticaret yaptığı Batı ve diğer Ortadoğu ülkelerinin pazarlarına kıyasla oldukça küçük olsalar da, dış ticaretin gelişmesi finans sektöründeki işbirliğinin önünü açma potansiyeli itibarıyla önem arz etmektedirler.

Bu çalışmada, temel olarak Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Dış Ticaret Müsteşarlığı ve ilgili ülkelerin millî istatistik kurumlarının verilerinden faydalanılmıştır. Her ülkenin dış ticareti ile ilgili genel bilgi verilmiş ve son olarak da ülkeler arası ticaret madde gruplarına göre incelenmiştir.

Bu çalışma sırasında tavsiyeleri ile benden emeğini esirgemeyen çok değerli tez danışmanım Doç. Dr. Hülya KAYALI hocama şükranlarımı sunarım.

Sümevra Çayan

Ağustos 2012, İstanbul

ÖZET

Bu tez çalışması, Türkiye'nin dört Körfez ülkesi (Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar ve Kuveyt) ile olan dış ticaretini incelemektedir. Bu çalışmada, önce her ülkenin dış ticareti genel olarak incelenmiş, daha sonra bu ülkelerin Türkiye ile olan dış ticareti Standart Uluslararası Ticarî Tasnif (Standard International Trade Classification-SITC) kriterleri ışığında incelenmiştir. Bu tez çalışması, Türkiye'nin bu ülkelerle olan dış ticaretini neden-sonuç ilişkisi içerisinde inceleyerek, yükseliş ve düşüşleri ortaya koymayı ve bunları tahlil etmeyi hedeflemektedir.

İncelemeye konu olan küçük fakat yüksek sermaye birikimine sahip dört Körfez ülkesi petrole aşırı bağımlı ekonomilerini çeşitlendirmek için yeni yatırım alanları aramaktadırlar. Bu ülkelerin nüfusları oldukça az olmasına rağmen genç nüfusun genel nüfusa oranı yüksektir. Bu demografik yapı bu ülkelerin cazip birer tüketim pazarı haline gelmesinde önemli bir etkidir. Kültürel ve tarihî bağlar bu ülkelerin Türkiye ile ticarî bağlar kurmalarını kolaylaştıran nedenlerin başında gelmektedir.

Bu ülkelere yönelik dış ticaretin gelişmesinin önündeki en önemli engel ise Türkiye'den bu ülkelere giden en kısa yolların halen iç istikrar sorunları yaşayan Irak veya Suriye'den geçiyor olmasıdır. Türkiye'nin bu ülkelerle olan dış ticaretindeki diğer bir engel ise dış ticaretin yeterince kurumsallaşmamış olmasıdır. Diğer bir ifadeyle tarafların hükümet ve hükümet-dışı kuruluşlarının dış ticaretteki düzenleyici ve istikrar kazandırıcı rolü oldukça zayıftır. Bu durum, dış ticaretteki ani düşüş ve yükselişlerin de nedenlerinden birisidir.

Bu tez çalışmasında, Türkiye İstatistik Kurumu (TUIK) verileri ve Dış Ticaret Müsteşarlığı İstatistikleri ile ilgili ülkelerin bakanlıklarının ve istatistik enstitülerinin verileri kullanılmıştır.

ABSTRACT

This thesis analyses the trade between Turkey and four Gulf countries namely, Bahrain, United Arab Emirates, Qatar and Kuwait. The methodology for each country starts with the general geographic characteristics, continues with foreign-trade and concludes by analyzing the trade between the country and Turkey according to Standard International Trade Classification (SITC). The thesis aims to analyze the rises and falls through the glass of causality.

These four Gulf Countries, small yet with an accumulated capital, are looking for opportunities of investment for reasons of diversifying their highly oil dependent economies. Their populations are relatively small yet highly diversified due to the high number of migrant workers. However, their birth rate is well below the world average. This makes them a lucrative consumer market. One of the most important factors in their trade with Turkey is the cultural ties.

There are impediments as well as opportunities. First are the lines of communication from Gulf to Turkey have to pass through either Iraq or Syria, both of which are prone to destabilization at any time. The second impediment is the institutionalization. Turkey's trade with Gulf countries are not founded upon solid bases in terms of institutionalization unlike European countries. This explains the sharp declines and rises in some products. Lack of overarching platforms poses the biggest challenge to trade with these countries.

This thesis used the data from Turkish Statistics Authority (Türkiye İstatistik Kurumu-TÜİK) and statistical data of various sources such as Turkish Undersecretariat for Foreign Trade and statistical institutions of respective countries. These four Gulf countries publish and up-to-date trade data.

In this thesis, trade with these four Gulf Countries has been analyzed to provide a basis for analysis for future projection.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLO LİSTESİ.....	ix
ŞEKİL LİSTESİ.....	xvi
KISALTMALAR.....	xxi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN DIŞ TİCARETİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. TÜRKİYE’NİN DIŞ TİCARETİNE GENEL BİR BAKIŞ VE 1980 SONRASI YAPISAL DEĞİŞİKLİKLER.....	4
1.2. TÜRKİYE’NİN 1980-2010 DÖNEMİ DIŞ TİCARETİNİN GELİŞİMİ.....	9

İKİNCİ BÖLÜM
TÜRKİYE-BAHREYN TİCARİ İLİŞKİLERİ

2.1. BAHREYN'İN GENEL COĞRAFÎ ÖZELLİKLERİ.....	19
2.2. BAHREYN'İN DIŞ TİCARETİ.....	25
2.3. TÜRKİYE-BAHREYN TİCARİ İLİŞKİLERİ.....	30
2.3.1. TÜRKİYE-BAHREYN TİCARET ANLAŞMALARI.....	34
2.4. MADDE GRUPLARINA GÖRE TÜRKİYE-BAHREYN TİCARİ İLİŞKİLERİ...35	
2.4.1.CANLI HAYVANLAR VE GIDA ÜRÜNLERİ.....	35
2.4.2.İÇKİ VE TÜTÜN.....	38
2.4.3.AKARYAKIT HARİÇ YENİLMİYEN HAMMADDELER	40
2.4.4.MİNERAL YAKITLAR, YAĞLAR VE ALKALİ ÜRÜNLER.....	43
2.4.5.HAYVANSAL, BİTKİSEL KATI VE SIVI YAĞLAR, MUMLAR.....	45
2.4.6.KİMYA SANAYİ VE BUNA BAĞLI SANAYİ ÜRÜNLERİ.....	47
2.4.7.İŞLENMİŞ MALLAR.....	50
2.4.8.MAKİNALAR VE TAŞIT ARAÇLARI.....	54
2.4.9.ÇEŞİTLİ MAMUL EŞYA.....	58
2.4.10.SITC'DE SINIFLANDIRILMAMIŞ EŞYALAR.....	61

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TÜRKİYE-BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ TİCARİ İLİŞKİLERİ

3.1. BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİNİN GENEL COĞRAFÎ ÖZELLİKLERİ.....	64
3.2. BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ'NİN DIŞ TİCARETİ.....	68

3.3.	TÜRKİYE-BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ TİCARİ İLİŞKİLERİ.....	73
3.3.1.	TÜRKİYE-BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ TİCARET ANLAŞMALARI.....	76
3.4.	MADDE GRUPLARINA GÖRE TÜRKİYE-BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ TİCARİ İLİŞKİLERİ.....	77
3.4.1.	CANLI HAYVANLAR VE GIDA ÜRÜNLERİ.....	77
3.4.2.	İÇKİ VE TÜTÜN.....	80
3.4.3.	AKARYAKIT HARİÇ YENİLMEYEN HAMMADDELER	82
3.4.4.	MİNERAL YAKITLAR, YAĞLAR VE ALKALİ ÜRÜNLER.....	85
3.4.5.	HAYVANSAL, BİTKİSEL KATI VE SIVI YAĞLAR, MUMLAR.....	87
3.4.6.	KİMYA SANAYİ VE BUNA BAĞLI SANAYİ ÜRÜNLERİ.....	90
3.4.7.	İŞLENMİŞ MALLAR.....	93
3.4.8.	MAKİNALAR VE TAŞIT ARAÇLARI.....	95
3.4.9.	ÇEŞİTLİ MAMUL EŞYA.....	98
3.4.10.	SITC'DE SINIFLANDIRILMAMIŞ EŞYALAR.....	102

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE-KATAR TİCARİ İLİŞKİLERİ

4.1.	KATAR'IN GENEL COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ.....	105
4.2.	KATAR'IN DIŞ TİCARETİ.....	110
4.3.	TÜRKİYE-KATAR TİCARİ İLİŞKİLERİ.....	115
4.3.1.	TÜRKİYE-KATAR TİCARET ANLAŞMALARI.....	118
4.4.	MADDE GRUPLARINA GÖRE TÜRKİYE-KATAR TİCARİ İLİŞKİLERİ.....	119
4.4.1.	CANLI HAYVANLAR VE GIDA ÜRÜNLERİ.....	119

4.4.2.İÇKİ VE TÛTÛN.....	121
4.4.3.AKARYAKIT HARİÇ YENİLMEYEN HAMMADDELER	123
4.4.4.MİNERAL YAKITLAR, YAĞLAR VE ALKALİ ÜRÜNLER.....	125
4.4.5.HAYVANSAL, BİTKİSEL KATI VE SIVI YAĞLAR, MUMLAR.....	128
4.4.6.KİMYA SANAYİ VE BUNA BAĞLI SANAYİ ÜRÜNLERİ.....	130
4.4.7.İŞLENMİŞ MALLAR.....	133
4.4.8.MAKİNALAR VE TAŞIT ARAÇLARI.....	137
4.4.9.ÇEŞİTLİ MAMUL EŞYA.....	140
4.4.10.SITC'DE SINIFLANDIRILMAMIŞ EŞYALAR.....	143

BEŞİNCİ BÖLÛM

TÛRKİYE-KUVEYT TİCARİ İLİŞKİLERİ

5.1. KUVEYT'İN GENEL COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ.....	146
5.2. KUVEYT'İN DIŞ TİCARETİ.....	150
5.3. TÛRKİYE-KUVEYT TİCARİ İLİŞKİLERİ.....	153
5.3.1. TÛRKİYE-KUVEYT TİCARET ANLAŞMALARI.....	156
5.4. MADDE GRUPLARINA GÖRE TÛRKİYE-KUVEYT TİCARİ İLİŞKİLERİ....	158
5.4.1.CANLI HAYVANLAR VE GIDA ÜRÜNLERİ.....	158
5.4.2.İÇKİ VE TÛTÛN.....	161
5.4.3.AKARYAKIT HARİÇ YENİLMEYEN HAMMADDELER	163
5.4.4.MİNERAL YAKITLAR, YAĞLAR VE ALKALİ ÜRÜNLER.....	166
5.4.5.HAYVANSAL, BİTKİSEL KATI VE SIVI YAĞLAR, MUMLAR.....	169
5.4.6.KİMYA SANAYİ VE BUNA BAĞLI SANAYİ ÜRÜNLERİ.....	171

5.4.7.İŞLENMİŞ MALLAR.....	174
5.4.8.MAKİNALAR VE TAŞIT ARAÇLARI.....	177
5.4.9.ÇEŞİTLİ MAMUL EŞYA.....	180
5.4.10.SITC'DE SINIFLANDIRILMAMIŞ EŞYALAR.....	183
SONUÇ.....	186
KAYNAKLAR.....	192

TABLO LİSTESİ

<u>Tablo No.</u>		<u>Sayfa No.</u>
Tablo 1.	: Türkiye'nin Dış Ticareti (1980-2010).....	10
Tablo 2.	: Türkiye'nin İhracatının Sektörlere Göre Dağılımı (1990-2006) (Milyon Dolar).....	11
Tablo 3.	: Ülke Gruplarına Göre Türkiye'nin İhracatı (1997-2010) (Milyon Dolar).....	12
Tablo 4.	: Türkiye'nin İthalatının Başlıca Sektörlere Göre Dağılımı (1980- 2010).....	14
Tablo 5.	: Ülke Gruplarına Göre Türkiye'nin İthalatı (1997-2010) (Milyon Dolar).....	16
Tablo 6.	: Bahreyn'in Ekonomik Göstergeleri (2005-2009).....	23
Tablo 7.	: Kamu Gelirlerinin Petrol ve Petrol Harici Ürünlere Dağılımı (2005- 2009) (Milyar Dolar).....	23
Tablo 8.	: Sektör Payları İtibariyle Millî Gelir (2007-2008).....	24
Tablo 9.	: Bahreyn'in Dış Ticaretinin 2005-2009 Yılları Arası Görünümü.....	25
Tablo 10.	: Bahreyn'in İhraç Ettiği Başlıca Ürünler (Bin Dolar) (2006-2009).....	26
Tablo 11.	: Bahreyn'in İthal Ettiği Başlıca Ürünler (Bin Dolar) (2006-2009).....	27
Tablo 12.	: Bahreyn'in Petrol Dışı Ürünler İhracatı Yaptığı Başlıca Ülkeler (2007-2009) (Bin Dolar).....	28
Tablo 13.	: Bahreyn'in İthalat Yaptığı Başlıca Ülkeler (2007-2009) (Bin Dolar)..	29
Tablo 14.	: Türkiye-Bahreyn Dış Ticareti (2000-2008) (Milyon Dolar).....	30
Tablo 15.	: Ürün Gruplarına Göre Türkiye'nin Bahreyn'e İhracatı (2006-2010) (Dolar).....	31
Tablo 16.	: Türkiye'nin Bahreyn'den İthalat Ettiği Başlıca Ürünler (2007-2009) (Milyon Dolar).....	33
Tablo 17.	: Türkiye-Bahreyn İkili Ticaretinin Mal Gruplarına Dağılımı (2009 yılı) (Milyon Dolar)	34
Tablo 18.	: Türkiye'nin Bahreyn'den Canlı Hayvanlar ve Gıda Ürünleri İthalatı (1970-2010).....	35

<u>Tablo No.</u>	<u>Sayfa No.</u>
Tablo 19. : Türkiye'nin Bahreyn'e Canlı Hayvanlar ve Gıda Ürünleri İhracatı (1970-2010).....	37
Tablo 20. : Türkiye'nin Bahreyn'den İçki ve Tütün İthalatı (1986-2010).....	38
Tablo 21. : Türkiye'nin Bahreyn'e İçki ve Tütün ihracatı (1986-2010).....	39
Tablo 22. : Türkiye'nin Bahreyn'den Akaryakıt Hariç Yenilmeyen Madde İthalatı (1976-2010).....	41
Tablo 23. : Türkiye'nin Bahreyn'e Akaryakıt Hariç Yenilmeyen Madde İhracatı (1976-2010).....	42
Tablo 24. : Türkiye'nin Bahreyn'den Mineral Yakıtlar, Yağlar ve Alkali Ürünler İthalatı (1972-2010).....	44
Tablo 25. : Türkiye'nin Bahreyn'e Mineral Yakıtlar, Yağlar ve Alkali Ürünler İhracatı (2002-2010).....	45
Tablo 26. : Türkiye'nin Bahreyn'e Hayvansal, Bitkisel Katı ve Sıvı Yağlar, Mumlar İhracatı (1971-2010).....	46
Tablo 27. : Türkiye'nin Bahreyn'den Kimya Sanayi ve Buna Bağlı Sanayi Ürünleri İthalatı (1972-2010).....	48
Tablo 28. : Türkiye'nin Bahreyn'e Kimya Sanayi ve Buna Bağlı Sanayi Ürünler İhracatı (1972-2010).....	49
Tablo 29. : Türkiye'nin Bahreyn'den İşlenmiş Mallar İthalatı (1971-2010).....	51
Tablo 30. : Türkiye'nin Bahreyn'e İşlenmiş Mallar İhracatı (1971-2010).....	53
Tablo 31. : Türkiye'nin Bahreyn'den Makinalar ve Taşıt Araçları İthalatı (1972-2010).....	55
Tablo 32. : Türkiye'nin Bahreyn'e Makinalar ve Taşıt Araçları İhracatı (1972-2010).....	57
Tablo 33. : Türkiye'nin Bahreyn'den Çeşitli Mamul Eşya İthalatı (1973-2010)....	59
Tablo 34. : Türkiye'nin Bahreyn'e Çeşitli Mamul Eşya İhracatı (1973-2010).....	60
Tablo 35. : Türkiye'nin Bahreyn'den SITC'de Sınıflandırılmamış Eşya İthalatı (2000-2010).....	61
Tablo 36. : Türkiye'nin Bahreyn'e SITC'de Sınıflandırılmamış Eşya İhracatı (2000-2010).....	62
Tablo 37. : Birleşik Arap Emirlikleri'nin Dış Ticareti (2005-2009) (Milyar Dolar).....	69

<u>Tablo No.</u>	<u>Sayfa No.</u>
Tablo 38. : Birleşik Arap Emirliklerinin İhraç Ettiği Başlıca Ürünler (2006-2008) (Milyon Dolar).....	70
Tablo 39. : Birleşik Arap Emirlikleri'nin İthalat Yaptığı Ülkeler (2006-2008) (Milyon Dolar).....	71
Tablo 40. : Türkiye-Birleşik Arap Emirlikleri Dış Ticaret Hacmi (2000-2009) (Milyon Dolar).....	73
Tablo 41. : Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'ne İhraç Ettiği Başlıca Ürünler (2007-2009) (Milyon Dolar).....	74
Tablo 42. : Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'nden İthal Ettiği Başlıca Ürünler (2007-2009) (Milyon Dolar).....	75
Tablo 43. : Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'nden Canlı Hayvanlar ve Gıda Ürünleri İthalatı (1986-2010).....	77
Tablo 44. : Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'ne Canlı Hayvanlar ve Gıda Ürünleri İhracatı (1985-2010).....	79
Tablo 45. : Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'ne İçki ve Tütün İhracatı (1989-2010).....	81
Tablo 46. : Birleşik Arap Emirlikleri'nden Akaryakıt Hariç Yenilmeyen Madde İthalatı (1973-2010).....	82
Tablo 47. : Birleşik Arap Emirlikleri'ne Akaryakıt Hariç Yenilmeyen Madde İhracatı (1984-2010).....	84
Tablo 48. : Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'nden Mineral Yakıtlar, Yağlar ve Alkali Ürünler İthalatı (1980-2010).....	85
Tablo 49. : Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'ne Mineral Yakıtlar, Yağlar ve Alkali Ürünler İhracatı (1990-2010).....	86
Tablo 50. : Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'nden Hayvansal, Bitkisel Yağlar ve Mumlar İthalatı (1996-2010).....	88
Tablo 51. : Birleşik Arap Emirlikleri'ne Hayvansal, Bitkisel Yağlar, Mumlar İhracatı (1982-2010).....	89
Tablo 52. : Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'nden Kimya Sanayi Ürünleri İthalatı (1980-2010).....	91
Tablo 53. : Birleşik Arap Emirlikleri'ne Kimya Sanayi ve Buna Bağlı Sanayi Ürünler İhracatı (1980-2010).....	92
Tablo 54. : Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'nden İşlenmiş Mallar İthalatı (1980-2010).....	93

<u>Tablo No.</u>	<u>Sayfa No.</u>
Tablo 55. : Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'ne İşlenmiş Mallar İhracatı (1969-2010).....	94
Tablo 56. : Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'nden Makinalar ve Taşıt Araçları İthalatı (1969-2010).....	96
Tablo 57. : Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'ne Makinalar ve Taşıt Araçları İhracatı (1969-2010).....	97
Tablo 58. : Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'nden Çeşitli Mamül Eşya İthalatı (1980-2010).....	99
Tablo 59. : Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'ne Çeşitli Mamül Eşya İhracatı (1980-2010).....	101
Tablo 60. : Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'nden SITC'de Sınıflandırılmamış Eşya İthalatı (1997-2010).....	102
Tablo 61. : Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'ne SITC'de Sınıflandırılmamış Eşya İhracatı (1995-2010).....	103
Tablo 62. : Katar'ın Temel Ekonomik Göstergeleri (2005-2009)	107
Tablo 63. : Katar Ekonomisinin Sektörel Görünümü (2005-2009)	107
Tablo 64. : Katar'ın Enerji Üretimi	110
Tablo 65. : Katar'ın Dış Ticareti (2007-2009) (Milyar Dolar).....	110
Tablo 66. : Katar'ın İhracatındaki Başlıca Ülkeler (2009 Yılı Rakamları) (Bin Dolar).....	111
Tablo 67. : Katar'ın İhracatındaki Başlıca Ürünler (2007-2009) (Bin Dolar).....	112
Tablo 68. : Katar'ın İthalatındaki Başlıca Ülkeler (2009 Yılı Rakamları) (Bin Dolar).....	113
Tablo 69. : Katar'ın İthalatında Başlıca Ürünler (2007-2009) (Bin Dolar).....	114
Tablo 70. : Katar ile Türkiye Dış Ticareti (1997-2009) (Milyon Dolar).....	115
Tablo 71. : Katar'a İhracatımızda Başlıca Ürünler (Dolar).....	116
Tablo 72. : Katar'dan İthalatımızda Başlıca Ürünler (2005-2009) (Dolar).....	117
Tablo 73. : Türkiye'nin Katar'dan Canlı Hayvanlar ve Gıda Ürünleri İthalatı (1982-2010).....	119
Tablo 74. : Türkiye'nin Katar'dan Canlı Hayvanlar ve Gıda Ürünleri İhracatı (1982-2010).....	120
Tablo 75. : Türkiye'nin Katar'a İçki ve Tütün İhracatı (1985-2010).....	122

<u>Tablo No.</u>	<u>Sayfa No.</u>
Tablo 76. : Türkiye'nin Katar'dan Akaryakıt Hariç Yenilmeyen Madde İthalatı (1985-2010).....	123
Tablo 77. : Türkiye'nin Katar'a Akaryakıt Hariç Yenilmeyen Madde İhracatı (1982-2010).....	124
Tablo 78. : Türkiye'nin Katar'dan Mineral Yakıtlar, Yağlar ve Alkali Ürünler İthalatı (1986-2010).....	126
Tablo 79. : Türkiye'nin Katar'a Mineral Yakıtlar, Yağlar ve Alkali Ürünler İhracatı (1996-2010).....	127
Tablo 80. : Türkiye'nin Katar'dan Hayvansal, Bitkisel Katı ve Sıvı Yağlar, Mumlar İthalatı (1982-2010).....	128
Tablo 81. : Türkiye'nin Katar'a Hayvansal, Bitkisel Katı ve Sıvı Yağlar, Mumlar İhracatı (1982-2010).....	129
Tablo 82. : Türkiye'nin Katar'dan Kimya Sanayi ve Buna Bağlı Sanayi Ürünleri İthalatı (1982-2010).....	131
Tablo 83. : Türkiye'nin Katar'a Kimya Sanayi ve Buna Bağlı Sanayi Ürünler İhracatı (1982-2010).....	132
Tablo 84. : Türkiye'nin Katar'dan İşlenmiş Mallar İthalatı (1969-2010).....	134
Tablo 85. : Türkiye'nin Katar'a İşlenmiş Mallar İhracatı (1982-2010).....	135
Tablo 86. : Türkiye'nin Katar'dan Makinalar ve Taşıt Araçları İthalatı (1982-2010).....	137
Tablo 87. : Türkiye'nin Katar'a Makinalar ve Taşıt Araçları İhracatı (1982-2010).....	139
Tablo 88. : Türkiye'nin Katar'dan Çeşitli Mamül Eşya İthalatı (1982-2010).....	141
Tablo 89. : Türkiye'nin Katar'a Çeşitli Mamul Eşya İhracatı (1969-2010).....	142
Tablo 90. : Türkiye'nin Katar'dan SITC'de Sınıflandırılmamış Eşya İthalatı (1989-2010).....	143
Tablo 91. : Türkiye'nin Katar'a SITC'de Sınıflandırılmamış Eşya İhracatı (1989-2010).....	144
Tablo 92. : Kuveyt'in Ekonomik Göstergeleri (2008-2009).....	148
Tablo 93. : Kuveyt Petrol Üretimi (Bin varil).....	149
Tablo 94. : Kuveyt Dış Ticareti (2005-2008) (Milyar Dolar).....	150
Tablo 95. : Kuveyt'in İhracatındaki Başlıca Ürünler (2007-2009) (Bin Dolar).....	151

<u>Tablo No.</u>	<u>Sayfa No.</u>
Tablo 96. : Kuveyt'in İthalatındaki Başlıca Ürünler (2007-2009) (Bin Dolar)...	152
Tablo 97. : Türkiye-Kuveyt Dış Ticaret Değerleri (1989-2009) (Milyon Dolar)...	153
Tablo 98. : Türkiye'nin Kuveyt'e İhracatında Başlıca Ürünler (Bin Dolar).....	154
Tablo 99. : Türkiye'nin Kuveyt'ten İthalatında Başlıca Ürünler (2008-2010) (Bin Dolar).....	156
Tablo 100. : Türkiye'nin Kuveyt'ten Canlı Hayvanlar ve Gıda Ürünleri İthalatı (1988-2009).....	158
Tablo 101. : Türkiye'nin Kuveyt'e Canlı Hayvanlar ve Gıda Ürünleri İhracatı (1969-2009).....	160
Tablo 102. : Türkiye'nin Kuveyt'e İçki ve Tütün İhracatı (1971-2010).....	162
Tablo 103. : Türkiye'nin Kuveyt'ten Akaryakıt Hariç Yenilmeyen Madde İthalatı (1973-2010).....	163
Tablo 104. : Türkiye'nin Kuveyt'e Akaryakıt Hariç Yenilmeyen Madde İhracatı (1970-2010).....	165
Tablo 105. : Türkiye'nin Kuveyt'ten Mineral Yakıtlar, Yağlar ve Alkali Ürünler İthalatı (1971-2010).....	166
Tablo 106. : Türkiye'nin Kuveyt'e Mineral Yakıtlar, Yağlar ve Alkali Ürünler İhracatı (1988-2010).....	168
Tablo 107. : Türkiye'nin Kuveyt'e Hayvansal, Bitkisel Katı ve Sıvı Yağlar, Mumlar İhracatı (1970-2010)	169
Tablo 108. : Türkiye'nin Kuveyt'ten Kimya Sanayi ve Buna Bağlı Sanayi Ürünleri İthalatı (1969-2010).....	171
Tablo 109. : Türkiye'nin Kuveyt'e Kimya Sanayi Ürünleri İhracatı (1969-2010)...	173
Tablo 110. : Türkiye'nin Kuveyt'ten İşlenmiş Mallar İthalatı (1969-2010).....	174
Tablo 111. : Türkiye'nin Kuveyt'e İşlenmiş Mallar İhracatı (1969-2010).....	176
Tablo 112. : Türkiye'nin Kuveyt'ten Makinalar ve Taşıt Araçları İthalatı (1969-2010).....	177
Tablo 113. : Türkiye'nin Kuveyt'e Makinalar ve Taşıt Araçları İhracatı (1969-2010).....	179
Tablo 114. : Türkiye'nin Kuveyt'ten Çeşitli Mamul Eşya İthalatı (1969-2010).....	180
Tablo 115. : Türkiye'nin Kuveyt'e Çeşitli Mamul Eşya İhracatı (1969-2010).....	182

<u>Tablo No.</u>	<u>Sayfa No.</u>
Tablo 116. : Türkiye'nin Kuveyt'ten SITC'de Sınıflandırılmamış Eşya İthalatı (1987-2010).....	184
Tablo 117. : Türkiye'nin Kuveyt'e SITC'de Sınıflandırılmamış Eşya İhracatı (1987-2010).....	185

ŞEKİL LİSTESİ

<u>Şekil No.</u>		<u>Sayfa No.</u>
Şekil 1.	: Türkiye, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar ve Kuveyt'in Coğrafi Konumu.....	3
Şekil 2.	: Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar ve Kuveyt'in Coğrafi Konumu	18
Şekil 3.	Bahreyn'in Coğrafi Konumu.....	19
Şekil 4.	: Türkiye'nin Bahreyn'den Canlı Hayvanlar ve Gıda Ürünleri İthalatı (1970-2010).....	36
Şekil 5.	: Türkiye'nin Bahreyn'e Canlı Hayvanlar ve Gıda Ürünleri İhracatı (1970-2010).....	38
Şekil 6.	: Türkiye'nin Bahreyn'den İçki ve Tütün İthalatı (1986-2010).....	39
Şekil 7.	: Türkiye'nin Bahreyn'e İçki ve Tütün İhracatı (1986-2010).....	40
Şekil 8.	: Türkiye'nin Bahreyn'den Akaryakıt Hariç Yenilmeyen Madde İthalatı (1976-2010).....	42
Şekil 9.	: Türkiye'nin Bahreyn'e Akaryakıt Hariç Yenilmeyen Madde İhracatı (1976-2010).....	43
Şekil 10.	: Türkiye'nin Bahreyn'den Mineral Yakıtlar, Yağlar ve Alkali Ürünler İthalatı (1972-2010).....	44
Şekil 11.	: Türkiye'nin Bahreyn'e Hayvansal, Bitkisel Katı ve Sıvı Yağlar, Mumlar İhracatı (1971-2010).....	47
Şekil 12.	: Türkiye'nin Bahreyn'den Kimya Sanayi ve Buna Bağlı Sanayi Ürünleri İthalatı (1972-2010).....	48
Şekil 13.	: Türkiye'nin Bahreyn'e Kimya Sanayi ve Buna Bağlı Sanayi Ürünler İhracatı (1972-2010).....	50
Şekil 14.	: Türkiye'nin Bahreyn'den İşlenmiş Mallar İthalatı (1971-2010).....	52
Şekil 15.	: Türkiye'nin Bahreyn'e İşlenmiş Mallar İhracatı (1971-2010).....	54
Şekil 16.	: Türkiye'nin Bahreyn'den Makinalar ve Taşıt Araçları İthalatı (1972-2010).....	56
Şekil 17.	: Türkiye'nin Bahreyn'e Makinalar ve Taşıt Araçları İhracatı (1972-2010).....	58
Şekil 18.	: Türkiye'nin Bahreyn'den Çeşitli Mamul Eşya İthalatı (1973-2010).....	59
Şekil 19.	: Türkiye'nin Bahreyn'e Çeşitli Mamul Eşya İhracatı (1973-2010).....	61

<u>Sekil No.</u>		<u>Sayfa No.</u>
Şekil 20.	: Türkiye'nin Bahreyn'den SITC'de Sınıflandırılmamış Eşya İthalatı (2000-2010).....	62
Şekil 21.	: Türkiye'nin Bahreyn'e SITC'de Sınıflandırılmamış Eşya İhracatı (2000-2010).....	63
Şekil 22.	Birleşik Arap Emirliklerinin Coğrafi Konumu.....	64
Şekil 23.	: Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'nden Canlı Hayvanlar ve Gıda Ürünleri İthalatı (1986-2010).....	78
Şekil 24.	: Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'ne Canlı Hayvanlar ve Gıda Ürünleri İhracatı (1986-2010).....	80
Şekil 25.	: Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'ne İçki ve Tütün İhracatı (1989-2010).....	81
Şekil 26.	: Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'nden Akaryakıt Hariç Yenilmeyen Madde İthalatı (1973-2010).....	83
Şekil 27.	: Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'ne Akaryakıt Hariç Yenilmeyen Madde İhracatı (1980-2010).....	84
Şekil 28.	: Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'nden Mineral Yakıtlar, Yağlar ve Alkali Ürünler İthalatı (1971-2010).....	86
Şekil 29.	: Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'ne Mineral Yakıtlar, Yağlar ve Alkali Ürünler İhracatı (1988-2010).....	87
Şekil 30.	: Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'nden Hayvansal, Bitkisel Yağlar ve Mumlar İthalatı (1996-2010).....	88
Şekil 31.	: Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'ne Hayvansal, Bitkisel Yağlar, Mumlar İhracatı (1982-2010).....	90
Şekil 32.	: Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'nden Kimya Sanayi Ürünleri İthalatı (1982-2010).....	91
Şekil 33.	: Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'ne Kimya Sanayi Ürünleri İhracatı (1980-2010).....	92
Şekil 34.	: Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'nden İşlenmiş Mallar İthalatı (1980-2010).....	94
Şekil 35.	: Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'ne İşlenmiş Mallar İhracatı (1969-2010).....	95
Şekil 36.	: Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'nden Makinalar ve Taşıt Araçları İthalatı (1969-2010).....	97

<u>Sekil No.</u>	<u>Sayfa No.</u>
Şekil 37. : Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'ne Makinalar ve Taşıt Araçları İhracatı (1980-2010).....	98
Şekil 38. : Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'nden Çeşitli Mamul Eşya İthalatı (1980-2010).....	100
Şekil 39. : Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'ne Çeşitli Mamul Eşya İhracatı (1980-2010).....	101
Şekil 40. : Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'nden SITC'de Sınıflandırılmamış Eşya İthalatı (1997-2010).....	103
Şekil 41. : Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'e SITC'de Sınıflandırılmamış Eşya İhracatı (1997-2010).....	104
Şekil 42. : Katar'ın Coğrafi Konumu.....	105
Şekil 43. : Türkiye'nin Katar'dan Canlı Hayvanlar ve Gıda Ürünleri İthalatı (1982-2010).....	120
Şekil 44. : Türkiye'nin Katar'a Canlı Hayvanlar ve Gıda Ürünleri İhracatı (1982-2009).....	121
Şekil 45. : Türkiye'nin Katar'a İçki ve Tütün İhracatı (1971-2010).....	122
Şekil 46. : Türkiye'nin Katar'dan Akaryakıt Hariç Yenilmeyen Madde İthalatı (1985-2010).....	124
Şekil 47. : Türkiye'nin Katar'a Akaryakıt Hariç Yenilmeyen Madde İhracatı (1982-2010).....	125
Şekil 48. : Türkiye'nin Katar'dan Mineral Yakıtlar, Yağlar ve Alkali Ürünler İthalatı (1986-2010).....	126
Şekil 49. : Türkiye'nin Katar'a Mineral Yakıtlar, Yağlar ve Alkali Ürünler İhracatı (1997-2010).....	127
Şekil 50. : Türkiye'nin Katar'dan Hayvansal, Bitkisel Katı ve Sıvı Yağlar, Mumlar İthalatı (1970-2010).....	129
Şekil 51. : Türkiye'nin Katar'a hayvansal, Bitkisel Katı ve Sıvı Yağlar, Mumlar İhracatı (1970-2010).....	130
Şekil 52. : Türkiye'nin Katar'dan Kimya Sanayi ve Buna Bağlı Sanayi Ürünleri İthalatı (1982-2010).....	132
Şekil 53. : Türkiye'nin Katar'a Kimya Sanayi ve Buna Bağlı Sanayi Ürünler İhracatı (1982-2010).....	133
Şekil 54. : Türkiye'nin Katar'dan İşlenmiş Mallar İthalatı (1982-2010).....	135
Şekil 55. : Türkiye'nin Katar'a İşlenmiş Mallar İhracatı (1982-2010).....	136

<u>Sekil No.</u>	<u>Sayfa No.</u>
Şekil 56. : Türkiye'nin Katar'dan Makinalar ve Taşıtl Araçları İthalatı (1982-2010).....	138
Şekil 57. : Türkiye'nin Katar'a Makinalar ve Taşıtl Araçları İhracatı (1982-2010)..	140
Şekil 58. : Türkiye'nin Katar'dan Çeşitli Mamul Eşya İthalatı (1969-2010).....	141
Şekil 59. : Türkiye'nin Katar'a Çeşitli Mamul Eşya İhracatı (1982-2010).....	142
Şekil 60. : Türkiye'nin Katar'dan SITC'de Sınıflandırılmamış Eşya İthalatı (1989-2010).....	144
Şekil 61. : Türkiye'nin Katar'a SITC'de Sınıflandırılmamış Eşya İhracatı (1989-2010).....	145
Şekil 62. : Kuveyt'in Coğrafi Konumu.....	146
Şekil 63. : Türkiye'nin Kuveyt'e Canlı Hayvanlar ve Gıda Ürünleri İthalatı (1988-2009).....	159
Şekil 64. : Türkiye'nin Kuveyt'ten Canlı Hayvanlar ve Gıda Ürünleri İhracatı (1969-2009).....	161
Şekil 65. : Türkiye'nin Kuveyt'e İçki ve Tütün İhracatı (1971-2010).....	162
Şekil 66. : Türkiye'nin Kuveyt'ten Akaryakıt Hariç Yenilmeyen Madde İthalatı (1973-2010).....	164
Şekil 67. : Türkiye'nin Kuveyt'e Akaryakıt Hariç Yenilmeyen Madde İhracatı (1970-2010).....	165
Şekil 68. : Türkiye'nin Kuveyt'ten Mineral Yakıtlar, Yağlar ve Alkali Ürünler İthalatı (1988-2010).....	167
Şekil 69. : Türkiye'nin Kuveyt'e Mineral Yakıtlar, Yağlar ve Alkali Ürünler İhracatı (1988-2010).....	168
Şekil 70. : Türkiye'nin Kuveyt'e Hayvansal, Bitkisel Katı ve Sıvı Yağlar, Mumlar İhracatı (1970-2010).....	170
Şekil 71. : Türkiye'nin Kuveyt'ten Kimya Sanayi ve Buna Bağlı Sanayi Ürünleri İthalatı (1969-2010).....	172
Şekil 72. : Türkiye'nin Kuveyt'e Kimya Sanayi Ürünler İhracatı (1969-2010).....	173
Şekil 73. : Türkiye'nin Kuveyt'ten İşlenmiş Mallar İthalatı (1969-2010).....	175
Şekil 74. : Türkiye'nin Kuveyt'e İşlenmiş Mallar İhracatı (1969-2010).....	176
Şekil 75. : Türkiye'nin Kuveyt'ten Makinalar ve Taşıtl Araçları İthalatı (1969-2010).....	178

<u>Sekil No.</u>	<u>Sayfa No.</u>
Şekil 76. : Türkiye'nin Kuveyt'e Makinalar ve Taşıt Araçları İhracatı (1969-2010).....	179
Şekil 77. : Türkiye'nin Kuveyt'ten Çeşitli Mamul Eşya İthalatı (1969-2010).....	181
Şekil 78. : Türkiye'nin Kuveyt'e Çeşitli Mamul Eşya İhracatı (1969-2010).....	183
Şekil 79. : Türkiye'nin Kuveyt'ten SITC'de Sınıflandırılmamış Eşya İthalatı (1987-2010).....	184
Şekil 80. : Türkiye'nin Kuveyt'e SITC'de Sınıflandırılmamış Eşya İhracatı (1987-2010).....	185

KISALTMALAR

BAPCO	Bahreyn Petrol Şirketi (Bahrain Petroleum Company)
EFTA	Avrupa Serbest Ticaret Anlaşması (European Free Trade Agreement)
GSYİH	Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla
İGEME	İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi
KEK	Karma Ekonomik Kurul
KİK	Körfez İşbirliği Konseyi
LNG	Sıvılaştırılmış Doğal Gaz
NAFTA	Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (North African Free Trade Agreement)
OPEC	Petrol İhraç Eden Ülkeler Birliği (Organization of the Petroleum Exporting Countries)
SITC	Standart Uluslar arası Ticaret Tasnifi (Standart International Trade Classification)
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

GİRİŞ

İstikrarsızlıklarla ve krizlerle mücadele eden Ortadoğu bölgesinin kuzeyinde Türkiye, güneyinde ise Körfez ülkeleri, müreffeh, istikrarlı ve güvenli bölgeler olarak öne çıkmaktadırlar. Körfez ülkeleri literatürde yaygın olarak Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Kuveyt, Suudi Arabistan ve Umman olarak anılmaktadır. Körfez ülkeleri, Orta Doğu'daki birçok ülkeye kıyasla ekonomik bakımdan daha güçlü durumdadırlar ve yatırım ve ithalat yapabilecek ekonomik güce sahiptirler. Bu açıdan bakıldığında Türkiye için önemli birer ticarî ortak olma potansiyeline sahiptirler. Ancak, bu ülkelerin Batılı ülkelerle olan ticarî bağlarının daha kuvvetli olduğu görülmektedir. Batılı ülkelere kıyasla Türkiye bu pazarda 1980'li yıllardan itibaren tanınmaya başlamıştır.

Türkiye'nin Körfez ülkeleri pazarında nispeten yeni olmasının en temel nedeni Türkiye'nin 1980'li yıllara kadar uyguladığı kapalı ekonomi modelidir. Bu modelde, ithal ikamesine ağırlık veren bir sanayileşme politikası uygulanmıştır. 1974 petrol krizi ve ABD ambargosu nedeniyle gittikçe kontrol edilemeyen ödemeler dengesi bu modelin daha fazla uygulanmasını imkânsız kılmıştır. 1980 yılı Ocak ayından itibaren uygulanmaya başlanan ve 24 Ocak Kararları olarak anılan istikrar programları ile Türk dış ticaret politikasının dış dünya ile entegre olmasının temelleri atılmıştır. İthal ikameci politika terk edilmiş, ithalatta uygulanan kontrol ve yasakların aşamalı olarak kaldırılması süreci başlamıştır. Uygulanan politikalarla ihracat artışının sağlanması da hedeflendiğinden ihracatın teşvik edilmesi yönündeki politikalara hız verilmiştir.

1980'li yıllardan itibaren giderek artan dış ticaret hacmi, önce geleneksel ticaret ortakları olan Batı pazarları ile daha fazla gelişme göstermiştir. Ancak, Batılı ülkelerin uyguladıkları korumacı politikalar ve ihracat kotaları nedeniyle, gittikçe gelişen Türk imalat sanayi yeni pazarlar arayışına girmiştir. Bu dönemdeki yeni pazar arayışlarında Ortadoğu ülkeleri en başta yer almıştır. Ancak, nüfusu az olan Körfez ülkeleri (Bahreyn, BAE, Katar, Kuveyt) ilk başlarda Türk ihracatçılarının özel önem verdiği bir pazar olmamıştır. Bununla birlikte, ihracatımızda önemli yer tutan pazarlar başta Avrupa Birliği olmak üzere giderek daralmaktadır. Bu daralmada bu ülkelerdeki para darlığı, eskiyen altyapı, yaşlanan nüfus ve giderek daha korumacı olan dış ticaret politikaları gelmektedir. Bununla birlikte, Körfez

lkelerinde dünya ortalamasının üstünde bir nüfus artış hızı görülmektedir. Ayrıca, petrol fiyatlarında 2000’li yıllardan itibaren başlayan yükseliş bu ülkelerde küresel ekonomik kriz sonrası toparlanmayı daha kolay hale getirmiştir. Demografik yapıları da bu ülkeleri önemli tüketim pazarları haline getirmektedir.

Bu alışmada, Türkiye’nin Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar ve Kuveyt ile olan ticari ilişkileri madde grupları bazında değerlendirilmektedir. Suudi Arabistan ve Umman bu çalışmanın dışında tutulmuştur. Zira çalışmanın kapsamında olan dört Körfez lkesi, küçük yüzölçümleri, sayıca az nüfusları, yabancı nüfusun yerli nüfusa oranla oldukça yüksek olması, imalat sektörünün gelişmekte olması ve siyasî ve ekonomik olarak Körfezin en büyük ülkesi olan Suudi Arabistan’la olan özel ilişkileri gibi ortak özelliklere sahiptirler.

Çalışmada öncelikle, bu ülkelerin dış ticaretinin yapısı ortaya konulmaya çalışılmış, ithalatında ve ihracatında n sıralarda yer alan ürünler tespit edilmiş ve yapısal özellikleri incelenmiştir. Daha sonra, bu ülkelerin Türkiye ile olan ticarî ilişkileri ele alınmıştır. Ülkelerin Türkiye ile olan ticarî ilişkileri incelenirken, yıllara göre ithalat ve ihracat rakamları ortaya konulmuş, müteakiben madde gruplarına göre ithalat ve ihracat rakamları analiz edilmiştir. İthalat ve ihracat rakamları hem tablo hem de grafik olarak gösterilmiştir.

Bu alışmada, Standart Uluslararası Ticaret Sınıflaması (Standart International Trade Classification-SITC) tasnif yöntemi kullanılmıştır. SITC, Birlemiş Milletler tarafından hkmetlerin işbirliği ve uzmanların görüşleri alınarak hazırlanmış, uluslararası karşılaştırmalara olanak sağlamak amacıyla 1950 yılından itibaren kullanılması tavsiye edilmiştir. 1960'lara gelindiğinde birçok ülke dış ticaret istatistiklerini SITC ile ilişkili sınıflamalara göre düzenlemeye başlamış, uluslararası kuruluşların birçoğu da dış ticaret istatistikleri için SITC'yi temel almıştır. Dış ticaret hacminin büyümesi ve teknolojik yenilikler nedeniyle SITC'nin revize edilmesi ihtiyaç haline gelmiş, sınıflama 4 defa revize edilmiştir. Halen 1986 yılına ait SITC Revize 3 listesi kullanılmaktadır. Bu alışmada, SITC tasnifinin kullanılmasının en önemli sebebi, hem TÜİK’in hem de incelenen ülkelerin aynı tasnif sistemlerini yaygın olarak kullanıyor olmasıdır.

Şekil 1.: Türkiye, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar ve Kuveyt'in Coğrafi Konumu

Kaynak: http://www.worldmapsonline.com/klett_extra_large_middle_east_physical.htm (15.10.2012)

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN DIŞ TİCARETİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1.TÜRKİYE’NİN DIŞ TİCARETİNE GENEL BİR BAKIŞ VE 1980 SONRASI YAPISAL DEĞİŞİKLİKLER

Türkiye ekonomisinin tarihî gelişimi 1980 öncesi ve sonrası olmak üzere iki ana döneme ayrılabilir. Türkiye ekonomisi 1980’li yıllara kadar dışa kapalı bir ekonomi özelliği arz etmiş, büyüme ve sanayileşme politikalarının temelini ithal ikameci¹ sanayileşme stratejisi oluşturmuştur. Türkiye’de, 1980’li yıllardan sonra dış ticaret serbestleştirilmiş, ihracata yönelik sanayileşme stratejisi benimsenmiş, malî piyasaların yeniden yapılandırılması ve geliştirilmesi yönünde yapısal reformlar yürürlüğe konmuştur. 1989 yılında ise uluslararası sermaye hareketleri tamamen serbest bırakılmış ve özelleştirme girişimleri hızlandırılmıştır².

1980 öncesi dönemde, 1973-1974 petrol şokları³ ve ABD ve Avrupa’da yaşanan enflasyon, dış ticaret dengesinin bozulmasına ve cari işlemler dengesi açıklarının artmasına yol açmıştır. Dönemin hükümetleri cari açığı kapatmak için kur politikalarını devreye sokmuş ancak bunun sonucunda Türk Lirası aşırı değer kazanmış, dış ticaret dengesinin sağlanması için ithalatın kısıtlanması yoluna gidilmiş ve döviz kontrolleri artırılmıştır. Ancak, ekonomideki ve dolayısıyla ithalattaki hızlı büyümeye bağlı olarak 1970’li yıllar boyunca artan cari işlemler açığı 1970’li yılların sonunda sürdürülemez bir noktaya gelmiş ve 1978 yılında Türkiye ekonomisi ağır bir ekonomik krize girmiştir. İthalattaki kısıtlamalar nedeniyle yerli sanayi, üretim darboğazlarıyla karşı karşıya kalmış, üretimdeki düşüş ise enflasyonda ani

¹ İçerideki sanayileşme olarak da tanımlanabilir. Yurt dışından ithal edilmek durumunda olan malların yurt içinde üretilmesini sağlayarak dışarıya bağımlılıktan kurtulmak suretiyle sanayileşmeyi öngören politikadır. Mamul mal ithalatını azaltmak için ulusal sanayinin büyümesini teşvik etmeyi amaçlar.

² Cumhuriyet Dönemimizde Dış Ticaretimiz (Gelişmeler, Yapı ve Rejim Değişikliği), Dış Ticaret Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü, Yayın No: 155, Ankara, Temmuz 1998, s.12.

³ 15 Ekim 1973 tarihinde Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Birliğinin OAPEC (OAPEC, OPEC üyesi Arap ülkeleriyle Mısır ve Suriye’den oluşur) Yom Kippur Savaşında ABD’nin İsrail Ordusuna destek vermesine karşılık olarak ilan ettiği petrol ambargosudur. 1973 yılında petrol fiyatlarındaki artış neticesinde ABD Borsası’nın çöküşü ve zincirleme olarak Dünya Borsalarının bundan etkilenmesi, 1929 Krizinden beri yaşanan en büyük küresel ekonomik krizin ortaya çıkması ile sonuçlanmıştır.

ve hızlı artışlara yol açmıştır. 1978-1980 yılları arasında kalan kriz dönemi, sanayileşme ve ekonomi politikaları açısından bir dönüm noktasıdır⁴.

1980 yılına kadar dışa kapalı bir ekonomik model uygulanmıştır. Bu nedenle, yaşanan döviz darboğazları yüzünden ara ve yatırım malları ithalatı azalmış, sanayi üretimi düşmüş ve neticesinde işsizlik artmıştır. Bunun üzerine, 24 Ocak 1980 tarihinde "24 Ocak Kararları" olarak tarihe geçen yapısal dönüşüm programı uygulamaya konulmuştur. 24 Ocak Kararlarının en önemli özelliği, fiyatlandırma sürecinin tamamen piyasa güçleri tarafından belirlenmesi ve serbest piyasa koşulları altında ekonominin uzun dönemde dışa açılmasıdır. 24 Ocak 1980 tarihinde uygulamaya konulan program kapsamında; % 32,7 oranında devalüasyon yapılarak günlük kur ilanı uygulamasına gidilmiş, devletin ekonomideki payını küçülten önlemler alınmış, tarım ürünleri destekleme alımları sınırlandırılmış, gübre, enerji ve ulaştırma dışında sübvansiyonlar kaldırılmış, dış ticaret serbestleştirilmiş, yabancı sermaye yatırımları teşvik edilmiş, kâr transferlerine kolaylık sağlanmış ve yurtdışı müteahhitlik hizmetleri desteklenmiştir⁵.

İhracat ise, vergi iadesi, düşük faizli kredi, ithal girdilerde gümrük muafiyeti ile teşvik edilmiştir. Bu politikalar kapsamında, 1980 yılından itibaren ekonominin dışa açılması sonucunda, dış ticaret hacminin milli gelir içindeki payı hızla artmıştır. 1980 yılından sonra ihracatı teşvik politikası kapsamında değişik teşvik araçları uygulanmıştır. İthalat kademeli olarak serbest bırakılmıştır. 1980 yılından itibaren ithalat kotaları hafifletilmiş, 1984 yılında ise tamamen kaldırılmıştır. 1984 yılında yürürlüğe konulan ithalat politikasıyla, iç fiyatların yükselmesini önleyebilmek ve tüketiciyi korumak amacıyla aşırı derecede korunan sanayi rekabete açılmış, dış ticaret büyük oranda serbestleştirilmiş, bu suretle kaçakçılık ve haksız kazançların önlenmesi hedeflenmiştir. Ayrıca, yasak ve izne tabi maddeler listeleri yayınlanarak bunlar dışında kalan malların ithali serbest bırakılmış, diğer bir ifadeyle ithal edilebilecek mallar listesi yerine yasak mallar listesi uygulamaya konulmuştur. Böylece, daha önceki yıllarda hangi malların hangi yollarla ithal edilebileceğini belirten ve geriye kalan

⁴ Güven Tarık Celal, Cumhuriyet'in 75. Yıldönümünde Dış Ticaretimizin Geçmişi ve Bugünü, Dış Ticaret Müsteşarlığı Dış Ticaret Dergisi, Yıl:3 Özel Sayı, Ankara, Ekim 1998, s. 26.

⁵ Güven, s.30.

maddelerin ithalatını yasaklayan bir rejimden, ithali yasak malları tek tek belirleyen ve diğer maddelerin ithalini serbest bırakan bir rejime geçilmiştir⁶.

1990 yılında Körfez Krizinin çıkması ihracatı olumsuz yönde etkilemiş, ekonomi 1994 yılında önemli bir iç borç baskısı altında kalmıştır. Faiz oranlarındaki hızlı yükseliş, bu kez yurtdışından kısa süreli sıcak paranın spekülâtif amaçlarla ülkeye gelmesine neden olmuştur. Türk Lirasının yabancı paralar karşısında reel olarak değer kazanması, ihracatı kısıtlarken, ithalatı kolaylaştırmıştır. Bunun doğal sonucu olarak 1993 yılında dış ticaret açığı 14 milyar Dolara, cari işlemler açığı ise 6,4 milyar Dolara yükselmiş, Merkez Bankasının piyasaya döviz sürerek döviz kurlarında denge sağlamaya yönelik faaliyetleri ise başarıya ulaşamamış, döviz ve mali piyasalarda belirsizlik ve dalgalanmalar gerçekleşmiştir. Bu ortamda, enflasyonu düşürmeye ve ekonomide istikrar sağlamaya yönelik olarak 5 Nisan 1994 kararları alınmıştır. Bu programla, bir taraftan ekonominin hızla istikrara kavuşturulması, diğer taraftan da istikrarı sürekli kılacak yapısal reformların gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. 5 Nisan 1994’de uygulamaya konulan ekonomik istikrar tedbirleri ile birlikte iç piyasa önemli ölçüde daralmış, ithalatta görülen % 20,9’luk azalma sonucunda, dış ticaret açığı 5,2 milyar Dolara gerilemiş ve ihracatın ithalatı karşılama oranı da % 77,8’e ulaşmıştır⁷.

Türkiye ekonomisi, kamuoyunda “5 Nisan Kararları” olarak bilinen istikrar tedbirlerinden sonra, takip eden 1995 ve 1996 yıllarında bir canlanma yaşamıştır. Ancak, 1997 yılında Uzak Doğu Asya ve takiben Rusya ve Brezilya’da yaşanan ekonomik ve finansal krizlerden olumsuz yönde etkilenmiştir. Özellikle, önemli bir ticarî ortak olan Rusya Federasyonu ekonomisinin krizi, hem müteahhitlik hizmetleri ile turizm gelirlerini, hem de dış ticaret ilişkisini olumsuz yönde etkilemiştir. 1995 yılında sanayi sektörünün yeniden canlılık kazanmasıyla sağlanan üretim artışı ve uygun uluslararası ortam sayesinde dış ticaret normal seyrine dönmüştür. 1995 yılında ithalat bir önceki yıla göre % 53,4 oranında artarak 35,7 milyar Dolara, ihracat ise % 19,5 oranında artarak 21,6 milyar Dolara ulaşmıştır. İthalattaki yüksek oranlı artış, dış ticaret açığını da etkilemiş ve 1995 yılında dış ticaret açığı, 14,1 milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir. 1996 yılında 23,2 milyar Dolar olan ihracat, 1997

⁶ Türkiye Ekonomisi 2002, TÜSİAD, Yayın No: TÜSİAD-T/2002-12-343, Aralık 2002, İstanbul, s.161.

⁷ TÜSİAD, 2002, s.159.

yılında % 13 oranında artarak 26,2 milyar Dolara, ithalat ise % 11,4 oranında artarak 48,6 milyar Dolara ulaşmıştır. 1997 yılında dış ticaret hacmi 74,8 milyar Dolar, dış ticaret açığı da 22,3 milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir. 1998 yılında küresel ekonomik krizle daralan dış talep ve artan rekabet ile birlikte, ihracat % 2,7 oranında artmış, ancak yavaşlayan ekonomik büyüme ve ekonomideki durgunluk sonucunda ithalat % 5,4 oranında azalmıştır⁸.

1996-1999 yılları arasında ihracatın ithalatı karşılama oranı da yıllar itibariyle artış göstermiş, 1996 yılında % 53,24 olan bu oran 1997 yılında % 54,02'ye, 1998 yılında % 58,54'e, 1999 yılında ise, % 65,37'ye yükselmiştir. 1999 yılında, dünyada yaşanan mali krizlerin etkisi geçmemişken, Türkiye ekonomisi, Marmara ve Düzce depremleri ile olumsuz yönde etkilenmiştir. Sanayi üretiminin ve kalifiye işgücünün Marmara Bölgesinde yoğunlaştığı da göz önünde bulundurulursa, Türkiye ekonomisinin kayıplarının büyüklüğü daha kolay anlaşılacaktır. Sonuç olarak, 1995-1999 yılları arasında Türkiye ekonomisi yoğun olarak makro dengeleri kurma mücadelesi vermiştir. 1999 yılı sonunda, 1980'li yıllardan başlayarak sürekli büyüyerek çözülmesi zor bir hale gelen dış ve iç borçlar, enflasyon, yetersiz yabancı sermaye yatırımları gibi ekonomik problemler Merkez Bankası ile Hazine Müsteşarlığı tarafından hazırlanan "Para Programı" ile çözülmeye çalışılmıştır⁹. 1999 yılında yaşanan krizler sonucunda, ithalat % 11,4 oranında azalarak 40,67 milyar Dolar, ihracat ise % 1,12'lik azalışla 26,58 milyar Dolar tutarında gerçekleşmiştir¹⁰.

Kasım 2000 ve Şubat 2001 tarihlerinde yaşanan krizlere kadar kararlı bir şekilde uygulanan Para Programının esas amacı, sürdürülebilir bir borç yönetimine ve iki yılın sonunda tek haneli enflasyon oranlarına ulaşmak şeklinde belirlenmiştir. Bunun için de döviz kurlarının artışı kontrol edilerek, makro ekonomik istikrar sağlanması amaçlanmıştır. Ancak, birinci yılın sonunda enflasyonun hedeflenen seviyeye düşürülememesi, TL'nin diğer paralara karşı reel olarak aşırı değerlenmesine neden olmuştur. TL'nin aşırı değerlenmesi, ihracatı olumsuz yönde etkilerken ithalatı teşvik etmiş ve dış ticaret açığı ile cari işlemler açığı önemli boyutlara ulaşmıştır. Bunun sonucunda, TL'nin alım gücünün artması nedeniyle ithalat % 34'lük rekor bir artışla 54,503 milyar Dolara çıkarken, ihracat sadece % 4,4'lük bir artışla

⁸ DTM, 2002, s.93.

⁹ DTM, 2002, s.121.

¹⁰ DTM, 2002, s.134.

27,775 milyar Dolara ulaşmıştır. Dış ticaret hacmi 82,278 milyar Dolara çıkarken, ihracatın ithalatı karşılama oranı % 51,0'e gerilemiştir¹¹.

Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri sonrasında ülke ekonomisinde yaşanan istikrarsızlık, tüketici ve yatırımcı güvenini olumsuz yönde etkilemiştir. Ayrıca, döviz kurunun dalgalanmaya bırakılması ile kur ve faiz oranlarında meydana gelen yüksek oranlı artışların etkisi sonucunda, tüketim harcamaları, yatırım hacmi ve üretim hacmi önemli ölçüde daralmıştır. Uygulamaya başlanan dalgalı kur rejiminin ve iç talepte yaşanan daralmanın bir sonucu olarak, TL reel olarak değer kaybetmeye başlamıştır. 2001 yılında ihracat, bir önceki yıla göre % 12 oranında artış göstermiştir. Kurlarda ve iç talepte yaşanan gelişme, ihracata artış avantajı getirirken, ithalat % 24 oranında gerilemiştir. 2002 yılında da ihracatta % 12'lik bir artış gerçekleşmiştir. Ekonomide 2000'li yılların hemen başında, ihracatın ithalatı karşılama oranı % 70'ler düzeyine yükselmiş; ihracatın GSMH içerisindeki payı % 20 düzeyine ulaşırken, enflasyon oranı % 20 düzeyinin altına gerilemiştir. Bu dönemde sanayi üretiminde gerçekleşen % 8,7'lik artış ve artış gösteren kapasite kullanım oranlarındaki olumlu gelişmelerdir¹².

2002 ve 2003 yıllarında, uygulamaya devam edilen istikrar programı ile birlikte ihracat artmaya devam etmiştir. 2002 yılında yaklaşık 35 milyar Dolar tutarındaki ihracat, % 34,7 oranında artış göstererek 2003 yılında 47,2 milyar Dolara; 2004 yılında ise, bir önceki yıla göre % 33,4 oranında artışla 63 milyar Dolara ulaşmıştır. Ayrıca, 2002 yılında % 7,8, 2003 yılında % 5,9, 2004 yılında da % 9,9 oranlarında yüksek büyüme hızı gerçekleşmiştir. 2005, 2006 ve 2007 yıllarında ihracatın artış hızı, önceki yıllara göre önemli oranda gerileyerek % 17'ler seviyesinde gerçekleşmiştir¹³. 2001 yılında yaklaşık 40,5 milyar Dolar tutarındaki ithalat, 2002 yılında % 25 oranında artış göstererek 50,8 milyar Dolar'a, 2003 yılında % 36,4 artarak 69,3 milyar Dolar'a ulaşmıştır. 2004 yılında da bir önceki yıla oranla % 40,4'lük artışla ithalat 97,3 milyar Dolar düzeyinde gerçekleşmiştir. 2005 yılında ithalat, % 19,7

¹¹ Bölgesel Ekonomik Entegrasyonlar, Küreselleşme ve Dünya Ticareti, Dünyada ve Türkiye'de Ekonomik Gelişmeler, Dış Ticaret Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü, Sayı:6, Ankara, Nisan 2001, s.23.

¹² Dünyada ve Türkiye'de Ekonomik Gelişmeler, Dış Ticaret Müsteşarlığı Raporu Sayı:4, Dış Ticaret Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü, Ankara, Ekim 2000, s.35.

¹³ Hepaktan, Cemal Erdem, Türkiye'nin Dış Ticaretinin Gelir Yönlü Analizi, Uluslar arası Ekonomi ve Dış Ticaret Politikaları, Yıl:1 Sayı:2, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Yayınları, Ankara, 2007, s. 51.

artarak 116 milyar Dolara, 2006 yılında ise, yaklaşık % 20'lik artışla 139,6 milyar Dolara ulaşmıştır¹⁴.

1.2. TÜRKİYE'NİN 1980-2010 DÖNEMİ DIŞ TİCARETİNİN GELİŞİMİ

Türkiye'nin dış ticaretinde, 1980 sonrası dönemde gerçekleşen değişim, bütün ekonomik yapıda görülen gelişimin genel bir açıklaması şeklindedir. 1960'lı ve 1970'li yıllardan itibaren, ithal ikameci büyüme modellerinin yerini ihracata yönelik büyüme stratejisi ve ticaretin büyümenin lokomotifi olduğu görüşü egemen olmuştur. Dolayısıyla, 1980 yılından sonra uygulamaya konan büyüme stratejilerinin temelinde ihracat ve dış ticaret yer almıştır. Diğer bir deyişle, 1980'den günümüze kadar olan dönem, dış rekabete açık kalkınma stratejisinin uygulandığı, dış ticaretin ülke gündeminin ilk sırasında yer aldığı, dolayısıyla ihracatın öneminin topluma giderek artan bir şekilde benimsetilmeye çalışıldığı, önemli yapısal değişikliklerin yaşandığı bir dönem olmuştur¹⁵.

1980 yılından günümüze kadar olan dönemde, ihracat ve ithalat değerlerinde yıllar itibariyle bir artış söz konusudur. 1980 yılında toplam dış ticaret hacmi 10.819.486 milyar Dolar iken, 1981 yılında % 52,6 artışla 13.636.308 milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir. 1980'li yıllardan sonra dış ticaret hacmi sürekli bir yükselişe geçmiş, 13 Aralık 1983 tarihinde askerî yönetimin sona ermesi ve 45. Hükümetin iktidara gelmesiyle yapısal değişiklikler hız kazanmış ve dış ticaret artışı ivme kazanmıştır. Türkiye'nin dış ticaret hacmindeki ikinci büyük sıçrama 2003 yılında gerçekleşmiştir. 2003 yılında dış ticaret hacmi 100 milyar doların üstüne çıkmış ve 116.592.528 milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir. 2003 yılında küresel ekonomik krizin etkisini göstermeye başladığı 2008 yılına kadar dış ticaret hacmi her yıl ortalama olarak % 60'lar seviyesinde büyüme kaydetmiştir. Türkiye'nin dış ticaret hacmi 2008 yılına kadar sürekli büyüme kaydetmiş, 2008 yılında % 72 oranında küçülerek 243.071.034 milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir. 1980 yılından itibaren ihracatın ithalatı karşılama oranı sürekli olarak artış göstermiş, 1980'lerin sonunda ulaştığı % 60'lar seviyesini 2010 yılına kadar muhafaza etmiştir¹⁶.

¹⁴ Hepaktan, s.62.

¹⁵ Gübe Yalçın, İktisadi Büyüme ve İhracat Performansı, Hazine Dergisi, Sayı:6, Nisan 1997, Ankara, s.17.

¹⁶ Hepaktan, s. 79.

Tablo 1.
Türkiye'nin Dış Ticareti (1980-2010)

Yıl	İhracat		İthalat		Dış Ticaret Dengesi (Bin Dolar)	Dış Ticaret Hacmi (Bin Dolar)	İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%)
	Değer (Bin Dolar)	Değişim (%)	Değer (Bin Dolar)	Değişim (%)			
1980	2.910.122	28,7	7.909.364	56	-4.999.242	10.819.486	36,8
1981	4.702.934	61,6	8.933.374	12,9	-4.230.439	13.636.308	52,6
1982	5.745.973	22,2	8.842.665	-1	-3.096.692	14.588.639	65
1983	5.727.834	-0,3	9.235.002	4,4	-3.507.168	14.962.836	62
1984	7.133.604	24,5	10.757.032	16,5	-3.623.429	17.890.636	66,3
1985	7.958.010	11,6	11.343.376	5,5	-3.385.367	19.301.386	70,2
1986	7.456.726	-6,3	11.104.771	-2,1	-3.648.046	18.561.497	67,1
1987	10.190.049	36,7	14.157.807	27,5	-3.967.757	24.347.856	72
1988	11.662.024	14,4	14.335.398	1,3	-2.673.374	25.997.422	81,4
1989	11.624.692	-0,3	15.792.143	10,2	-4.167.451	27.416.835	73,6
1990	12.959.288	11,5	22.302.126	41,2	-9.342.838	35.261.413	58,1
1991	13.593.462	4,9	21.047.014	-5,6	-7.453.552	34.640.476	64,6
1992	14.714.629	8,2	22.871.055	8,7	-8.156.426	37.585.684	64,3
1993	15.345.067	4,3	29.428.370	28,7	-14.083.303	44.773.436	52,1
1994	18.105.872	18	23.270.019	-20,9	-5.164.147	41.375.891	77,8
1995	21.637.041	19,5	35.709.011	53,5	-14.071.970	57.346.052	60,6
1996	23.224.465	7,3	43.626.642	22,2	-20.402.178	66.851.107	53,2
1997	26.261.072	13,1	48.558.721	11,3	-22.297.649	74.819.792	54,1
1998	26.973.952	2,7	45.921.392	-5,4	-18.947.440	72.895.344	58,7
1999	26.587.225	-1,4	40.671.272	-11,4	-14.084.047	67.258.497	65,4
2000	27.774.906	4,5	54.502.821	34	-26.727.914	82.277.727	51
2001	31.334.216	12,8	41.399.083	-24	-10.064.867	72.733.299	75,7
2002	36.059.089	15,1	51.553.797	24,5	-15.494.708	87.612.886	69,9
2003	47.252.836	31	69.339.692	34,5	-22.086.856	116.592.528	68,1
2004	63.167.153	33,7	97.539.766	40,7	-34.372.613	160.706.919	64,8
2005	73.476.408	16,3	116.774.151	19,7	-43.297.743	190.250.559	62,9
2006	85.534.676	16,4	139.576.174	19,5	-54.041.498	225.110.850	61,3
2007	107.271.750	25,4	170.062.715	21,8	-62.790.965	277.334.464	63,1
2008	132.027.196	23,1	201.963.574	18,8	-69.936.378	333.990.770	65,4
2009	102.142.613	-22,6	140.928.421	-30,2	-38.785.809	243.071.034	72,5
2010	113.883.219	11,5	185.544.332	31,7	-71.661.113	299.427.551	61,4

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (TÜİK İstatistik Üretim Motoru), <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (10.04.2012)

1980 sonrası dönemde ihracata yönelik sanayileşme stratejisi ihracatı artırma açısından başarılı olmuştur. 1990'lı yıllardan itibaren ihracattaki gelişmede bir yavaşlama görülmüştür. Tablo 1'de de görüleceği üzere, 1980-1988 döneminde ihracat yılda ortalama % 38 oranında yükselirken, 1991-2006 döneminde yıllık ortalama artış % 13 düzeyinde kalmıştır. Bu yavaşlamaya rağmen ihracat düzenli olarak artış göstermeye devam etmiştir. Bu dönemde ithalat ihracattan daha hızlı artış gösterdiğinden ihracatın ithalatı karşılama oranı 1990'lar sonrası dönemde % 60 civarında olmuştur. Küresel ekonomik krizin etkisini yaygın olarak göstermeye başladığı 2009 yılında ise ihracat % 22,6 azalmış, 2010 yılında ise % 11,5'lük bir yükseliş kaydetmiştir¹⁷.

¹⁷ Hepaktan, s.65.

1980 sonrasında ihracatta gözlemlenen artışa ilâve olarak, ihracatın yapısında da değişimler gerçekleşmiştir. İhracat, tarım ürünleri ağırlıklı yapıdan sanayi ürünleri ağırlıklı yapıya geçmiştir.

Tablo 2.

Türkiye'nin İhracatının Sektörlere Göre Dağılımı (1990-2006) (Milyon Dolar)

Yıllar	Toplam İhracat	Tarım	Oran %	Madencilik	Oran %	Sanayi	Oran %
1990	12.959	2.347	18,1	326	2,5	10.285	79,4
1991	13.593	2.682	19,7	286	2,1	10.625	78,2
1992	14.719	2.203	15,0	264	1,8	12.251	83,2
1993	15.348	2.365	15,4	238	1,6	12.745	83,0
1994	18.105	2.457	13,6	272	1,5	15.363	84,9
1995	21.636	2.307	10,7	405	1,9	18.923	87,5
1996	23.224	2.659	11,5	289	1,7	20.176	86,9
1997	26.245	2.893	11,0	424	1,6	22.928	87,4
1998	26.974	2.700	10	364	1,3	23.874	88,5
1999	26.587	2.394	9,0	385	1,4	23.755	89,3
2000	27.775	1.973	7,1	400	1,4	25.340	91,2
2001	31.340	2.234	7,1	349	1,1	28.703	91,6
2002	36.059	1.970	5,5	387	1,1	33.702	93,5
2003	47.253	2.406	5,1	469	1,0	44.378	93,9
2004	63.167	2.939	4,7	649	1,0	59.576	94,3
2005	73.476	3.328	4,5	810	1,1	68.813	93,6
2006	85.534	3.480	4,0	1.146	1,3	80.246	93,8

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (TÜİK İstatistik Üretim Motoru), <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (10.04.2012)

Tarım ürünleri ihracatının toplam ihracat içindeki payı 1980 yılında % 57 iken, 2001 yılında % 7'ye, 2006 yılında ise % 4'e gerilemiştir. Sanayi ürünlerinin ihracattaki payı, bu dönemde % 36'dan % 93'e yükselmiştir¹⁸. Tarımsal ürünlerin ihracattaki payının azalmasının nedeni, 1980'den sonra izlenen sanayi ürünleri ihracatını teşvike yönelik politikalar, döviz kurlarındaki ayarlamalar ve iç talebi kısarak sanayi ürünlerini dış pazarlara yönlendirmeye yönelik stratejilerdir. Başlıca ihraç ürünleri arasında tekstil ve hazır giyim, demir ve çelik, elektrikli ve mekanik makineler, otomotiv sanayi ürünleri, beyaz eşya, fındık, tütün, deri eşya, hububat, taze ve kurutulmuş sebze-meyve, cam ve inşaat malzemeleri sayılabilir¹⁹.

Türkiye'nin ihracatı içerisinde ağırlıklı payı OECD ülkeleri²⁰ oluşturmaktadır. Anılan ülke grubunun yıllar itibariyle toplam ihracat içindeki payı artış göstermektedir. Türkiye'nin

¹⁸ DPT, 2000, s.19-27.

¹⁹ İstanbul Ticaret Odası, 1997-1998 Ekonomik Rapor, 1998, İstanbul, s.20.

²⁰ Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü) uluslararası bir ekonomi örgütüdür. OECD, 14 Aralık 1960 tarihinde imzalanan Paris Sözleşmesi'ne dayanılarak, 1961'de kurulmuştur ve savaş yıkıntıları içindeki Avrupa'nın Marshall Planı çerçevesinde yeniden yapılandırılması amacıyla 1948 yılında

toplam ihracatı içerisinde OECD ülkelerinin payı 2006 yılında % 63,7 olarak gerçekleşmiştir. OECD ülkeleri içerisinde de AB ülkeleri önemli bir yer tutmaktadır. 1970 yılında AB ülkelerine ihracat, toplam ihracat içerisinde % 50'lik bir paya sahipken bu oran, 1979 yılından itibaren % 50'nin altına gerilemiş, 1981 yılında % 33, 1982 yılında % 31 oranında gerçekleşmiştir. Bu yıllarda, AB ülkelerine ihracatın % 30 seviyesine inmesinde, dünya petrol fiyatlarındaki artışın önemli payı vardır. Türkiye'nin ihracatında AB ülkelerinin payı, 1983'den sonra % 36 oranı ile yeniden artmaya başlamış, 1985'de % 40'lar seviyesine ulaşmış, daha sonraki yıllarda da giderek büyümüştür²¹.

Tablo 3.
Ülke Gruplarına Göre Türkiye'nin İhracatı (1997-2010) (Milyon Dolar)

ÜLKE/YILLAR	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
A- AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİ	13.435	14.813	15.424	15.664	17.546	20.415	27.394	36.581	41.365	47.935	60.399	63.390	46.977	52.685
B- TÜRKİYE SERBEST BÖLGELERİ	611	831	780	895	934	1.438	1.928	2.564	2.973	2.967	2.943	3.008	1.957	2.084
C- DİĞER ÜLKELER	12.216	11.331	10.383	11.216	12.854	14.206	17.931	24.022	29.137	34.633	43.930	65.622	53.208	59.114
1. DİĞER AVRUPA	3.296	2.489	1.740	1.855	2.094	2.607	3.362	4.507	5.855	7.962	10.843	15.678	11.359	11.373
2. AFRİKA	1.234	1.818	1.655	1.373	1.521	1.697	2.131	2.968	3.631	4.566	5.976	9.063	10.180	9.283
Kuzey Afrika	980	1.502	1.344	1.087	1.150	1.267	1.577	2.203	2.544	3.097	4.030	5.850	7.445	7.025
Diğer Afrika	253	316	311	285	371	430	554	765	1.087	1.469	1.947	3.212	2.735	2.258
3. AMERİKA	2.376	2.657	2.869	3.596	3.685	3.914	4.269	5.733	5.960	6.328	5.603	6.532	4.836	6.078
Kuzey Amerika	2.149	2.389	2.586	3.309	3.297	3.596	3.973	5.207	5.276	5.439	4.541	4.802	3.561	4.242
Orta Amerika ve Karayip	103	146	163	167	201	197	166	334	411	548	549	829	597	598
Güney Amerika	124	122	120	120	186	121	131	193	274	341	514	901	678	1.237
4. ASYA	4.783	3.984	3.817	3.871	4.592	5.230	7.813	10.465	13.213	15.257	20.309	32.505	25.912	31.876
Yakın ve Ortadoğu	2.821	2.681	2.566	2.573	3.261	3.440	5.465	7.921	10.184	11.316	15.081	25.430	19.208	23.295
Diğer Asya	1.962	1.304	1.250	1.298	1.331	1.790	2.348	2.544	3.029	3.942	5.227	7.074	6.704	8.581
5. AVUSTRALYA VE YENİ ZELANDA	80	76	87	135	98	122	158	264	271	327	343	435	360	403
6. DİĞER ÜLKE ve BÖLGELER	447	306	215	385	864	637	197	84	208	192	857	1.410	561	102
SEÇİLMİŞ ÜLKE GRUPLARI														
OECD Ülkeleri	15.609	17.003	18.077	19.006	20.616	23.551	30.425	40.518	44.355	54.481	65.675	70.472	55.832	61.492
EFTA Ülkeleri	414	357	362	324	316	409	538	667	821	1.189	1.328	3.262	4.336	2.416
Karadeniz Ekonomik İşbirliği	3.825	3.290	2.232	2.467	2.932	3.599	5.044	6.779	8.620	11.584	16.784	20.867	12.273	14.456
Ekonomik İşbirliği Teşkilatı	1.286	1.125	866	874	972	1.042	1.569	2.206	2.670	3.341	4.700	6.248	5.948	7.617
Bağımsız Devletler Topluluğu	3.512	2.667	1.533	1.649	1.978	2.279	2.963	3.962	5.057	6.993	10.088	13.938	7.957	10.288
Türk Cumhuriyetleri	908	835	574	572	557	619	899	1.194	1.409	1.982	2.874	3.749	3.399	3.921
İslam Konferansı Teşkilatı	4.218	4.391	3.961	3.573	4.197	4.725	7.205	10.214	13.061	15.007	20.311	32.597	28.627	32.470
GENEL İHRACAT TOPLAMI	26.262	26.974	26.587	27.775	31.334	36.059	47.253	63.167	73.476	85.535	107.272	132.027	102.143	113.883

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı İstatistikleri, <http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=7145D543-D8D3-8566-4520DFB6CC4A86BA> (05.06.2012)

kurulan Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü'nün (Organization for European Economic Cooperation-OEEC) doğrudan mirasçısıdır. OECD ülkeleri sanayileşmiş zengin ülkelerdir. 33 üyesi vardır. Türkiye, 1961 yılında üye olmuştur.

²¹ DPT, 2000, s.31-39.

İhracatın ülke grupları itibariyle dağılımı incelendiğinde, AB ülkeleri % 50'ler seviyesinde yüksek bir paya sahiptir. 2006 yılında 48 milyar Dolar ihracat yapılan AB ülkelerinin toplam ihracat içerisinde % 56'lık bir paya sahip olduğu görülmektedir. 2006 yılı ihracat rakamları incelendiğinde, Orta Doğu ülkeleri % 13,2, Bağımsız Devletler Topluluğu²² ülkeleri % 8,2, NAFTA ülkeleri % 7,4, Afrika ülkeleri % 5,3, Türkî Cumhuriyetler % 2,3'lük bir paya sahiptir²³.

Türkiye'nin AB ülkelerine ihracatında, en önemli paya sahip olan ülke Almanya'dır. ABD ise, 1945'ten sonra Türkiye'nin ihracatında önemli yer tutmaya başlamıştır. Türkiye'nin ihracatında ön plana çıkan ülkeler ve bu ülkelerin toplam ihracat içerisindeki payları sırasıyla; Almanya % 11,3, İngiltere % 8, İtalya % 7,9, ABD % 5,9, Fransa % 5,4, İspanya % 4,3, Rusya Federasyonu % 3,8, Hollanda % 3, Belçika % 1,6, Suudi Arabistan % 1,2'dir. İhracatta 2006 yılı itibariyle ilk on sırayı oluşturan bu ülkelerin, Türkiye'nin toplam ihracatı içerisindeki payları toplamı % 52,3'tür²⁴.

Türkiye ekonomisinde ithalat, 1970-1990 döneminde yılda ortalama % 13,7 oranında büyümüştür. Temel mallarda bu oran % 16,3, imalat sanayi ürünlerinde ise % 11,9'dur²⁵. Bu büyüme oranları, temel mal ithalatının, toplam ithalattan daha hızlı geliştiğini ve dolayısıyla ithalatta temel mallar lehine bir yapısal değişimin ortaya çıktığını göstermektedir. Ayrıca, sanayi kesiminde ihracatın ithalata olan bağımlılığı % 63 oranında artmıştır. Bu dönemde ihracat artışının ara malı ithaline olan bağımlılığı artmış ve yatırım malı ithaline olan bağımlılığı ise azalmıştır²⁶.

Türkiye'nin ithalatının sektörel analizinde ön plana çıkan ana sektör sanayi sektörüdür. Sanayi sektörü içerisinde önemli paya sahip olan alt sektörler ise; kimyasal madde, motorlu kara taşıtları, ana metal sanayi ile makine ve teçhizat imalatı sektörleridir. Sanayi sektörünün payı 1980'li yıllardan itibaren giderek artmıştır. 1980 yılında ithalat içerisinde sanayi

²² Azerbaycan, Beyaz Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Özbekistan, Rusya, Tacikistan, Ukrayna, Ermenistan.

²³ Hepaktan 2008, s.19.

²⁴ Hepaktan 2008, s.20.

²⁵ DTM, 1998, s. 3-11)

²⁶ Özbey Funda Rana, Bütünleştirilmiş Sanayileşme Stratejisi Çerçevesinde Türkiye'de Sanayileşmenin Değerlendirilmesi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayın No:1162, Eskişehir, 1999, s.90-91.

ürünlerinin payı % 59,1, madencilik ürünlerinin payı % 39,8, tarım ürünlerinin payı ise % 1 dolayındadır²⁷.

Tablo 4.
Türkiye'nin İthalatının Başlıca Sektörlere Göre Dağılımı (1980-2010)

Yıllar	Toplam İthalat (Bin Dolar)	Sanayi (Bin Dolar)	Oranı %	Tarım (Bin Dolar)	Oranı %	Madencilik (Bin Dolar)	Oranı %	Balıkçılık (Bin Dolar)	Oranı %	Diğer (Bin Dolar)	Oranı %
1980	7909.4	4674.9	59,1	79.7	1,0	3154.5	39,8	0.000	0,000	0.3	0,004
1981	8933.4	5272.1	59,0	143.1	1,6	3517.5	39,4	0.000	0,000	0.7	0,008
1982	8842.7	4939.2	55,9	189.5	2,2	3713.2	42,0	0.005	0,000	0.8	0,009
1983	9235.0	5639.5	61,1	159.1	1,7	3435.4	37,2	0.031	0,000	1.0	0,011
1984	10757.0	728.0	62,5	406.2	3,8	3621.8	33,7	0.222	0,002	0.8	0,008
1985	11343.4	7454.5	65,7	281.9	2,5	3605.7	31,8	0.459	0,004	0.8	0,007
1986	11104.8	8675.9	78,1	288.2	2,6	2138.6	19,3	0.921	0,008	1.2	0,010
1987	14157.8	10638.0	75,1	475.3	3,4	3042.4	21,5	1.314	0,009	0.8	0,006
1988	14335.4	11101.4	77,4	299.8	2,1	2931.9	20,5	1.031	0,007	1.3	0,009
1989	15791.9	11836.3	74,9	886.5	5,6	3064.7	19,4	1.031	0,007	3.7	0,023
1990	22302.1	16931.5	75,9	1137.1	5,1	4227.8	19,0	2.414	0,011	3.4	0,015
1991	21047.0	17040.6	81,0	675.3	3,2	3327.3	15,8	0.707	0,003	3.2	0,015
1992	22871.1	18597.7	81,3	924.4	4,1	3344.7	14,6	1.534	0,007	2.7	0,012
1993	29428.4	24709.2	84,0	1357.3	4,6	3358.6	11,4	1.574	0,005	1.8	0,006
1994	23270.0	19031.2	81,8	881.9	3,8	3353.6	14,4	1.518	0,007	1.8	0,008
1995	35709.0	29706.3	83,2	1907.8	5,3	4090.6	11,5	1.689	0,005	2.6	0,007
1996	43626.6	35207.2	80,7	2165.7	5,0	5082.0	11,7	1.549	0,004	1170.3	2,682
1997	48558.7	39802.3	82,0	2416.7	5,0	5128.0	10,6	1.701	0,004	1210.0	2,492
1998	45921.4	39024.9	85,0	2125.4	4,6	3755.7	8,2	1.130	0,002	1014.3	2,209
1999	40671.3	33935.8	83,4	1648.5	4,1	4245.7	10,4	1.191	0,003	839.9	2,065
2000	54502.8	44200.2	81,1	2123.2	3,8	7096.8	13,0	1.660	0,003	1080.9	1,983
2001	41399.1	32686.1	79,0	1409.3	3,4	6576.8	15,9	0.877	0,002	725.9	1,754
2002	51553.8	41383.0	80,3	1702.6	3,3	7192.3	14,0	1.199	0,002	1274.6	2,472
2003	69339.7	55689.7	80,3	2535.4	3,7	9020.5	13,0	2.428	0,004	2091.6	3,016
2004	97539.8	80447.3	82,5	2757.4	2,8	10980.9	11,3	7.867	0,008	3346.3	3,431
2005	116774.2	94208.3	80,7	2801.4	2,4	16321.2	14,0	24.200	0,021	3419.1	2,928
2006	139574.2	110283.6	79,0	2901.5	2,1	22033.7	15,8	32.600	0,023	4322.8	3,097

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı İstatistikleri, <http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=7145D543-D8D3-8566-4520DFB6CC4A86BA> (05.06.2012)

1990'lı yıllardan itibaren sanayi ürünlerinin toplam ithalat içerisindeki payı, % 80'ler seviyesine yükselmiş, madencilik ürünlerinin toplam ithalat içerisindeki payı % 15'e gerilerken, tarım ürünlerinin toplam ithalat içerisindeki payı % 2-3 seviyelerine düşmüştür. Tablo-4'de görüldüğü üzere, 2006 yılında Türkiye'nin 139,5 milyar Dolarlık toplam ithalatının % 79'unu oluşturan sanayi ürünleri ithalatı, 110,3 milyar Dolar tutarında gerçekleşmiştir. İthalatta 2006 yılı itibariyle % 15,8'lik paya sahip madencilik ürünleri ithalatı 22 milyar Dolar tutarında iken, % 2,1'lik paya sahip tarım ürünleri ithalatı ise, 2,9 milyar Dolar tutarındadır.

²⁷ Hepaktan, 2008, s.20.

Toplam ithalatın sektörler içerisinde temel ağırlığı oluşturan alt sektörleri incelendiğinde; sanayi sektörü içerisinde temel ağırlığı; kimyasal madde ve ürünleri, makine-teçhizat, ana metal sanayi ile tekstil ürünleri oluşturmaktadır. Tarım sektöründe, mineral yakıt ve mineral yağlar ağırlıktadır. Madencilik sektörü içerisinde temel ağırlıklı pay, ham petrol ve doğalgazdadır²⁸.

Türkiye'nin son 10 yılda toplam ithalatı içerisinde % 80'lik payın altına düşmeyen sanayi ürünleri sektöründe, imalat sanayi ürünleri önemli bir yer tutmaktadır. Kimya, demir-çelik, makine, elektrikli makine ve cihazlar ile test araçları önemli kalemler arasındadır. Özellikle son yıllarda taşıt araçları ithalatında önemli bir artış gözlenmektedir. İşlenmiş tarım ürünleri ithalatı da, sanayi ürünleri ithalatında görece olarak bir öneme sahiptir. Madencilik ve taşocakçılığı sektöründe ham petrol ithalatı, gerçekten hem alt sektör hem de toplam ithalat içinde ağırlığını hissettirmektedir. 1997-2006 yılları arasında ham petrol ithalatının madencilik sektörü içerisindeki payı incelendiğinde, % 80'nin üzerinde bir paya sahip olduğu görülmektedir. 2006 yılında ise bu oran, % 85'tir. İthalatta ilk sıraları alan ürünler; mineral yakıtlar-mineral yağlar, kazanlar makineler-mekanik cihazlar, kara taşıtları ile aksam ve parçaları, elektrikli makine ve cihazlar demir-çeliktir²⁹.

Türkiye'nin ithalatının ülke ve ülke gruplarına göre dağılımı incelendiğinde ise, OECD ülkelerinin ve OECD ülkeleri içerisinde de AB ülkelerinin ithalatta da önemli paya sahip olduğu söylenebilir. Toplam ithalat içerisinde OECD ülkelerinin payı; 1996 yılında % 71,2, 2000 yılında % 65,4 ve 2006 yılında ise % 55,7 olarak gerçekleşmiştir. OECD ülkeleri içerisinde AB ülkeleri, Türkiye'nin ithalatında da önemli bir yer tutmaktadır. AB ülkelerinden ithalatın toplam ithalat içerisindeki payı, 1980'lerin ilk yarısında % 30'lar, ikinci yarısında ise % 40'lar seviyesinde seyretmiştir. 1995'te bu oran % 47,2'dir. 1990'lı yıllardan itibaren, AB ülkelerinden ithalat, toplam ithalat içerisinde % 50'lik bir paya sahip olmuştur. 1996 yılında söz konusu oran % 53, 2000 yılında % 48,8 iken, 2006 yılında ise, % 42,5 olarak gerçekleşmiştir³⁰.

²⁸ Hepaktan Cemal, Türkiye'nin Dönüşüm Sürecinde Dış Ticaret Politikaları, 2. Ulusal İktisat Kongresi (20-22 Şubat 2008), İzmir, 2008, s.13.

²⁹ Hepaktan, s.14.

³⁰ DPT, 2000, s.34.

Tablo 5.

Ülke Gruplarına Göre Türkiye'nin İthalatı (1997-2010) (Milyon Dolar)

ÜLKELER/YILLAR	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
A.AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİ	26.119	25.282	22.530	28.527	19.823	25.689	35.140	48.103	52.696	59.401	68.612	74.802	56.588	72.244
B. TÜRKİYE SERBEST BÖLGELERİ	361	418	508	496	303	575	589	811	760	944	1.224	1.334	965	878
C. DİĞER ÜLKELER	22.080	20.221	17.633	25.480	21.273	25.290	33.611	48.626	63.318	79.231	100.227	125.827	83.375	112.422
1. DİĞER AVRUPA	4.513	4.414	4.172	6.149	5.738	7.487	10.342	15.757	20.386	25.695	34.254	44.196	25.886	30.312
2. AFRİKA	2.197	1.758	1.687	2.714	2.819	2.696	3.338	4.820	6.047	7.405	6.784	7.770	5.700	6.414
Kuzey Afrika	1.813	1.493	1.404	2.257	2.115	2.138	2.519	3.231	4.212	4.878	3.616	5.267	3.542	4.306
Diğer Afrika	385	265	283	457	704	558	820	1.589	1.835	2.526	3.168	2.503	2.158	2.108
3. AMERİKA	5.453	5.016	3.799	4.799	3.841	4.065	4.922	6.595	7.857	9.401	12.152	17.224	12.275	16.799
Kuzey Amerika	4.641	4.230	3.257	4.167	3.390	3.421	3.741	5.114	5.823	6.936	9.033	13.404	9.513	13.234
Orta Amerika ve Karayip	108	117	91	80	41	103	169	209	287	335	448	560	476	623
Güney Amerika	704	669	452	551	410	541	1.012	1.271	1.747	2.131	2.671	3.260	2.286	2.942
4. ASYA	8.791	8.286	7.197	10.306	7.901	9.716	14.099	21.085	28.548	36.226	46.300	55.715	38.733	57.513
Yakın ve Ortadoğu	2.774	2.084	2.124	3.373	3.016	3.186	4.455	5.585	7.967	10.568	12.641	17.628	9.595	16.091
Diğer Asya	6.017	6.202	5.073	6.933	4.884	6.530	9.644	15.500	20.581	25.658	33.658	38.087	29.138	41.422
5. AVUSTRALYA VE YENİ ZELANDA	547	439	157	305	232	313	247	302	321	399	672	876	648	493
6. DİĞER ÜLKE ve BÖLGELER	579	307	621	1.208	741	1.013	662	67	158	105	66	45	133	891
SEÇİLMİŞ ÜLKE GRUPLARI														
OECD Ülkeleri	35.640	33.496	29.053	36.821	26.886	34.155	45.545	62.309	69.583	77.813	91.857	102.902	75.144	99.379
EFTA Ülkeleri	1.287	1.169	926	1.155	1.481	2.512	3.396	3.911	4.440	4.522	5.775	6.218	2.781	4.002
Karadeniz Ekonomik İşbirliği	4.495	4.358	4.308	6.746	5.553	6.588	9.298	15.368	20.480	27.021	34.809	45.632	28.299	33.592
Ekonomik İşbirliği Teşkilatı	1.107	948	1.123	1.543	1.238	1.548	2.736	3.218	5.108	8.102	9.972	13.221	7.011	13.298
Bağımsız Devletler Topluluğu	3.615	3.724	3.734	5.693	4.630	5.555	7.777	12.927	17.253	23.373	31.263	42.614	26.045	30.600
Türk Cumhuriyetleri	399	449	457	628	283	468	623	946	1.267	1.967	2.669	4.279	2.874	4.615
İslam Konferansı Teşkilatı	5.233	4.238	4.078	6.321	5.540	6.072	8.195	10.631	14.459	19.111	21.524	29.179	17.970	27.949
GENEL İTHALAT TOPLAMI	48.559	45.921	40.671	54.503	41.399	51.554	69.340	97.540	116.774	139.576	170.063	201.964	140.928	185.544

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı İstatistikleri, <http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=7145D543-D8D3-8566-4520DFB6CC4A86BA> (05.06.2012)

Ülke grupları açısından Türkiye'nin ithalatı incelendiğinde, 1996-1999 yıllarında AB ülkelerinin payı, % 50 düzeyinin biraz üzerinde gerçekleşirken, 2000-2006 yıllarını kapsayan dönemde bu oran % 50 düzeyinin birkaç puan altında gerçekleşmiştir. 1996-2006 dönemi dikkate alındığında; Türkiye'nin ithalatı içerisinde Afrika ve Orta Doğu ülkelerinin payı kısmen azalarak % 10 düzeyinde seyrettiği, Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinin % 7'den % 16,8'e yükseldiği, NAFTA ülkeleri³¹ payının ise % 9'dan % 6,7'ye gerilediği görülmektedir³².

³¹ NAFTA (North American Free Trade Agreement), Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması. Üye ülkeleri, ABD, Kanada, Meksika.

³² DPT, 2000, s.36.

Tablo 5'den de anlaşılacağı üzere, 2006 yılında ülke gruplarına göre, Türkiye'nin toplam ithalatı içerisinde EFTA³³ ülkelerinin payı % 3,2, Ortadoğu ülkelerinin payı % 7,6, Bağımsız Devletler Topluluğu'nun payı % 16,8, NAFTA ülkelerinin payı ise % 6,7'dir. 1990 yılı sonrasında bağımsızlığını kazanan Cumhuriyetlerin yanı sıra Rusya Federasyonu da, Türkiye'nin dış ticaretinde görece öneme sahip bir ülke konumuna gelmiştir. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Bölgesi içinde önemli bir potansiyele sahip olan eski Sovyetler Birliği, yeni Rusya Federasyonu ile yapılan ikili anlaşmalar çerçevesinde iki taraf arasındaki dış ticaret hacmi hızla artmıştır. Bu olumlu gelişmeler sonucunda, Rusya Federasyonu'nun, ithalat içerisindeki payının yıllar itibariyle sürekli arttığı görülmektedir.

Rusya Federasyonu'nun yıllar itibariyle, Türkiye'nin toplam ithalatı içerisindeki payı 1996 yılından günümüze kadar sürekli bir artışla % 12,77'ye yükselmiştir. İthalatta 2006 yılı itibariyle ilk on sırayı oluşturan ülkelerin, Türkiye'nin toplam ithalatı içerisindeki payları, sırasıyla şöyledir; Rusya Federasyonu % 12,77, Almanya % 10,57, Çin % 6,92, İtalya % 6,2, Fransa % 5,19, A.B.D. % 4,49, İngiltere % 3,68, İsviçre % 2,88 İspanya % 2,75, Japonya % 2,3'tür. 2006 yılı itibariyle Türkiye'nin ithalatında ilk on sırayı oluşturan ülkelerin, toplam ithalat içerisindeki payı, % 57,75'tir³⁴.

³³ EFTA (European Free Trade Agreement), Avrupa Serbest Ticaret Anlaşması. 3 Mayıs 1960 yılında Avrupa Birliği'ne bir alternatif olarak kurulmuş, günümüzde dört Avrupa ülkesinin üye olduğu bir uluslararası ticaret örgütüdür. Kurucular dahil üyelerinin çoğu EFTA'dan ayrılarak AB'ye girmiştir. Üye ülkeler: Norveç, İsviçre, İzlanda ve Lihtenştayn'dır. Merkezi Cenevre'dedir.

³⁴ Hepaktan, s.18.

Şekil 2.: Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar ve Kuveyt'in Coğrafi Konumu

Kaynak: http://images.nationmaster.com/images/motw/middle_east_and_asia/kuwait_bahrain_pol_1976.jpg
(15.10.2012)

İKİNCİ BÖLÜM TÜRKİYE-BAHREYN TİCARÎ İLİŞKİLERİ

2.1. BAHREYN'İN GENEL COĞRAFÎ ÖZELLİKLERİ

Bahreyn, Basra Körfezi'nde 35 adadan oluşan bir adalar ülkesidir. Başkent Manama'nın da yer aldığı Bahreyn Adası 578 km²'lik alanı ile en büyük ada olma özelliğine sahiptir. Ülkedeki bütün adalar karayolu ve köprüler ile birbirine bağlanmıştır. Yüzölçümü çok küçük olan birçok adada yerleşim bulunmamaktadır (Şekil 3)³⁵.

Şekil 3. Bahreyn'in Coğrafi Konumu

Kaynak: <http://www.geographicguide.net/asia/bahrain.htm> (15.10.2012)

³⁵ Gözenç, Günel, Özdemir, a.g.e., s.217.

Adalarda yükselti fazla değildir, ülkenin en yüksek noktası olan Duhan Tepesi 122 m'lik yükseltisi ile Bahreyn Adası'nda yer almaktadır. Adaların yüzeyi genellikle kumul örtüleri, tuzlu bataklıklar ve karstik şekillerle kaplıdır. Toprak yapısı kalkerli topraklar, kil, mil ve kireç miktarının fazla olduğu toprak türlerinden oluşmaktadır. Bu nedenle ülkede tarıma elverişli verimli alanlar yok denecek kadar azdır³⁶.

Bahreyn'de akarsu ya da göl bulunmamakla birlikte ülkenin kuzeyinde yer alan adalardan bazılarının kıyılarında tatlı su kaynakları bulunmaktadır. Bu kaynaklar içme suyu olarak kullanılmaktadır. Fakat günümüzde artezyen kuyularının açılması ile eski önemlerini kaybetmişlerdir³⁷.

Ülkede tropikal karakterli sıcaklık ve nem değerlerinin çok yüksek olduğu bir iklim hakimdir. Bahreyn'in iklim özellikleri üzerinde kuzeybatıdan esen nemli şimal rüzgarı ile güneyden esen kuru sirocco rüzgarı büyük etkiye sahiptir. Sirocco genellikle toz ve kum yüklüdür ve sıcaklıkların artmasına neden olur. Ortalama sıcaklıklar 26 ° C'dir. Yıllık yağış miktarı ise 76 mm gibi çok düşük değerler göstermektedir. Bahreyn'de bitki örtüsü çok gelişmiş değildir. Tropikal türler akasya, hünnap ve hurma bahçeleri dikkati çeken yeşil alanlardır³⁸.

Bahreyn'in nüfusu, 2008 yılı nüfus sayımı verilerine göre 1.106.509 kişidir. Bu nüfusun, 568.790 kişisi çoğu Hindistan, Bangladeş, Pakistan ve Filipinli olan yabancılardan oluşmaktadır. Nüfusun geriye kalan 568.399 kişisi ise Bahreynlidir. Bahreyn nüfusunun % 53'ü yabancıdır. Bahreynli olmayan nüfus 2002 yılından 2008 yılına kadar % 100 artış göstermiştir. Bahreynli olan nüfusun % 98'i Müslüman'dır³⁹.

Bahreyn ekonomisi nitelikli ve niteliksiz göçmen işgücüne bağımlıdır. Sayısı 485 bin olan çalışan nüfusun 370 bini yabancılardan oluşturmaktadır. Ülkeden çıkan işçi dövizleri

³⁶ Gözenç, Günal, Özdemir, a.g.e., s.217.

³⁷ Gözenç, Günal, Özdemir, a.g.e., s.217.

³⁸ Gözenç, Günal, Özdemir, a.g.e., s.217.

³⁹ Bahreyn Merkezî İstatistik Kurumu (Central Informatics Organization-CIO) 2010 yılı Nüfus Sayım Özetleri, http://www.cio.gov.bh/cio_ara/English/Publications/Census/Population/5.pdf (02.01.2012)

2005 yılında 1,2 milyar Dolar iken, 2008'de 1,6 milyar Dolara yaklaşmıştır. Yurtdışına çıkan işçi dövizleri GSYİH'nın % 7,8'ine karşılık gelmektedir⁴⁰.

Bahreyn'deki işsizlik oranı 2005 yılı verilerine göre % 16,5 olarak kayda geçmiştir. 15-24 yaş arasındaki Bahreynliler arasındaki işsizlik oranı ise % 41 olarak tahmin edilmektedir. Bahreyn'deki işsizlerin yüzde % 55,5'i üniversite mezunudur. Bahreynli işsizlerin sayısı yüksek olmakla birlikte, ekonominin ihtiyacını karşılayacak nitelikli işgücü temininde güçlükler yaşanmaktadır⁴¹.

Bahreyn'de ham petrol üretimi, Bahreyn adasındaki Awali sahası ile Bahreyn-Suudi Arabistan kıta sahanlığı sınırında bulunan Abu Saafa havzası olmak üzere iki sahadan yapılmaktadır. Ancak, ülkenin asıl ham petrol kaynağı Suudi Arabistan ile ortaklaşa sahip olduğu ve Aramco tarafından işletilen Abu Saafa sahasından çıkan petroldür. Bahreyn'in ada üzerindeki tek petrol sahası olan Awali sahasındaki üretim, yabancı yatırımlarla kapasite artırma çabalarına rağmen düşmektedir. Bahreyn'de petrol arama, çıkarma, rafinasyon, dağıtım, petrol ürünleri ihracatı ve ithalatı, 1935 yılında kurulmuş olan Bahreyn Petrol Şirketi (Bapco)'nin tekelindedir⁴².

Bahreyn'in tespit edilmiş doğalgaz rezervinin 170 milyar m³ olduğu açıklanmıştır. Bu rezervin, Bahreyn'in önümüzdeki bir kaç yıllık ihtiyacını karşılamaya ancak yeteceği ifade edilmektedir. Doğalgaz üretimi, Bahreyn'in ekonomiyi çeşitlendirme gayretleri kapsamında, başta petrokimya ve alüminyum tesisleri olmak üzere imalat sanayinin enerji ihtiyacını karşılamak amacıyla son yıllarda artış eğilimine girmiştir. Doğalgaz üretiminin artırılması için özellikle açık denizde yeni kuyuların açılması gündemdedir. 2007 yılında 14,3 milyar m³ olan doğalgaz üretimi, 2008 yılında 15,1 milyar m³, 2009 yılında ise 11,4 milyar m³'dür⁴³. Bahreyn, kendi rezervlerinin yetersizliği nedeniyle, sanayinin ihtiyacı olan enerjinin üretimi için gereken doğalgazın komşu ülkelerden teminine yönelik gayretlerini artırmıştır. Bu amaçla

⁴⁰ İGEME Bahreyn Ülke Raporu, s.5.

⁴¹ İGEME Bahreyn Ülke Raporu, s.5.

⁴² Bahreyn Kırallığı Merkezî İstatistik Kurumu (Kingdom of Bahrain Central Informatics Organization) İstatistik Bülteni, (http://www.cio.gov.bh/CIO_ARA/English/Publications/BahrainStatistics/11.pdf) (02.01.2012)

⁴³ Bahreyn Ulusal Petrol ve Gaz Kurumu Resmî Web Sitesi, (<http://www.noga.gov.bh/WebsiteV2.0/en/getinfo.asp?menu=08§ion=28>) (02.01.2010)

İran ve Katar'la başlatılan müzakereler belli bir aşamaya gelmiş olmakla birlikte henüz sonuçlanmamıştır⁴⁴.

Bahreyn'in kalkınma çabaları başlangıçta petrol gelirlerine dayanırken, doğal kaynaklarının kıtlığı, sürdürülebilir kalkınma için petrol dışı sektörlere yönelmesini zorunlu kılmıştır. Bahreyn, 1970'li yılların ortalarından itibaren gerçekleştirilen yapısal reformlar ve izlenen serbest ekonomi politikaları sayesinde günümüzde Ortadoğu'nun bankacılık ve finans merkezi haline gelmiştir. Ülke ekonomisinin en büyük ikinci sektörü olan bankacılığın GSYİH içerisindeki payı % 21 civarındadır. Ancak, bankacılık ve finans sektörünün büyüklüğü ve ekonomiye olan katkısı küresel malî krizin etkisiyle 2008 ve 2009 yıllarında azalma kaydetmiştir. Sektörün 2008 yılının ortalarında 269 milyar Dolara ulaşan büyüklüğü, 2009 yılı Eylül ayı itibarıyla 224 milyar Dolara gerilemiştir. Sektörün, 2007 yılında % 22,7 olan GSYİH içerisindeki payı da 2008 yılında % 20,4'e gerilemiştir⁴⁵.

Bahreyn, İslamî bankacılık alanında önemli gelişmeler kaydetmiş ve İslamî bankacılığın merkezi olarak anılır hale gelmiştir. 2009 yılı sonu itibarıyla Bahreyn'de 27 İslamî banka faaliyet göstermekte ve bunların varlıkları 25,8 milyar Doları bulmaktadır. Diğer Körfez Ülkelerinin aksine zengin petrol ve doğalgaz kaynaklarına sahip olmayan Bahreyn'deki İslamî bankalar, bu ülkelerdeki varlık sahibi kişilerin mevduatlarını değerlendirdikleri kurumlardır. Yapısal reformlar çerçevesinde, özel sektörün kalkınmada daha fazla rol oynamasına yönelik düzenlemelere gidilmiştir⁴⁶.

Ayrıca Bahreyn, ekonomiyi petrol dışındaki sektörlerde büyütme çabaları neticesinde, özellikle son yıllarda imalat sanayinde diğer sektörlerle göre daha hızlı büyüme kaydetmiştir. 2004 yılında GSYİH'nın % 10,8'ini oluşturan imalat sanayinin genel ekonomi içindeki payı 2007 ve 2008 yıllarında % 15,3 olmuştur. Sektörün 2006 yılında 2,2 milyar Dolar olan büyüklüğü de 2007 yılında 2,8 milyar Dolar ve 2008 yılında 3,2 milyar Dolara ulaşmıştır. Alüminyum endüstrisi tüm imalat sanayinin % 25,6'sını oluşturmaktadır. Metal sanayi

⁴⁴ İGEME Bahreyn Ülke Raporu, s. 11.

⁴⁵ İGEME Bahreyn Ülke Raporu, s.12.

⁴⁶ Bahreyn İçin Ekonomik Vizyon (Economic Vision 2030 for Bahrain), Bahreyn Ekonomik Gelişme Kurulu (Economic Development Board) Resmî Sitesi, http://www.bahrainedb.com/uploadedFiles/BahrainEDB/Media_Center/Economic%20Vision%202030%20%28English%29.pdf (02.01.2012)

% 14,0, inşaat malzemeleri % 11,1, gıda endüstrisi % 7,6 petrol-dışı kimya endüstrisi ise % 3,1'lik payları ile imalat sanayinin belli başlı faaliyet alanlarını oluşturmaktadırlar⁴⁷.

Tablo 6.
Bahreyn'in Ekonomik Göstergeleri (2005-2009)

Yıllar	GSYİH (Cari Fiyatlarla) (Milyar Dolar)	Yıllık GSYİH Büyüme (%)	Kişi Başına Millî Gelir (Dolar)
2005	13.4	7,6	18.480
2006	15.8	6,5	16.197
2007	18.4	8,1	17.747
2008	21.9	6,3	20.857
2009	21.4	2,9	20.509

Kaynak: Economic Intelligence Unit-EIU, <http://country.eiu.com/Bahrain> (10.04.2012)

Tablo 6'da da görüleceği üzere, Bahreyn ekonomisi 2005 yılından itibaren istikrarlı bir büyüme kaydetmiştir. 2005-2009 dönemindeki altı yılın ortalama büyüme oranı % 6,6 olarak gerçekleşmiştir. 2007 yılında büyüme rekor düzeye ulaşarak % 8,1 olarak kaydedilmiştir. 2008 yılında % 6,3 olarak gerçekleşen büyüme oranı, 2009 yılında küresel ekonomik kriz ve düşen petrol fiyatlarına bağlı olarak % 2,9 olarak gerçekleşmiştir. Son yıllardaki hızlı ekonomik büyümede, yüksek seyreden petrol fiyatlarının yanısıra özellikle finans, gayrimenkul ve inşaat sektörlerindeki canlılığın da büyük payı vardır⁴⁸.

Tablo 7.
Kamu Gelirlerinin Petrol ve Petrol Harici Ürünlere Dağılımı (2005-2009) (Milyar Dolar)

Yıllar	Gelirler	Petrol ve Gaz	Diğerleri
2005	16.714	12.653	4.061
2006	18.396	14.167	4.229
2007	20.367	16.305	4.062
2008	26.776	22.812	3.964
2009	17.082	14.178	2.904

Kaynak: Bahreyn Merkez Bankası İstatistikleri, <http://www.cbb.gov.bh/page-p-economic-indicators.htm> (10.04.2012)

Bahreyn'in kamu gelirleri 2000'li yılların ortalarından itibaren petrol fiyatlarındaki artışla beraber yükselişe geçmiştir. Tablo 7'de de görüldüğü üzere, 2005 yılında Bahreyn'in kamu geliri 16.714 milyar Dolar iken, düzenli olarak artarak 2008 yılında 26.776 milyar Dolara ulaşmıştır. 2009 yılında küresel malî krizin etkisiyle kamu geliri 17.082 milyar Dolara

⁴⁷ İGEME Bahreyn Ülke Raporu, s. 14

⁴⁸ İGEME Bahreyn Ülke Raporu, s. 9

düşmüştür. 2008 yılındaki 26.776 milyar Doların % 85'ine karşılık gelen 22.812 milyar Doları petrol ve doğalgaz gelirlerinden oluşmaktadır.

Tablo 8.
Sektör Payları İtibariyle Millî Gelir (2007-2008)

GSYİH Dağılımı (%)	2007	2008
Ham petrol ve doğalgaz	24,6	28,4
Bankacılık ve malî işler	22,7	20,4
İmalat	15,1	15,3
Kamu	11,7	11,1
Ticaret	9	7,9
Gayrimenkul	7,4	6,7
Ulaştırma ve haberleşme	5,9	5,9
Diğer	3,2	4,3

Kaynak: Bahreyn Merkez Bankası İstatistik Bülteni, Haziran 2012, <http://www.cbb.gov.bh/assets/MSB/MSB-Jan2012.pdf> (10.04. 2012)

Tablo 8'deki değerler ışığında sektörlerin genel ekonomi içindeki paylarına bakıldığında, petrol ve doğalgaz sektörünün büyüklüğünün 6.3 milyar Dolar olduğu ve GSYİH içindeki payının 2007 yılındaki % 24,6 oranından 2008 yılında % 28,4'e yükseldiği görülmektedir. Bunda yüksek seyreden petrol fiyatlarının önemli bir etkisi olmuştur. 2008'de petrol dışı sektörler % 12,4 oranında büyüyerek GSYİH içerisinde 15.6 milyar Dolarlık büyüklüğe ulaşmıştır. Bahreyn ekonomisinde petrol dışındaki en önemli ekonomik faaliyet alanı olan bankacılık ve finans sektörü % 6,3 oranında büyüyerek 4.5 milyar Dolara ulaşmış, ancak diğer sektörlerdeki büyümenin daha yüksek olması nedeniyle GSYİH içindeki payı % 22,7'den % 20,4'e gerilemiştir. Son yıllarda hızlı bir büyüme eğilimine giren imalat sanayinin GSYİH içindeki payı 2007 yılında % 15,1 iken 2008 yılında % 15,3'e yükselmiştir.⁴⁹

2.2. BAHREYN'İN DIŞ TİCARETİ

Bölgenin 1936'da ilk ham petrol ihraç eden ülkesi olan Bahreyn'in dış ticaretinde petrol ilk sırayı almaktadır. Bahreyn'in dış ticaret rakamları incelendiğinde, petrol ürünlerinin ihracatının toplam ihracata oranının % 75-% 80 arasında değişen oranlarda istikrar arz ettiği

⁴⁹ 2008 yılı sonrası veriler küresel ekonomik kriz nedeniyle ani düşüşler gösterdiğinden genel ortalamanın dışında kaldığından kullanılmamıştır. Bu veriler Bahreyn Merkez Bankasının istatistiklerinden alınmıştır. Ekonomik Göstergeler, Bahreyn Merkez Bankası, Mart 2011, No 31, <http://www.cbb.gov.bh/assets/E%20I/EI%20Mar2011.pdf> 02.01.2012

görülmektedir. Tablo 9’da da görüldüğü üzere, petrol ürünlerinin ihracatın toplam ihracata oranı 2005 yılında % 75,7, 2006 yılında % 76,2, 2007 yılında % 79,2, 2008 yılında % 80,6 ve 2009 yılında ise % 74,1 olarak gerçekleşmiştir. Bu rakamlar, ekonomiyi çeşitlendirme gayretlerine rağmen Bahreyn'in dış ticaretinde petrole olan bağımlılığının devam ettiğini göstermektedir.

Tablo 9.
Bahreyn’in Dış Ticaretinin 2005-2009 Yılları Arası Görünümü

Yıllar	Ham Petrol (Milyar Dolar)	Oranı (%)	Petrol Dışı (Milyar Dolar)	Oranı (%)	Toplam İthalat (Milyar Dolar)	Ham Petrol (Milyar Dolar)	Oranı (%)	Petrol Dışı (Milyar Dolar)	Oranı (%)	Toplam İhracat (Milyar Dolar)
2005	7,8	75,7	2,4	23,6	9,4	4,1	43,6	5,3	56,4	10,2
2006	9,3	76,2	2,9	23,8	10,5	4,9	46,6	5,6	53,4	12,2
2007	10,8	79,2	2,8	20,8	11,5	5,9	51	5,6	49	13,6
2008	13,7	80,6	3,3	19,4	10,9	7,2	66	3,7	34	17,0
2009	9,4	74,1	3,3	25,9	11,0	7,3	66,3	3,7	33,6	12,7

Kaynak: Bahreyn Merkez Bankası Ekonomik Göstergeler Arşivi, http://www.cbb.gov.bh/page-p-economic_indicators.htm (10.04.2012)

Tablo 10’da verilen değerlerden 2008 yılı ihracat rakamları incelendiğinde en çok ihraç edilen kalemin petrol yağları olduğu görülmektedir. Petrol yağlarını işlenmemiş alüminyum ve azotlu mineral/kimyasal gübreler takip etmektedir. Petrol gazları ve doğalgaz alüminyum sanayinde yoğun olarak kullanıldığından ilk defa 2008 yılında 281.576.000 Dolarlık ihracat gerçekleştirilmiştir. Bahreyn’in petrol yağları ihracatı, 2006 yılında 9.219.019.000 Dolar, 2007 yılında 10.804.850.000 Dolar olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılında bu rakam ani bir şekilde 2.818.600.000 Dolara düşmüştür. Küresel malî krizin etkisiyle yaşanan bu düşüş, Bahreyn’in kamu gelirlerinden önemli bir azalmaya yol açmış ve krizin diğer sektörlere yayılması ile sonuçlanmıştır.

Tablo 10.
Bahreyn'in İhraç Ettiği Başlıca Ürünler (Bin Dolar) (2006-2008)

Ürün Adı	2006	2007	2008
Petrol Yağları	9.219.019	10.804.850	2.818.600
İşlenmemiş Alüminyum	185.021	26.846	918.826
Alüminyum Sac, Levha ve Seritler	221271	269.751	372.448
Azotlu Mineral/Kimyasal Gübreler	132.850	321.392	327.312
Petrol Gazları ve Diğer Gazlı Hidrokarbonlar	-	-	281.576
Demir Cevherleri ve Konsantreleri	142.743	195.784	278.300
Petrol Yağlarının/Bitümenli Minerallerden Elde Edilen Yağların Kalıntıları	1.311	3.822	156.568
Kıymetli Metaller ve Kaplamalarından Mücevherci Eşyası	2.270	6.273	132.846
Alüminyum Çubuk ve Profiller	939.430	781.760	129.776
Alüminyum Teller	46.140	112.986	126.504
Asıklık Alkoller vb. Halojenlenmiş, Sulfolanmış, Nitrolanmış/Nitrozalanmış Türevleri	85.988	181.143	123.798
Alüminyum Tellerden Halatlar, Örne Halatlar vb. (İzole Hariç)	27.370	102.294	90.979
Bitümen ve Tabii Asfalt Katranlı Kumlar Asfaltit ve Asfaltlı Kayalar	0	522	86.320
Ham Petrol (Petrol Yağları ve Bitümenli Minarellerden Elde Edilen Yağlar)	0	0	83.769
Granül ve Tozlar-Dökme Demir, Aynalı Demir, vb.	0	0	80.682
Santrifujle Çalışan Kurutma, Filtre, Arıtma Cihazları	427	358	53.124
Kadın/Kız Çocuk İçin Takım, Takım Elbise,Ceket vs.	23.587	37.467	52.214
Turbojetler, Turbo-Propeller, Diğer Gaz Türbinleri	0	769	48.953
Klima Cihazları-Vantilatörlü, Isı, Nem	32.999	49.458	44.865
Bitümen, Katran Esaslı	163	258	41.352
Yatak Çarşafı, Masa Örtüleri, Tuvalet, Mutfak Bezleri	18	5.925	41.151
Demir/Çelikten İnşaat ve Aksamı	13.567	31.515	34.453
Balon, Hava Gemisi, Planör vb. Hava Taşıtlarının Aksamı	22.674	5.226	33.913
Paslanmaz Çelikten Yassı Hadde Mamulü	0	0	32.448
Elbise, Ceket vs.	8.635	13.083	24.292
Alüminyumdan Yaprak ve Şeritler- Kalınlık <0, 2 mm	2.321	18.547	23.909
Boru, İçi Boş Profil	1.694	1.580	23.699
Demir/Çelik Döküntü ve Hurdaları, Bunların Külçeleri	17.005	20.716	20.275
TOPLAM (Diğerleri Dahil)	11.661.614	13.664.874	7.243.354

Kaynak: İGEME Bahreyn Ülke Raporu, s.21.

Bahreyn'in 2008 yılında petrol yağlarından sonra en fazla ihraç ettiği ürünler, 918.826.000 Dolar ile işlenmemiş alüminyum, 372.448.000 Dolar ile alüminyum sac levha ve şeritlerden oluşmaktadır. Bunu azotlu mineral, kimyasal gübreler, petrol gazları ve diğer gazlı hidrokarbonlar ile demir cevheri ve konsantreleri takip etmektedir.

Tablo 11.
Bahreyn'in İthal Ettiği Başlıca Ürünler (Bin Dolar) (2006-2008)

Ürün Adı	2006	2007	2008
Otomobil, Steysin Vagonlar	530.332	694.122	1.120.327
Kaldırım, Döşeme ve Kaldırım Kenar Taşları (Tabii Taşlardan)	207	353	839.756
Kıymetli Metaller ve Kaplamalarından Mücevherci Eşyası	28.514	37.896	441.863
Demir Cevherleri ve Konsantreleri	114.612	53.031	338.938
Demir/Çelik Çubuklar	100.535	114.532	266.520
Yolcu Gemileri, Gezinti Gemileri, Feribotlar, Yük Gemileri, Mavnalar	350	312	222.360
İzole Edilmiş Tel, Kablo, Diğer İzole Edilmiş Elektrik İletkenleri; Fiber Optik Kablolar	65.262	101.120	154.357
Turbojetler, Turbo-Propeller, Diğer Gaz Türbinleri	21.419	20.756	144.562
Diğer Hava Taşıtları, Uzay Araçları	0	11	129.707
Otomatik Bilgi İşlem Makineleri, Üniteleri	13.994	22.135	123.619
Telli Telefon-Telgraf İçin Elektrikli Cihazlar	22.715	18.437	119.236
Eşya Taşımaya Mahsus Motorlu Taşıtlar	45.603	121.714	112.940
Altın (Ham, Yarı İşlenmiş, Pudra Halinde)	76	1.163	111.876
Petrol Yağlarının/Bitümenli Minerallerden Elde Edilen Yağların Kalıntıları	45.865	69.986	108.545
Demir/Çelik Sıcak Hadde Yassı Mamülleri-Genişlik 600mm. Fazla	27.688	53.085	93.884
Diğer Mobilyalar vb. Aksam, Parçaları	46.893	54.153	88.754
Ağır İş Makine ve Cihazlarının Aksamı, Parçaları	29.231	28.069	82.974
Tedavide/Korunmada Kullanılmak Üzere Hazırlanan İlaçlar	35.681	65.735	80.272
Petrol Yağları ve Bitümenli Minerallerden Elde Edilen Yağlar	18.833	27.087	77.752
Gemi Vinçleri, Macunalar, Halatlı Vinçler, Döner Köprüler	16.993	25.602	74.374
Dozerler, Greyder, Skreyper, Ekskavator, Küreyici, vb.	21.433	47.235	73.119
Balon, Hava Gemisi, Planör vb. Hava Taşıtlarının Aksamı	47.446	74.121	66.095
Elektrik Transformatörleri, Statik Konvertisörler, Endüktörler	26.426	43.312	62.956
Toplu Halde Yolcu Taşımağa Mahsus Motorlu Taşıtlar	11.648	11.917	62.464
Peynir ve Lor	20.888	19.997	59.180
Kara Taşıtları İçin Aksam, Parçaları	20.338	35.733	58.487
Toprak, Taş, Metal Cevheri vb. Ayıklama, Eleme vb. İçin Makineler	17.214	24.274	54.822
Demir/Çelikten İnşaat ve Aksamı	27.571	56.405	52.127
Kümes Hayvanlarının Etleri ve Yenilen Sakatları	24.382	39.938	49.620
TOPLAM (Diğerleri Dahil)	8.956.854	11.515.149	9.044.520

Kaynak: İGEME Bahreyn Ülke Raporu, s.23.

Bahreyn'in ithal ettiği ürünlerin başında gelen otomobil kalemindeki ithalatın küresel malî krize rağmen artması, Bahreyn tüketicisinin alışkanlıklarını göstermesi bakımından

dikkate değerdir. Nitekim, 2006 yılında 530.332.000 Dolarlık otomobil, steysin vagonlar ithalatı söz konusu iken, 2008 yılında bu miktar 1.120.327.000 Dolara çıkmıştır. İthalatta ikinci sırayı, 839.756.000 Dolar ile kaldırım döşeme ve kaldırım kenar taşları alırken, bunu kıymetli metaller ve kaplamalarından mücevherci eşyası, demir cevherleri ve konsantreleri, demir-çelik çubuklar, yolcu gemileri, gezinti gemileri, feribotlar, yük gemileri ve mavnalar izlemektedir.

Tablo 12.

Bahreyn'in Petrol Dışı Ürünler İhracatı Yaptığı Başlıca Ülkeler (2007-2009) (Bin Dolar)

Ülkeler	2007	2008	2009
Japonya	428.820	415.242	525.596
ABD	654.781	570.222	502.727
Kore	320.217	292.645	317.953
Singapur	252.713	241.732	294.867
Tayvan	385.655	402.428	274.681
Çin	102.446	131.317	210.652
Fransa	265.972	262.202	175.187
Malezya	122.398	133.781	159.933
Güney Afrika	34.546	340.853	150.219
Madagaskar	372.576	306.025	109.369
İsviçre	60.731	28.263	107.336
Ürdün	75.136	147.319	75.480
Avustralya	120.311	181.034	64.024
Tayland	129.119	191.873	43.865
Finlandiya	10.687	22.537	43.497
Türkiye	119.423	95.516	24.289
İngiltere	228.628	144.599	18.652
Yeni Zelanda	9.158	14.431	10.153
İsveç	803	861	7.709
Yemen	9.119	10.526	5.393
Norveç	19.924	17.808	5.356
Kanada	7.887	3.646	4.181
Meksika	6.324	4.617	2.980
El Salvador	0	0	2.045
Brezilya	1.830	29.940	1.479
Danimarka	746	10.514	1.430
Sri Lanka	5.434	2.946	1.287
Ekvator	0	0	1.204
Kolombiya	2.183	121	563
İzlanda	6.635	0	474

Kaynak: İGEME Bahreyn Ülke Raporu, s.24.

Bahreyn, Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) haricindeki diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini geliştirme arayışındadır. Bu amaçla, özellikle Güneydoğu Asya ülkeleri ve Hindistan'a yönelik ekonomik ve ticarî açılımlarını sürdürmeye devam etmektedir. Bu çerçevede, Bahreyn Doğu ve Güneydoğu Asya (Hindistan, Pakistan, Çin, Tayland, Filipinler, Malezya ve Singapur) ülkeleriyle yakın ilişkiler geliştirmek ve ekonomik işbirliğinin hukukî zeminini oluşturacak anlaşmaları tamamlamak için çaba göstermektedir⁵⁰.

Tablo 12'de de görüleceği üzere, Bahreyn'in ihracat yaptığı ülkelerin başında 2009 yılında petrol ve petrol ürünleri kaleminde yapılan 525.596.000 Dolarlık ihracatla Japonya gelmektedir. Japonya'yı 502.727.000 Dolar ile ABD izlemekte olup, bu ülkeleri Kore, Singapur, Tayvan, Çin ve Fransa gibi ülkeler izlemektedir. Bahreyn'in ihracat yaptığı ülkeler içinde, 2009 yılında Türkiye 16. sırada yer almaktadır.

Tablo 13.
Bahreyn'in İthalat Yaptığı Başlıca Ülkeler (2007-2009) (Bin Dolar)

Ülkeler	2007	2008	2009
Fransa	179.842	222.273	812.308
ABD	591.357	829.521	668.597
Çin	385.985	655.077	476.051
Japonya	676.093	934.434	436.161
İngiltere	434.463	511.819	376.386
İsviçre	191.362	200.048	294.277
Kore	202.205	498.119	282.630
Brezilya	113.834	405.446	249.391
Tayland	96.227	141.503	137.094
Avustralya	110.824	149.867	114.360
Türkiye	76.651	308.223	113.741
Malezya	61.485	83.792	82.997
Yeni Zelanda	16.082	50.652	47.431
Singapur	53.617	92.134	44.687
Ürdün	79.808	47.916	39.321
Kanada	37.915	49.832	34.067
Norveç	9.002	39.340	31.694
Danimarka	28.036	35.114	26.895
Tayvan	26.166	42.112	25.913
İsveç	32.080	51.342	23.292
Güney Afrika	22.569	18.621	19.199
Sri Lanka	3.968	10.836	10.736

Kaynak: İGEME Bahreyn Ülke Raporu, s.25.

⁵⁰ İGEME Bahreyn Ülke Raporu, s.23.

Bahreyn'in ithalat yaptığı ülkelerin başında 2009 yılında Fransa gelmektedir. Fransa'yı ABD, Çin ve Japonya takip etmektedir. Türkiye, Bahreyn'in ithalat yaptığı ülkeler arasında 11. sıradadır. Bahreyn'de, gümrük vergileri dışında kurumlar, gelir vergisi ve katma değer vergisi bulunmamaktadır. Bahreyn'e yapılan ithalatlarda KİK gümrük birliği çerçevesinde tespit edilen oranlar dışında herhangi bir tarife dışı vergi veya harç bulunmamaktadır. Ülke içerisinde henüz Katma Değer Vergisi veya benzeri herhangi bir vergi bulunmadığından, Bahreyn'e yapılan ihracatlarda gümrük vergisi dışında herhangi bir malî yük bulunmamaktadır⁵¹. Alkollü içecekler "özel emtia" olarak tanımlandığından, bu ürünlerin KİK ülkeleri arasındaki dolaşımına ve bazı KİK ülkelerine ithalatına yasak getirilmiştir. Bu ürünlerin Bahreyn'e ithalatı için ilgili kamu otoritelerinden lisans alınması gerekmektedir⁵².

2.3. TÜRKİYE-BAHREYN TİCARİ İLİŞKİLERİ

Türkiye-Bahreyn ticarî ilişkilerinde elde edilen ilk veriler 1970 yılına aittir. Uzun yıllar boyunca düşük seviyelerde kalan dış ticaret hacmi, 2000 yılında 57.856.000 Dolara çıkmış, 2006 yılında 80.155.000 Dolar, 2007 yılında ise 196.074.000 Dolar olarak kayıtlara geçmiştir. 2008 yılı dış ticaret hacmi ise, ihracattaki yükselişe bağlı olarak 403.740.000 Dolar seviyesine çıkmıştır. Küresel malî krizin etkisiyle dış ticaret hacmi, 2009 yılında 138.001.000 Dolara düşmüştür.

Tablo 14.
Türkiye-Bahreyn Dış Ticareti (2000-2009) (Bin Dolar)

Yıllar	İhracat	İhracattaki Artış (%)	İthalat	İthalattaki Artış (%)	Dış Ticaret Dengesi	Ticaret Hacmi	Ticaret Hacmindeki Artış (%)
2000	26.565	-	31.291	-	4.726	57,856	-
2001	11.159	-57,99	14.614	-53,30	3.455	25,774	-55,45
2002	16.936	51,77	18.987	29,92	2.051	35,923	39,38
2003	28.856	70,38	15.173	-20,09	13,683	44,029	22,56
2004	54.416	88,58	18.101	19,30	36,315	72,517	64,70
2005	41.915	-22,97	18.929	4,57	22,987	60,844	-16,10
2006	35.303	-15,77	44.852	136,95	9,549	80,155	31,74
2007	76.651	117,12	119.423	166,26	42,772	196,074	144,62
2008	303.223	295,59	95.516	-20,02	212,707	403,740	105,91
2009	113.712	-62,50	24.289	-74,57	89,423	138,001	-65,82

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (TÜİK İstatistik Üretim Motoru), <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (10.04.2012)

⁵¹ İGEME Bahreyn Ülke Raporu, s.29.

⁵² İGEME Bahreyn Ülke Raporu, s.28.

2000 yılında Bahreyn'e olan ihracatımız 26.565.000 Dolar iken, 2001 yılında % 50 civarında bir azalma gösterirken, 2003 yılında 28.856.000 Dolara çıkmıştır. 2008 yılında ise, 303.223.000 Dolar ile en yüksek ihracat rakamına ulaşılmıştır. Bahreyn'e ihracatımızda 2008 yılında kaydedilen % 300 civarındaki artışta, küresel mali krizin başlangıcından evvel diğer Körfez ülkelerinde olduğu gibi Bahreyn'de de altyapı ve gayrimenkul alanlarında başlatılan çok sayıda inşaat projesi nedeniyle, inşaat demirleri ihracatında gerçekleşen artışın çok önemli bir etkisi bulunmaktadır⁵³.

Tablo 15.
Ürün Gruplarına Göre Türkiye'nin Bahreyn'e İhracatı (2006-2010) (Dolar)

SITC1 Düzey Koduna Göre Ürün Grubu	2006	2007	2008	2009	2010
Canlı hayvanlar ve gıda maddeleri	5.817.889	4.554.360	6.769.165	6.882.828	6.475.335
İçki ve tütün	59.349	729.177	2.908.286	2.836.830	5.636.476
Akaryakıt hariç yenilmeyen hammaddeler	26.790	38.904	17.389	447.398	1.589.060
Mineral yakıtlar, yağlar ve alkali ürünler	-	130.595	57.512	62.919	1.527.468
Hayvansal, bitkisel katı ve sıvı yağlar, mumlar	114.730	154.100	214.568	1.274.779	870.093
Başka yerde belirtilmeyen kimya sanayi ve buna bağlı sanayi ürünleri	1.153.710	2.068.810	2.516.524	2.937.887	2.970.271
Başlıca sınıflara ayrılan işlenmiş mallar	11.623.729	18.172.961	250.059.004	29.982.242	33.900.363
Makinalar ve taşıt araçları	11.753.279	42.574.063	33.628.417	51.631.845	108.391.681
Çeşitli mamul eşya	4.748.930	8.228.155	12.045.791	17.563.310	10.441.825
SITC'de sınıflandırılmamış eşyalar (tedavülde olmayan, paralar, parasal tabanlı altınlar)	4.729		6.602	8.400	221.318
Toplam	35.303.135	76.651.125	308.223.258	113.628.438	172.023.890

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (TÜİK İstatistik Üretim Motoru), <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (10.04.2012)

Türkiye'nin Bahreyn'e olan ihracatı ile ilgili sağlıklı sonuçlara ulaşmak için küresel ekonomik krizin yaygın etkisini görülmeye başlandığı 2009 yılından önceki rakamların dikkate alınması daha uygun bir yöntem olacaktır.

Tablo 15'te de görüleceği üzere, 2006 yılında Türkiye'den Bahreyn'e olan ihracatta birinci sırayı 11.753.279 Dolar ile makinalar ve taşıt araçları almaktadır, ikinci sırada işlenmiş mallar, üçüncü sırada ise canlı hayvanlar ve gıda maddeleri yer almaktadır. 2007 yılında ise yine birinci sırada makinalar ve taşıt araçları, ikinci sırada işlenmiş mallar bulunurken, üçüncü sırada ise çeşitli mamul maddeler yer almaktadır. 2008 yılında

⁵³ İGEME Bahreyn Ülke Raporu, s. 31.

Bahreyn'e ihraç edilen ürünlerin % 78'ini demir ve çelik, % 8'ini elektrikli makina ve cihazlar, % 2'sini motorlu kara taşıtları oluştururken, 2009 yılında Bahreyn'e gerçekleştirilen ihracatın % 42'sini elektrikli makine ve cihazlar, % 12.4'ünü demir ve çelik, % 7.9'nu motorlu kara taşıtları oluşturmaktadır.

2009 yılında bu ülkeye gerçekleştirilen demir çelik ihracatındaki % 94'lük azalış toplam ihracatın % 63 oranında düşmesine neden olmuştur. Ancak aynı yıl bazı ürün gruplarında ise büyük ihracat artışları olduğu görülmektedir. Bunlar arasında, elektrikli makine ve cihazlar, motorlu kara taşıtları, sentetik ve suni devamsız lifler ile silahlar ve mühimmat, bunların aksam ve parçaları sayılabilir⁵⁴.

2009 yılında Türkiye'nin Bahreyn'e ihraç ettiği ürünlerin başında, toplam ihracat içindeki % 40 pay ile elektrik transformatörleri, statik konvertisörler, endüktörler gelmektedir. Elektrik transformatörleri, statik konvertisörler, endüktörler ihracatı, 2009 yılında bir önceki yıla göre yaklaşık % 386 artmış ve 45 milyon dolara ulaşmıştır. Toplam ihracat içindeki % 8 pay ile ikinci sırada yer alan demir/alaşimsız çelikten yarı mamuller ihracatı ise 9,3 milyon Dolardır⁵⁵. 2010 yılında ise Türkiye'den Bahreyn'e ihraç edilen ürünlerde ilk sırayı makineler ve taşıt araçları alırken, bunu işlenmiş mallar ve çeşitli mamul eşyalar takip etmektedir.

Tablo 16'daki değerler incelendiğinde, 2006 yılında Türkiye Bahreyn'den toplam 119.423.000 Dolarlık ithalat gerçekleştirmiştir. Bu rakamın 105.770.000 Dolarlık kısmı (% 88'i) işlenmemiş alüminyum kaleminde gerçekleşmiştir. İşlenmemiş alüminyumu 8.373.000 Dolarla pamuklu dokumalar ve 1.021.000 Dolarla alüminyum teller takip etmiştir. 2008 yılında işlenmemiş alüminyum ithalatı 79.394.000 Dolara düşmüş, pamuklu dokuma ithalatı 8.498.000 Dolar olarak gerçekleşmiş, alüminyum teller ithalatı % 45 artarak 2.235.000 Dolar olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılında elektrik transformatörleri, statik konvertisörler, endüktörler kaleminde 1.224.000 Dolarlık ve klima cihazlarında ise 1.010.000 Dolarlık ithalat gerçekleşmiştir. Elektrik transformatörleri, statik konvertisörler, endüktörler kaleminde 2.000 Dolarlık, klima cihazları kaleminde ise 2009 yılında 1.000 Dolarlık ithalat gerçekleşmiştir.

⁵⁴ İGEME Bahreyn Ülke Raporu, s.31.

⁵⁵ İGEME Bahreyn Ülke Raporu, s.31.

Tablo 16.
Türkiye'nin Bahreyn'den İthal Ettiği Başlıca Ürünler (2007-2009) (Bin Dolar)

Ürün	2007	2008	2009
İşlenmemiş Alüminyum	105.770	79.394	10.412
Pamuk Men (Dokuma %85 < Pamuklu 200g/m ² 'den fazla)	8.373	8.498	7.227
Petrol Gazları ve Diğer Gazlı Hidrokarbonlar	-	-	2.750
Paslanmaz Çelikten Yassı Hadde Mamulü (600 mm.den geniş)	-	245	1.625
Alüminyum Teller	1.021	2.235	2.235
Etilen Polimerleri (İlk şekillerde)	446	780	496
Ferro Alyajlar	160	-	398
Paslanmaz Çelikten Yassı Hadde Mamulleri (Genişlik 600 mm.den az)	-	288	332
Diğer Mobilyalar vb. Aksam, Parçaları	486	687	272
Pamuk Men (Ağırlıkça %85 ve Fazla Pamuk m ² /200 gr)	40	1	65
Pamuk Men (Dokuma, %85 > Pamuklu, Suni, Sentetik Karışık, 200g/m ² den ağır)	-	-	40
Zati Eşya	-	30	12
Basılı Diğer Yayınlar, Resimler, Fotoğraflar	3	4	9
Vulkanizasyon Çabuklaştırıcıları, Plastifiyan, Bileşikler, vb.	2	19	8
Hava Vakum Pompası, Hava/Gaz Kompresörü, Vantilatör, Aspiratör	-	5	8
Erkek/Erkek Çocuk için Takım, Takım Elbise, Ceket vs.	2	118	7
Ses ve Diğer Fenomenleri Kaydetmek İçin Disk, Bant, vb. Kalıcı Depolama Aygıtı	-	-	4
Alüminyum Çubuk ve Profiller	-	-	4
Her Nevi Tabii Kum	6	3	4
Elektrik Motorları, Jeneratörler	-	1	3
Muslukçu, Borucu Eşyası, Basınç Düşürücü, Termostatik Valf Dahil	-	-	3
Bebek İçin Giyim Eşyası (Örme)	-	-	2
Elektrik Transformatörleri, Statik Konvertisörler, Endüktörler	-	1.224	2
Kadın/Kız Çocuk İçin Spor, Kayak ve Yüzme Kıyafetleri vb. Giyim Eşyası	-	-	1
Klima Cihazları Vantilatörlü, Isı, Nem Değiştirme Tertibatlı	-	1.010	1
Vulkanize Edilmiş Kauçuktan Boru ve Hortumlar ve Donanımları	-	-	1
Ağarlık; %85 > Devamsız Sentetik Pamuk Dokuma < 170 gr/m ²	-	-	1
Kara Taşıtları İçin Aksam, Parçaları	-	103	-
TOPLAM	119.423	95.516	24.289

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (TÜİK İstatistik Üretim Motoru), <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (10.04.2012)

2009 yılı rakamları incelendiğinde, toplam ithalat 2007 yılı rakamlarına göre önemli oranda azalarak, 24.289.000 Dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu ithalatın, 10.412.000 Dolarlık kısmı işlenmemiş alüminyum, 7.227.000 Dolarlık kısmı pamuklu dokumalar, 2.750.000 Dolarlık kısmı petrol gazları ve diğer gazlı hidrokarbonlar, 1.625.000 Dolarlık kısmı paslanmaz çelikten yassı hadde mamulü ve 2.235.000 Dolarlık kısmı alüminyum teller kaleminden gerçekleşmiştir. 2009 yılında ilk defa petrol gazları ve diğer gazlı hidrokarbonlar kaleminden ithalat gerçekleşmiştir. Ayrıca, saha önceki yıllarda düşük seviyelerde olan (2008 yılında 245.000 Dolar) paslanmaz çelikten yassı hadde mamulü kalemindeki ithalat 1.625.000 Dolar olarak gerçekleşmiştir. İşlenmemiş alüminyum ihracatı ise düşmüştür.

Türkiye-Bahreyn ikili ticaretinin mal gruplarına göre dağılımı incelendiğinde, Tablo 17’de de görüleceği gibi, % 38,2 ile elektrikli transformatörler ilk sırada yer almaktadır. Bunu, % 8,1’lik oranla alaşimsız demir takip etmektedir. Alaşimsız demiri % 7,5’luk oranla takip eden tanklar ve zırhlı araçlar ise son dönemde yerli savunma sanayi firmaları tarafından Bahreyn’e yapılan zırhlı araç ihracatının sonucudur.

Tablo 17.
Türkiye-Bahreyn İkili Ticaretinin Mal Gruplarına Dağılımı (2009 yılı) (Milyon Dolar)

İHRACAT	MEBLAĞ	Oranı %	İTHALAT	MEBLAĞ	Oranı %
Elektrikli transformatörler	43.5	38,2	Alüminyum alaşımları	10.4	42,7
Alaşimsız demir	9.3	8,1	Pamuklu mensucat	7.2	29,6
Tanklar ve Zırhlı Araçlar	8.6	7,5	Sıvılaştırılmış gazlar	2.7	12,6
Sentetik dokumalar	4.8	4,2	Yassı Çelik	1.6	6,5
Demir-çelik çubuklar	3.6	3,1	Alüminyum teller	0.6	2,4
Diğer harp silahları	3.1	2,7	Polietilen	0.5	2,1
Biralar	1.6	1,4	Paslanmaz çelik	0.3	1,4
Makine hahları	1.6	1,4	Mutfak mobilyası	0.2	1,0
Krem peynirler	1.4	1,2	Ferro Manganez	0.4	1,9

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (TÜİK İstatistik Üretim Motoru), <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (10.04.2012)

2.3.1. TÜRKİYE-BAHREYN TİCARET ANLAŞMALARI

Türkiye ile Bahreyn arasında imzalanan ilk ticaret anlaşması, 26 Ekim 1998 yılında imzalanan Ekonomik Sınai ve Teknik İşbirliği Anlaşması ve Hava Ulaştırma Anlaşmalarıdır. Sonrasında, ekonomik alanda hukukî zeminin geliştirilmesine yönelik olarak 13 Kasım 2005'te imzalanan Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme ve Vergi Kaçakçılığına Engel Olma Anlaşması 02 Eylül 2007 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 2006 yılında, uzun zamandır sürüncemede kalmış olan Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması ile ayrıca Gümrük İşbirliği Uluslararası Karayolu Taşımacılığı ve Denizcilik Anlaşmaları da imzalanmıştır. Gümrük İşbirliği Anlaşması 15 Şubat 2006, Uluslararası Kara Ulaştırması Anlaşması 02 Mayıs 2006, Denizcilik Anlaşması 02 Mayıs 2006 tarihinde imzalanmıştır. Bununla birlikte, 1990 tarihli Türkiye-Bahreyn Ekonomik, Sınai ve Teknik İşbirliği Anlaşmasıyla kurulan Karma Ekonomik Komisyon (KEK) toplantıları düzenli olarak yapılamamıştır. Türk-Bahreyn İş Konseyinin kurulmasına dair Mutabakat Zaptı, 14 Kasım 2005 tarihinde Manama'da, kuruluş anlaşması ise 16 Şubat 2006 tarihinde İstanbul'da imzalanmıştır⁵⁶.

⁵⁶ İGEME Bahreyn Ülke Raporu, s.32.

2.4. MADDE GRUPLARINA GÖRE TÜRKİYE-BAHREYN DIŞ TİCARETİNİN GELİŞİMİ

2.4.1. CANLI HAYVANLAR VE GIDA ÜRÜNLERİ

Bu grup, canlı hayvanlar; süt, süt ürünleri ve yumurtalar; balıklar ve diğer deniz ürünleri; hububat, hububat ürünleri; meyve ve sebzeler; şeker, şeker ürünleri ve bal; kahve, çay, kakao, baharat ve ürünleri; hayvanlar için gıda maddeleri ile çeşitli yenilebilir ürünleri (yağ, homojenize ürünler, sos, maya vb.) kapsamaktadır.

Tablo 18.

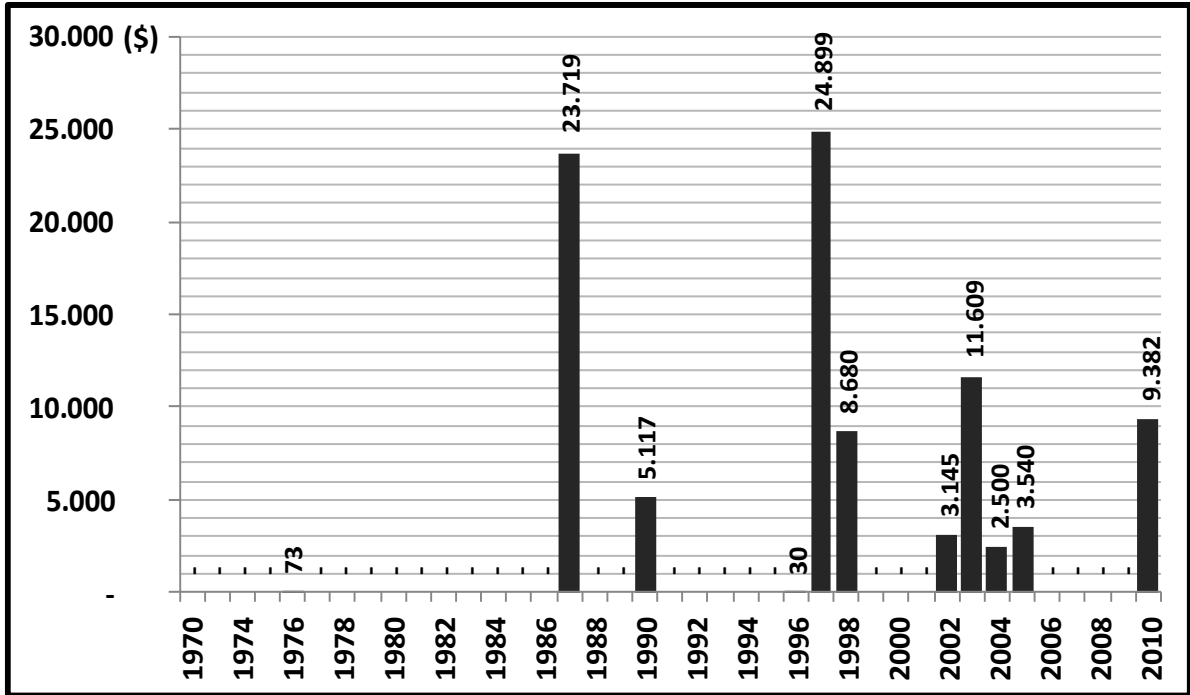
Türkiye'nin Bahreyn'den Canlı Hayvanlar ve Gıda Ürünleri İthalatı (1969-2010)

Yıllar	İthalat (Dolar)	Yıllar	İthalat (Dolar)
1969	-	1991	-
1970	-	1992	-
1971	-	1993	-
1974	-	1994	-
1975	-	1995	-
1976	73	1996	30
1977	-	1997	24.899
1978	-	1998	8.680
1979	-	1999	-
1980	-	2000	-
1981	-	2001	-
1982	-	2002	3.145
1983	-	2003	11.609
1984	-	2004	2.500
1985	-	2005	3.540
1986	-	2006	-
1987	23.719	2007	-
1988	-	2008	-
1989	-	2009	-
1990	5.117	2010	9.382

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (TÜİK İstatistik Üretim Motoru), <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (10.04.2012)

Türkiye'nin Bahreyn'den canlı hayvanlar ve gıda tasnifi ithalatında kayıtlara geçen ilk değer 1976 yılında gerçekleşen 73 Dolarlık ithalattır. Tablo 18'den de görüleceği gibi, bu ilk ithalattan sonra, 10 yıl boyunca Bahreyn'den bu tasnifte ithalat gerçekleşmemiştir. 1987

yılında 23.719 Dolar, 1990 yılında ise 5.117 Dolarlık ithalat gerçekleştirilmiştir. Bu tasnifte gerçekleşen ithalat düzensizdir (Şekil 4). Nitekim, 2002-2005 yıllarında gerçekleşen yine düzensiz ithalat rakamlarından sonra, 2006 yılından 2010 yılına kadar bu kalemden herhangi bir ithalat gerçekleşmemiştir. Bahreyn'den bu tasnifte ithalatta Doğu Asya menşeli balık ürünleri ve tropikal meyvelerdir. Bu ürünlerde Bahreyn üretici değil, ikincil ihracatçı (re-exporter) konumundadır.

Şekil 4. Türkiye'nin Bahreyn'den Canlı Hayvanlar ve Gıda Ürünleri İthalatı (1969-2010)

Tablo 19'da da görüleceği üzere, Türkiye'den Bahreyn'e canlı hayvanlar ve gıda ürünleri tasnifinde ilk ihracat 1970 yılında kayıtlara geçmiştir. Türkiye'nin Bahreyn'e canlı hayvanlar ve gıda ürünleri ihracatı 1980'li yıllardan itibaren düzenli oranda artış göstermiştir. 1980'li yıllarda bu artış oranı düşük kalırken, 2000'li yıllardan sonra artış oranı yükselmiştir. Özellikle, 2002 yılından sonra Körfez Ülkelerine yönelik açılımların bunda büyük etkisi olmuştur. Ayrıca, Türk gıda üretim sektöründeki kalite artışı ve ihracat eksenli pazar arayışlarının da bunda önemli etkisi vardır.

Tablo 19.

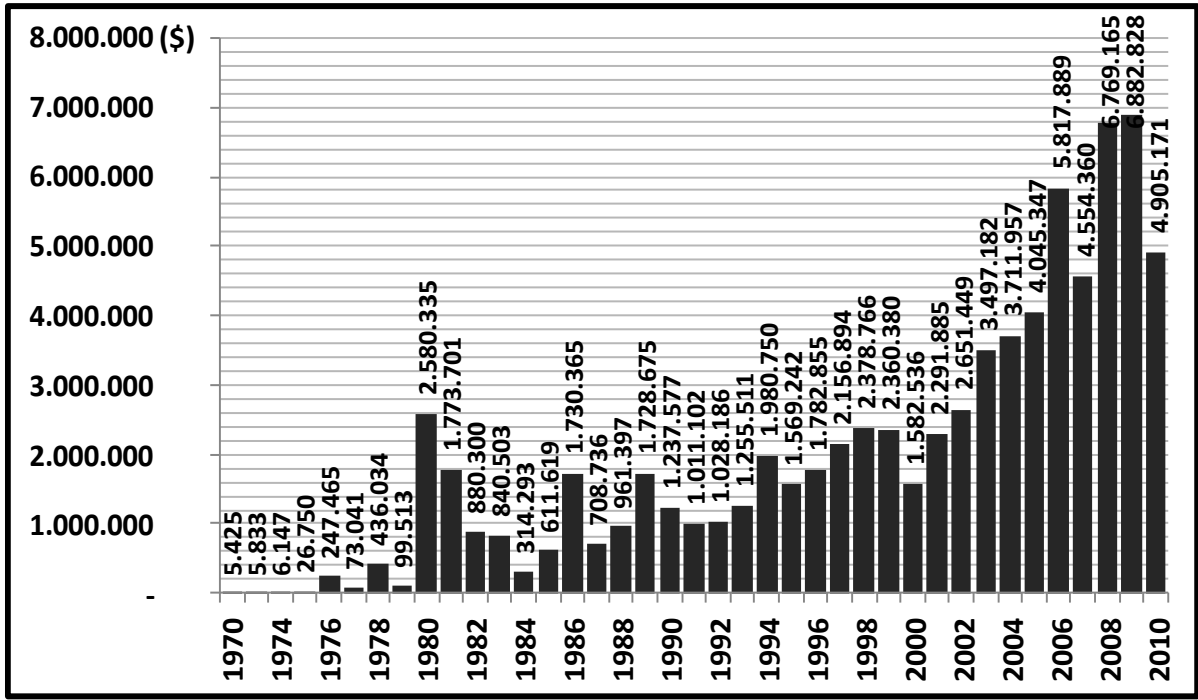
Türkiye'nin Bahreyn'e Canlı Hayvanlar ve Gıda Ürünleri İhracatı (1969-2010)

Yıllar	İhracat (Dolar)	Yıllar	İhracat (Dolar)
1969	-	1991	1.011.102
1970	5.425	1992	1.028.186
1971	5.833	1993	1.255.511
1974	6.147	1994	1.980.750
1975	26.750	1995	1.569.242
1976	247.465	1996	1.782.855
1977	73.041	1997	2.156.894
1978	436.034	1998	2.378.766
1979	99.513	1999	2.360.380
1980	2.580.335	2000	1.582.536
1981	1.773.701	2001	2.291.885
1982	880.300	2002	2.651.449
1983	840.503	2003	3.497.182
1984	314.293	2004	3.711.957
1985	611.619	2005	4.045.347
1986	1.730.365	2006	5.817.889
1987	708.736	2007	4.554.360
1988	961.397	2008	6.769.165
1989	1.728.675	2009	6.882.828
1990	1.237.577	2010	4.905.171

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (TÜİK İstatistik Üretim Motoru), <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (10.04.2012)

Bu tasnifteki ihracat rakamları özellikle 2003 yılından sonraki dönemde artış göstermiştir. 2000'li yıllardan sonra bu tasnifte en çok ihracat eritme peynir kaleminde gerçekleşmektedir. 2009 yılı ihracat rakamları incelendiğinde, 1970-2010 yılları arasında en yüksek ihracatın 1.366.371 Dolarlık eritme peynir ihracatı gerçekleştirildiği görülmektedir.

1970-2010 yılları arasında Türkiye'nin Bahreyn'e canlı hayvanlar ve gıda ürünleri ihracatında en yüksek miktarın 6.882.828 Dolar ile 2009 yılında gerçekleştiği görülmektedir (Tablo 19, Şekil 5). Eritme peynirinden sonra en çok ihracat, kakao içermeyen şekerleme ürünleri (şeker, lokum vb.), bisküvi ve taze peynir kalemlerinde gerçekleşmektedir.

Şekil 5. Türkiye'nin Bahreyn'e Canlı Hayvanlar ve Gıda Ürünleri İhracatı (1969-2010)

2.4.2. İÇKİ VE TÜTÜN

Bu grup, içkiler, tütün ve tütün mamullerini kapsamaktadır.

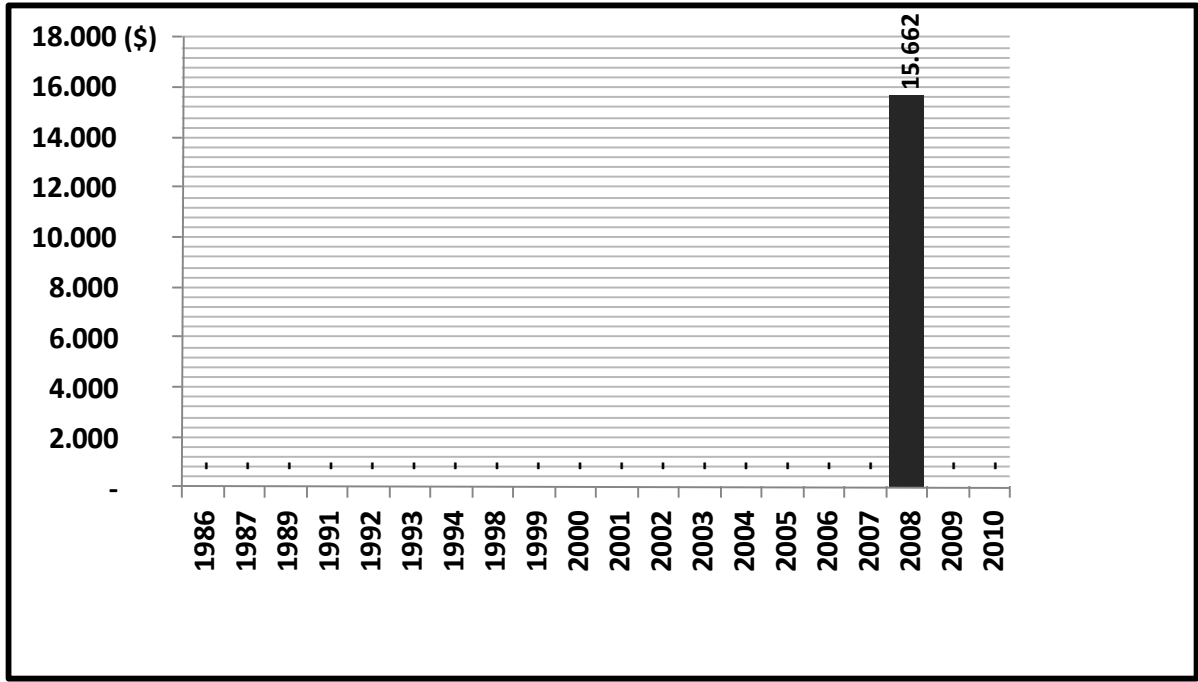
Tablo 20'den de anlaşılacağı üzere Türkiye'nin Bahreyn'den içki ve tütün mamulleri ithalatı sadece 2008 yılında gerçekleşmiştir.

Tablo 20.

Türkiye'nin Bahreyn'den İçki ve Tütün İthalatı (1986-2010)

Yıllar	İthalat (Dolar)	Yıllar	İthalat (Dolar)
1986	-	2001	-
1987	-	2002	-
1989	-	2003	-
1991	-	2004	-
1992	-	2005	-
1993	-	2006	-
1994	-	2007	-
1998	-	2008	15.662
1999	-	2009	-
2000	-	2010	-

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (TÜİK İstatistik Üretim Motoru), <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (10.04.2012)

Şekil 6. Türkiye'nin Bahreyn'den İçki ve Tütün İthalatı (1986-2010)

Bu tasnifte ithalat, Bahreyn'in Asya ülkelerinde ikincil ihracatçı konumunda olduğu tütün kaleminde gerçekleşmiştir. Şekil 6'dan da anlaşılacağı üzere, 2008 yılındaki ithalattan sonra bu tasnifte herhangi bir ithalat gerçekleşmemiştir. Bu tasnifteki ithalatın düşük olmasının en önemli nedeni Bahreyn'in konulan yasaklar nedeniyle bu tasnifte imalatının olmamasıdır.

Tablo 21.

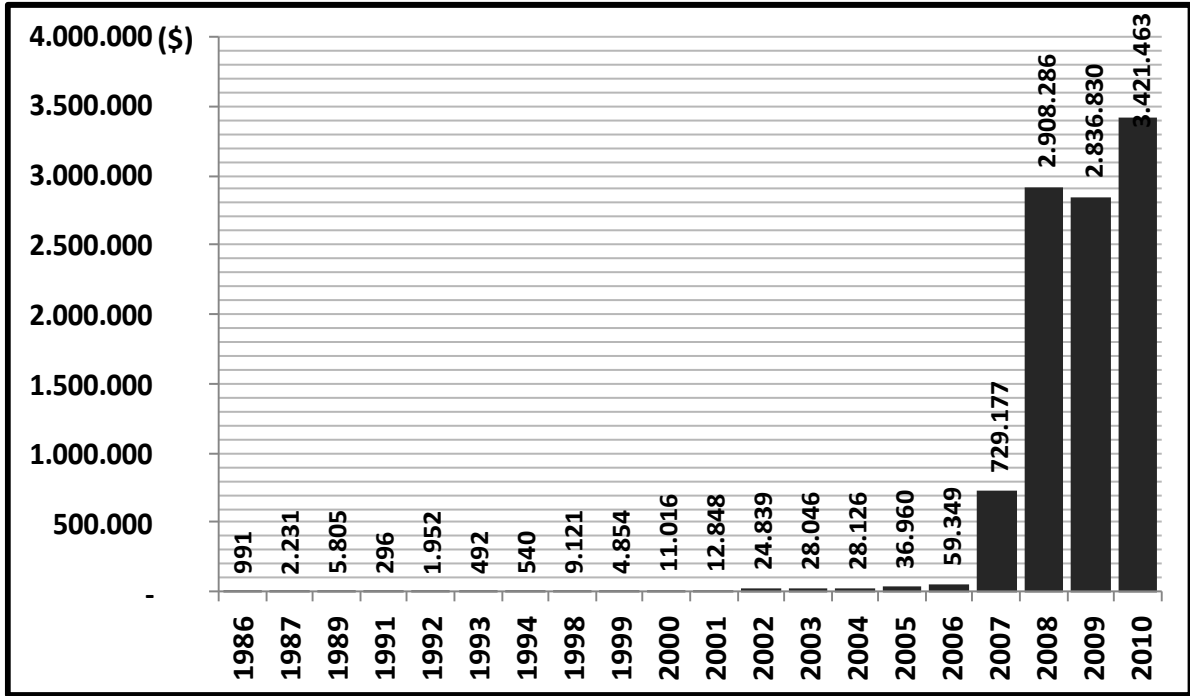
Türkiye'nin Bahreyn'e İçki ve Tütün İhracatı (1986-2010)

Yıllar	İhracat (Dolar)	Yıllar	İhracat (Dolar)
1986	991	2001	12.848
1987	2.231	2002	24.839
1989	5.805	2003	28.046
1991	296	2004	28.126
1992	1.952	2005	36.960
1993	492	2006	59.349
1994	540	2007	729.177
1998	9.121	2008	2.908.286
1999	4.854	2009	2.836.830
2000	11.016	2010	3.421.463

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (TÜİK İstatistik Üretim Motoru), <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (10.04.2012)

Türkiye'nin Bahreyn'e içki ve tütün mamulleri ihracatı ile ilgili TÜİK kayıtlarına geçen ilk değer, Tablo 21'den anlaşılacağı üzere 1986 yılına ait 991 Dolarlık rakamdır. Bu tasnifte Bahreyn'e ihraç edilen kalemler arasında bira, tütün mamulleri içeren sigara ve şişe su yer almaktadır. İhracat, 2000'li yıllara kadar oldukça düşük ve düzensiz seviyede kalmıştır (Şekil 7). 2007 yılında 729.177 Dolarlık ihracat rakamı ile ihracatta sonraki dönemlerde kaydedilecek artış başlamıştır. Nitekim, 2009 yılında Bahreyn'e 1.606.314 milyon Dolarlık bira ve 1.210.317 milyon Dolarlık sigara ihracatı gerçekleştirilmiştir.

Bahreyn bu ürünleri gelişmiş ticari ilişkilere sahip olduğu Doğu Asya pazarlarına yeniden ihraç etmektedir.

Şekil 7. Türkiye'nin Bahreyn'e İçki ve Tütün İhracatı (1986-2010)

2.4.3. AKARYAKIT HARİÇ YENİLMEYEN HAMMADDELER

Bu grup, işlenmemiş kösele, deri ve kürk; yağlı tohumlar, yağ veren meyveler; ham kauçuk (tabii ve sentetik); mantar, odun ve kereste; kâğıt hamuru ve kullanılmış kâğıt; dokuma elyafı ve bunların artıkları; hayvansal ve bitkisel gübreler, tuz, kükürt, topak, alçı gibi

mineral maddeler; metal cevherleri, döküntüleri, hurdaları ile başka yerde belirtilmeyen hayvansal ve bitkisel menşeli hammaddeleri kapsamaktadır.

Türkiye'nin Bahreyn'den Akaryakıt Hariç Yenilmeyen Madde tasnifindeki ithalatı sınırlı seviyededir. 1980'li yıllarda bu tasnifteki ithalat çoğu Doğu Asya menşeli ham kauçuk ve yağlı tohumlar alanlarında gerçekleşmiştir. Türkiye'de kimya endüstrisinin gelişmesi ve sentetik kauçuğun Güney Amerika pazarlarından temin edilmeye başlanması dolayısıyla bu kalemdeki düşüş, bu tasnifteki ithalatı 2000'li yılların sonlarına doğru önemsiz seviyelere geriletmiştir.

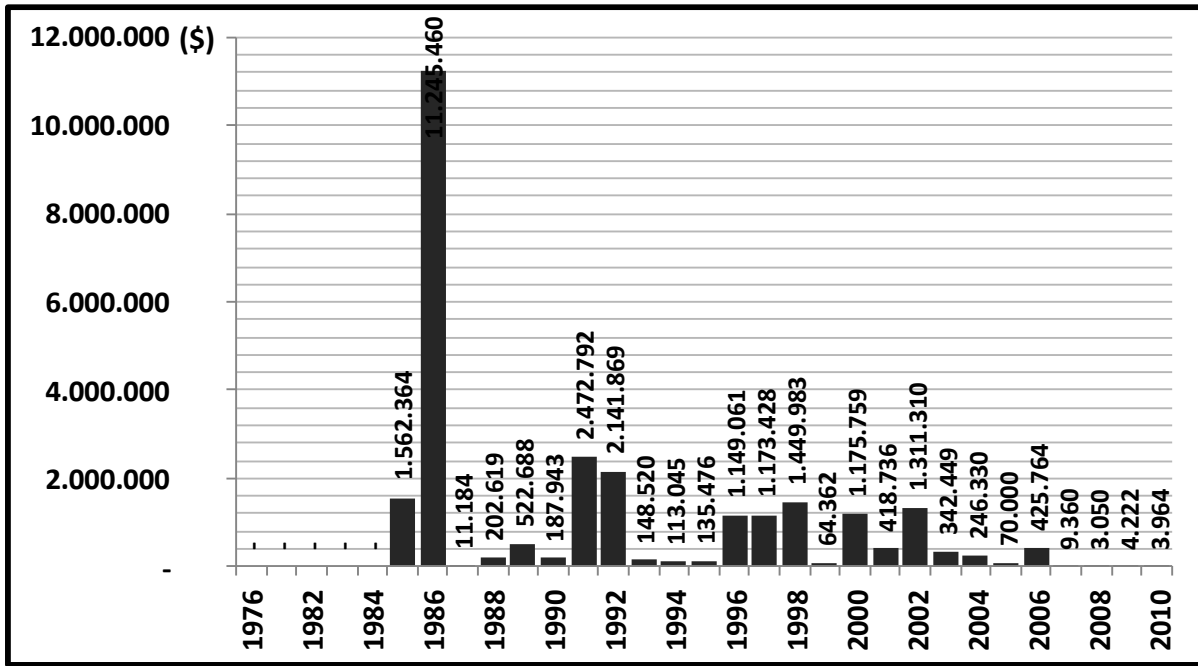
Tablo 22.

Türkiye'nin Bahreyn'den Akaryakıt Hariç Yenilmeyen Madde İthalatı (1976-2010)

Yıllar	İthalat (Dolar)	Yıllar	İthalat (Dolar)
1985	1.562.364	1998	1.449.983
1986	11.245.460	1999	64.362
1987	11.184	2000	1.175.759
1988	202.619	2001	418.736
1989	522.688	2002	1.311.310
1990	187.943	2003	342.449
1991	2.472.792	2004	246.330
1992	2.141.869	2005	70.000
1993	148.520	2006	425.764
1994	113.045	2007	9.360
1995	135.476	2008	3.050
1996	1.149.061	2009	4.222
1997	1.173.428	2010	3.964

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (TÜİK İstatistik Üretim Motoru), <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (10.04.2012)

Tablo 22'den de anlaşılacağı üzere, Türkiye'nin bu tasnifte kayıtlara geçen ilk ithalat rakamı 1985 yılında gerçekleşen 1.562.364 Dolarlık rakamdır. 1986 yılında bu rakam ani bir yükseliş göstererek 11.245.460 Dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu ani yükselişin sebebi metal cevherleri, döküntüleri, hurdaları kaleminde gerçekleştirilen 11.242.496 Dolarlık ithalattır. İthalat rakamlarında ani düşüş ve yükselişler görülmektedir. Bunun sebebi, pazar çeşitliğinin sağladığı spot alım imkânlarıdır.

Şekil 8. Türkiye'nin Bahreyn'den Akaryakıt Hariç Yenilmeyen Madde İthalatı (1976-2010)

Bu tasnifte, küresel malî krizin etkisini yaygın olarak göstermeye başladığı 2008 yılından itibaren ithalat düşük seviyelere inmiştir.

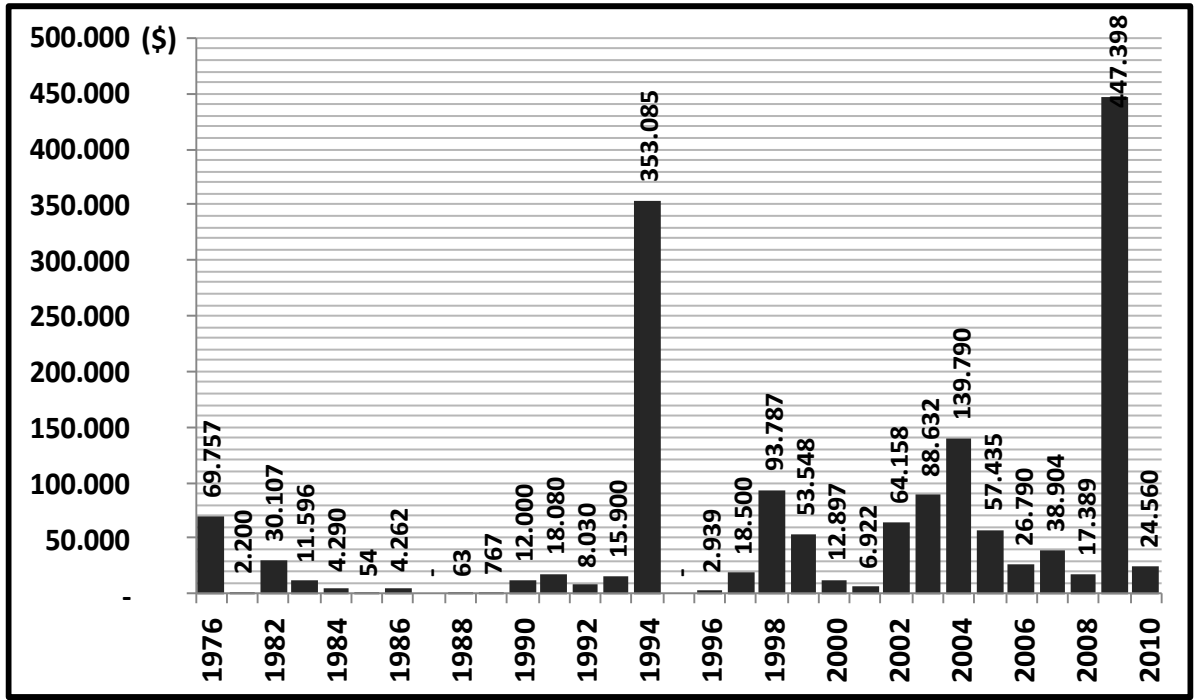
Tablo 23.

Türkiye'nin Bahreyn'e Akaryakıt Hariç Yenilmeyen Madde İhracatı (1976-2010)

Yıllar	İhracat (Dolar)	Yıllar	İhracat (Dolar)
1975	-	1995	-
1976	69.757	1996	2.939
1981	2.200	1997	18.500
1982	30.107	1998	93.787
1983	11.596	1999	53.548
1984	4.290	2000	12.897
1985	54	2001	6.922
1986	4.262	2002	64.158
1987	-	2003	88.632
1988	63	2004	139.790
1989	767	2005	57.435
1990	12.000	2006	26.790
1991	18.080	2007	38.904
1992	8.030	2008	17.389
1993	15.900	2009	447.398
1994	353.085	2010	24.560

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (TÜİK İstatistik Üretim Motoru), <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (10.04.2012)

Türkiye'nin bu tasnifteki ilk ihracatı 1976 yılında gerçekleşmiş ve düzensiz bir seyir izlemiştir. Türkiye'nin bu kalemdeki ihracat rakamları incelendiğinde inşaat sektöründe kullanılan lösit, nefelin ve siyenit nefelin, feldispast kalemi gelmektedir. Bu tasnifteki ihracat, 1994 yılında 353.085 Dolar ve 2009 yılında 447.398 Dolar olmak üzere yüksek rakamlar kaydetmiştir (Şekil 9). 1994 yılında gerçekleştirilen başka yerde belirtilmeyen hayvansal ve bitkisel menşeli hammaddeler kalemindeki 1.704 Dolarlık rakam bu yılki ihracat rakamının yüksek olmasındaki en büyük etkidir. 2009 yılındaki 447.398 Dolarlık en yüksek ihracat rakamının 395.075 Dolarlık kısmı metal cevherleri, döküntüleri, hurdaları kaleminde gerçekleşmiştir. Şekil 9'da da görüleceği üzere, bu tasnifteki ihracat, 1976-2010 yılları arasında düzensiz olarak gerçekleşmiştir.

Şekil 9. Türkiye'nin Bahreyn'e Akaryakıt Hariç Yenilmeyen Madde İhracatı (1976-2010)

2.4.4. MİNERAL YAKITLAR, YAĞLAR VE ALKALİ ÜRÜNLER

Bu grup, taş kömürü, kok kömürü ve briket kömürü; petrol, petrolden elde edilen ürünler; petrol gazları, doğal gaz ve diğer mamul gazlar ile elektrik enerjisini kapsamaktadır.

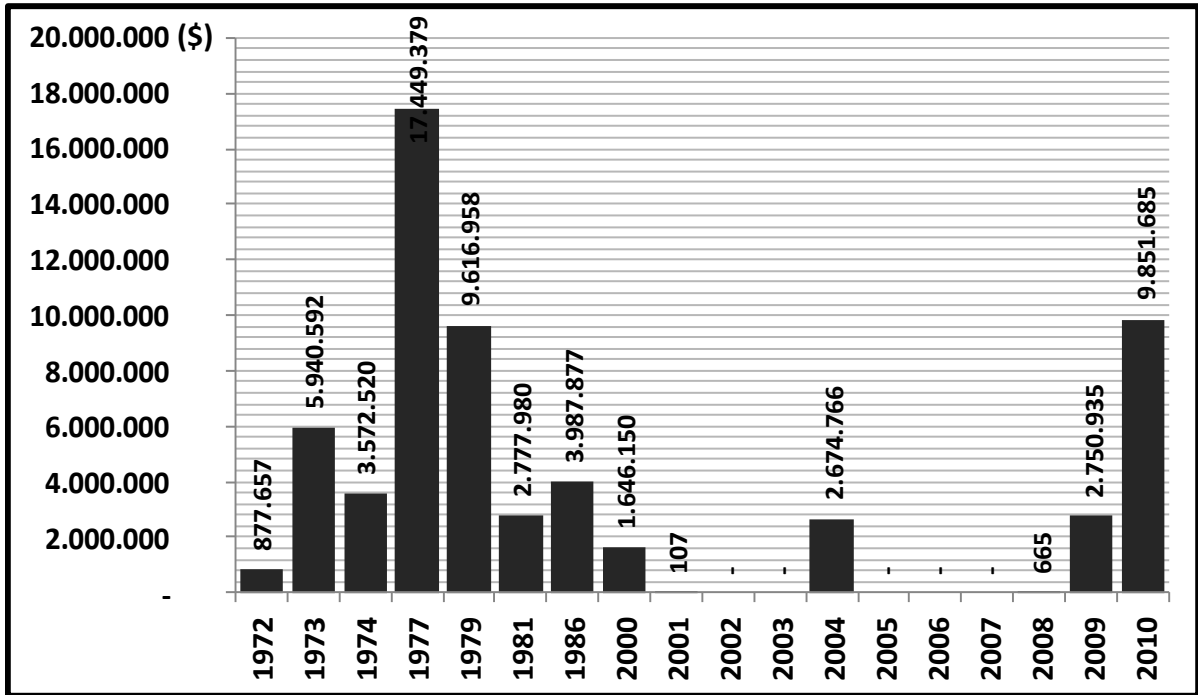
Tablo 24.

Türkiye'nin Bahreyn'den Mineral Yakıtlar, Yağlar ve Alkali Ürünler İthalatı (1972-2010)

Yıllar	İthalat (Dolar)	Yıllar	İthalat (Dolar)
1972	877.657	2002	-
1973	5.940.592	2003	-
1974	3.572.520	2004	2.674.766
1977	17.449.379	2005	-
1979	9.616.958	2006	-
1981	2.777.980	2007	-
1986	3.987.877	2008	665
2000	1.646.150	2009	2.750.935
2001	107	2010	9.851.685

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (TÜİK İstatistik Üretim Motoru), <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (10.04.2012)

Türkiye'nin bu tasnifte Bahreyn'den gerçekleştirdiği ve kayıtlara geçen ilk ithalat, Tablo 24'de de görüleceği üzere 877.657 Dolarla 1972 yılında gerçekleşmiştir. 1973 yılında ithalat rakamı önemli bir oranda artarak 5.940.592 Dolar olarak gerçekleşmiştir. 1982-1985 ve 1987-1999 yılları arasında bu kalemden hiç ithalat gerçekleşmemiştir.

Şekil 10. Türkiye'nin Bahreyn'den Mineral Yakıtlar, Yağlar ve Alkali Ürünler İthalatı (1972-2010)

Şekil 10'da da görüleceği gibi, ithalat bundan sonra da yıllara göre düzensiz olarak devam etmiş, 2004 yılındaki 2.674.766 Dolarlık ithalata rağmen, müteakip üç yıl boyunca hiç

ithalat gerçekleşmemiştir. Ancak, 2009 yılındaki 2.750.935 Dolarlık ithalatı, 2010 yılındaki 9.851.685 Dolarlık ithalat takip etmiştir. Türkiye'nin mineral yakıtlar, yağlar ve alkali ürünler ithalatı 1970'li yıllarda artış göstermiştir. Bunun nedeni, 1970'lerde petrol fiyatlarındaki artış ve Türkiye'ye uygulanan ABD ambargosu neticesinde Türkiye'nin giriştiği pazar çeşitlendirme faaliyetlerinin sonucudur. 1980'lerde ithalat belirli bir seviyede kalmışsa da 2000'li yıllarda düşüşe geçmiştir. Bunun en önemli sebebi, bu kalemdeki ürünlerde Türkiye'nin Körfez ülkelerinden ziyade Irak, Suudi Arabistan ve Libya petrol pazarları ile sahip olduğu iyi ilişkilerdir. Bahreyn, Türkiye'nin petrol ürünleri ithalatında önemsiz bir paya sahiptir. Örneğin, 2009 yılı TÜİK verileri tasnif edildiğinde toplam 29.905.147.906 Dolarlık petrol ve petrol ürünleri ithalatındaki payı 2.750.935 Dolardır. Bu rakamlarda Bahreyn Türkiye'nin petrol ithal ettiği ülkeler arasında % 0.091'le 59'uncu sıradadır. Bu tasnifteki ithalata örnek olarak, 2009 yılındaki ithalatın vazelin ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar kalemlerinde gerçekleştiği görülmektedir.

Tablo 25.

Türkiye'nin Bahreyn'e Mineral Yakıtlar, Yağlar ve Alkali Ürünler İhracatı (2002-2010)

Yıllar	İhracat	Yıllar	İhracat
2001	-	2006	3.611
2002	896	2007	144.870
2003	1.663	2008	63.417
2004	2.474	2009	157.209
2005	21.491	2010	953.396

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (TÜİK İstatistik Üretim Motoru), <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (10.04.2012)

Türkiye'nin bu tasnifteki ilk ihracatı 2002 yılında kayıtlara geçmiştir. Tablo 25'den de anlaşılacağı gibi, Türkiye'nin Bahreyn'e bu tasnifte ihraç ettiği yegâne ürün katrandır. İhracat düşük seviyelerde gerçekleşmektedir.

2.4.5. HAYVANSAL, BİTKİSEL KATI VE SIVI YAĞLAR, MUMLAR

Bu grup, hayvansal sıvı ve katı yağlar; bitkisel sıvı yağlar ve fraksiyonları (rafine edilmiş olsun olmasın, kimyasal işlem görmemiş) ile kimyasal işlem görmüş bitkisel ve hayvansal katı/sıvı yağlar, mumları kapsamaktadır.

Türkiye'nin Bahreyn'den hayvansal, bitkisel ve sıvı yağ ithalatı bulunmamaktadır. Zira, Bahreyn'in bu tasnifte üretimi yoktur.

Tablo 26.

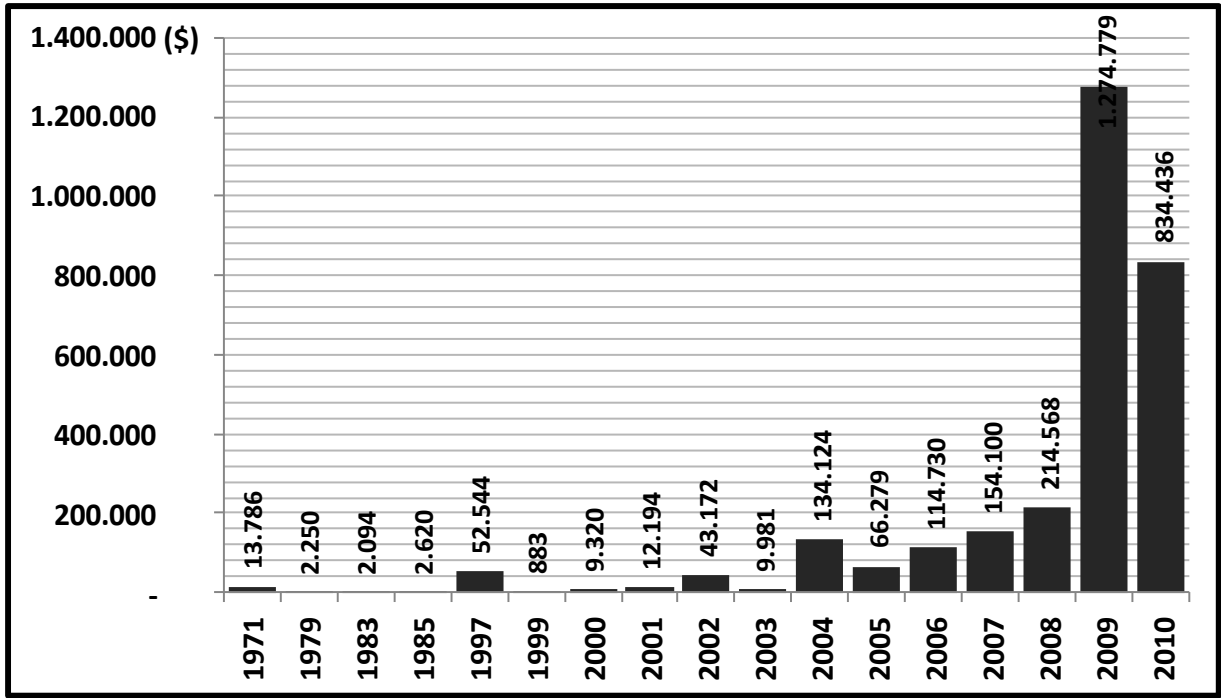
Türkiye'nin Bahreyn'e Hayvansal, Bitkisel Katı ve Sıvı Yağlar, Muımlar İhracatı (1971-2010)

Yıllar	İhracat (Dolar)	Yıllar	İhracat (Dolar)
1970	-	2002	43.172
1971	13.786	2003	9.981
1979	2.250	2004	134.124
1983	2.094	2005	66.279
1985	2.620	2006	114.730
1997	52.544	2007	154.100
1999	883	2008	214.568
2000	9.320	2009	1.274.779
2001	12.194	2010	834.436

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (TÜİK İstatistik Üretim Motoru), <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (10.04.2012)

Türkiye'nin Bahreyn'e bitkisel ve sıvı yağ ihracatı 2000'li yıllarla birlikte artış göstermiştir. Bunun en önemli nedeni, diğer kalemlerde olduğu gibi Türk dış ticaret politikasındaki Ortadoğu açılımıdır. Türkiye'nin bitkisel yağ sanayindeki gelişmesi de kendine pazar arayışlarına girmesine ve sonuçta pazarların genişlemesine neden olmuştur.

Tablo 26'dan da anlaşılacağı üzere, bu tasnifte kayıtlara geçen ilk ihracat 1971 yılında 13.786 Dolar olarak gerçekleşmiştir. İhracat 2000'li yıllara kadar düşük seviyelerde kalmış, 2000'li yılların ikinci yarısından itibaren artış göstermiştir. Bu tasnifte, ayçiçeği yağı (yaklaşık % 60) başta gelmekte, ayçiçeği yağını zeytinyağı (% 40) takip etmektedir. Diğer bitkisel yağlara göre daha yüksek fiyatlı olmasına rağmen, tüketicilerin zeytinyağının sağlık açısından faydaları konusunda daha fazla bilgilenmeleri sayesinde Bahreyn'de zeytinyağı tüketimi giderek artmaktadır. Bu artış hızının gelecek yıllarda da devam etmesi ve zeytinyağı ihracatçıları açısından pazarın öneminin artması beklenmektedir. Nitekim, 2008 yılında Bahreyn'e yapılan ihracat 214.568 Dolar iken, 2009 yılında 1.274.779 Dolara çıkarak büyük bir artış kaydetmiştir. 2010 yılında ihracatın 834.436 Dolar ile düşük miktarda azaldığı görülmektedir (Şekil 11).

Şekil 11. Türkiye'nin Bahreyn'e Hayvansal, Bitkisel Katı ve Sıvı Yağlar, Mumlar İhracatı (1971-2010)

2.4.6. KİMYA SANAYİ VE BUNA BAĞLI SANAYİ ÜRÜNLERİ

Bu grup, organik kimyasal ürünler; inorganik kimyasal ürünler; debagat ve boyacılıkta kullanılan hülusalalar, tanen, boya, pigment, macun, mürekkep; tıp ve eczacılık ürünleri; ilk şekillerde plastikler, döküntü ve hurdalar ile başka yerlerde belirtilmeyen kimyasal maddeler ve ürünleri kapsamaktadır.

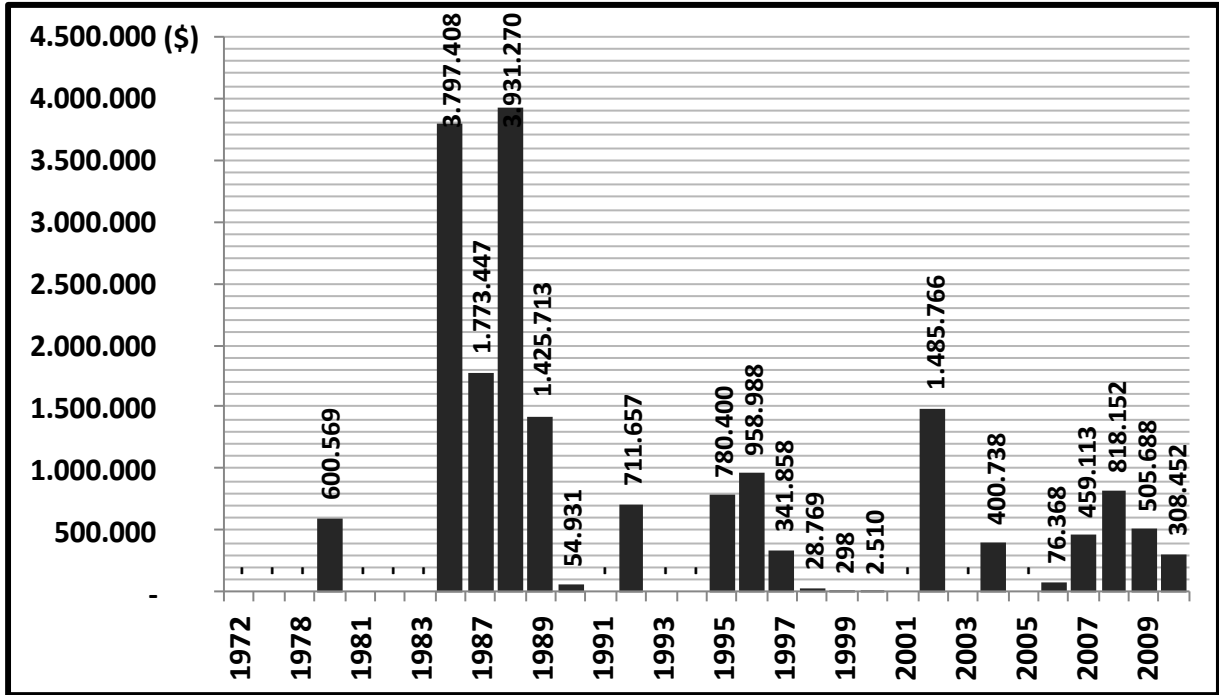
Türkiye'nin Bahreyn'den kimya sanayi ve buna bağlı sanayi ürünleri tasnifinde ilk ithalat, 1980 yılında 600.569 Dolarla gerçekleşmiştir. Türkiye, 1981-1983 yıllarında hiç ithalat gerçekleştirmemiştir. İthalatta dönem dönem kesintiler olmuş ve sınırlı seviyede kalmıştır. 1999 yılında 298 Dolarlık bir ithalat söz konusu iken, 2002 yılında bu rakam 1.485.766 Dolara çıkmıştır. 2006 yılında ithalat, 76.368 Dolar iken, 2010 yılında ise 308.452 Dolarlık bir ithalat görülmektedir (Tablo 27, Şekil 12).

Tablo 27.
Türkiye'nin Bahreyn'den Kimya Sanayi ve Buna Bağlı Sanayi Ürünleri İthalatı (1972-2010)

Yıllar	İthalat (Dolar)	Yıllar	İthalat (Dolar)
1972	-	1995	780.400
1974	-	1996	958.988
1978	-	1997	341.858
1980	600.569	1998	28.769
1981	-	1999	298
1982	-	2000	2.510
1983	-	2001	-
1986	3.797.408	2002	1.485.766
1987	1.773.447	2003	-
1988	3.931.270	2004	400.738
1989	1.425.713	2005	-
1990	54.931	2006	76.368
1991	-	2007	459.113
1992	711.657	2008	818.152
1993	-	2009	505.688
1994	-	2010	308.452

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (TÜİK İstatistik Üretim Motoru), <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (10.04.2012)

Bu tasnifteki kalemler işlenmiş petrol ürünlerini kapsamaktadır.

Şekil 12. Türkiye'nin Bahreyn'den Kimya Sanayi ve Buna Bağlı Sanayi Ürünleri İthalatı (1972-2010)

Tablo 28.

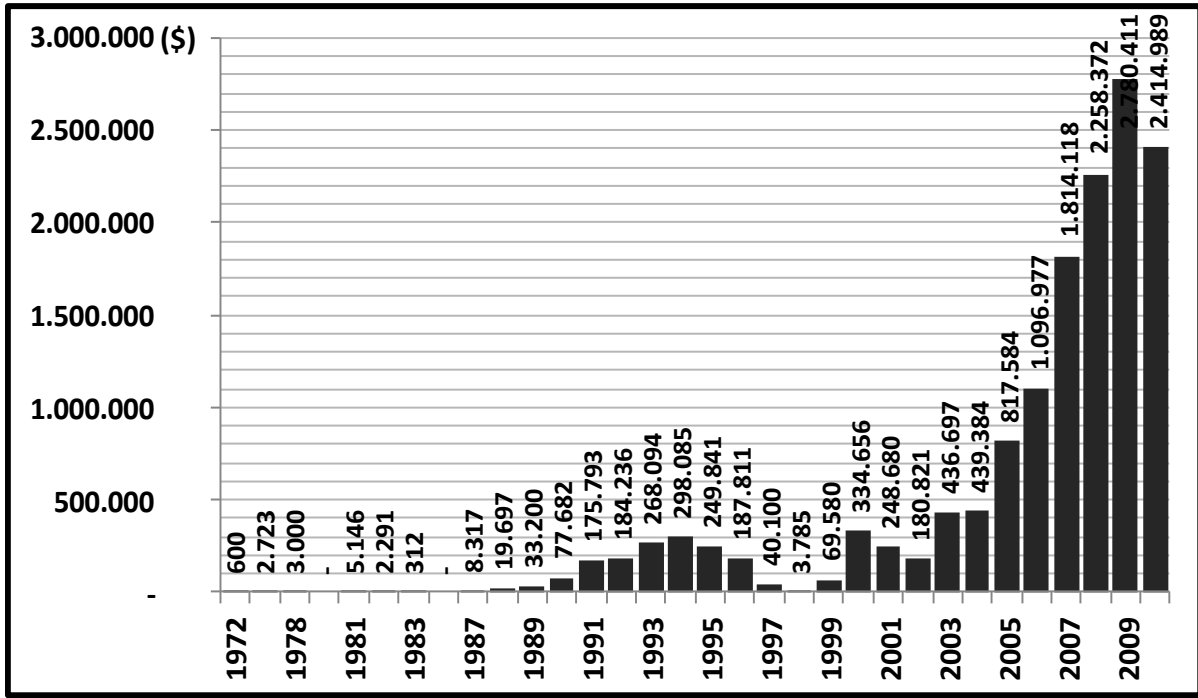
Türkiye'nin Bahreyn'e Kimya Sanayi ve Buna Bağlı Sanayi Ürünler İhracatı (1972-2010)

Yıllar	İhracat (Dolar)	Yıllar	İhracat (Dolar)
1972	600	1995	249.841
1974	2.723	1996	187.811
1978	3.000	1997	40.100
1980	-	1998	3.785
1981	5.146	1999	69.580
1982	2.291	2000	334.656
1983	312	2001	248.680
1986	-	2002	180.821
1987	8.317	2003	436.697
1988	19.697	2004	439.384
1989	33.200	2005	817.584
1990	77.682	2006	1.096.977
1991	175.793	2007	1.814.118
1992	184.236	2008	2.258.372
1993	268.094	2009	2.780.411
1994	298.085	2010	2.414.989

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (TÜİK İstatistik Üretim Motoru), <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (10.04.2012)

Tablo 28'de de görüleceği üzere bu tasnifte kayıtlara geçen ilk ihracat 1972 yılında 600 Dolar olarak gerçekleşmiştir. 1974 yılında bu rakam 2.723 Dolar olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'de kimya sanayindeki gelişmeler, Türkiye'yi Bahreyn'in önemli kimyasal madde tedarikçilerinden birisi haline getirmiştir. İhracattaki gelişme, diğer kalemlerdekine benzer şekilde 2000'li yılların başında artmaya başlamış ve bu artış giderek yükselen bir oranda devam etmiştir. 2010 yılı itibarıyla gerçekleşen ihracat rakamı 2.414.989 Dolar olarak gerçekleşmiştir.

Bu tasnifteki kalemlerin başında bitkilerden elde edilen uçucu yağlar gelmektedir. Bunu, tıraş malzemeleri takip etmektedir. Bu iki kalemi, sabun, deterjan vb. temizlik maddeleri takip etmektedir.

Şekil 13. Türkiye'nin Bahreyn'e Kimya Sanayi ve Buna Bağlı Sanayi Ürünler İhracatı (1972-2010)

2.4.7. İŞLENMİŞ MALLAR

Bu grup, başka yerde belirtilmeyen işlenmiş deri ve köseleler; kauçuk ve kauçuktan eşya, mantar ve ahşap eşya(mobilya hariç); kâğıt, karton ve kâğıt hamurundan eşya; tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya); taş, alçı, çimento, amyant, cam, seramik vb. maddeden eşya; demir ve çelik; demir ihtiva etmeyen madenler; demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallere eşyayı kapsamaktadır.

Tablo 29'daki değerlerden de görüleceği üzere bu tasnifte yapılan ilk ithalat, 20 Dolarla 1971 yılında kayıtlara geçmiştir. İthalat 1990'lı yıllara kadar düşük seviyede ve düzensiz olarak gerçekleşmiştir. 2000'li yıllardan itibaren ithalat istikrar kazanmıştır. 2007 yılında 115.721.796 Dolar olarak gerçekleşen ithalat en yüksek seviyesini görmüştür. Bunun sebebi, 2007 yılında Bahreyn'den yüksek miktarda yapılan alüminyum alaşımı ithalatıdır.

Tablo 29.

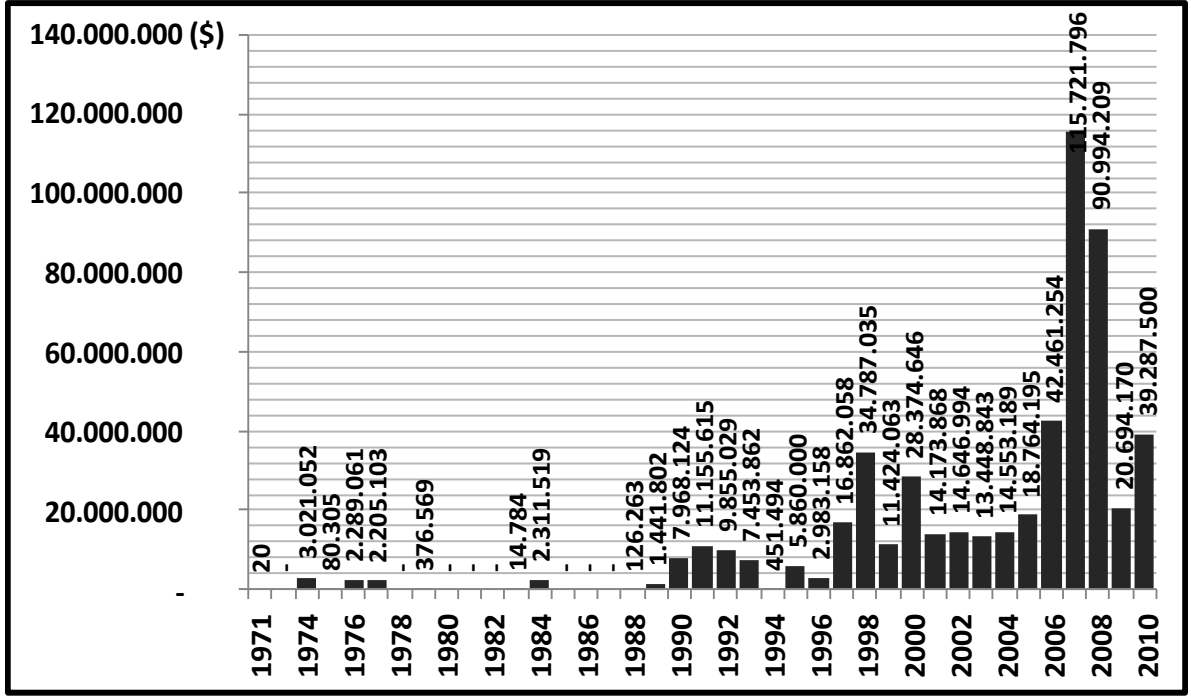
Türkiye'nin Bahreyn'den İşlenmiş Mallar İthalatı (1971-2010)

Yıllar	İthalat (Dolar)	Yıllar	İthalat (Dolar)
1970	-	1991	11.155.615
1971	20	1992	9.855.029
1973	-	1993	7.453.862
1974	3.021.052	1994	451.494
1975	80.305	1995	5.860.000
1976	2.289.061	1996	2.983.158
1977	2.205.103	1997	16.862.058
1978	-	1998	34.787.035
1979	376.569	1999	11.424.063
1980	-	2000	28.374.646
1981	-	2001	14.173.868
1982	-	2002	14.646.994
1983	14.784	2003	13.448.843
1984	2.311.519	2004	14.553.189
1985	-	2005	18.764.195
1986	-	2006	42.461.254
1987	-	2007	115.721.796
1988	126.263	2008	90.994.209
1989	1.441.802	2009	20.694.170
1990	7.968.124	2010	39.287.500

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (TÜİK İstatistik Üretim Motoru), <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (10.04.2012)

Bu tasnifteki en önemli ithalat kalemi alüminyum alaşımlarıdır. 2008 yılında toplam 90.994.209 Dolarlık ithalat gerçekleştirilmiştir. Bu ithalatın 79.394.107 Dolarlık kısmı alüminyum alaşımlar kaleminde gerçekleşmiştir. Alüminyum alaşımlar kalemini, 8.417.076 Dolarlık ithalatla her cins denim kumaş takip etmektedir. Denim kumaş dünya çapındaki ABD menşeli giyim markalarının Güneydoğu Asya ülkelerinde ürettikleri denim kumaşları kapsamaktadır. Denim kumaşı 2.235.738 Dolarla alüminyum teller takip etmektedir.

2009 yılında ise Türkiye'nin işlenmiş mallar ithalatında önemli miktarda bir azalma kaydedilmekle birlikte, 2010 yılında tekrar bir artış söz konusu olmuştur.

Şekil 14. Türkiye'nin Bahreyn'den İşlenmiş Mallar İthalatı (1971-2010)

Tablo 30'da da görüldüğü üzere, bu tasnifte kayıtlara geçen ilk ihracat 1971 yılındaki 685 Dolarlık ihracattır. Şekil 14'den de anlaşılacağı üzere, ihracat 1990'lı yıllara kadar düzensiz olarak gerçekleşmiş, 1990'lı yıllardan sonra hem artış göstermiş hem de düzenli olarak gerçekleşmeye başlamıştır.

Bu tasniften 2008 yılında demir veya çelikten (alaşımli, alaşimsız) filmaşın, çubuk ve profiller (inşaat demiri) kaleminde 242.682.714 Dolarlık ihracat yapılmıştır. Bu rakam 2008 yılında yapılan ihracatın (251.200.622 Dolar) % 96'sına karşılık gelmektedir. İhracatın kalan % 4'ünün tamamına yakını inşaat malzemesidir.

2008'de etkisini göstermeye başlayan küresel ekonomik kriz neticesinde ihracatta ani bir düşüş yaşanmıştır. Bahreyn'deki inşaat projelerinden başlanmış olanlar hariç diğerlerinin tamamına yakının durdurulmuş olması bunda en büyük etkidir.

Tablo 30.

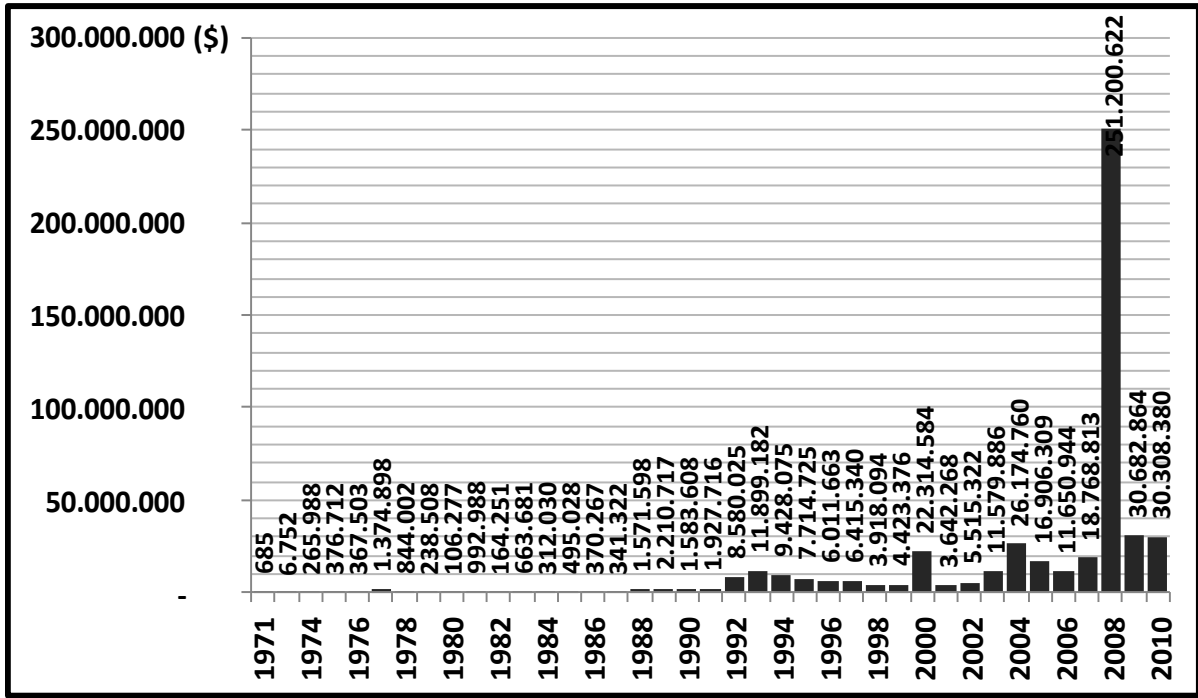
Türkiye'nin Bahreyn'e İşlenmiş Mallar İhracatı (1971-2010)

Yıllar	İhracat (Dolar)	Yıllar	İhracat (Dolar)
1970	-	1991	1.927.716
1971	685	1992	8.580.025
1973	6.752	1993	11.899.182
1974	265.988	1994	9.428.075
1975	376.712	1995	7.714.725
1976	367.503	1996	6.011.663
1977	1.374.898	1997	6.415.340
1978	844.002	1998	3.918.094
1979	238.508	1999	4.423.376
1980	106.277	2000	22.314.584
1981	992.988	2001	3.642.268
1982	164.251	2002	5.515.322
1983	663.681	2003	11.579.886
1984	312.030	2004	26.174.760
1985	495.028	2005	16.906.309
1986	370.267	2006	11.650.944
1987	341.322	2007	18.768.813
1988	1.571.598	2008	251.200.622
1989	2.210.717	2009	30.682.864
1990	1.583.608	2010	30.308.380

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (TÜİK İstatistik Üretim Motoru), <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (10.04.2012)

Türkiye'nin Bahreyn'e işlenmiş mallar ihracatı 1990'lı yıllarda gelişmeye başlamıştır. Bu gelişmenin iki önemli nedeni, başta çimento olmak üzere Türk inşaat hammaddeleri sektörü ve tekstil sektörünün pazar arayışlarıdır.

Bu sektörler, 2000'li yıllarda bu gelişmeyi muhafaza etmiştir. 2008 yılında ihracat yükseliş göstererek 251 milyon Dolara ulaşmıştır (Şekil 15). 251 milyon Dolarlık bu ihracatın 240.542.454 Dolarlık kısmı demir ve çelik kaleminde gerçekleşmiştir.

Şekil 15. Türkiye'nin Bahreyn'e İşlenmiş Mallar İhracatı (1971-2010)

2.4.8. MAKİNALAR VE TAŞIT ARAÇLARI

Bu grup, güç üreten makineler ve araçlar; özelliği olan belirli sanayiler için makineler ve aksamı; metal işleme makineleri; diğer genel endüstri makina/cihazların aksamları; büro makineleri ve otomatik veri işleme makineleri; haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar; elektrik makineleri, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları; motorlu kara taşıtları, bisiklet ve motosikletler, bunların aksam ve parçası ile demir, deniz, havayolu taşıtları ile bunların aksam, parçalarını kapsamaktadır.

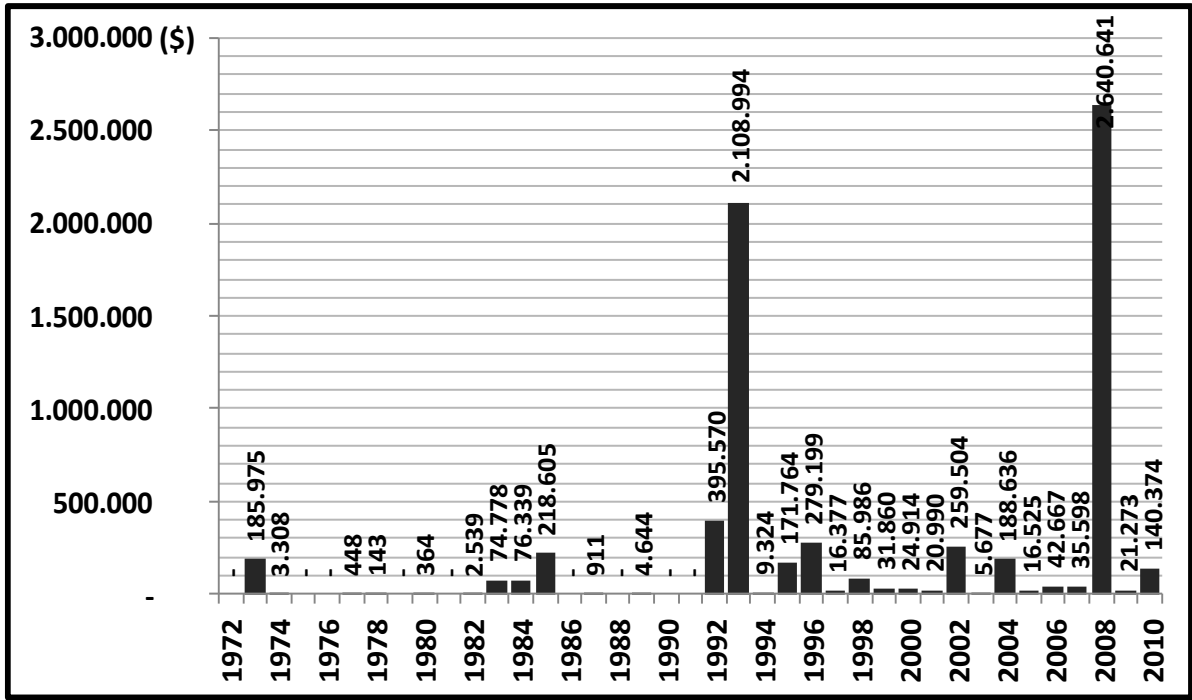
Bu tasnifteki ithalat daha ziyade Çin ve Doğu Asya menşeli, elektronik cihaz ve makinayı kapsamaktadır. Bu tasnifteki kalemlerden yapılan ithalatta transformatör kalemi en başta gelmektedir. Bu kalemi, dizel motor, vinç aksamı ve kalıp aksamı takip etmektedir. Yine bu tasnifte yer alan su motorları ve bahçe makineleri aksamları da önemli yer tutmaktadır.

Tablo 31.**Türkiye'nin Bahreyn'den Makinalar ve Taşıt Araçları İthalatı (1973-2010)**

Yıllar	İthalat (Dolar)	Yıllar	İthalat (Dolar)
1973	185.975	1992	395.570
1974	3.308	1993	2.108.994
1975	-	1994	9.324
1976	-	1995	171.764
1977	448	1996	279.199
1978	143	1997	16.377
1979	-	1998	85.986
1980	364	1999	31.860
1981	-	2000	24.914
1982	2.539	2001	20.990
1983	74.778	2002	259.504
1984	76.339	2003	5.677
1985	218.605	2004	188.636
1986	-	2005	16.525
1987	911	2006	42.667
1988	-	2007	35.598
1989	4.644	2008	2.640.641
1990	-	2009	21.273
1991	-	2010	140.374

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (TÜİK İstatistik Üretim Motoru), <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (10.04.2012)

Bu tasnifte kayıtlara geçen ilk ithalat 1973 yılında 185.975 Dolar olarak gerçekleşmiştir. Devam eden yıllarda, 1974 yılında ithalat 3.308 Dolar olarak gerçekleşmiş, 1975 ve 1976 yıllarında ise hiç gerçekleşmemiştir. Bu tasnifteki ithalatın düzensiz olarak gerçekleştiği görülmektedir. 1990'lı yıllarda ve 2000'li yıllarda ihracat nadir olarak yüksek rakamları görmüştür. 1993 yılındaki 2.108.994 Dolarlık ithalatın 2.063.035 Dolarlık büyük kısmı güç üreten makinalar ve araçlar kaleminden gerçekleştirilmiştir. 2008 yılında Bahreyn'den yapılan 2.640.641 Dolarlık ithalatın 1.009.200 Doları pencere/duvar tipi klimalar (tek bir gövde halinde) kaleminden gerçekleşmiştir. 2008 yılındaki ani yükselişin sebebi bu yüklü miktardaki klima ithalatıdır.

Şekil 16. Türkiye'nin Bahreyn'den Makinalar ve Taşıt Araçları İthalatı (1973-2010)

Tablo 32 incelendiğinde, makinalar ve taşıt araçları tasnifinde Bahreyn'e yapılan ilk ihracatın 1972 yılında 10.278 Dolar olarak kayıtlara geçtiği görülmektedir. İhracat 2000'li yıllara kadar düşük seviyelerde ve bazı yıllarda (1973, 1977 ve 1984) kesintilerle devam etmiştir. İhracat, 2000'li yıllardan itibaren düzenli olarak artış göstermeye başlamış ve devam etmiştir. 2010 yılında gerçekleşen ihracat 97.603.864 Dolardır.

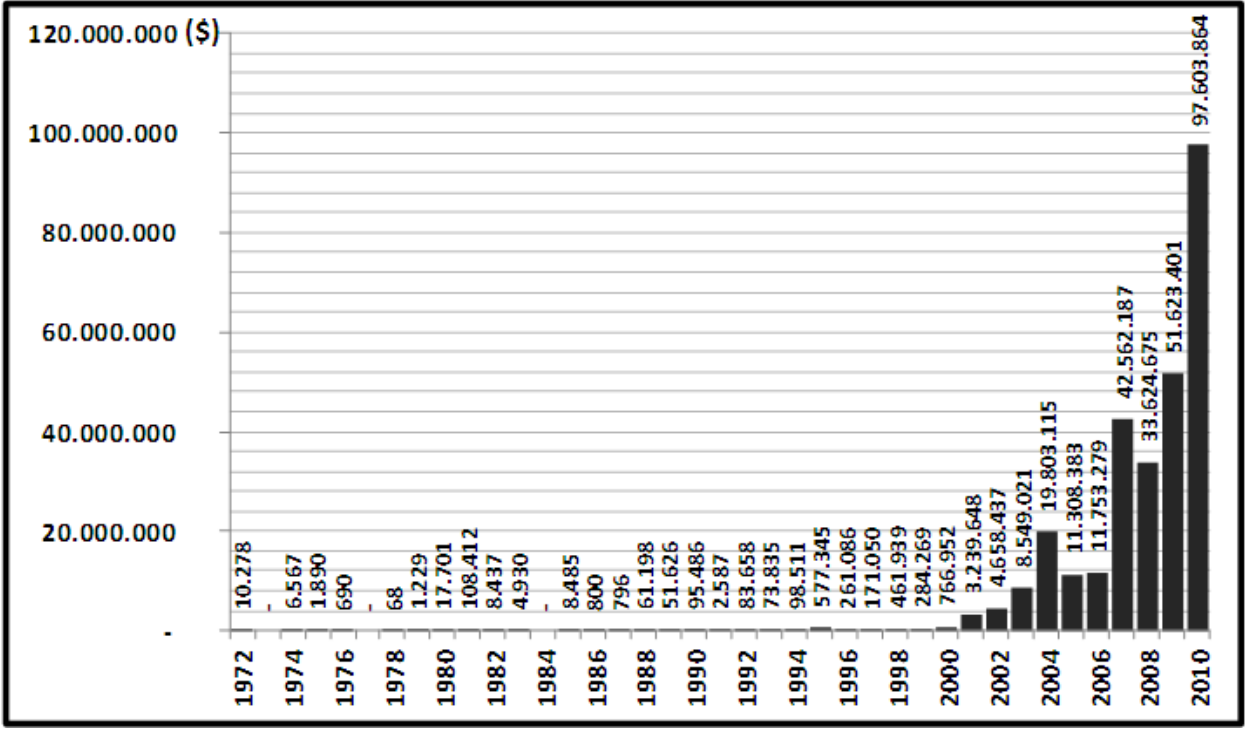
Bu tasnifteki en önemli kalem, elektrik iletkenleri ve transformatörlerdir. Bu kalemleri jeneratörler ve inşaat sektöründe kullanılan alet ve makinalar takip etmektedir.

Tablo 32.**Türkiye'nin Bahreyn'e Makinalar ve Taşıt Araçları İhracatı (1971-2010)**

Yıllar	İhracat (Dolar)	Yıllar	İhracat (Dolar)
1971	-	1991	2.587
1972	10.278	1992	83.658
1973	-	1993	73.835
1974	6.567	1994	98.511
1975	1.890	1995	577.345
1976	690	1996	261.086
1977	-	1997	171.050
1978	68	1998	461.939
1979	1.229	1999	284.269
1980	17.701	2000	766.952
1981	108.412	2001	3.239.648
1982	8.437	2002	4.658.437
1983	4.930	2003	8.549.021
1984	-	2004	19.803.115
1985	8.485	2005	11.308.383
1986	800	2006	11.753.279
1987	796	2007	42.562.187
1988	61.198	2008	33.624.675
1989	51.626	2009	51.623.401
1990	95.486	2010	97.603.864

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (TÜİK İstatistik Üretim Motoru), <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (10.04.2012)

Türkiye'nin Bahreyn'e bu tasnifteki ihracatı 2008 yılında yaygın olarak etkisini göstermeye başlayan küresel ekonomik krize rağmen artarak devam etmektedir. Bunun en önemli nedeni, bu sektörde çalışan firmaların anlaşmaya tabi kurumsallaşmış ticarî ilişkiler tesis etmiş olmalarıdır. 2008 yılında Bahreyn'e 33.624.675 Dolar ihracat yapılmış, 2009 yılında bu miktar 51.623.401 Dolara, 2010 yılında ise 97.603.864 Dolara yükselmiştir (Şekil 17). 2010 yılında gerçekleşen bu ihracat rakamının 96.406.716 Dolarlık kısmı elektrik makinaları, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları kaleminden gerçekleştirilmiştir.

Şekil 17. Türkiye'nin Bahreyn'e Makinalar ve Taşıt Araçları İhracatı (1971-2010)

2.4.9. ÇEŞİTLİ MAMUL EŞYA

Bu grup, prefabrik yapılar; sıhhi su tesisatı, ısıtma ve sabit aydınlatma cihazları; mobilya, yatak takımı, yatak payandaları ve yastıklar; seyahat eşyası, el çantaları vb. taşıyıcı eşya; giyim eşyası ve bunların aksesuarları; ayakkabılar ve aksamı; başka yerde belirtilmeyen mesleki, ilmi, kontrol alet ve cihazlar; fotoğraf, sinemacılıkta kullanılan alet ve cihazlar ile optik eşya, saatler ile başka yerde belirtilmeyen çeşitli mamul eşyaları kapsamaktadır.

Tablo 33'de de görüleceği üzere, bu tasnifte kayıtlara geçen ilk ithalat, 1982 yılında 512 Dolar olarak gerçekleşmiştir. 1983 yılında hiç ithalat gerçekleşmemiş, 1984 yılında ise 13.685 Dolarlık ithalat gerçekleşmiştir. 1984 yılından 1989 yılına kadar hiç ithalat gerçekleşmemiş, 1989 yılında 26.227 Dolarlık bir ithalat gerçekleşmiştir. Devam eden yıllarda 1990 ve 1991 yıllarında ithalat gerçekleşmemiştir. İthalat, 1994 yılından sonra düzenli olarak gerçekleşmiş ancak düşük seviyelerde kalmıştır (Şekil 18). 2006, 2007 ve 2008 yıllarındaki ithalatın diğer yıllara nispeten yüksek olmasının sebebi kıymetli metaller ve kaplamalarından kuyumcu eşyası kalemindeki ithalatın yüksek olmasıdır.

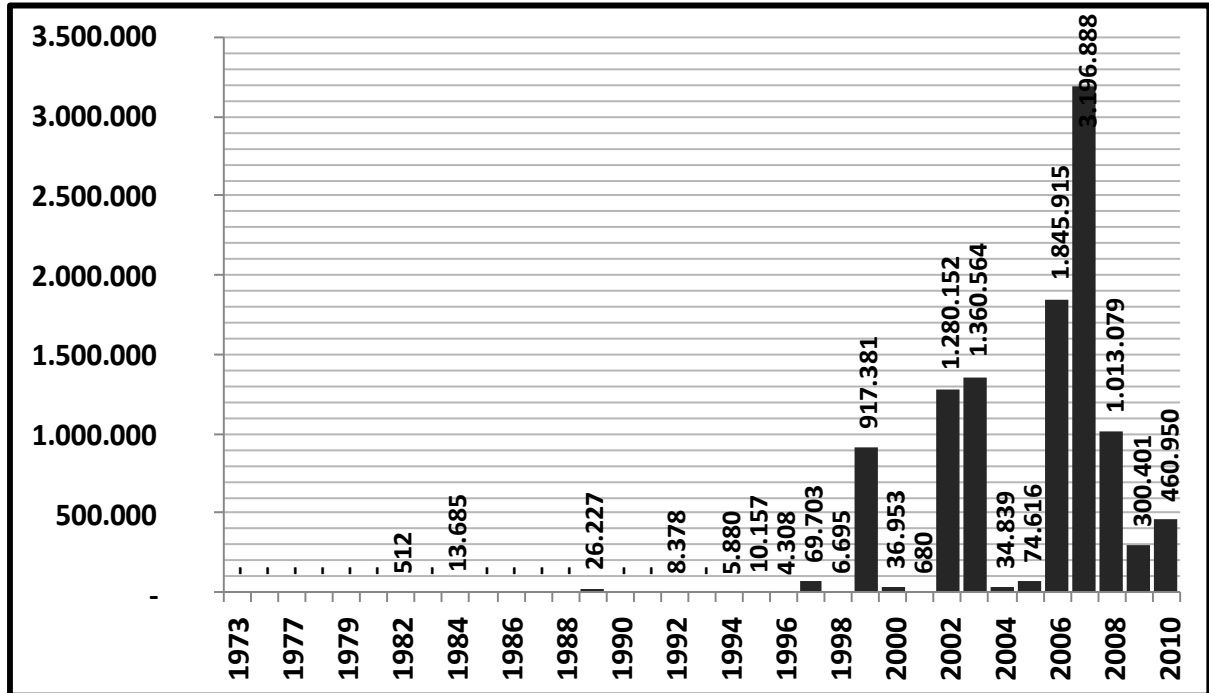
Tablo 33.

Türkiye'nin Bahreyn'den Çeşitli Mamul Eşya İthalatı (1973-2010)

Yıllar	İthalat (Dolar)	Yıllar	İthalat (Dolar)
1972	-	1993	-
1973	-	1994	5.880
1976	-	1995	10.157
1977	-	1996	4.308
1978	-	1997	69.703
1979	-	1998	6.695
1981	-	1999	917.381
1982	512	2000	36.953
1983	-	2001	680
1984	13.685	2002	1.280.152
1985	-	2003	1.360.564
1986	-	2004	34.839
1987	-	2005	74.616
1988	-	2006	1.845.915
1989	26.227	2007	3.196.888
1990	-	2008	1.013.079
1991	-	2009	300.401
1992	8.378	2010	460.950

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (TÜİK İstatistik Üretim Motoru), <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (10.04.2012)

Bu tasnifteki en önemli ithalat kalemi, Bahreyn tarafından Uzakdoğu ülkelerinden yeniden ihraç edilen kıymetli metaller ve kaplamalarından kuyumcu eşyasıdır.

Şekil 18. Türkiye'nin Bahreyn'den Çeşitli Mamul Eşya İthalatı (1973-2010)

Tablo 34.

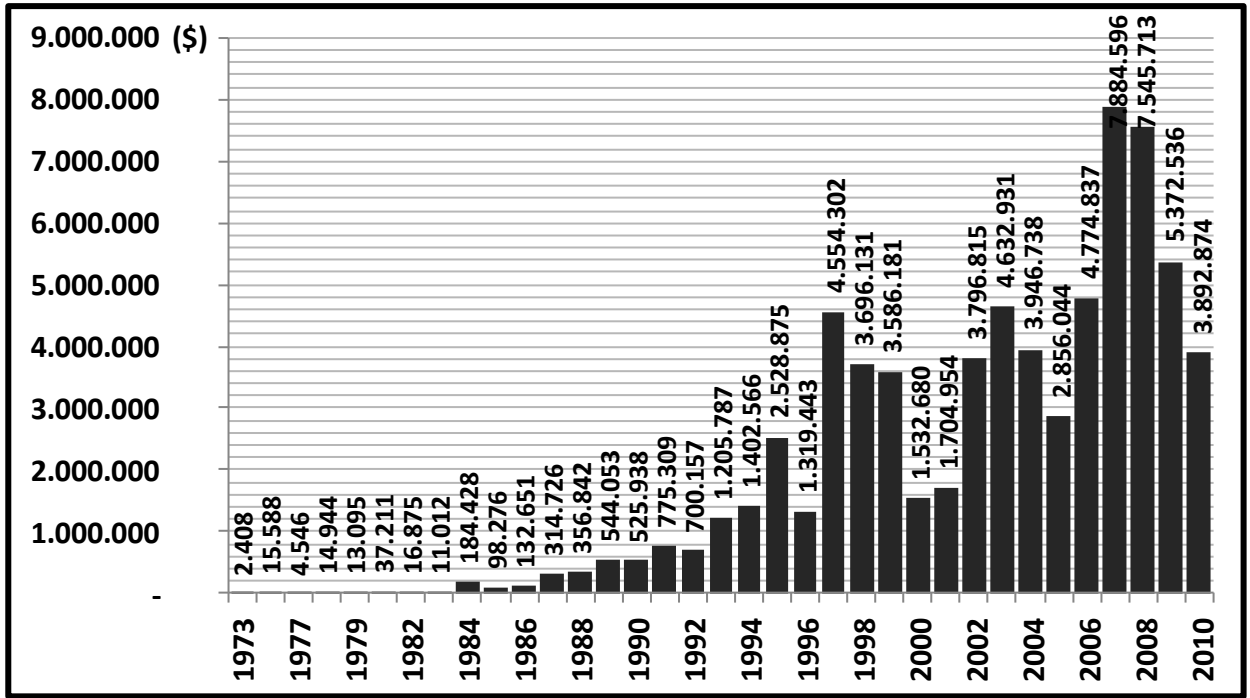
Türkiye'nin Bahreyn'e Çeşitli Mamul Eşya İhracatı (1973-2010)

Yıllar	İhracat(Dolar)	Yıllar	İhracat (Dolar)
1972	-	1993	1.205.787
1973	2.408	1994	1.402.566
1976	15.588	1995	2.528.875
1977	4.546	1996	1.319.443
1978	14.944	1997	4.554.302
1979	13.095	1998	3.696.131
1981	37.211	1999	3.586.181
1982	16.875	2000	1.532.680
1983	11.012	2001	1.704.954
1984	184.428	2002	3.796.815
1985	98.276	2003	4.632.931
1986	132.651	2004	3.946.738
1987	314.726	2005	2.856.044
1988	356.842	2006	4.774.837
1989	544.053	2007	7.884.596
1990	525.938	2008	7.545.713
1991	775.309	2009	5.372.536
1992	700.157	2010	3.892.874

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (TÜİK İstatistik Üretim Motoru), <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (10.04.2012)

Bu tasnifte Bahreyn'e olan ihracatımız 1973 yılında başlamış, 1986 yılından itibaren giderek yükselen bir oranda artış göstermiştir. Bunda en büyük etken Türkiye'nin imalat sektöründeki gelişmeler neticesinde pazar arayışlarına yönelmiş olmasıdır. Bu tasnifte birinci sırada yer alan kalemi ithalatta olduğu gibi kıymetli metaller ve kaplamalarından kuyumcu eşyasıdır. İhracat, 1993 yılında 1 milyon Dolar seviyesinin üzerine çıkarak 1.205.787 Dolar olarak gerçekleşmiş, bu tarihten sonra zaman zaman dalgalanmalar olsa da süreklilik arz etmiştir (Şekil 19).

İhracatın en fazla olduğu 2008 yılında bu kalemden gerçekleşen ihracat 1.703.508 Dolar'dır. Bu kalemi takip eden diğer kalemler 297.853 Dolarla seramikten musluk taşı, lavabo ve ayakları, küvet, bide, pisuar vb. ve 211.291 Dolarla plastikten küvet, duş, lavabo, helâ küveti ve donanımlarıdır.

Şekil 19. Türkiye'nin Bahreyn'e Çeşitli Mamul Eşya İhracatı (1973-2010)

2.4.10. SITC'DE SINIFLANDIRILMAMIŞ EŞYALAR

Bu grup, çeşitlerine göre sınıflandırılmamış posta yolu ile gelen paketlenmiş mallar; çeşidine göre sınıflandırılmamış özel işlemler ve özel mallar; tedavülde olmayan metal paralar (altın olanlar hariç) ile altın, parasal olmayan (altın madeni hariç) kapsamaktadır.

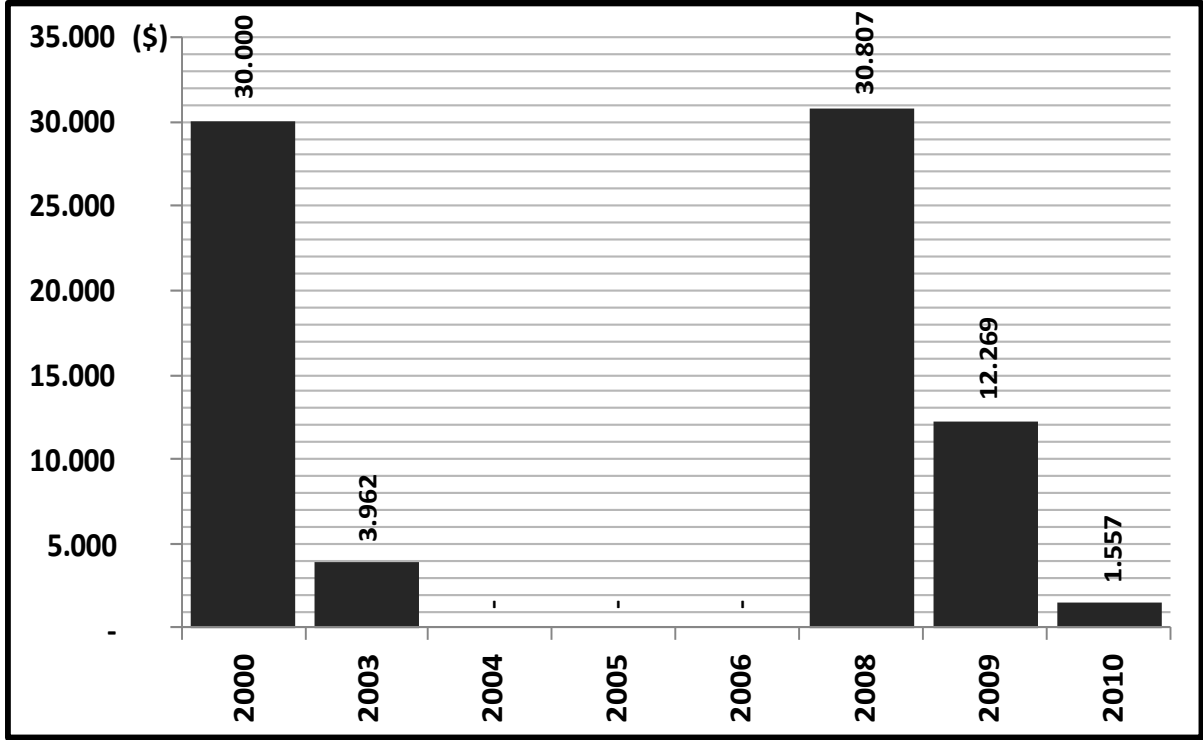
Tablo 35.

Türkiye'nin Bahreyn'den SITC'de Sınıflandırılmamış Eşya İthalatı (2000-2010)

Yıllar	İthalat (Dolar)	Yıllar	İthalat (Dolar)
2000	30.000	2006	-
2003	3.962	2008	30.807
2004	-	2009	12.269
2005	-	2010	1.557

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (TÜİK İstatistik Üretim Motoru), <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (10.04.2012)

Bu tasnifte gerçekleşen ithalat ilk defa 2000 yılında kayıtlara geçmiştir. Hurda değerli metal, bu kalemden gerçekleşen ithalatın tamamını teşkil etmektedir. Bu tasnifteki ithalat düzensiz olarak gerçekleşmektedir. 2008 yılında gerçekleştirilen 30.807 Dolarlık ithalatın tamamı başka yerde sınıflandırılmamış diğer eşyalar ve para kaleminde gerçekleştirilmiştir.

Şekil 20. Türkiye'nin Bahreyn'den SITC'de Sınıflandırılmamış Eşya İthalatı (2000-2010)

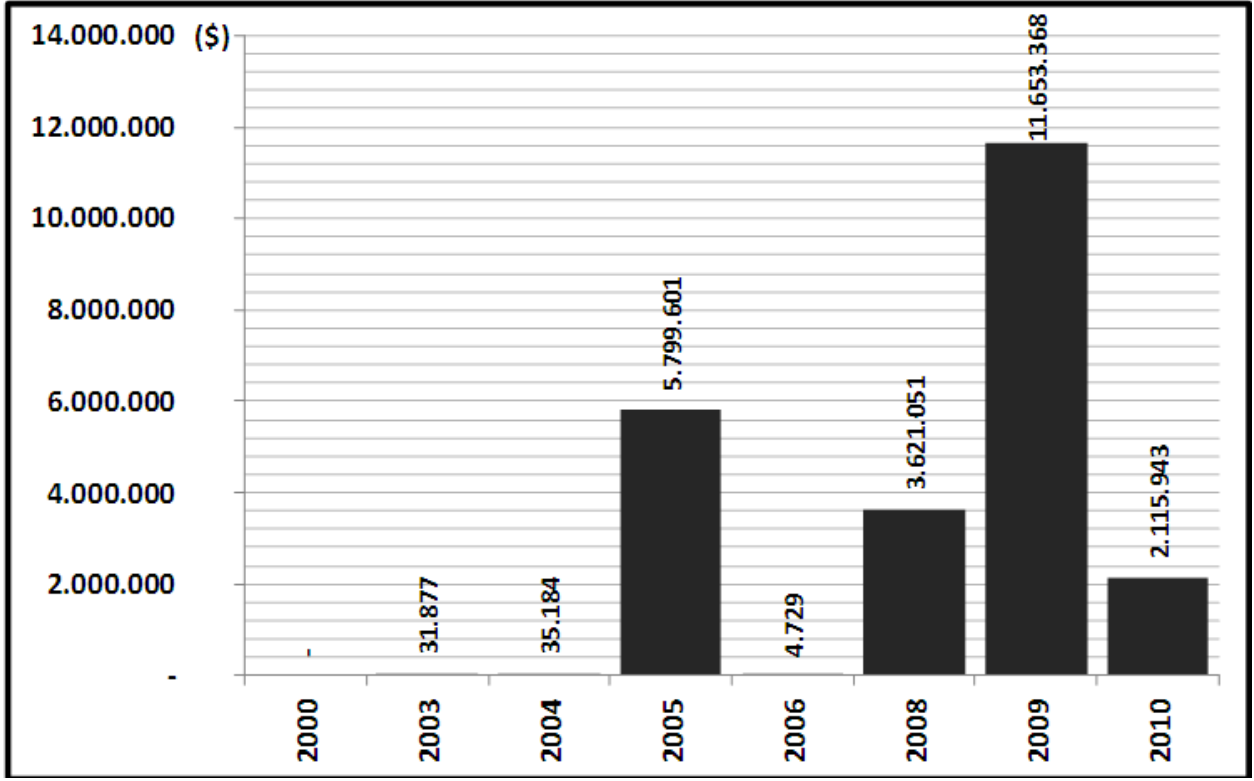
Tablo 36'dan da görüleceği üzere, bu tasnifte kayıtlara geçen ilk ihracat 2003 yılında 31.877 Dolar olarak 2003 yılında gerçekleşmiştir. Bu tasnifteki ihracat da ithalata benzer şekilde düzensiz olarak gerçekleşmektedir.

Tablo 36.

Türkiye'nin Bahreyn'e SITC'de Sınıflandırılmamış Eşya İhracatı (2000-2010)

Yıllar	İhracat (Dolar)	Yıllar	İhracat (Dolar)
2000	-	2006	4.729
2003	31.877	2008	3.621.051
2004	35.184	2009	11.653.368
2005	5.799.601	2010	2.115.943

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (TÜİK İstatistik Üretim Motoru), <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (10.04.2012)

Şekil 21. Türkiye'nin Bahreyn'e SITC'de Sınıflandırılmamış Eşya İhracatı (2000-2010)

Bu tasnifteki hem ithalat hem de ihracatın önemli bir kısmı kıymetli metallerin hurdası kaleminde gerçekleşmektedir. İthalat ve ihracat rakamlarındaki düzensizliğin başta gelen nedeni budur.

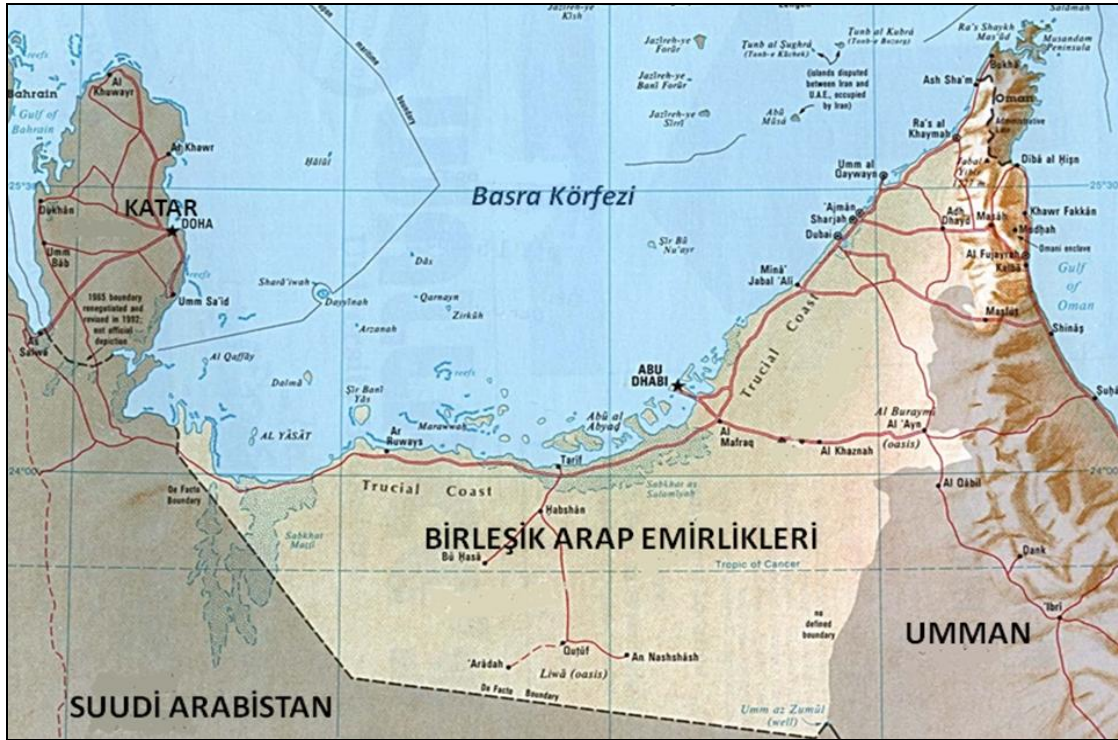
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE-BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ TİCARÎ İLİŞKİLERİ

3.1. BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ'NİN GENEL COĞRAFÎ ÖZELLİKLERİ

Birleşik Arap Emirlikleri, Arap Körfezi'nin ortasında yer almaktadır. Kuzeyden Arap Körfezi, batıdan Katar ve Suudi Arabistan Krallığı, güneyden Umman Sultanlığı ve Suudi Arabistan Krallığı ve doğudan Umman Körfezi'ne sınır komşusudur (Şekil 22).

Bağımsızlık öncesinde, Aşiretler Devleti (Trucial States) olarak tanınan Birleşik Arap Emirlikleri, 1971 yılına kadar İngiltere'nin himayesinde kalmış, 02 Aralık 1971'de ise Birleşik Arap Emirlikleri'nin kuruluşu ilan edilmiştir. Birleşik Arap Emirlikleri, yedi emirlikten oluşan bir federasyondur. Bu Emirlikler, Abu Dabi, Dubai, Sharjah, Ajman, Ras al- Khaimah, Umm al-Quwain ve Fujairah'tır. Birleşik Arap Emirlikleri'nin başkenti Abu Dabi'dir⁵⁸.

Şekil 22. Birleşik Arap Emirliklerinin Coğrafi Konumu

Kaynak: <http://www.lib.utexas.edu/maps/> (15.10.2012)

⁵⁸ Birleşik Arap Emirlikleri Ülke Raporu, T. C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi (İGEME), 2009, Ankara , s.2.

Birleşik Arap Emirlikleri'nin büyük bir kısmı çöllerle ve alçak düzlüklerle kaplıdır. Bu çöller, güneyde Umman'dan başlayıp Tuvayk silsilesine kadar, kuzeyde ise Basra Körfezi'nden başlayıp güneyde Hadramut Platosuna kadar devam eder. Umman sınırından ülkeye girerek 80 km'lik bir alanda uzanan Hacer Dağları ülkenin önemli yükselti alanıdır. Çöllerin geniş alan kaplaması nedeniyle toprak yapısı genellikle kumludur ve verimli değildir. Doğal su kaynakları çok sınırlı olan ülkede en önemli su alanları vahalar ve yer altı sularıdır. Kullanılan suyun % 53'ü yer altı sularından karşılanmakta, % 35'i ise deniz suyunun arıtılması ile elde edilmektedir⁵⁹.

Ülkede kıyı bölgelerinde sıcak ve nemli, iç kesimlerde ise sıcak ve kuru çöl iklimi görülmektedir. Yıllık ortalama sıcaklıklar 26-27 °C'dir. Yaz mevsiminde ise sıcaklıklar gündüz 46-47 °C'ye kadar çıkmaktadır. Yağışın dağılışı da düzensizlik göstermektedir. Kıyı kesimlerde yıllık 100 mm kadar yağış miktarı iç kesimlerde daha da azalır. Ülkede doğal bitki örtüsünün büyük çoğunluğunu, iklim ve toprak özelliklerine bağlı olarak hurma, çöl bitkileri, kurakçıl ot, çalı ve kaktüsler oluşturur. Hacer Dağlarında akasya ağaçları, kıyı kesimlerde ise mangrow türleri görülür⁶⁰.

Birleşik Arap Emirlikleri'nin nüfusu sürekli bir artış göstermektedir. 1980 yılında 1 milyon olan nüfus, 2006 yılında 5.012.384 kişiye, 2007 yılında 6.219.006 kişiye ulaşmıştır. Nüfus, 2009 yılında ise 8.199.996 kişiye ulaşmıştır. Ortalama yıllık nüfus artış hızı % 3.282'dir. Ülke nüfusunun % 96'sı Müslüman, Müslüman nüfusun yaklaşık % 16'sı ise Şiidir. Geriye kalan % 4'ünün büyük çoğunluğu Hindudur. Müslüman olmayan nüfus ülkeye Güneydoğu Asya ülkelerinden gelen göçmen işçilerdir. 2009 yılı tahminlerine göre 8.199.996 kişi olan nüfusun 7.266.615 kişisi Birleşik Arap Emirlikleri vatandaşı değildir⁶¹. Nüfusun % 19'nunun Birleşik Arap Emirlikleri vatandaşı, % 23'ünün İranlı ve diğer Arap ülkelerinin vatandaşı, % 50'sinin Güney Asyalı, kalan % 8'inin ise Batı ülkeleri ve diğer Asya ülkelerinin vatandaşı olduğu tahmin edilmektedir. Birleşik Arap Emirlikleri vatandaşlarının nüfusunun

⁵⁹ Gözenç, Günal, Özdemir, a.g.e., s. 197.

⁶⁰ Gözenç, Günal, Özdemir, a.g.e., s. 198.

⁶¹ Birleşik Arap Emirlikleri Millî İstatistik Bürosu, 2006-2010 Nüfus Tahmini Bilgi Notu, 31.03.2011, <http://www.uaestatistics.gov.ae/ReportPDF/Population%20Estimates%202006%20-%202010.pdf> (07.01.2012)

ise 870.000 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Yerel halkın toplam nüfusa oranının en düşük olduğu yer % 5'lik oranla Dubai Emirliği'dir⁶².

Asya kökenlilerin çoğunu daha çok inşaat, imalat ve hizmet sektörlerinde çalışan Hindistan, Pakistan, Bangladeş ve Filipinler vatandaşları teşkil etmektedir. Ülkedeki en büyük yabancı gruplar Hintli ve Pakistanlı olup, Hintlilerin toplam nüfusa oranı % 36, Pakistanlıların ise %14'tür. Batılı ülkelerden gelip Birleşik Arap Emirlikleri'ne yerleşenler, İranlı ve diğer Arap ülkelerinin vatandaşları ile birlikte nüfusun % 5'ine karşılık gelmektedir.

Birleşik Arap Emirlikleri'nin ekonomisi petrol ve doğalgaza dayalıdır. Ülkenin bütçe gelirlerinin % 60'ından fazlasını petrolden elde edilen gelir oluşturmaktadır. Bu durum petrol dışı sektörleri de doğrudan ve dolaylı yoldan etkilemektedir. Birleşik Arap Emirlikleri, OPEC ülkeleri arasında beşinci en büyük petrol üreticisi ülke konumunda olup, dünya kanıtlanmış petrol rezervlerinin yaklaşık % 8'ine sahiptir. Petrol Abu Dabi'de 1958 yılında, Dubai'de ise 1966 yılında keşfedilmiştir. Sharjah ve Ras al-Khaimah'ta ise küçük miktarlarda rezervlere rastlanmıştır. Abu Dabi Emirliği en büyük petrol üreticisi konumundadır. Ayrıca, Dubai, Sharjah ve Ras al-Khaimah da Birleşik Arap Emirlikleri'nin petrol üretimine katkıda bulunmaktadır. Abu Dhabi'de petrolün yanı sıra petrokimya sanayi gibi enerji yoğun ve petrol türevleri hammaddelerin kullanıldığı üretim alanları ile doğalgaz ihracatı da gelişmiştir⁶³.

Petrol ve doğalgazdan sonra Birleşik Arap Emirlikleri'nin ticaret sistemi re-eksporta (yeniden ihraç) dayalı olup, kayıtlı reeksportun yaklaşık % 85'i Dubai Emirliği tarafından gerçekleştirilmektedir. Dubai, diğer Körfez ülkeleri arasında en önemli ticaret ve hizmet merkezi olarak öne çıkmayı başarmıştır. 1985 yılında faaliyete geçen ve bölgenin en büyük serbest bölgesi olan Dubai'deki Cebel Ali Serbest Bölgesi, dünyada ISO 9002 belgesini alan ilk serbest bölgedir. En modern ve gelişmiş haberleşme ve ulaşım ağlarının bulunduğu bölgede yatırımcılardan gelir vergisi ve servet vergisi alınmamakta, ayrıca kurumlara 50 yıl süreyle kurumlar vergisi muafiyeti uygulanmaktadır⁶⁴.

⁶² İGEME Birleşik Arap Emirlikleri Ülke Raporu, s. 4.

⁶³ İGEME Birleşik Arap Emirlikleri Ülke Raporu, s.6.

⁶⁴ Dubai Serbest Bölgeler Raporu, Dubai Başkonsolosluğu Ticaret Ataşeliği, Mayıs 2010, s.3., <http://www.musavirlikler.gov.tr/altdetay.cfm?AltAlanID=370&dil=TR&ulke=DU> 08.01.2012

Ülkenin ekonomi politikası Dirhem'in Dolara sabitlenmiş olması nedeniyle mali araçlara dayanmaktadır. Emirliklerin ekonomik yapıları ve ekonomik vizyonları değişiklik göstermektedir. Petrol kaynaklarının büyüklüğü nedeniyle Abu Dabi'nin ekonomik çeşitliliği az olup, ekonominin yabancı sermayeye açıklık oranı düşüktür. Buna rağmen Abu Dabi, altyapı hizmetlerinde, su ve enerji gibi temel hizmetlerde özel sektörün ekonomiye katılımını sağlamıştır. Abu Dabi'de doğalgaz rezervlerinin ve petrokimya gibi enerji yoğun endüstrilerin geliştirilmesi yönünde de hızlı adımlar atılmıştır. Dubai'de ise kamu kuruluşlarının özelleştirilmesi yönünde ilerleme kaydedilememiş, fakat petrol dışı sanayi girişimlerinin ve hizmet sektörünün gelişimi için çaba gösterilmektedir⁶⁵.

2008 yılında etkisini geniş çaplı olarak göstermeye başlayan küresel ekonomik krizden sonra, büyüme hızı % 7.4'ten, % -1.8'e düşmüştür. Küresel kriz sonucunda, petrol gelirlerinin azalması yanında, küresel ticaret ve lojistik hizmetlerinin daralması, ülke ekonomisini sürükleyici sektörler arasında yer alan gayrimenkul piyasasının hızlı bir gerileme göstermesine yol açmıştır. Ayrıca, Dubai Hükümetinin Dubai World ve bağlı şirketlerinin toplam 26 milyar Dolara bulan borçlarının yeniden yapılandırılmasına yönelik talebi, Dubai başta olmak üzere ülkedeki para ve kredi piyasalarını olumsuz yönde etkileyen bir başka faktör olmuştur⁶⁶.

Ülkenin zor iklim koşullarından dolayı, tarım sektörünün GSYİH'ye katkısı % 0,9 civarındadır. Ancak, ülkede çiftçilikle uğraşan işgücünün görece olarak fazla olmasından dolayı (~ % 7), sektör hem federal devletten hem de yerel yönetimlerden önemli miktarda teşvik almaktadır. Birleşik Arap Emirlikleri, gıda fiyatlarındaki artış nedeniyle ve gıda arzını sağlayabilmek için Sudan ve Pakistan gibi ülkelerde tarım yatırımları yapmaktadır. Balıkçılık ve inci avcılığı, Birleşik Arap Emirlikleri gıda sektörünün geleneksel olarak önemli bir kısmını oluşturmaktadır⁶⁷.

Gelişmiş teknoloji ve devam eden arama çalışmaları neticesinde, son on yılda petrol rezervleri iki kat artmış olup 100 milyar varile ulaşmıştır. Bugünkü petrol üretim seviyesi ile

⁶⁵ İGEME Birleşik Arap Emirlikleri Ülke Raporu, s.6.

⁶⁶ T.C. Dubai Başkonsolosluğu Ticaret Müşavirliği "Birleşik Arap Emirlikleri Ekonomisindeki Son Gelişmeler" konulu Bilgi Notu <http://www.musavirlikler.gov.tr/altdetay.cfm?AltAlanID=2115&dil=TR&ulke=DU>, 07.01.2012

⁶⁷ İGEME Birleşik Arap Emirlikleri Ülke Raporu, s.11.

ülke, 140 yıl yetecek ölçüde rezerve sahip bulunmaktadır. Abu Dabi'de özellikle denizde yeni rezervlerin keşfi ve mevcut rezervlerin geliştirilmesi yönündeki çalışmalara devam edilmektedir. Birleşik Arap Emirliklerinin toplam petrol kapasitesinin % 90'ına yakını Abu Dabi'de bulunmaktadır⁶⁸.

Birleşik Arap Emirlikleri'nin dünya doğalgaz rezervlerinin % 3,4'üne sahip olduğu tahmin edilmektedir. Bunun % 95'den fazlası Abu Dabi'de, geri kalanı ise Sharjah, Dubai ve Ras al-Khaimah'da bulunmaktadır. Hızlı sanayileşmenin getirdiği iç talep artışının (özellikle ana hammaddesi doğal gaz olan petrokimya sanayinde) yanı sıra, enerji üretimi ve su arıtma kapasitesinin artırılması amacıyla doğal gaz üretimine ağırlık verilmesi planlanmaktadır⁶⁹.

Birleşik Arap Emirlikleri'nde imalat sanayi hidrokarbona dayalı olmakla birlikte, diğer bazı imalat sanayi alt sektörleri de büyümeye başlamıştır. Sektöre yapılan yatırımlarla yaklaşık 2.500 civarında fabrika kurulmuş, çoğu Asyalı göçmenlerden oluşan 200.000'in üzerinde kişiye iş imkânı yaratılmıştır. Sektördeki sanayi kuruluşlarının çoğu kimyasal maddeler, ev aletleri, kâğıt, gıda, giyim ve yedek parça üretimi yapan hafif sanayi kuruluşlarıdır⁷⁰.

Alüminyum üretimi son 20 yıldır önemli bir sektör olarak ön plana çıkmış olup, Dubai hükümetinin sahip olduğu Dubai Alüminyum (Dubal) şirketi, sektördeki üretimin çoğunu gerçekleştirmektedir. 2008 yılı ilk çeyreğinde firmanın gerçekleştirdiği üretim 240 bin ton olarak açıklanmıştır. Dubai Alüminyum, üretimi ile Dubai'yi dünyanın ilk 10 alüminyum üreticisi arasına sokmayı başarmıştır. Bu üretimin büyük kısmı ihraç edilmekte olup, geri kalanı ise diğer sektörler tarafından kullanılmaktadır⁷¹.

3.2. BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ'NİN DIŞ TİCARETİ

Ülkenin dış ticaretinde petrol ve doğalgazın yanı sıra diğer ihracat kalemleri, başta Dubai Emirliği olmak üzere re-eksport (yeniden ihraç) ağırlıklıdır. Birleşik Arap

⁶⁸ İGEME Birleşik Arap Emirlikleri Ülke Raporu, s.11.

⁶⁹ Birleşik Arap Emirlikleri Ülke Profili, s. 2, Dış Ticaret Müsteşarlığı, 2010.

⁷⁰ İGEME Birleşik Arap Emirlikleri Ülke Raporu, s.11.

⁷¹ İGEME Birleşik Arap Emirlikleri Ülke Raporu, s.12.

Emirlikleri'nin başlıca ihraç pazarları arasında Hindistan, İran, Katar ve Irak bulunmaktadır. Çeşitli ülkelerden gelen mallar, Birleşik Arap Emirlikleri üzerinden farklı pazarlara ulaştırılmaktadır. Re-eksportta en büyük pazarı Hint Yarımadası ve Körfez ülkeleri oluşturmaktadır. İran, Hindistan, Irak, Bahreyn, Suudi Arabistan ve Pakistan reeksportta ilk sıraları paylaşmaktadır. Reeksport yoluyla satışı yapılan başlıca ürünler, makineler, ses kaydediciler, inci, mücevherat, tekstil ürünleri, taşıt araçları, kimyasal ürünler ve gıda ürünleri ve içeceklerdir⁷².

Tablo 37.
Birleşik Arap Emirliklerinin Dış Ticareti (2005-2009) (Milyar Dolar)

Yıllar	Petrol ve Doğalgaz İhracatı	Hidrokarbonlar Dışı İhracat	Re-eksport (Yeniden İhraç)	TOPLAM İHRACAT	Serbest Bölge İthalatı	TOPLAM İTHALAT
2005	53	22	40	115	17	75
2006	69	28	47	144	21	88
2007	74	34	71	179	42	132
2008	102	44	94	239	60	176
2009	57	40	66	163	39	137

Kaynak: Birleşik Arap Emirlikleri Dış Ticaret İstatistikleri Bilgi Notu, T.C. Dubai Ticaret Müşavirliği, <http://www.musavirlikler.gov.tr/altdetay.cfm?AltAlanID=2114&dil=TR&ulke=DU> (11.04.2012)

Re-eksport gelirleri 1996 yılında 9.1 milyar Dolar iken, Tablo 37'de de görüleceği üzere 2007 yılında 71 milyar Dolara yükselmiştir. Re-eksport gelirlerinde görülen bu büyüme, Birleşik Arap Emirlikleri'nden re-eksport mallarını ithal eden bölge ülkelerinin ekonomilerinde görülen hızlı büyümenin ve özellikle Dubai'de mal taşımacılığında yaşanan gelişimin bir sonucudur⁷³.

Birleşik Arap Emirlikleri yirmi yılı aşkın bir süredir dış ticaret fazlası veren bir ülkedir. 1994 yılında ticaret fazlası tutarı 4 milyar Dolar'dan az iken, 2009 yılında, 26 milyar Dolara ulaşmıştır. Dış ticaret fazlasının değeri genel olarak hidrokarbon ticaretindeki dengeyle ilişkilidir. Nitekim ülkenin başlıca ihraç ürünü olan hidrokarbon ihracatı, toplam ihracat gelirlerinin yaklaşık % 47'sini, re-eksportlar dâhil edildiğinde ise % 60'a yakın bir kısmını oluşturmaktadır. Petrol ve doğalgaza olan bağımlılık nedeniyle ihracat gelirleri, küresel fiyatlardan ve OPEC'in üretim kotalarından etkilenmektedir⁷⁴.

⁷² İGEME Birleşik Arap Emirlikleri Ülke Raporu, s.21.

⁷³ İGEME Birleşik Arap Emirlikleri Ülke Raporu, s.21.

⁷⁴ Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund-IMF) Ülke Raporu No: 11/112, Mayıs 2011, s.48, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2011/cr11112.pdf>, 08.01.2012

Birleşik Arap Emirlikleri'nin dış ticareti küresel ekonomik krizden olumsuz şekilde etkilenmiştir. 2008 yılında 239 milyar Dolar olan toplam ihracat, 2009 yılında 163 milyar Dolara gerilemiştir. Düşen gelirlere paralel olarak ithalatta da düşme görülmüştür. Nitekim 2008 yılında 176 milyar Dolar olan toplam ithalat 30 milyar Dolar azalarak 2009 yılında 137 milyar Dolara inmiştir. Böylelikle, Birleşik Arap Emirlikleri'nin toplam dış ticaret hacmi 2009 yılında bir önceki seneye göre % 28 civarında daralarak, 415 milyar Dolardan 300 milyar Dolara gerilemiştir.

Birleşik Arap Emirliklerinin 2006 yılında en fazla ihracat yaptığı ülke 36.380 milyon Dolarla Japonya olmuştur. Japonya'yı 5.136 milyon Dolarla İran, 4.735 Dolarla Hindistan ve 2.339 milyon Dolarla Irak ve 1.980 milyon Dolarla İsviçre takip etmiştir. 2007 yılı rakamları incelendiğinde, 39.815 milyon Dolarla Japonya Birleşik Arap Emirlikleri'nin en fazla ihracat yaptığı ülke olmaya devam etmiştir. Japonya'yı 9.426 milyon Dolarlık ihracatla Hindistan, 6.631 milyon Dolarla İran, 2.995 milyon Dolarla Irak ve 1.814 milyon Dolarla İsviçre takip etmiştir. 2008 yılına gelindiğinde ise Japonya'ya yapılan ihracat 1.529 milyon Dolara gerilemiş, Hindistan 15.242 milyon Dolarla Birleşik Arap Emirliklerinin en çok ihracat yaptığı ülke olmuştur⁷⁵.

Tablo 38.

Birleşik Arap Emirlikleri'nin İhraç Ettiği Başlıca Petrol Dışı Ürünler (2006-2008) (Bin Dolar)

Ürün Adı	2006	2007	2008
Altın (ham, yarı işlenmiş, pudra halinde)	3.105	4.541	7.961
Elmaslar	1.812	3.893	6.687
Platin, paladyum	700	2.274	4.033
Kıymetli metaller ve kaplamalardan mücevher eşyası	770	1.917	3.710
Kaldırım, döşeme taşları	84	2.132	0.495
Telli telefon için elektrikli cihazlar	102	111	1.803
Kara Taşıtları için aksam parçaları	837	1.168	1.358
Kıymetli metallerin kaplamalarının artık ve döküntüleri	1.768	1096	1.128
Sentetik iplik monofil ve şetilerle dokumalar	753	984	1.064
Etilen polimerleri	576	759	976
Yazı ve büro makinaları aksamı	571	806	884
Petrol yağları	16.175	17.071	774

Kaynak: İGEME Birleşik Arap Emirlikleri Ülke Raporu, s.23.

⁷⁵ İGEME Birleşik Arap Emirlikleri Ülke Raporu, s.22.

Birleşik Arap Emirlikleri'nin 2006-2007 yıllarında ihraç ettiği başlıca ürünlerde ilk sırayı petrol yağları, ikinci sırayı altın ve daha sonra elmas alırken, 2008 yılında bu sıralama değişmiş ve ilk sırayı altın, ikinci sırayı elmas almıştır. Petrol yağları ihracatı ise Tablo 38'de de görüldüğü gibi giderek azalmıştır. 2008 yılı rakamları incelendiğinde (Tablo 38), 7.961.000 Dolarla altın, 6.687.000 Dolarla elmas, 4.033.000 Dolarla platin ve paladyum, 3.710.000 Dolarla mücevher eşyası başta gelen ihracat ürünleridir.

Tablo 39.

Birleşik Arap Emirlikleri'nin İthalat Yaptığı Ülkeler (2006-2008) (Milyon Dolar)

Ülkeler	2006	2007	2008
Çin	8.503	12.308	17.356
Hindistan	8.476	12.247	16.874
ABD	6.376	8.417	12.244
Japonya	5.833	8.074	11.610
Almanya	5.946	7.188	10.102
İngiltere	4.031	4.628	7.624
Türkiye	1.892	2.850	7.474
İtalya	3.361	4.701	5.919
İsviçre	2.206	3.013	5.645
Suudi Arabistan	3.240	3.507	4.396
Güney Kore	2.072	2.815	4.243
Fransa	2.409	3.100	3.835
Malezya	1.785	2.479	3.504
Güney Afrika	517	1.317	3.412
Avustralya	1.432	2.654	3.321
Belçika	1.615	1.898	2.660
Tayland	1.097	1.811	2.422
Endonezya	851	1.552	1.703
Hollanda	985	1.112	1.432
Pakistan	524	779	1.405
İspanya	886	1.117	1.351
Hong Kong	650	731	1.328
Tayvan	705	1.006	1.292
Kanada	536	657	1.244
Brezilya	1.060	1.290	1.170
Singapur	991	1.183	1.142
İsveç	559	834	1.142
İran	953	717	1.051

Kaynak: İGEME Birleşik Arap Emirlikleri Ülke Raporu, s.24.

Birleşik Arap Emirlikleri'nin en fazla ithalat yaptığı ülkeler Çin, Hindistan, ABD, Japonya ve Almanya'dır. Türkiye, Birleşik Arap Emirliklerinin ithalat yaptığı ülkeler arasında 7. sıradadır. Küresel ekonomik krizin etkisini yaygın olarak göstermeye başladığı 2008 yılına kadar ithalat rakamlarında düzenli bir artış görülmektedir (Tablo 39).

Birleşik Arap Emirlikleri'nde dış ticaret düzenlemeleri liberal niteliktedir. Birleşik Arap Emirlikleri, 1996 yılından bu yana Dünya Ticaret Örgütü'nün bir üyesidir ve Örgüt'ün politikaları yedi emirlik tarafından uygulanmaktadır. Birleşik Arap Emirlikleri, KİK'in bir üyesi olup, aynı zamanda üye ülkeler arasında 2003 yılında uygulamaya geçirilen Gümrük Birliğine de üyedir. Gümrük Birliği kapsamında Konsey'in altı üyesi (Bahreyn, Kuveyt, Umman, Katar, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri) ortak bir gümrük politikası ve gümrük tarifesi (% 5 oranında) üzerinden diğer ülkelerle ticari alışverişlerini gerçekleştirmektedir. Üyeler arasında mutabık kalınan birtakım ürünlerin ithalatında ise KİK içinde gümrük vergisi alınmamaktadır⁷⁶.

Gıda ürünleri ithalatında ürünün standardı, ambalajı ve ambalajı üzerinde “üretim tarihi ve son kullanım tarihinin” belirtilmiş olmasına bilhassa dikkat edilmektedir. Ayrıca, her çeşit silah ve cephane, alkol ve alkollü içki, tıbbi amaçla kullanılan eczacılık ürünleri, kimyasal ve organik gübreler, zararlı bitkileri yok edici müstahzarlar, tohumlar ve bitki koleksiyonları, ilaçlar, görsel ve işitsel yayınlar, haberleşme teçhizatı, tüm gıdalar, canlı arılar, arı beyleri, havai fişek ve patlayıcılar, develer, “habara” cinsi şahinler, damızlık hayvanların ithali izne bağlıdır. Buna ilaveten tüm sığır ve kümes hayvanları ürünleri için menşei belgesi, ülkeden alınmış "sağlık sertifikası" ve "İslami kurallara göre kesilmiş olduğuna dair beyan" istenmektedir. Yine bazı bitkisel ve hayvansal ürünlerin ithalatında söz konusu ürünün radyasyona maruz kalmadığına dair bir belge talep edilmektedir. Sağlığı ilgilendiren konularda da Sağlık Bakanlığı nezdinde tescil işlemi yapılması gerekmektedir⁷⁷.

⁷⁶ İGEME Birleşik Arap Emirlikleri Ülke Raporu, s. 24.

⁷⁷ İGEME Birleşik Arap Emirlikleri Ülke Raporu, s. 26.

3.3. TÜRKİYE-BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ TİCARÎ İLİŞKİLERİ

Türkiye-Birleşik Arap Emirlikleri arasındaki dış ticaretine ait düzenli istatistikî veriler 1979 yılına aittir. Dış ticaret hacmi yıllar itibariyle sürekli artmış ve 2008 yılında, 8.672.485.000 Dolara ulaşmıştır. Bu artışın başlıca nedeni bu ülkeye gerçekleşen ihracat artışından kaynaklanmıştır. 2009 yılında ise küresel ekonomik krizle birlikte iki ülke arasındaki dış ticaret hacmi 3.563.345.000 Dolara düşmüştür.

Tablo 40.

Türkiye-Birleşik Arap Emirlikleri Dış Ticaret Hacmi (2000-2009) (Bin Dolar)

Yıl	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Hacmi
2000	315.980	39.750	355.719
2001	380.150	65.140	422.266
2002	457.340	100.800	552.884
2003	702.910	113.600	816.505
2004	1.143.730	183.450	1.299.697
2005	1.675.190	205.440	2.307.430
2006	1.985.700	352.290	3.710.629
2007	3.240.900	470.090	8.672.485
2008	7.975.340	691.200	8.672.485
2009	2.898.750	667.830	3.563.345

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru), <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (11.04.2012)

Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'ne yaptığı ihracata ilişkin ilk istatistikî kayıtlar 1979 yılına aittir (Tablo 57). Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'ne yönelik ihracatı incelendiğinde, ihracatta düzenli bir artış gözlenmektedir. 2002 yılında Birleşik Arap Emirlikleri'ne yapılan ihracat 457.340.000 Dolar iken, siyasî ilişkilerdeki gelişmelere paralel olarak hızlı bir artış yaşanmıştır. İhracat, 2008 yılında 2007 yılına oranla % 100'ün üzerinde bir artış göstererek 7.975.340.000 Dolar olarak gerçekleşmiştir. Ancak küresel ekonomik krizin etkisi sonucunda ihracat yaklaşık % 64 oranında azalmış ve 2.898.750.000 Dolara düşmüştür (Tablo 40).

2007-2009 yılları ihracat rakamları incelendiğinde, Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'ne ihraç ettiği ürünlerin başında inşaat sektörünün ana hammaddelerinden olan demir ve çelik çubuklar gelmektedir. 2007 yılında 1.634.260 Dolar olarak gerçekleşen ihracat

rakamı, bir önceki yıla göre yaklaşık % 300 artarak 2008 yılında 4.801.490.000 Dolara yükselmiştir. 2008 yılı rakamları incelendiğinde demir ve çelik çubukların toplam ihracat içindeki payı % 60,7'ye karşılık gelmektedir (Tablo 41).

Tablo 41.
Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'ne İhrac Ettiği Başlıca Ürünler (2007-2009)
(Bin Dolar)

S. Nu.	Ürün Adı	2007	2008	2009
1	Demir/çelik çubuklar	1.634.260	4.801.490	698.530
2	Altın (ham, yarı işlenmiş, pudra halinde)	399.770	541.450	645.240
3	Kıymetli metaller ve kaplamalarından mücevherci eşyası	312.260	489.140	353.740
4	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar	155.850	658.040	173.590
5	Demir/alaşimsız çelikten yarı mamuller	69.720	269.750	150.630
6	Elektrik transformatörleri, statik konvertisörler	39.450	75.080	70.050
7	Toplu halde yolcu taşımağa mahsus motorlu taşıtlar	4.860	3.570	40.040
8	İzole edilmiş tel, kablo	31.890	59.000	38.700
9	Prefabrik yapılar	0.530	44.020	38.470
10	Demir/alaşimsız çelikten profil	20.560	84.510	36.840
11	Diğer mobilyalar vb. aksam, parçaları	9.190	21.900	25.670
12	Yontulmaya, inşaata elverişli işlenmiş taşlar	12.680	44.140	25.050
13	Yüksek sıcaklıkta taşkömürü katranının	0	16.020	20.630
14	Kauçuktan yeni dış lastikler	17.310	22.120	18.710
15	Demir/çelikten inşaat ve aksamı	15.700	36.520	18.440
16	Dokunmuş halılar, yer kaplamaları	4.120	22.800	18.360
17	Elektrik kontrol, dağıtım tabloları, mücehhez tablolar	7.780	14.990	15.660
18	Demir/çelik filmaşın (sıcak haddelenmiş, rulo halinde)	10.240	106.200	12.210
19	Gerilimi 1000 voltu geçmeyen elektrik devresi teçhizatı	14.640	21.490	12.100
20	Kara taşıtları için aksam, parçaları	8.580	12.870	11.750
21	Çikolata ve kakao içeren diğer gıda müstahzarları	7.810	8.930	11.000
22	Gümüş (ham/yarı işlenmiş, pudra halinde)	2.910	0	9.550
23	Makarnalar	11.320	15.550	9.340
24	Kadın/kız çocuk için takım, takım elbise, ceket vs.	11.880	15.700	9.330
25	Santrifüjle çalışan kurutma, filtre, arıtma cihazları	3.590	5.700	8.690
26	Plastikten tüpler, borular, hortumlar, conta, dirsek,	8.950	13.920	8.360
27	Plastikten diğer levha, yaprak, pelikül ve lamalar	3.690	8.640	8.270
28	Erkek/erkek çocuk için takım, takım elbise, ceket	3.860	7.180	7.240
29	Tişört, fanila, diğer iç giyim eşyası (örme)	5.680	6.370	6.610
30	Ekmek, pasta, kek, bisküvi vs. ile boş ilaç kapsülü ve mühür güllacı	5.790	5.440	6.340
31	Kakao içermeyen şeker mamulleri (beyaz çikolata, dahil)	4.610	5.550	6.280
32	Demir/çelik sıcak hadde yassı mamulleri	3.840	3.270	6.260
33	Tütün/tütün yerine geçen maddelerden purolar, sigaralar	1.650	3.800	6.220
34	Buğday unu/mahlut unu	1.750	8.700	5.850
35	Peynir ve lor	3.430	4.910	5.720
36	Tras müstahzarları, vücut deodorantları ve tuvalet müstahzarları	2.730	5.540	5.390

Kaynak: Birleşik Arap Emirlikleri Dış Ticaret İstatistikleri Bilgi Notu, T.C. Dubai Ticaret Müşavirliği, <http://www.musavirlikler.gov.tr/altdetay.cfm?AltAlanID=2114&dil=TR&ulke=DU> (11.04.2012)

Demir ve çelik çubuklardan sonra Türkiye'nin Birleşik Arap Emirliklerine yaptığı ihracatta altın ikinci sırada yer almaktadır. 2008 yılında etkisini gösteren küresel malî krize rağmen altın ihracatı istikrarını muhafaza etmiştir.

Tablo 42.
Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'nden İthal Ettiği Başlıca Ürünler (2007-2009)
(Milyon Dolar)

S. Nu.	Ürün Grubu	2007	2008	2009
1	Altın (Ham, yarı işlenmiş, pudra halinde)	103.264	311.576	472.362
2	İşlenmemiş Alüminyum	115.806	75.098	68.443
3	Kıymetli Metaller ve Kaplamalarından Mücevherci Eşyası	69.832	69.238	47.418
4	Poliasetaller, Diğer Polieterler, EpoksitAlkid Reçineler	3.609	47.211	24.041
5	Petrol Yağları ve Bitümenli Minerallerden Elde Edilen Yağlar	39	29798	15.432
6	Pamuk Men (Ağırlıkça %85 ve Fazla Pamuk M.Kare 200 gr)	2.964	2.827	6.530
7	Etilen Polimerleri (İlk Şekillerde)	1.4391	23.312	4.168
8	Plastikten Diğer Levha, Yaprak, Pelikül ve Lamlar	0	406	2.260
9	Pamuk Men (Dokuma %85 < Pamuklu 200g/M2 den Fazla)	1.347	1746	2.022
10	Diğer Boyayıcı Maddeler	706	5135	1.913
11	Ağır İş Makine ve Cihazlarının Aksami, Parçaları	514	31	1.695
12	Elektrik Transformatörleri, Statik Konvertisörler, Endüktörler	106	226	1.546
13	Petrol Gazları ve Diğer Gazlı Hidrokarbonlar	83.434	76.668	1.462
14	Elmaslar	10.923	6.572	1.374
15	Erkek/Erkek Çocuk İçin Gömlek	140	1.116	1.297
16	Naylon, Poliamid, Poliester vb.Esaslı İç-Dış Lastiği	1.771	1.658	1.109
17	Sentetik Monofilamentler (67 Desiteks/Daha Fazla)	23	355	766
18	Masa, Mutfak, Tuvalet, Ev Tezyinatı İçin Cam Eşya	801	994	674
19	Perdahlanmış Cam, Levha, Yaprak Halinde	10	494	656
20	Sentetik Lif İpliği (Dikiş İpliği Hariç) (Toptan)	0	391	642
21	Amin Gruplu Bileşikler	315	-	579
22	Tufte Edilmiş Halılar, Tufte Edilmiş (Yer Kaplamaları)	160	205	554
23	Elle Yapılmış Tablo/Resim ve Kolajlar, Dekoratif Pano	1	0,4	438
24	İçten Yanmalı, Pistonlu Motorların AksamParçaları	205	76	361
25	Vulkanize Kauçuktan Diğer Eşya	313	337	339
26	Kahve, Çay ve Paraguay Çayı Hülasesı, Esans, Konsantreleri ve Müstahzarları	0	0	305
27	Porselen ve Çiniden Sofra, Mutfak ve Tuvalet Eşyası	1814	1448	276
28	Propilen ve Diğer Olefinlerin Polimerleri (İlk Şekillerde)	430	97	269
29	Karbonat; Peroksikarbonat; Amonyum Karbomat İçeren Ticari Amonyum Karbonat	872	574	266
30	Plastikten Diğer Levhalar, Yaprak, Pelikül, Varak ve Lamlar	0,7	17	257

Kaynak: Birleşik Arap Emirlikleri Dış Ticaret İstatistikleri Bilgi Notu, T.C. Dubai Ticaret Müşavirliği, <http://www.musavirlikler.gov.tr/altdetay.cfm?AltAlanID=2114&dil=TR&ulke=DU> (11.04.2012)

Tablo 42'den de anlaşılacağı üzere, Birleşik Arap Emirlikleri'nden yapılan ithalatta da düzenli bir artış yaşanmaktadır. Nitekim 2002 yılında 100 milyon Dolar civarında olan toplam

ithalat, 2005 yılında 205 milyon Dolara ulaşmıştır. 2008 yılında da bu artış eğilimi sürmüştür ve toplam ithalat 691 milyon Dolar seviyesini geçmiştir. 2009 yılı ithalatı ise 667 milyon Dolar civarında gerçekleşmiştir.

Birleşik Arap Emirlikleri'nden yapılan ithalatta ilk sırayı altın almaktadır (Tablo 42). 2007 yılında 103.264.000 Dolar değerinde gerçekleşen ithalat, 2008 yılında % 300 artarak 311.576.000 Dolara, 2009 yılında ise 472.362.000 Dolara çıkmıştır. İthalat rakamlarındaki altını işlenmemiş alüminyum takip etmektedir. 2007 yılından 115.806.000 Dolar olarak gerçekleşen işlenmemiş alüminyum ithalatı 2008 yılında 75.098.000 Dolara, 2009 yılında ise 68.443.000 Dolara düşmüştür.

Kıymetli metaller ve kaplamalarından mücevherci eşyası ise Birleşik Arap Emirlikleri'nden yapılan ithalatta üçüncü sırada gelmektedir.

3.3.1. TÜRKİYE-BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ TİCARET ANLAŞMALARI

Türkiye ile Birleşik Arap Emirlikleri arasında 1984 yılında Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşması, 1993 yılında Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması yapılmış olup, Körfez İşbirliği Konseyi ülkeleri ile birlikte Serbest Ticaret Anlaşması yapılması yolunda çalışmalar devam etmektedir. Karma Ekonomik Konsey 6. dönem toplantısı 2000 yılında yapılırken, 7. Dönem Karma Ekonomik Konsey toplantısı ise 14-17 Şubat 2008 tarihleri arasında Ankara'da gerçekleştirilmiştir.

Türkiye ile Birleşik Arap Emirlikleri arasında; 1984 yılında Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşması, 1986 yılında Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması, 1993 yılında Türkiye-Birleşik Arap Emirlikleri Hava Ulaştırma Anlaşması, 200 yılında ise Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması anlaşmaları imzalanmıştır. Birleşik Arap Emirlikleri-Türk İş Konseyi (Turkish Business Council in the UAE), çoğunluğu Dubai'de olmak üzere, Birleşik Arap Emirlikleri'nde yaklaşık 150 Türk firması (şirket, şube, temsilcilik ofisi kapsamında) faaliyet göstermektedir.

3.4. MADDE GRUPLARINA GÖRE TÜRKİYE-BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ DIŞ TİCARETİNİN GELİŞİMİ

3.4.1.CANLI HAYVANLAR VE GIDA ÜRÜNLERİ

Bu grup, canlı hayvanlar; süt, süt ürünleri ve yumurtalar; balıklar ve diğer deniz ürünleri; hububat, hububat ürünleri; meyve ve sebzeler; şeker, şeker ürünleri ve bal; kahve, çay, kakao, baharat ve ürünleri; hayvanlar için gıda maddeleri ile çeşitli yenilebilir ürünleri (yağ, homojenize ürünler, sos, maya vb.) kapsamaktadır.

Birleşik Arap Emirlikleri'nde tarım ve hayvancılık sektörü gelişmiş olmadığından Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'nden canlı hayvan ve gıda ürünleri ithalatı sınırlı kalmıştır. İthalatta canlı hayvan kalemlerinden ürün bulunmamaktadır. Gıda kalemlerinden ise Uzakdoğu menşeli yeşil çay gelmektedir. Yeşil çayı, hurma ve balık ürünleri (kurutulmuş ve fileto balık) ve uzak doğu menşeli kurutulmuş meyveler takip etmektedir.

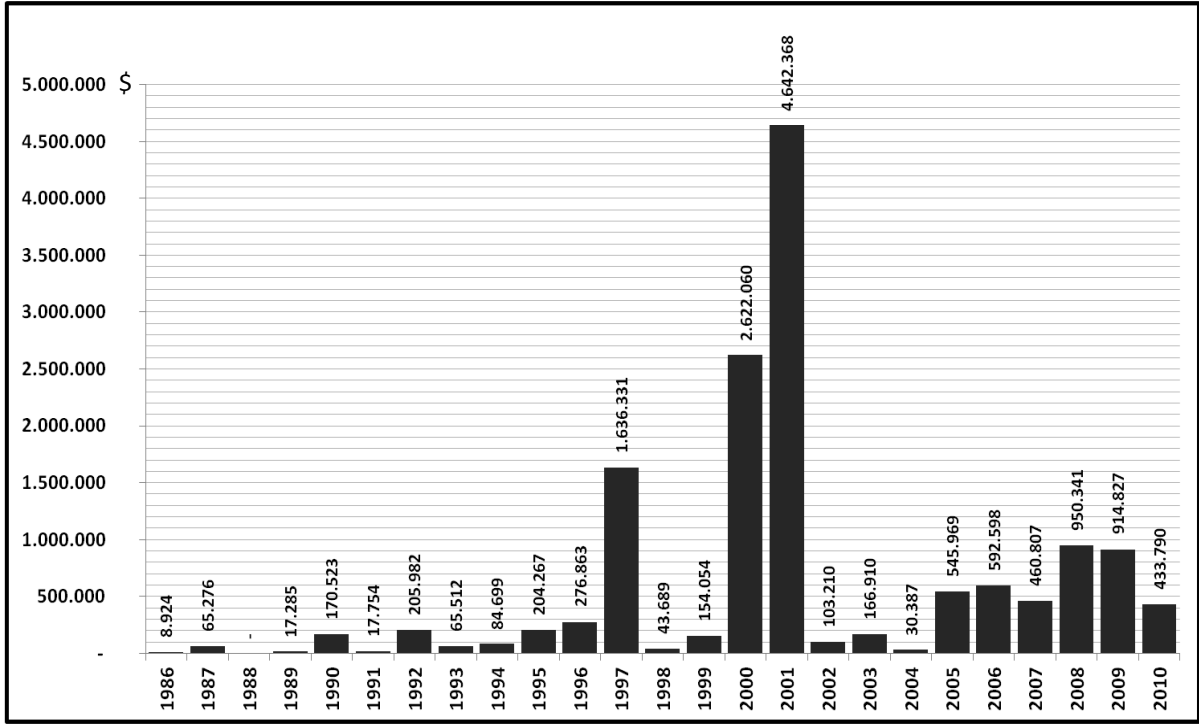
Tablo 43.

Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'nden Canlı Hayvanlar ve Gıda Ürünleri İthalatı (1985-2010)

Yıllar	İthalat (Dolar)	Yıllar	İthalat (Dolar)
1985	-	1998	43.689
1986	8.924	1999	154.054
1987	65.276	2000	2.622.060
1988	-	2001	4.642.368
1989	17.285	2002	103.210
1990	170.523	2003	166.910
1991	17.754	2004	30.387
1992	205.982	2005	545.969
1993	65.512	2006	592.598
1994	84.699	2007	460.807
1995	204.267	2008	950.341
1996	276.863	2009	914.827
1997	1.636.331	2010	433.790

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru), <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul>
(11.04.2012)

Türkiye, canlı hayvan ve gıda ürünlerinde ihracatçı konumdadır. Bu ürün grubu Türkiye'nin geleneksel ihracat grubudur. Birleşik Arap Emirlikleri'nin canlı hayvanlar ve gıda ürünlerinde Türkiye'yi tercih etmesinin altında yatan önemli bir neden de canlı hayvan kesiminde dinî kural kaygısıdır. Birleşik Arap Emirlikleri'nin bu kaygısı Türkiye'nin bu alanda her zaman ön sıralarda yer almasına yol açmaktadır.

Şekil 23. Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'nden Canlı Hayvanlar ve Gıda Ürünleri İthalatı (1985-2010)

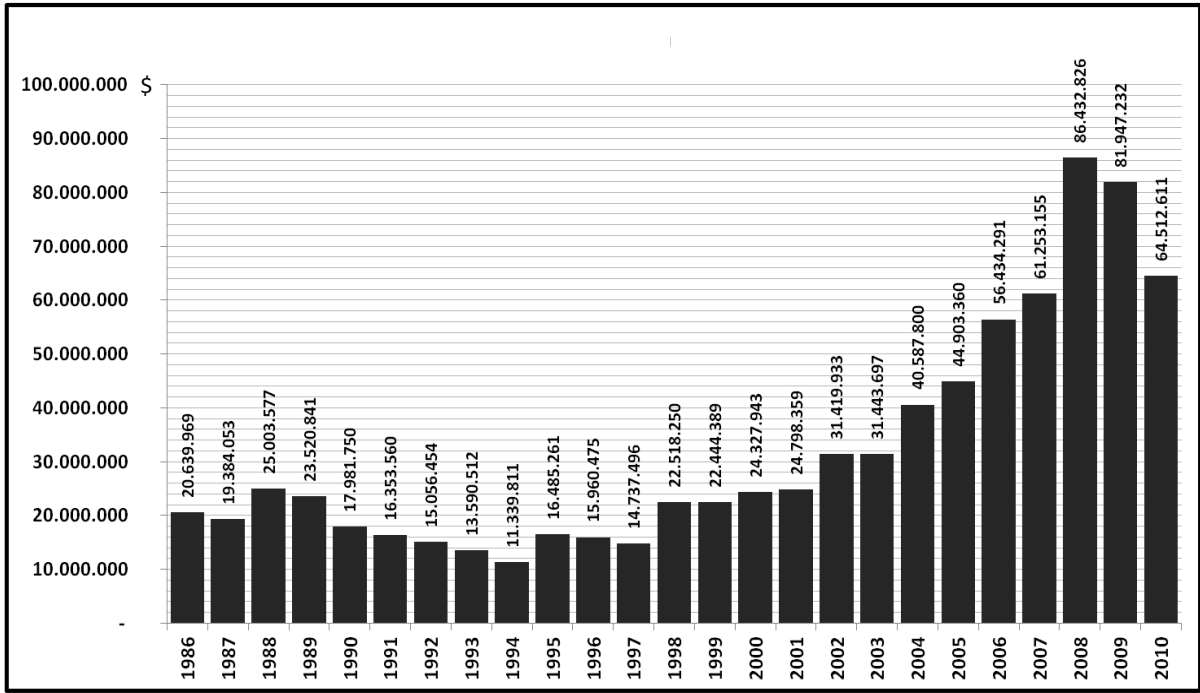
Tablo 43'de de görüleceği üzere, bu tasnifte kayıtlara geçen ilk ithalat 1986 yılında 8.294 Dolar olarak gerçekleşmiştir. 1987 yılında 65.276 Dolara yükselen ithalat, 1989 yılında 17.285 Dolara düşmüş ve günümüze kadar yıllar içinde zaman zaman artışlar ve azalışlar göstermiştir (Şekil 23). 2000 yılında 2.622.060 Dolar ve 2001 yılında 4.642.368 Dolarlık yüksek rakamlar kayıtlara geçmiştir. Bu yüksek rakamların sebebi bu yıllarda gerçekleşen yeşil çay ithalatıdır.

Tablo 44.
Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'ne Canlı Hayvanlar ve Gıda Ürünleri İhracatı
(1985-2010)

Yıllar	İhracat (Dolar)	Yıllar	İhracat (Dolar)
1985	-	1998	22.518.250
1986	20.639.969	1999	22.444.389
1987	19.384.053	2000	24.327.943
1988	25.003.577	2001	24.798.359
1989	23.520.841	2002	31.419.933
1990	17.981.750	2003	31.443.697
1991	16.353.560	2004	40.587.800
1992	15.056.454	2005	44.903.360
1993	13.590.512	2006	56.434.291
1994	11.339.811	2007	61.253.155
1995	16.485.261	2008	86.432.826
1996	15.960.475	2009	81.947.232
1997	14.737.496	2010	64.512.611

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (11.04.2012)

1986 yılı ihracat rakamları incelendiğinde, ilk defa yağ, homojenize ürünler, sos ve mayayı içeren çeşitli yenilebilir ürünler kaleminin ihracat kalemlerine girdiği görülmektedir. Bu durum Türkiye'de gıda sanayinin gelişmesinin bir sonucudur. 1980'li yılların başından itibaren başlayan düzenli yükseliş, 1989 yılına kadar devam etmiş, 1990 yılında düşüşe geçmiş ve Körfez Savaşı nedeniyle ani bir düşüş göstermiştir. Körfez Savaşı ile düşen ihracat günümüze kadar 1980'lerdeki seviyesine ulaşmamıştır. Türk ihracatçılarının yerini başta ABD olmak üzere batılı firmalar almıştır. 1990'lı yıllardaki ihracat rakamları incelendiğinde, canlı hayvan ve et ürünlerinin ihracattaki oranının azaldığı, hububat ve hububat ürünlerinin oranının arttığı görülmektedir. 1997 yılında canlı hayvan ihracatı gerçekleşmemiştir. Hububat ürünlerinin oranındaki artış ise tarım üretiminde yaşanan artışla doğru orantılıdır. Meyve ve sebze önemli ihracat kalemleri olmaya devam etmiştir. 2003 yılından sonra ihracatta görülen artış, Ortadoğu'ya yönelik olarak izlenen aktif dış politikanın yansımasıdır.

Şekil 24. Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'ne Canlı Hayvanlar ve Gıda Ürünleri İhracatı (1986-2010)

2004 yılından itibaren ihracat rakamlarında düzenli bir artış görülmektedir. 2009 yılında küresel ekonomik kriz nedeniyle bu kalemdaki ihracatta belirli bir düşüş görülmüştür. Ancak bu düşüş sınırlı seviyede kalmıştır.

Bu tasniften Birleşik Arap Emirlikleri'ne ihraç edilen kalemlerin başında makarna gelmektedir. 2009 yılında Birleşik Arap Emirlikleri'ne 10.345.000 milyon Dolarlık makarna ihraç edilmiştir. Bu rakam 2009 yılı toplam ihracatının yaklaşık % 13'üne karşılık gelmektedir. Makarnadan sonra ikinci en büyük kalem hazır çorba ve et suyu ürünleridir.

3.4.3.İÇKİ VE TÜTÜN

Bu grup, içkiler, tütün ve tütün mamullerini kapsamaktadır. Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'nden içki ve tütün ithalatı yoktur. Bunun açık sebebi Birleşik Arap Emirlikleri rejiminin içki imalatına koyduğu şiddetli yasaktır.

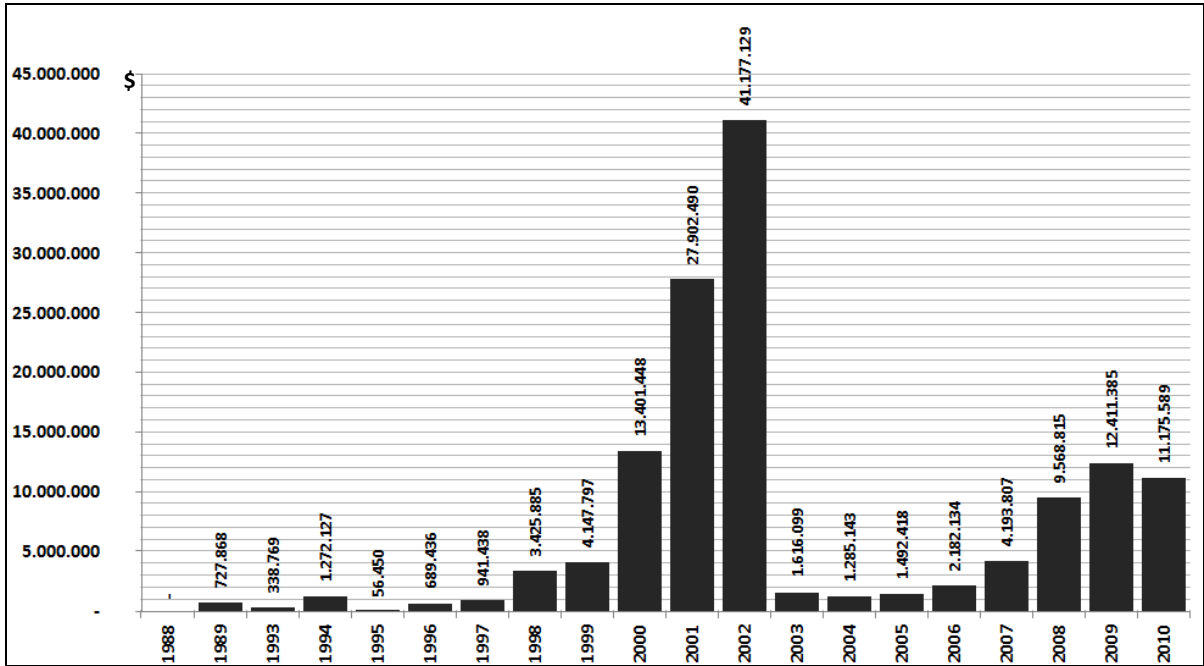
Tablo 45.

Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'ne İçki ve Tütün İhracatı (1988-2010)

Yıllar	İhracat (Dolar)	Yıllar	İhracat (Dolar)
1988	-	2001	27.902.490
1989	727.868	2002	41.177.129
1993	338.769	2003	1.616.099
1994	1.272.127	2004	1.285.143
1995	56.450	2005	1.492.418
1996	689.436	2006	2.182.134
1997	941.438	2007	4.193.807
1998	3.425.885	2008	9.568.815
1999	4.147.797	2009	12.411.385
2000	13.401.448	2010	11.175.589

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru), <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (11.04.2012)

Tablo 45'te de görüleceği üzere, bu tasnifte kayıtlara geçen ilk ihracat rakamı 727.868 Dolarla 1989 yılına aittir. Bu tasnifteki ihracatta 1997-2002 yılları arasında bir artış gözlenmektedir (Şekil 25). Bu artışın sebebi bu dönemde Birleşik Arap Emirlikleri'ne tütün ve tütün mamulleri kaleminde yapılan ihracattır. Nitekim, 2000 yılında gerçekleşen 47.058.570 Dolarlık ihracatın 46.844.893 Doları tütün ve tütün mamulleri kaleminde gerçekleşmiştir.

Şekil 25. Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'ne İçki ve Tütün İhracatı (1988-2010)

Türkiye'nin bu tasniften Birleşik Arap Emirlikleri'ne yaptığı ihracatın % 50'sine yakını sigara mamullerinden gerçekleşmektedir. Sigara mamullerini bira ve hazır su takip etmektedir.

3.4.3.AKARYAKIT HARİÇ YENİLMEYEN HAMMADDELER

Bu grup, işlenmemiş kösele, deri ve kürk; yağlı tohumlar, yağ veren meyveler; ham kauçuk (tabii ve sentetik); mantar, odun ve kereste; kağıt hamuru ve kullanılmış kağıt; dokuma elyafı ve bunların artıkları; hayvansal ve bitkisel gübreler, tuz, kükürt, toprak, alçı gibi mineral maddeler; metal cevherleri, döküntüleri, hurdaları ile başka yerde belirtilmeyen hayvansal ve bitkisel menşeli hammaddeleri kapsamaktadır.

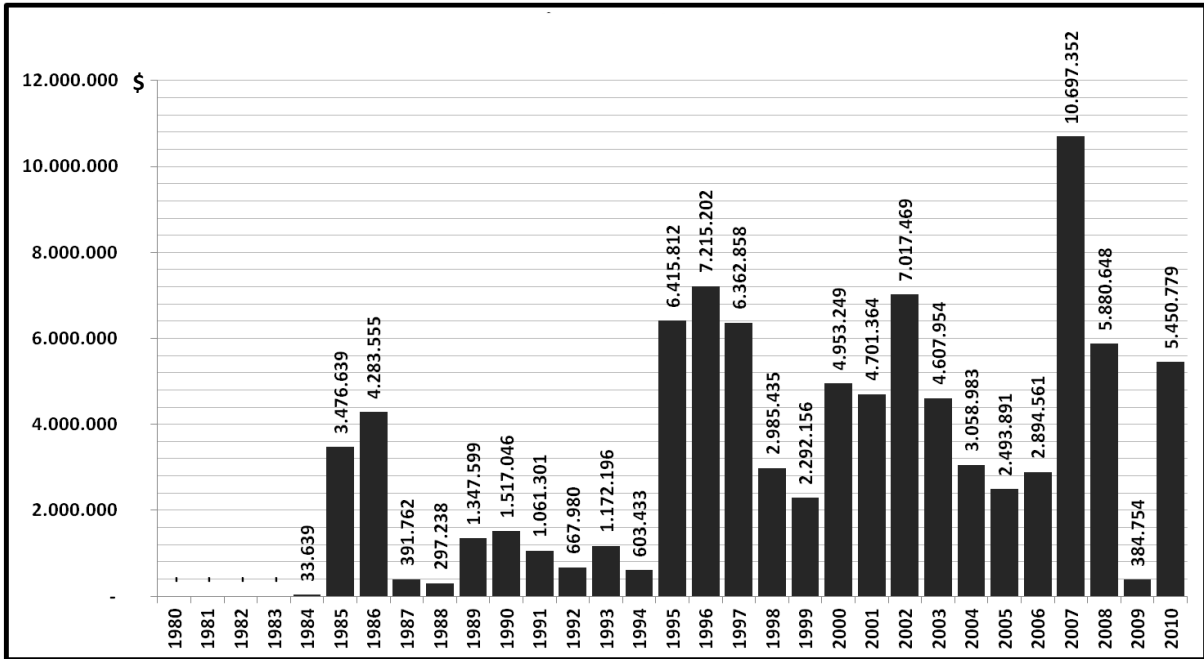
Tablo 46.
Birleşik Arap Emirlikleri'nden Akaryakıt Hariç Yenilmeyen Madde İthalatı (1983-2010)

Yıl	İthalat (Dolar)	Yıl	İthalat (Dolar)
1983	-	1997	6.362.858
1984	33.639	1998	2.985.435
1985	3.476.639	1999	2.292.156
1986	4.283.555	2000	4.953.249
1987	391.762	2001	4.701.364
1988	297.238	2002	7.017.469
1989	1.347.599	2003	4.607.954
1990	1.517.046	2004	3.058.983
1991	1.061.301	2005	2.493.891
1992	667.980	2006	2.894.561
1993	1.172.196	2007	10.697.352
1994	603.433	2008	5.880.648
1995	6.415.812	2009	384.754
1996	7.215.202	2010	5.450.779

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru), <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul>
(11.04.2012)

Birleşik Arap Emirlikleri'nden ithalatımız, işlenmemiş kösele deri ve kürk ile dokuma elyafı ve bunların artıkları olarak iki ana kalemden oluşmaktadır. Bunlar, Birleşik Arap Emirlikleri'nin imal etmediği ancak Uzakdoğu ülkelerinden yeniden ihraç (re-export) maksadıyla ithal ettiği ürünlerdir. Bu tasnifteki ithalatın tamamına yakını ham deri ürünlerinden oluşmaktadır.

Bu tasnifteki ithalat, 1984 yılında 33.639 dolar iken 1986 yılında 4.283.555 Dolar yükselmiş, 1987-1988 yıllarında azalma kaydetmiş, 1990 yılında ise 1.517.046 Dolar çıkmıştır. İthalat, Körfez Savaşı'nın olduğu 1991 yılında düşüş göstermiş ve 1992 yılında da düşük seyretmiştir. Körfez Savaşı'nın etkilerinin silinmesiyle birlikte, ithalat rakamları da yükseliş göstermektedir (Şekil 26). İthalat, 1996 yılında 7.215.202 Dolar yükselmiş, takip eden yıllarda azalma söz konusu iken 2007 yılında 10.697.352 Dolar yükselmiştir. Bu tarihten sonra ithalatta bir azalma söz konusu olup, 2010 yılında ithalat 5.450.779 Dolar olmuştur. 2005 yılından sonraki düşüş ise yerli sanayinin işlenmemiş kösele ve deri ihtiyacını karşılamak üzere Uzakdoğu'ya yönelmesidir.

Şekil 26. Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'nden Akaryakıt Hariç Yenilmeyen Madde İthalatı (1983-2010)

Tablo 47'de de görüleceği üzere, bu tasnifte ihracatımız, 1984 yılında 25.548 Dolar iken 1986 yılında 3.107.068 Dolar çıkmış, daha sonraki yıllarda azalma kaydetmiş, 1995 yılında tekrar 3.203.645 Dolar çıkmıştır. 1996, 1997 yıllarında azalma görülürken, 1999 yılında 8.408.411 Dolar yükselmiştir. En yüksek ihracat rakamı ise 16.170.257 Dolar ile 2004 yılında gerçekleşmiştir.

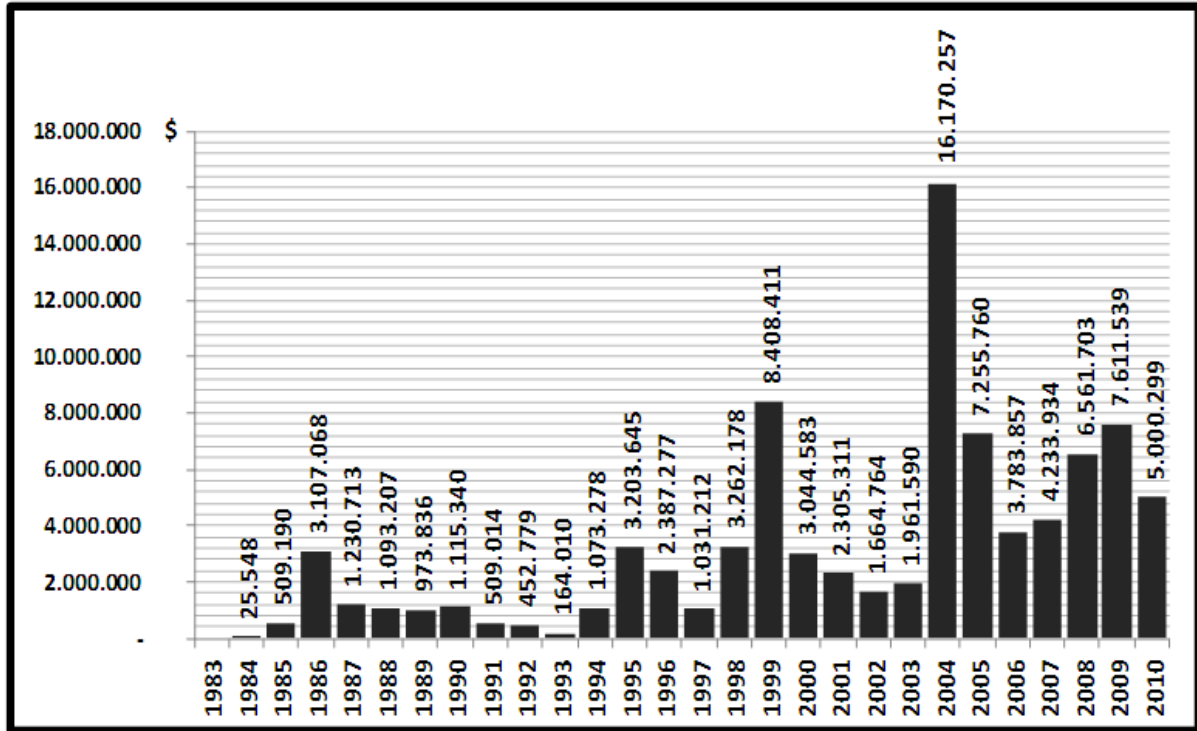
Tablo 47.

Birleşik Arap Emirlikleri'ne Akaryakıt Hariç Yenilmeyen Madde İhracatı (1983-2010)

Yıl	İhracat (Dolar)	Yıl	İhracat (Dolar)
1983	-	1997	1.031.212
1984	25.548	1998	3.262.178
1985	509.190	1999	8.408.411
1986	3.107.068	2000	3.044.583
1987	1.230.713	2001	2.305.311
1988	1.093.207	2002	1.664.764
1989	973.836	2003	1.961.590
1990	1.115.340	2004	16.170.257
1991	509.014	2005	7.255.760
1992	452.779	2006	3.783.857
1993	164.010	2007	4.233.934
1994	1.073.278	2008	6.561.703
1995	3.203.645	2009	7.611.539
1996	2.387.277	2010	5.000.299

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru), <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (11.04.2012)

2010 yılında ise ihracatın 5.000.299 Dolar olduğu Tablo 47'de görülmektedir. Bu tasnifteki ihracatta ilk sırayı, lösit, nefelin ve siyenit nefelin, feldispast kalemleri gelmektedir. Mermer ve traverten ihracatı ise ikinci sırada gelmektedir.

Şekil 27. Birleşik Arap Emirlikleri'ne Akaryakıt Hariç Yenilmeyen Madde İhracatı (1983-2010)

3.4.4.MİNERAL YAKITLAR, YAĞLAR VE ALKALİ ÜRÜNLER

Bu grup, taş kömürü, kok kömürü ve briket kömürü; petrol, petrolden elde edilen ürünler; petrol gazları, doğal gaz ve diğer mamul gazlar ile elektrik enerjisini kapsamaktadır.

Tablo 48.
Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'nden Mineral Yakıtlar, Yağlar ve Alkali Ürünler İthalatı (1979-2010)

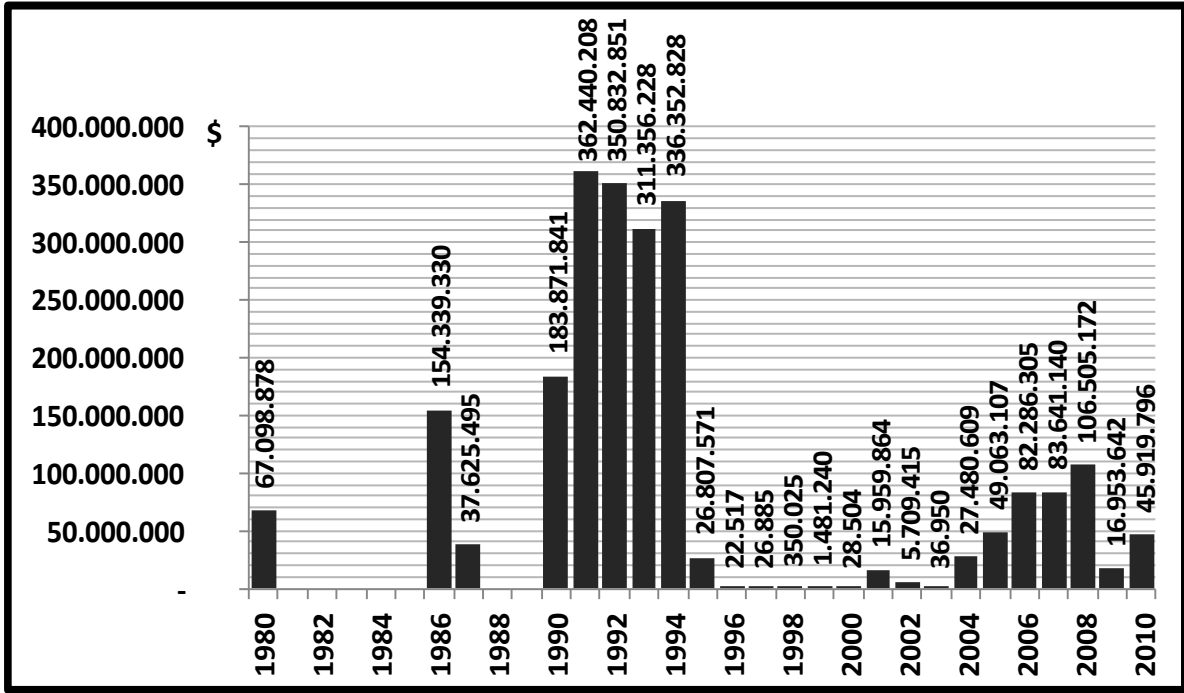
Yıl	İthalat (Dolar)	Yıl	İthalat (Dolar)
1979	-	1995	26.807.571
1980	67.098.878	1996	22.517
1981	-	1997	26.885
1982	-	1998	350.025
1983	-	1999	1.481.240
1984	-	2000	28.504
1985	-	2001	15.959.864
1986	154.339.330	2002	5.709.415
1987	37.625.495	2003	36.950
1988	-	2004	27.480.609
1989	-	2005	49.063.107
1990	183.871.841	2006	82.286.305
1991	362.440.208	2007	83.641.140
1992	350.832.851	2008	106.505.172
1993	311.356.228	2009	16.953.642
1994	336.352.828	2010	45.919.796

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru), <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (11.04.2012)

Türkiye'nin bu tasnifte Birleşik Arap Emirlikleri'nden ithalatının tamamını petrol ve petrol ürünleri oluşturmaktadır. 1980 yılında 67.098.878 Dolarlık ithalat söz konusu olup, daha sonra 1986 yılına kadar ithalat gerçekleşmemiştir. (Tablo 48) 1986 yılında 154.339.330 Dolarlık, 1987 yılında ise 37.625.495 Dolarlık ithalat gerçekleştirilmiştir. 1988 ve 1989 yıllarında ithalat yeniden kesintiye uğramıştır. 1991, 1992, 1993, 1994 yılları ithalatın fazla olduğu yıllar olup, 1995 yılından 2004 yılına kadar arada artışlar olmakla birlikte, genel olarak ithalatta bir azalma görülmektedir. 2004-2008 yılları ithalatın arttığı yıllar olup, 2009'da ithalatta azalma görülmektedir (Şekil 28).

1990-1994 yılları arasında ithalatta görülen artış incelendiğinde, petrol ürünleri ithalatındaki artışın en büyük etken olduğu görülmektedir. Bu durum, 1991 yılındaki 1'inci

Körfez Savaşı'ndan sonra Kerkük-Yumurtalık Boru hattının kapatılmış olması nedeniyle, bu ülkeden yapılan petrol ithalatının artması ile açıklanabilir.

Şekil 28. Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'nden Mineral Yakıtlar, Yağlar ve Alkali Ürünler İthalatı (1979-2010)

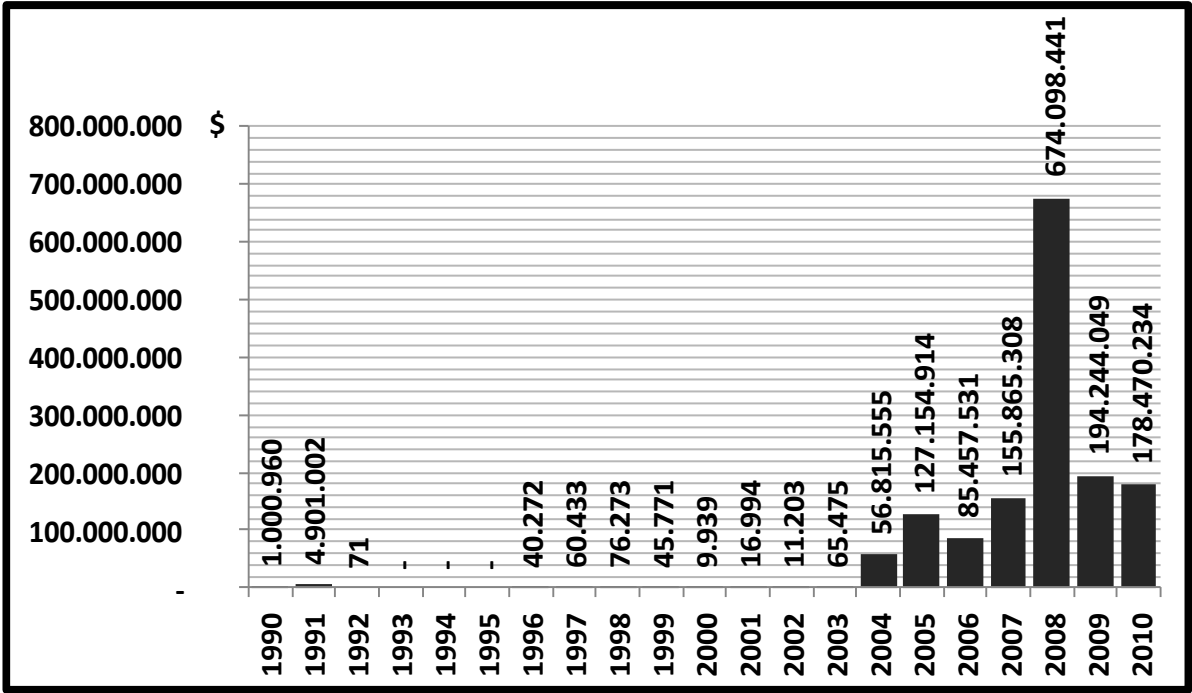
Bu tasnifteki ithalatta sıvılaştırılmış hidrokarbon gazları gelmektedir. 2008 yılında gerçekleşen 106.505.172 milyon Dolarlık ithalatın 65.687.679 milyon Dolarlık bölümü hidrokarbon gazları kaleminde gerçekleşmiştir.

Tablo 49.

Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'ne Mineral Yakıtlar, Yağlar ve Alkali Ürünler İhracatı (1989-2010)

Yıllar	İhracat (Dolar)	Yıl	İhracat (Dolar)
1989	-	2000	9.939
1990	1.000.960	2001	16.994
1991	4.901.002	2002	11.203
1992	71	2003	65.475
1993	-	2004	56.815.555
1994	-	2005	127.154.914
1995	-	2006	85.457.531
1996	40.272	2007	155.865.308
1997	60.433	2008	674.098.441
1998	76.273	2009	194.244.049
1999	45.771	2010	178.470.234

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (11.04.2012)

Şekil 29. Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'ne Mineral Yakıtlar, Yağlar ve Alkali Ürünler İhracatı (1989-2010)

Şekil 29'da da görüleceği üzere, bu tasnifteki ihracat 2004 yılına kadar oldukça düşük seviyede kalmıştır. 2004 yılında ihracat 56.815.555 Dolar olarak kayıtlara geçmiş, bu rakam 2008 yılında 674.098.441 Dolar olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılına kadar yapılan ihracat katran kaleminde gerçekleşmiştir. İhracatın en yüksek olduğu 2008 yılındaki ihracat rakamları incelendiğinde petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar kaleminde yapılan ihracatın 171.339.437 milyon Dolar olduğu görülmektedir. Bu kalemi, naftalin ve diğer hoş kokulu hidrokarbonlar takip etmektedir.

3.4.5.HAYVANSAL, BİTKİSEL KATI VE SIVI YAĞLAR, MUMLAR

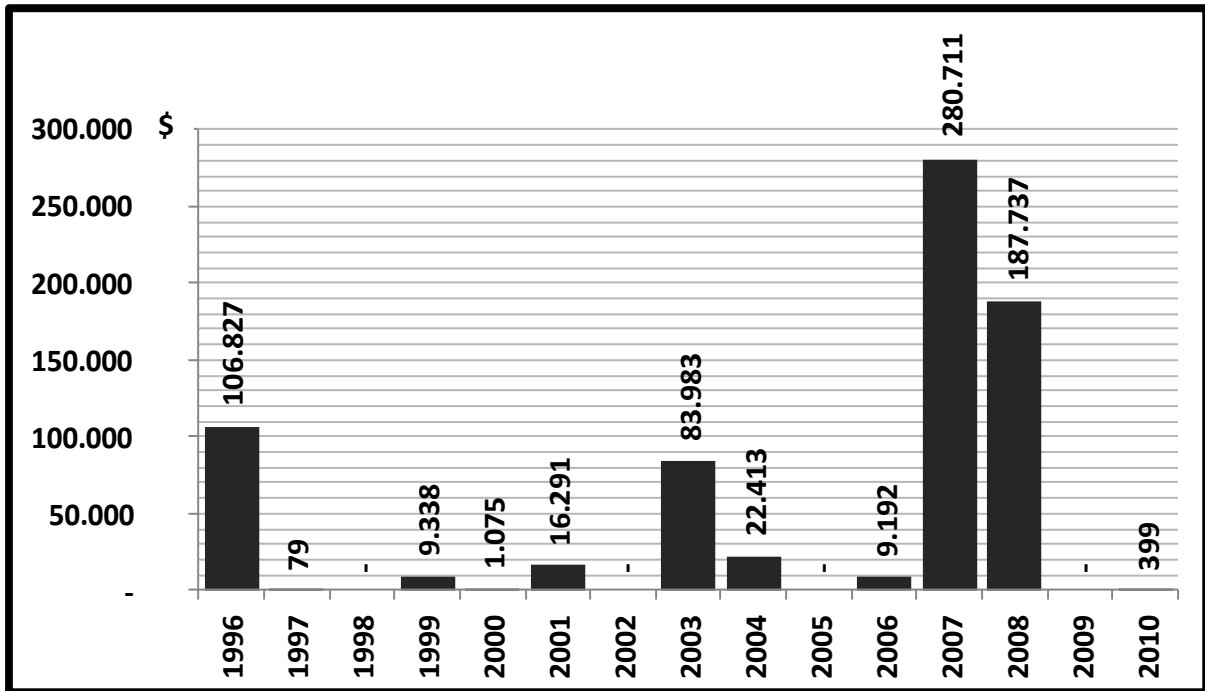
Bu grup, hayvansal sıvı ve katı yağlar; bitkisel sıvı yağlar ve fraksiyonları (rafine edilmiş olsun olmasın, kimyasal işlem görmemiş) ile kimyasal işlem görmüş bitkisel ve hayvansal katı/sıvı yağlar, mumları kapsamaktadır.

Tablo 50.
Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'nden Hayvansal, Bitkisel Yağlar ve Mumlar İthalatı (1995-2010)

Yıllar	İthalat (Dolar)	Yıl	İthalat (Dolar)
1995	-	2003	83.983
1996	106.827	2004	22.413
1997	79	2005	-
1998	-	2006	9.192
1999	9.338	2007	280.711
2000	1.075	2008	187.737
2001	16.291	2009	-
2002	-	2010	399

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (11.04.2012)

Bu tasnifteki ithalat ilk defa 1996 yılında 106.827 Dolarlık palmiye yağı ithalatı ile başlamıştır. Palmiye yağına ilave olarak düzensiz aralıklarla diğer bitkisel yağlar da düşük miktarda ithal edilmiştir. Bu tasnifteki ithalat düzensiz olarak gerçekleşmiştir.

Şekil 30. Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'nden Hayvansal, Bitkisel Yağlar ve Mumlar İthalatı (1995-2010)

2008 yılında gerçekleştirilen 187.737 Dolarlık ithalatın tamamı kimyasal işlem görmüş bitkisel ve hayvansal katı/sıvı yağlar, mumlar kaleminden gerçekleştirilmiştir.

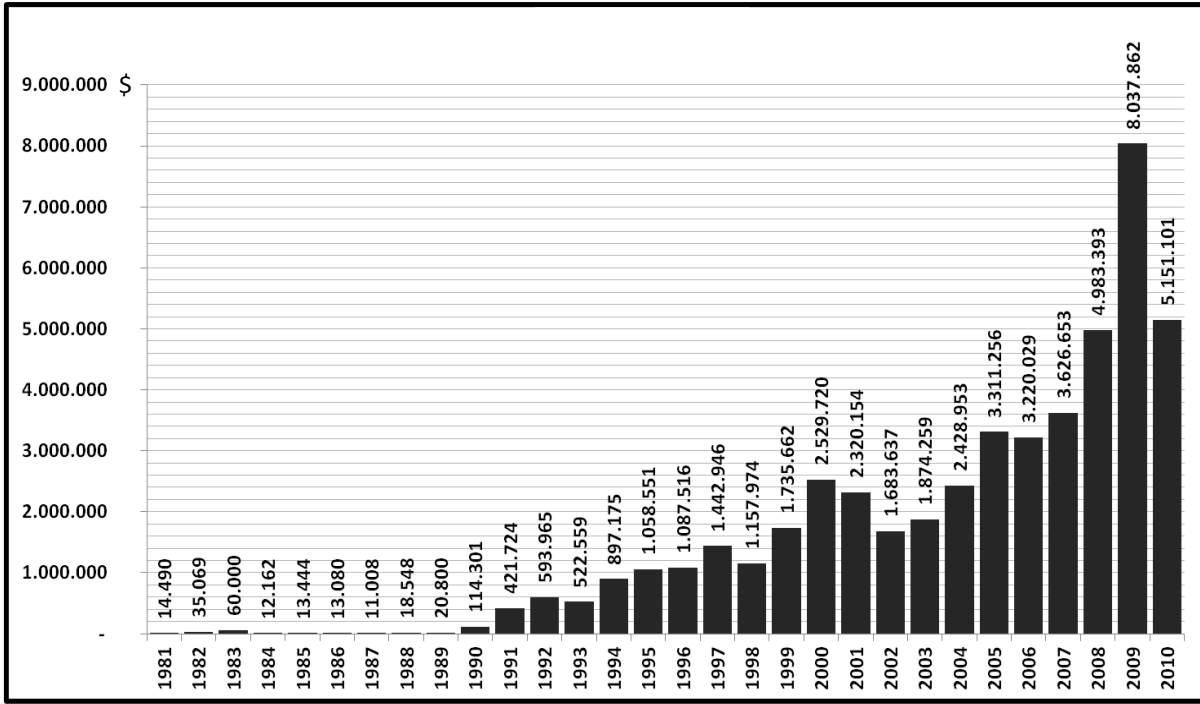
Tablo 51.
Birleşik Arap Emirlikleri'ne Hayvansal, Bitkisel Yağlar, Mumlar İhracatı (1981-2010)

Yıl	İhracat (Dolar)	Yıl	İhracat (Dolar)
1981	-	1996	1.087.516
1982	35.069	1997	1.442.946
1983	60.000	1998	1.157.974
1984	12.162	1999	1.735.662
1985	13.444	2000	2.529.720
1986	13.080	2001	2.320.154
1987	11.008	2002	1.683.637
1988	18.548	2003	1.874.259
1989	20.800	2004	2.428.953
1990	114.301	2005	3.311.256
1991	421.724	2006	3.220.029
1992	593.965	2007	3.626.653
1993	522.559	2008	4.983.393
1994	897.175	2009	8.037.862
1995	1.058.551	2010	5.151.101

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (11.04.2012)

Bu tasnifte kayıtlara geçen ilk ihracat 1982 yılında 35.069 Dolarla gerçekleşmiştir. Bu ithalatı 1983 yılında 60.000 Dolarlık bir rakam takip etmiştir. Bu tasnifte 1990'lı yıllara kadar ihracat düşük seviyelerde seyretmiştir. 1990 yılında ihracat ilk defa 100.000 Dolar seviyesinin üstüne çıkarak, 114.301 Dolar olarak gerçekleşmiştir. 1990 yılından sonra ihracat düzenli olarak artış göstermiştir. 2009 yılında gerçekleşen ihracat rakamı ise 8.037.862 Dolar, 2010 yılında gerçekleşen ihracat rakamı ise 5.151.101 Dolardır.

Bu tasnifteki ihracat incelendiğinde ayçiçeği tohumu yağları ilk sırada yer almaktadır. Ayçiçeği yağını ise zeytinyağı takip etmektedir. Türkiye'nin giderek artan zeytinyağı üretimi ve ayçiçeği yağı üretimi ihracatçıyı yeni pazar arayışlarına itmiştir. Bu pazar arayışlarının sonucunda Birleşik Arap Emirlikleri önde gelen pazarlardan birisi olmuştur.

Şekil 31. Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'ne Hayvansal, Bitkisel Yağlar, Mumlar İhracatı (1981-2010)

3.4.6.KİMYA SANAYİ VE BUNA BAĞLI SANAYİ ÜRÜNLERİ

Bu grup, organik kimyasal ürünler; inorganik kimyasal ürünler; debagat ve boyacılıkta kullanılan hülusalalar, tanen, boya, pigment, macun, mürekkep; tıp ve eczacılık ürünleri; ilk şekillerde plastikler, döküntü ve hurdalar ile başka yerlerde belirtilmeyen kimyasal maddeler ve ürünleri kapsamaktadır.

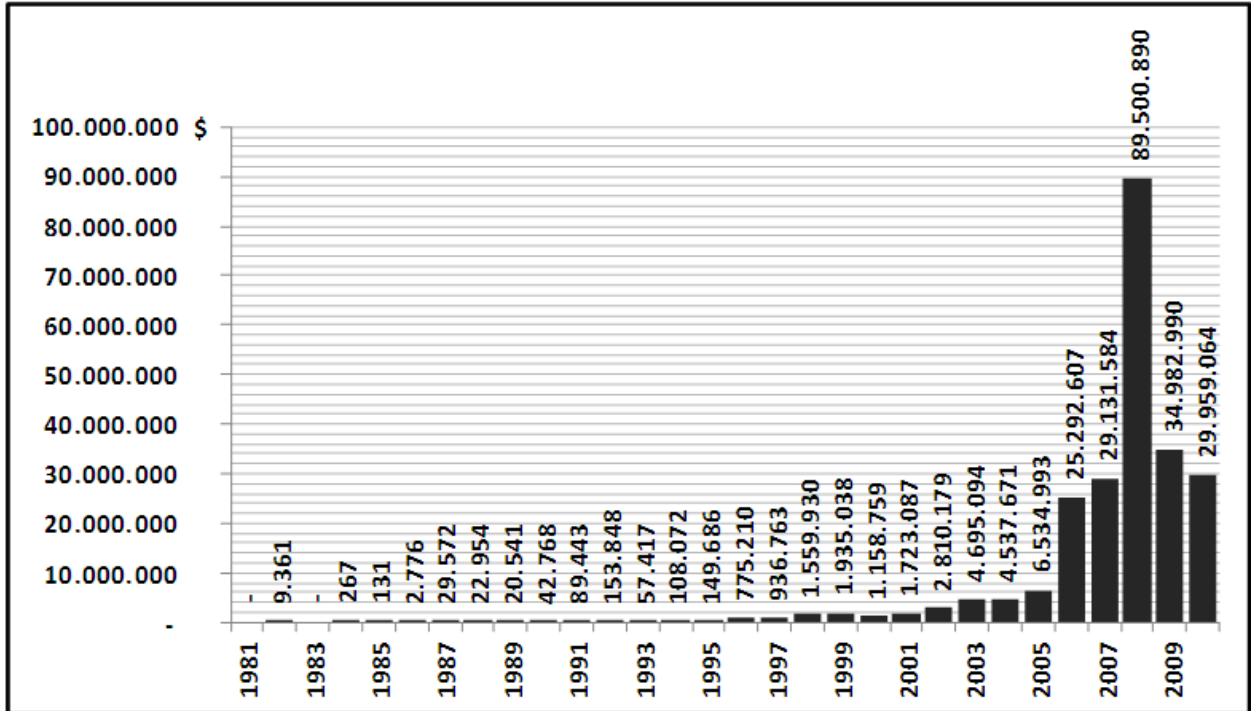
Tablo 52'deki değerlerden de görüleceği üzere bu tasnifte Birleşik Arap Emirlikleri'nden gerçekleşen ilk ithalat 1982 yılında 9.361 Dolar olarak kayıtlara geçmiştir. 1990'lı yılların ikinci yarısında kadar ithalat düzensiz olarak gerçekleşmiştir. 1995 yılında 149.686 Dolar olarak gerçekleşen ithalat bu tarihten itibaren düzenli olarak artış göstermiş ve 2008 yılında 89.500.890 Dolara yükselmiştir (Şekil 32). İthalatımız, 2010 yılında 29.959.064 Dolar olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 52.
Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'nden Kimya Sanayi Ürünleri İthalatı (1981-2010)

Yıl	İthalat (Dolar)	Yıl	İthalat (Dolar)
1981	-	1996	775.210
1982	9.361	1997	936.763
1983	-	1998	1.559.930
1984	267	1999	1.935.038
1985	131	2000	1.158.759
1986	2.776	2001	1.723.087
1987	29.572	2002	2.810.179
1988	22.954	2003	4.695.094
1989	20.541	2004	4.537.671
1990	42.768	2005	6.534.993
1991	89.443	2006	25.292.607
1992	153.848	2007	29.131.584
1993	57.417	2008	89.500.890
1994	108.072	2009	34.982.990
1995	149.686	2010	29.959.064

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (11.04.2012)

Bu tasnifte gerçekleşen ithalatta ilk sırada polietilen tereftalat yer almaktadır. 2008 yılındaki 89.500.890 milyon Dolarlık ithalatın 23.877.802 milyon Doları (% 27) bu kalemden gerçekleşmiştir. Bu kalemi polietilen ve diğer boyar maddeler takip etmektedir.

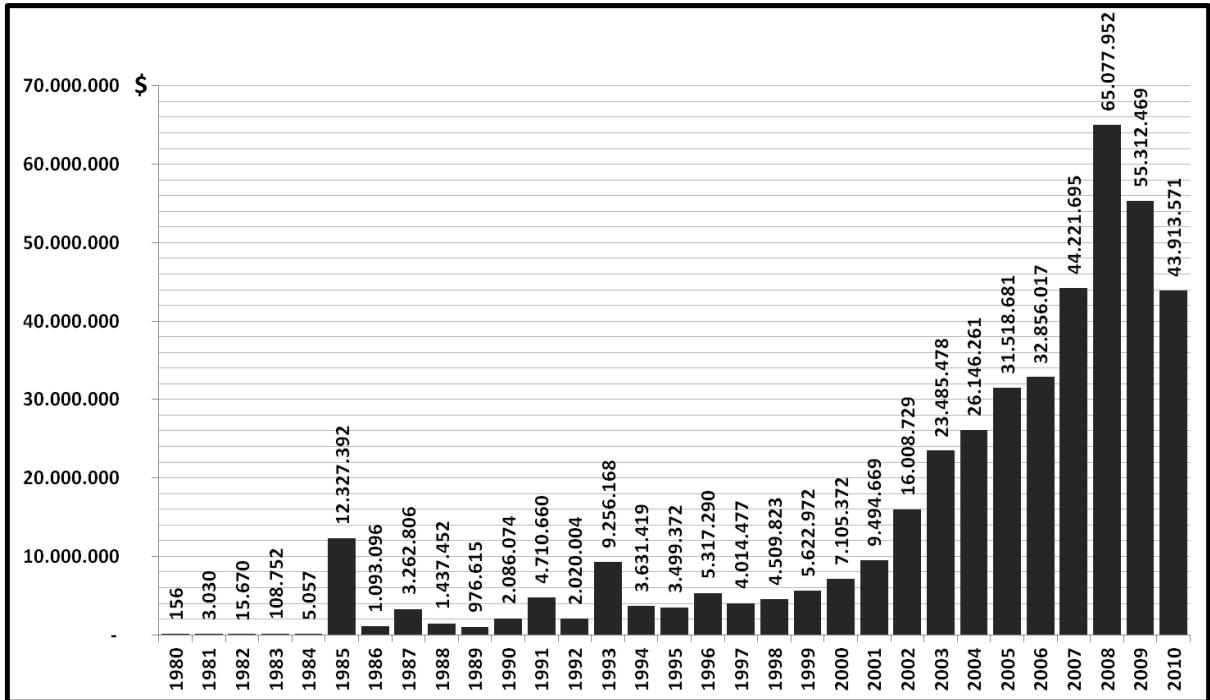
Şekil 32. Birleşik Arap Emirlikleri'nden Kimya Sanayi Ürünleri İthalatı (1981-2010)

Tablo 53.
Birleşik Arap Emirlikleri'ne Kimya Sanayi ve Buna Bağlı Sanayi Ürünler İhracatı (1979-2010)
(Dolar)

Yıl	İhracat	Yıl	İhracat
1979	-	1995	3.499.372
1980	156	1996	5.317.290
1981	3.030	1997	4.014.477
1982	15.670	1998	4.509.823
1983	108.752	1999	5.622.972
1984	5.057	2000	7.105.372
1985	12.327.392	2001	9.494.669
1986	1.093.096	2002	16.008.729
1987	3.262.806	2003	23.485.478
1988	1.437.452	2004	26.146.261
1989	976.615	2005	31.518.681
1990	2.086.074	2006	32.856.017
1991	4.710.660	2007	44.221.695
1992	2.020.004	2008	65.077.952
1993	9.256.168	2009	55.312.469
1994	3.631.419	2010	43.913.571

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (11.04.2012)

Bu tasnifteki ihracatta, 1980'li yıllardan itibaren zaman zaman azalma görülmele birlikte, ihracat artarak devam etmiş, 2008 yılında 65.077.952 Dolarlık en yüksek miktara ulaşmış, 2009 ve 2010 yıllarında ise azalma kaydetmiştir. İhracat, boya malzemesi, eczacılık ürünleri ve inşaat plastiği kalemlerinde gelişmektedir.

Şekil 33. Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'ne Kimya Sanayi Ürünleri İhracatı (1979-2010)

3.4.7. İŞLENMİŞ MALLAR

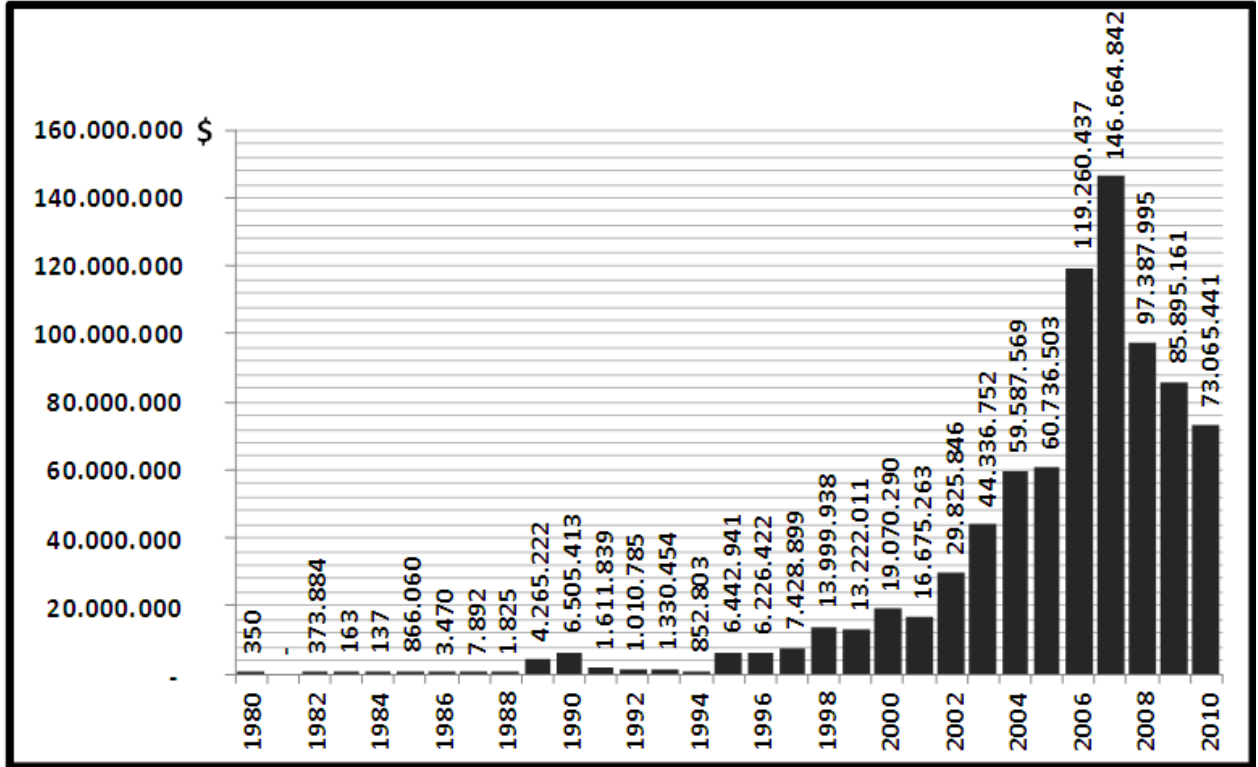
Bu grup, başka yerde belirtilmeyen işlenmiş deri ve köseleler; kauçuk ve kauçuktan eşya, mantar ve ahşap eşya(mobilya hariç); kâğıt, karton ve kağıt hamurundan eşya; tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya); taş, alçı, çimento, amyant, cam, seramik vb. maddeden eşya; demir ve çelik; demir ihtiva etmeyen madenler; demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallere eşyayı kapsamaktadır.

Tablo 54.
Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'nden İşlenmiş Mallar İthalatı (1979-2010)

Yıl	İthalat (Dolar)	Yıl	İthalat (Dolar)
1979	-	1995	6.442.941
1980	350	1996	6.226.422
1981	-	1997	7.428.899
1982	373.884	1998	13.999.938
1983	163	1999	13.222.011
1984	137	2000	19.070.290
1985	866.060	2001	16.675.263
1986	3.470	2002	29.825.846
1987	7.892	2003	44.336.752
1988	1.825	2004	59.587.569
1989	4.265.222	2005	60.736.503
1990	6.505.413	2006	119.260.437
1991	1.611.839	2007	146.664.842
1992	1.010.785	2008	97.387.995
1993	1.330.454	2009	85.895.161
1994	852.803	2010	73.065.441

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (11.04.2012)

Tablo 54'de de görüleceği gibi, bu tasnifte kayıtlara geçen ilk ithalat 1980 yılında gerçekleşen 350 Dolarlık rakamdır. 1981 yılında hiç ithalat gerçekleşmemiş, 1982 yılında 373.884 Dolar olarak gerçekleşen ithalat, 1983 yılında 163 Dolar, 1984 yılında ise 137 Dolar olarak kayıtlara geçmiştir. İthalat rakamları, 1991 yılında 4.265.222 Dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu tarihten sonra, 1994 yılındaki istisnaî düşük rakam olan 852.803 Dolar hariç, ithalat sürekli artış göstermiştir. 2007 yılındaki ithalat rakamı 146.664.842 Dolar olarak kayıtlara geçmiş, bu tarihten sonra ise düşmeye başlamıştır (Şekil 34).

Şekil 34. Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'nden İşlenmiş Mallar İthalatı (1979-2010)

Birleşik Arap Emirlikleri'ne olan işlenmiş mallar ihracatında ana kalemler demir-çelik, alçı vb. inşaat malzemeleridir.

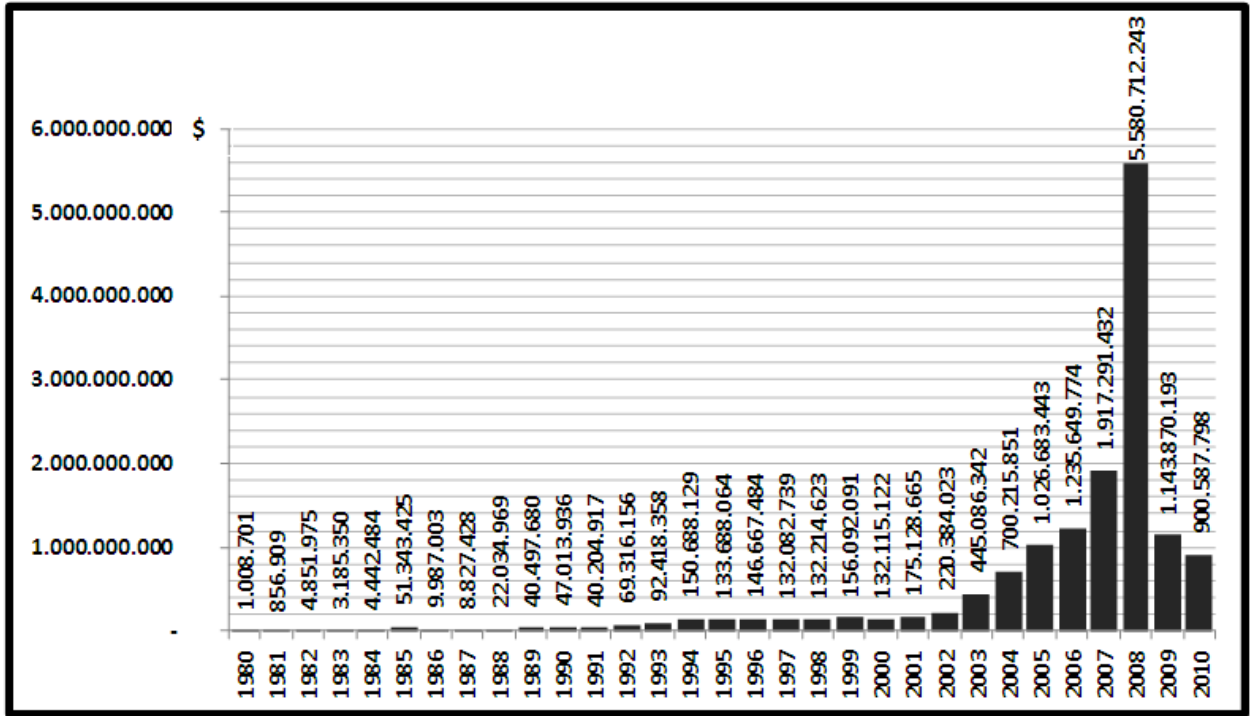
Tablo 55.

Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'ne İşlenmiş Mallar İhracatı (1979-2010)

Yıl	İhracat (Dolar)	Yıl	İhracat (Dolar)
1979	-	1995	133.688.064
1980	1.008.701	1996	146.667.484
1981	856.909	1997	132.082.739
1982	4.851.975	1998	132.214.623
1983	3.185.350	1999	156.092.091
1984	4.442.484	2000	132.115.122
1985	51.343.425	2001	175.128.665
1986	9.987.003	2002	220.384.023
1987	8.827.428	2003	445.086.342
1988	22.034.969	2004	700.215.851
1989	40.497.680	2005	1.026.683.443
1990	47.013.936	2006	1.235.649.774
1991	40.204.917	2007	1.917.291.432
1992	69.316.156	2008	5.580.712.243
1993	92.418.358	2009	1.143.870.193
1994	150.688.129	2010	900.587.798

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (11.04.2012)

Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'ne olan işlenmiş mallar ihracatında kayıtlara geçen ilk rakam 1980 yılına ait 1.008.701 Dolarlık rakamdır (Tablo 55). İhracat, 1985 yılında 51.343.425 Dolar olarak yükselmiş, daha sonraki yıllarda bir azalma görülmekle birlikte, takip eden yıllarda zaman zaman azalmalar olmakla birlikte yükselişe geçmiştir. 2008 yılında ihracat 5.580.712.243 Dolar olarak gerçekleşmiştir (Şekil 34). İhracat, 2008 yılında yaygın olarak etkisini göstermeye başlayan küresel malî krizinin etkisiyle azalmaya başlamış, 2009 yılında 1.143.870.193 Dolar, 2010 yılında ise 900.587.798 Dolar olarak kayıtlara geçmiştir.

Şekil 35. Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'ne İşlenmiş Mallar İhracatı (1979-2010)

3.4.8.MAKİNALAR VE TAŞIT ARAÇLARI

Bu grup, güç üreten makineler ve araçlar; özelliği olan belirli sanayiler için makinalar ve aksamı; metal işleme makineleri; diğer genel endüstri makina/cihazların aksamları; büro makinaları ve otomatik veri işleme makinaları; haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar; elektrik makinaları, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları; motorlu kara taşıtları, bisiklet ve motosikletler, bunların aksam ve parçası ile demir, deniz, havayolu taşıtları ile bunların aksam, parçalarını kapsamaktadır.

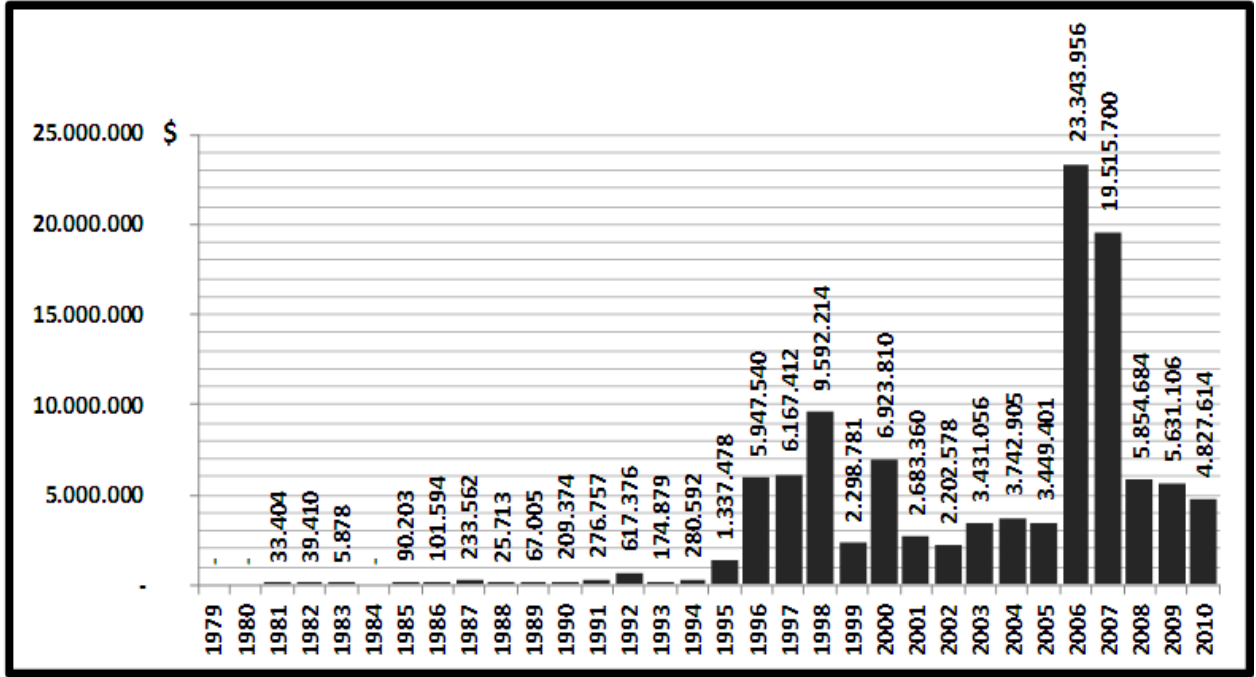
Tablo 56.
Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'nden Makinalar ve Taşıt Araçları İthalatı
(1979-2010)

Yıl	İthalat (Dolar)	Yıl	İthalat (Dolar)
1979	-	1995	1.337.478
1980	-	1996	5.947.540
1981	33.404	1997	6.167.412
1982	39.410	1998	9.592.214
1983	5.878	1999	2.298.781
1984	-	2000	6.923.810
1985	90.203	2001	2.683.360
1986	101.594	2002	2.202.578
1987	233.562	2003	3.431.056
1988	25.713	2004	3.742.905
1989	67.005	2005	3.449.401
1990	209.374	2006	23.343.956
1991	276.757	2007	19.515.700
1992	617.376	2008	5.854.684
1993	174.879	2009	5.631.106
1994	280.592	2010	4.827.614

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (11.04.2012)

Türkiye'nin bu tasnifte kayıtlara geçen ilk ithalat rakamı 1981 yılında gerçekleşen 33.404 Dolarlık rakamdır. İthalat 1980'li yıllar boyunca düzensiz olarak gerçekleşmiştir. 1989-1992 yılları arasında artış görülürken, 1993 yılında azalma kaydetmiştir. 1994-1998 yılları arası ithalatta artışın gözlendiği yıllar olmuştur. 2006 ve 2007 yılları en yüksek ithalat rakamlarının gerçekleştiği yıllardır (Şekil 36). 1997 yılındaki 6.167.412 Dolarlık ithalat rakamı ve 1998 yılındaki 9.592.214 Dolarlık ithalat rakamı dikkati çekmektedir. Bu yıllarda, Çin menşeli bahçe makinaları ithalatındaki artış bu yüksek rakamları açıklamaktadır.

Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'ne bu tasnifteki ihracat; haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar elektrik makinaları, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları motorlu kara taşıtları, bisiklet ve motorsikletler, bunların aksam ve parçası demir, deniz, havayolu taşıtları ile bunların aksam, parçalarından oluşmaktadır. Bunların da büyük çoğunluğu Uzakdoğu menşeli elektronik cihazlardır.

Şekil 36. Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'nden Makinalar ve Taşıt Araçları İthalatı (1979-2010)

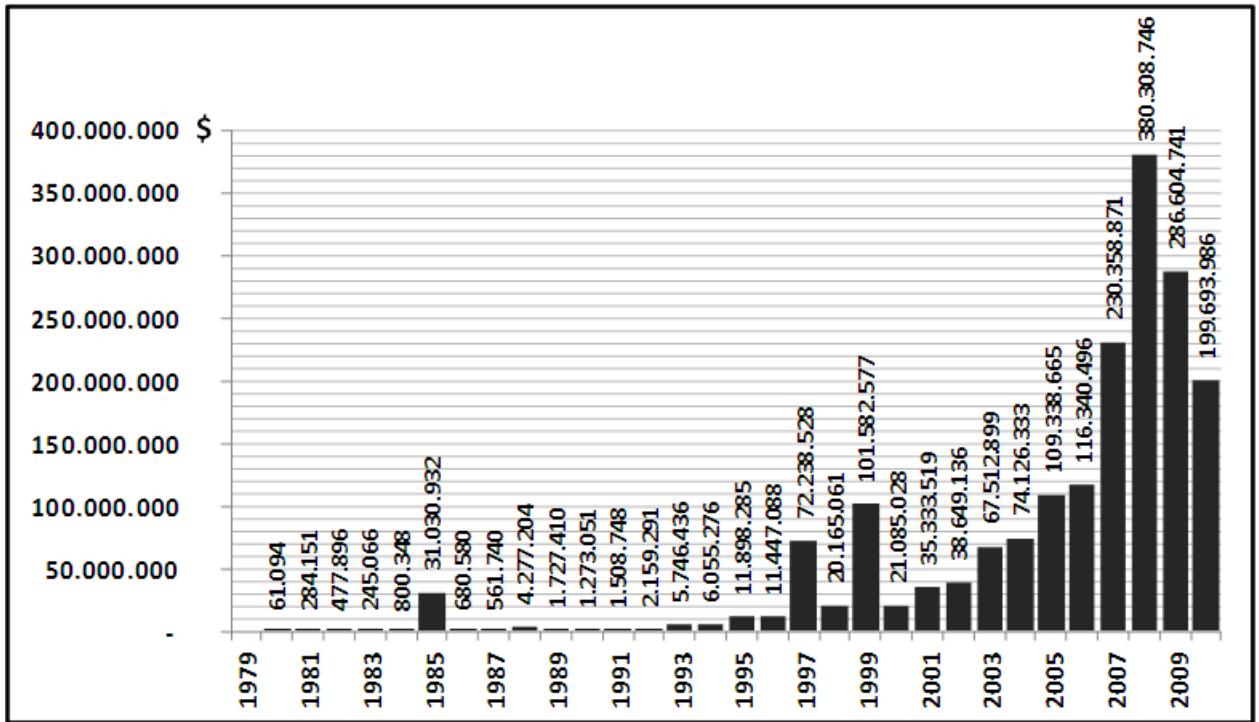
İhracat, 1980'li yıllarda sadece belirli oranda yedek parça ile sınırlı iken, 2003 yılından itibaren ihracatta çeşitliliğin arttığı görülmektedir. 2003 yılından itibaren yapılan ihracatta, makine yedek parçaları, güç kaynakları ve taşıt araçları başta olmak üzere bütün kalemlerde gerçekleşmiştir.

Tablo 57. Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'ne Makinalar ve Taşıt Araçları İhracatı (1978-2010)

Yıl	İhracat (Dolar)	Yıl	İhracat (Dolar)
1978	-	1995	11.898.285
1979	61.094	1996	11.447.088
1980	284.151	1997	72.238.528
1981	477.896	1998	20.165.061
1982	245.066	1999	101.582.577
1983	800.348	2000	21.085.028
1984	31.030.932	2001	35.333.519
1985	680.580	2002	38.649.136
1986	561.740	2003	67.512.899
1987	4.277.204	2004	74.126.333
1989	1.727.410	2005	109.338.665
1990	1.273.051	2006	116.340.496
1991	1.508.748	2007	230.358.871
1992	2.159.291	2008	380.308.746
1993	5.746.436	2009	286.604.741
1994	6.055.276	2010	199.693.986

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (11.04.2012)

Birleşik Arap Emirliklerine bu tasnifte gerçekleşen ihracat, 1979 yılında 61.094 Dolar iken 1984 yılında 31.030.932 Dolara çıkmıştır. İhracat, 1985 yılında azalarak, 680.580 Dolara inmiş, ancak 1987 yılında 4.277.204 Dolara çıkmıştır. 1992 yılından itibaren ihracat rakamı artarak 1997 yılında 72.238.528 Dolara, 1999 yılında 101.582.577 Dolara yükselmiştir. Daha sonraki yıllarda azalma ve artışlar olmakla birlikte, 2003 yılında bu tasnifteki ihracat 67.512.899 Dolara çıkmıştır. 2003-2008 yılları ise ihracatın arttığı yıllar olmuştur (Şekil 37). 2008 yılında gerçekleşen 380.308.746 Dolarlık ihracat gerçekleşen en yüksek rakamdır. Yapılan ihracatta genel endüstri makine aksamalarının ağırlığının arttığı görülmektedir.

Şekil 37. Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'ne Makinalar ve Taşıt Araçları İhracatı (1978-2010)

3.4.9.ÇEŞİTLİ MAMÜL EŞYA

Bu grup, prefabrik yapılar; sıhhi su tesisatı, ısıtma ve sabit aydınlatma cihazları; mobilya, yatak takımı, yatak payandaları ve yastıklar; seyahat eşyası, el çantaları vb. taşıyıcı eşya; giyim eşyası ve bunların aksesuarları; ayakkabılar ve aksamı; başka yerde belirtilmeyen mesleki, ilmi, kontrol alet ve cihazlar; fotoğraf, sinemacılıkta kullanılan alet ve cihazlar ile optik eşya, saatler ile başka yerde belirtilmeyen çeşitli mamul eşyaları kapsamaktadır.

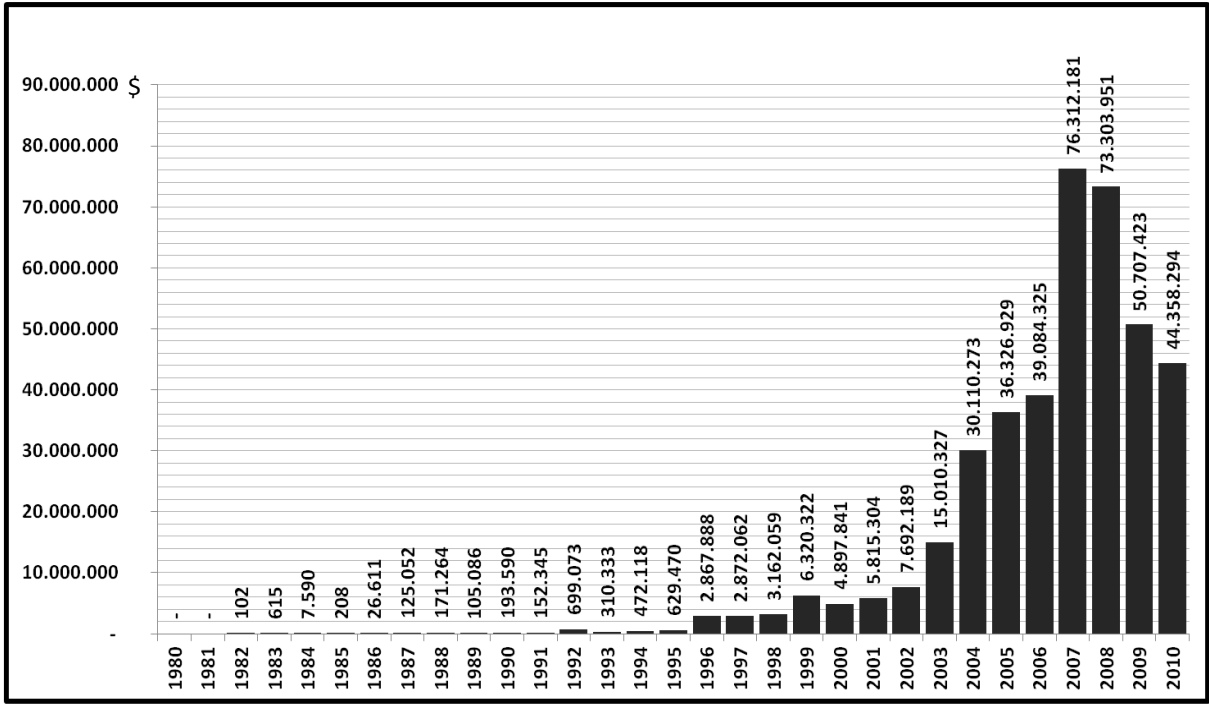
Tablo 58.
Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'nden Çeşitli Mamül Eşya İthalatı (1980-2010)

Yıl	İthalat (Dolar)	Yıl	İthalat (Dolar)
1980	-	1996	2.867.888
1982	102	1997	2.872.062
1983	615	1998	3.162.059
1984	7.590	1999	6.320.32
1985	208	2000	4.897.841
1986	26.611	2001	5.815.304
1987	125.052	2002	7.692.189
1988	171.264	2003	15.010.327
1989	105.086	2004	30.110.273
1990	193.590	2005	36.326.929
1991	152.345	2006	39.084.325
1992	699.073	2007	76.312.181
1993	310.333	2008	73.303.951
1994	472.118	2009	50.707.423
1995	629.470	2010	44.358.294

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (11.04.2012)

Tablo 58'den de anlaşılacağı üzere bu tasnifte kayıtlara geçen ilk ithalat 102 Dolarla 1982 yılında gerçekleşmiştir. İthalat 1980'ler boyunca düzensiz olarak gerçekleşmiştir. 1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren ithalat düzenli olarak artmaya başlamış, bu artış 1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren ise ivme kazanmıştır. 2000'i yıllarda ise ithalat katlayarak artmış ve 2007 yılında 76.312.181 Dolara ulaşmıştır. 2007 yılında kaydedilen bu rakamdan sonra ithalat düşmeye başlamış, 2008 yılında 73.303.951 Dolar, 2009 yılında 50.707.423 Dolar, 2010 yılında ise 44.358.294 Dolar olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'nden ithalatı daha ziyade Uzakdoğu menşeli oyuncak ve hediyelik eşya kalemlerinde gerçekleşmektedir.

Şekil 38. Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'nden Çeşitli Mamul Eşya İthalatı (1980-2010)

Bu tasnifte kayıtlara geçen ilk ihracat, 1980 yılında gerçekleşmiş ve düzenli olarak artış göstermiştir. 1985 yılında ihracat 11.406.313 Dolara yükselmiştir. 1986 ve 1987 yıllarında azalma görülmekle birlikte, 1988 yılından itibaren 2008 yılına kadar artış kaydetmiş ve 618.489.325 Dolara çıkmıştır (Şekil 39).

Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'ne olan mamul eşya ihracatı, 1980'li yıllar ve 2000'li yıllarda giyim eşyası, inşaat malzemesi ve mobilya alanlarında yoğunlaşmıştır.

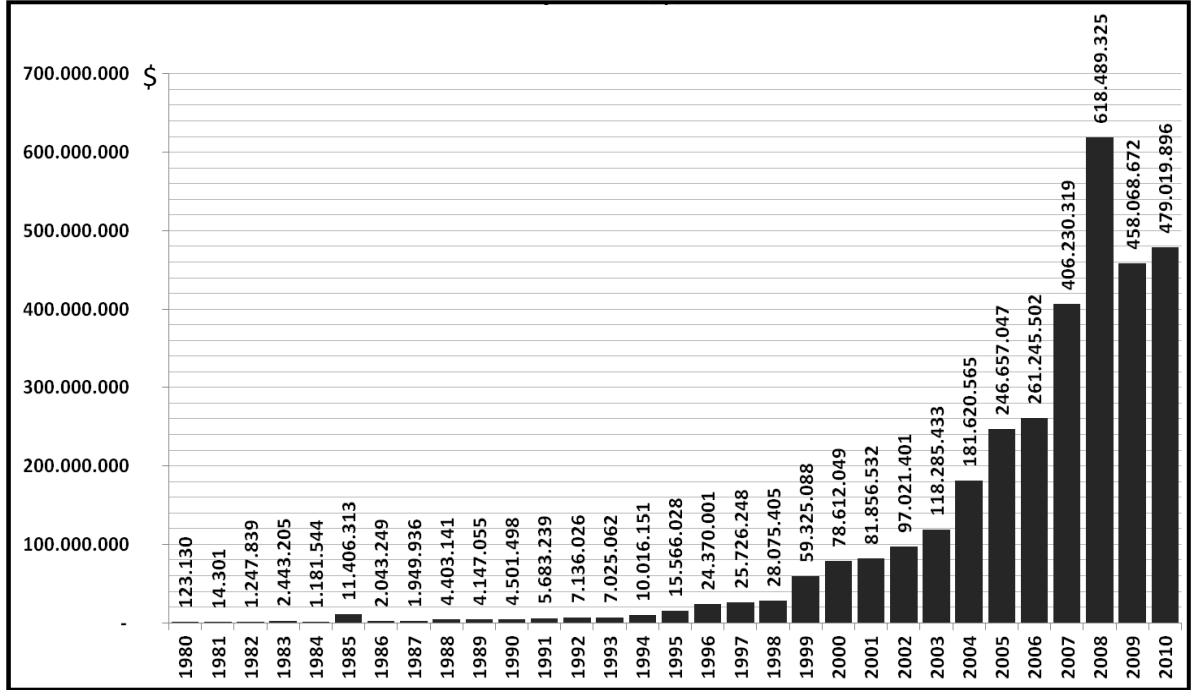
1980'li yıllarda bu tasnifteki lokomotif kalem olan tekstilin yanı sıra inşaat malzemelerindeki artış etkili olmuştur. 2000'li yıllardan sonra Birleşik Arap Emirlikleri'ndeki inşaat yatırımlarının uluslar arası pazarlara açılması, kaliteli inşaat malzemesine olan ihtiyacı artırmıştır. Bu dönemde özelleştirilen çimento sektörünün pazar arayışları için Birleşik Arap Emirlikleri doğal bir pazar olmuştur.

Tablo 59.

Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'ne Çeşitli Mamül Eşya İhracatı (1979-2010)

Yıl	İhracat (Dolar)	Yıl	İhracat (Dolar)
1979	-	1995	15.566.028
1980	123.130	1996	24.370.001
1981	14.301	1997	25.726.248
1982	1.247.839	1998	28.075.405
1983	2.443.205	1999	59.325.088
1984	1.181.544	2000	78.612.049
1985	11.406.313	2001	81.856.532
1986	2.043.249	2002	97.021.401
1987	1.949.936	2003	118.285.433
1988	4.403.141	2004	181.620.565
1989	4.147.055	2005	246.657.047
1990	4.501.498	2006	261.245.502
1991	5.683.239	2007	406.230.319
1992	7.136.026	2008	618.489.325
1993	7.025.062	2009	458.068.672
1994	10.016.151	2010	479.019.896

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (11.04.2012)

Şekil 39. Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'ne Çeşitli Mamül Eşya İhracatı (1979-2010)

3.4.10. SITC'DE SINILANDIRILMAMIŞ EŞYALAR

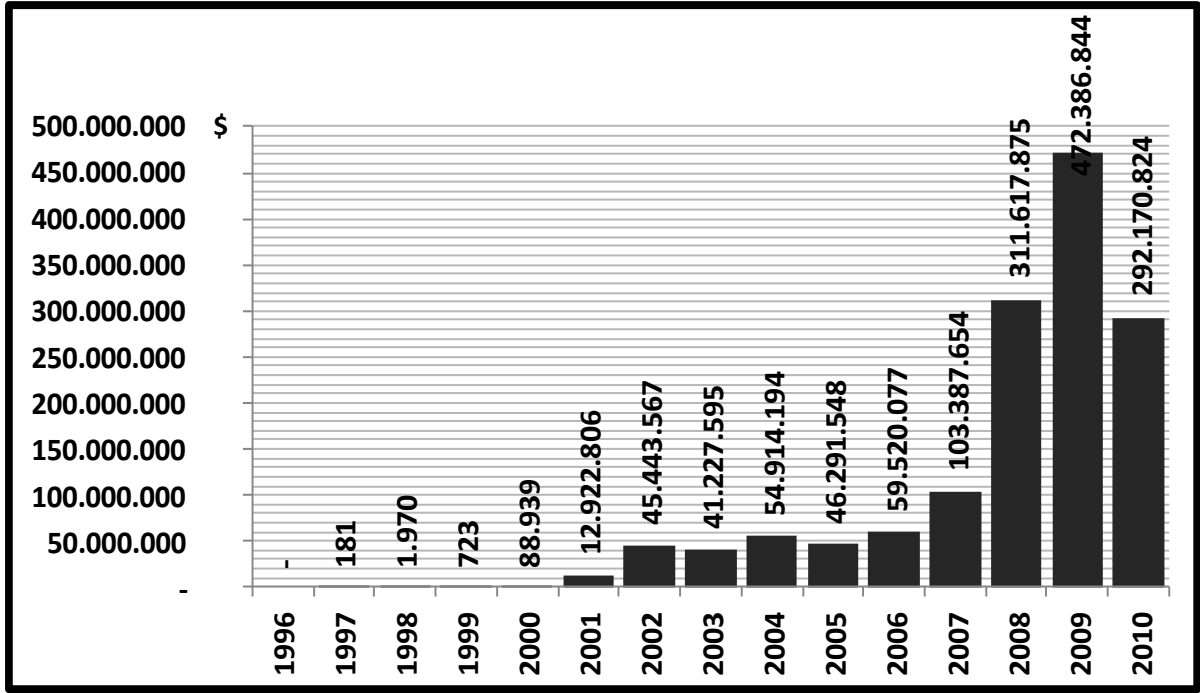
Bu grup, çeşitlerine göre sınıflandırılmamış posta yolu ile gelen paketlenmiş mallar; çeşidine göre sınıflandırılmamış özel işlemler ve özel mallar; tedavülde olmayan metal paralar (altın olanlar hariç) ile altın, parasal olmayan (altın madeni hariç) kapsamaktadır.

Tablo 60.
Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'nden SITC'de Sınıflandırılmamış Eşya İthalatı
(1997-2010)

Yıl	İthalat (Dolar)	Yıl	İthalat (Dolar)
1997	181	2004	54.914.194
1998	1.970	2005	46.291.548
1999	723	2006	59.520.077
2000	88.939	2007	103.387.654
2001	12.922.806	2008	311.617.875
2002	45.443.567	2009	472.386.844
2003	41.227.595	2010	292.170.824

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (11.04.2012)

Bu tasnifte kayıtlara geçen ilk istatistikî bilgi 1997 yılına aittir. 1997 yılında 181 Dolarla başlayan ithalatımız, 1998 yılında 1.970 Dolara ulaşmıştır. Bu tasnifte, ithalatta artış 2011 yılında sonra başlamış ve düzenli olarak artmıştır. 2000'li yıllar Birleşik Arap Emirlikleri'nde ve özellikle Dubai Emirliği'nde kurulan serbest ticaret bölgelerinin Türk ihracatçısına sunduğu olanaklar ve Uzakdoğu Asya menşeli ürünlerin yoğun olarak Türkiye'ye girmeye başladığı yıllardır. Bu tasnifteki ithalat 472.386.844 Dolarla 2009 yılında gerçekleşmiştir (Şekil 40).

Şekil 40. Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'nden SITC'de Sınıflandırılmamış Eşya İthalatı (1997-2010)

Bu tasnifteki ürünlerden en çok ticareti yapılanı el dokuması halı ve altın olmayan muhtelif cins takılardır. İthalatta ise Uzakdoğu menşeli hediyelik eşyalar ve takılar en başta gelmektedir.

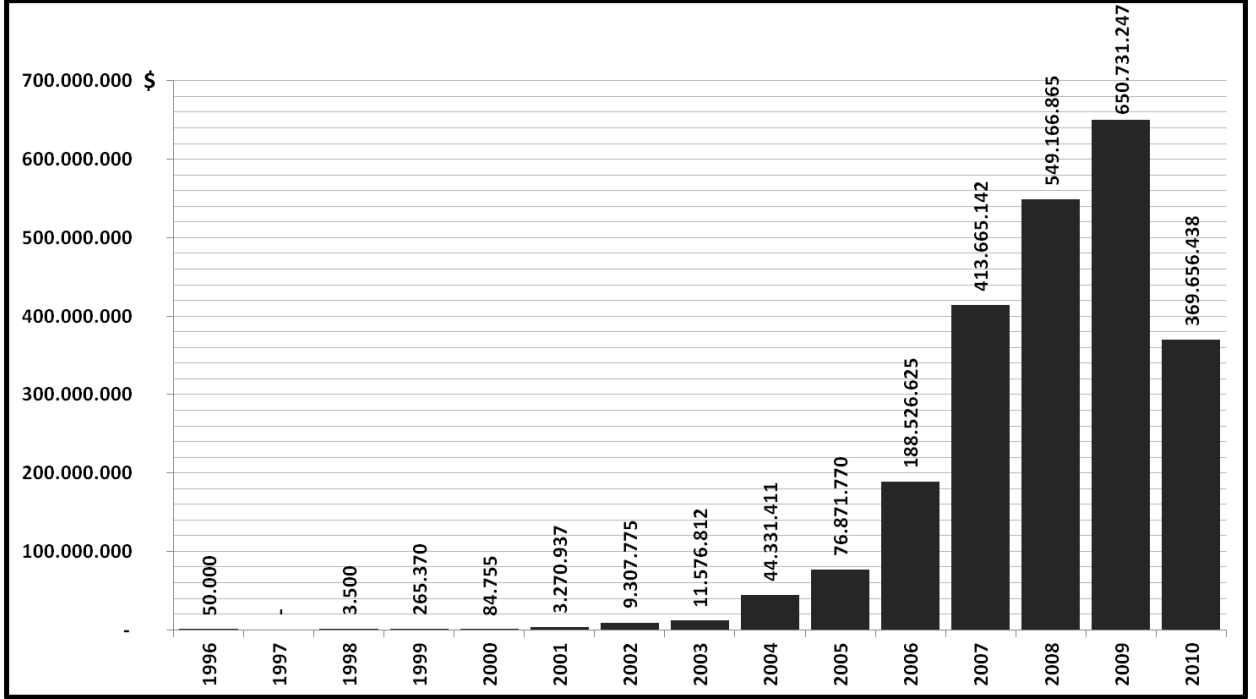
Tablo 61.
Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'ne SITC'de Sınıflandırılmamış Eşya İhracatı (1995-2010)

Yıl	İhracat (Dolar)	Yıl	İhracat (Dolar)
1995	-	2003	11.576.812
1996	50.000	2004	44.331.411
1997	-	2005	76.871.770
1998	3.500	2006	188.526.625
1999	265.370	2007	413.665.142
2000	84.755	2008	549.166.865
2001	3.270.937	2009	650.731.247
2002	9.307.775	2010	369.656.438

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (11.04.2012)

Bu tasnifteki ilk ihracat 50.000 Dolarla 1996 yılında kayıtlara geçmiştir. Diğer tasniflere benzer şekilde 2001 yılında 3.270.937 Dolar olarak gerçekleşen ihracat, bu yıldan sonra

düzenli olarak artış göstermiştir. İhracatımız 2009 yılında 650.731.247 Dolara, 2010 yılında ise 369.656.438 Dolara ulaşmıştır.

Şekil 41. Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri'ne SITC'de Sınıflandırılmamış Eşya İhracatı (1997-2010)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE-KATAR TİCARİ İLİŞKİLERİ

4.1. KATAR'IN GENEL COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ

Basra Körfezi kıyısında Arabistan Yarımadası'nın doğusunda yer alan Katar, küçük bir Körfez ülkesidir (Şekil 41). Komşuları, Bahreyn Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan'dır. Ülkenin ortalama yükseltisi oldukça azdır. Genellikle düzlüklerle kaplıdır. Orta kesimi ortalama 100 m yüksekliğe sahip bir plato iken, güneyi çöllerle kaplıdır. Kıyı kesiminde ise daha çok falezler ve tuzlu bataklıklar görülür⁷⁸.

Şekil 42. Katar'ın Coğrafi Konumu

Kaynak: <http://www.geographicguide.net/asia/bahrain.htm> (15.10.2012)

⁷⁸ Gözenç, Günel, Özdemir, a.g.e., s.208.

Katar'da göl ya da akarsu bulunmamaktadır. Su ihtiyacının büyük bir kısmı deniz suyunun arıtılması ile elde edilir. Ülkede yaz sıcaklıklarının 44 ° C'ye kadar çıktığı, kışın ise 17 ° C'ye kadar düştüğü ve ortalama yıllık yağışın 60-90 mm'ler arasında görüldüğü sıcak-kurak bir iklim hakimdir. Çöl alanlarında kurakçıl halofit türler, kıyılardaki bataklık bölgelerde ise mangrowlar görülürken, ülke genelinde akasya, hurma ağaçları ve bazı çalı türleri görülür⁷⁹.

Katar'ın 2010 yılı nüfusu 1.466.851 kişidir. Nüfusun sadece % 14'ü Katar vatandaşıdır. Toplam Katar nüfusunun % 77.52'si Müslüman, % 8,5'u Hristiyan % 14'ü ise başta Hinduizm olmak üzere diğer dinlere mensuptur. Bu rakamın büyük çoğunluğunu ülkeye Pakistan, Hindistan, İran ve Ortadoğu'nun çeşitli ülkelerinden çalışma amaçlı gelmiş oturma izni olan nüfus oluşturmaktadır. Gelişmekte olan Katar ekonomisine paralel olarak yabancı işçi akını devam etmekte ve ülke nüfusu hızlı bir artış göstermektedir. Toplam nüfusun yarısı başkent Doha'da yaşamaktadır. Nüfusun % 90'ı şehirlerde yaşamaktadır. Başkent Doha nüfusun 45,7'sini, 10 km uzaklıktaki Rayyan ise % 36,7'sini barındırmaktadır⁸⁰.

Katar petrol ve doğalgaza dayalı bir ekonomik yapıya sahiptir. Katar'ın büyük hidrokarbon rezervleri, ülkenin hızla büyüyen ekonomisinin lokomotifi konumundadır. Petrol sektörü Katar ekonomisinin temelini oluşturmaktadır. Ekonominin kamu ağırlıklı olması ve hidrokarbon sektörünün de gelirlerin en önemli kısmını teşkil etmesi, Katar'ın büyüme hızının doğrudan petrol sektörüne bağlı olması sonucunu doğurmaktadır. Katar ekonomisi, son yıllarda yüksek düzeyde seyreden petrol fiyatlarından ve özellikle doğalgaz sanayisinin gelişiminden ve çeşitlenmesinden olumlu şekilde etkilenmiştir. 1990'lı yılların sonlarında GSYİH'nın % 35'i seviyesine gerileyen hidrokarbon sanayisi 2000-2008 yılları arasında GSYİH'nın ortalama % 58'si seviyesine yaklaşmıştır. Hidrokarbon gelirlerinin doğalgaz endüstrisinin çeşitlendirilmesine ve geliştirilmesine, ülkenin altyapı ve ulaşım sektörlerine yoğun bir yatırım şeklinde aktarılmasıyla oldukça dinamik bir ekonomi yaratılmaktadır⁸¹.

⁷⁹ Gözenç, Günal, Özdemir, a.g.e., s.208.

⁸⁰ İGEME Katar Ülke Raporu, s.3.

⁸¹ DEİK Katar Ülke Bülteni, Mayıs 2010, s.4.

Tablo 62.
Katar'ın Temel Ekonomik Göstergeleri (2005-2009)

	2005	2006	2007	2008	2009
GSYİH (Milyar Dolar)	42.463	56.770	71.041	100.407	82.311
Kişi başı GSYİH (Dolar)	58.385	57.584	58.927	58.762	62.031
Reel Büyüme Hızı (Yıllık %)	6,1	12,2	17,3	13,4	9,5
Enflasyon Oranı (Yıllık %)	12,6	11,3	13,7	13,2	-1,9
İhracat (milyar Dolar)	25.762	34.051	41.490	54.912	33.210
İthalat (milyar Dolar)	9.064	14.811	19.824	25.135	20.888

Kaynak: Economic Intelligence Unit <http://country.eiu.com/Qatar> (11.04.2012)

1990'ların ortalarında başlayan liberalleşme, dışa açılma, ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve yasal reformlar sonucunda yakalanan süreçte, 2000'li yıllarda Katar'ın GSYİH'sı artış göstermiştir⁸². 2005 yılında 42.463 milyar Dolar olan GSYİH, düzenli olarak artış göstermiş ve 2008 yılında 100.407 milyar Dolara çıkmıştır. 2008 yılında küresel malî krizin etkisini artırması ile birlikte, GSYİH 2009 yılında 82.311 milyar Dolara gerilemiştir.

Ayrıca Katar, kişi başına düşen GSYİH'da Ortadoğu ve Körfez ülkeleri arasında ilk sırada yer almaktadır⁸³.

Tablo 63.
Katar Ekonomisinin Sektörel Görünümü (2005-2009)

GSYİH İçindeki Oranı (%)	2005	2006	2007	2008	2009
Tarım	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Sanayi	75,1	72,5	77,8	79,8	81,7
Hizmet	24,8	27,4	22,1	20,1	19,2

Kaynak: Economic Intelligence Unit <http://country.eiu.com/Qatar> (11.04.2012)

Katar'da tarım sektörü GSYİH içinde % 0,1'lik bir paya sahiptir (Tablo 63). Tüm tarım arazileri devlete aittir ve devlet tarafından tarım alanında yatırım yapılması için çeşitli teşvikler sunulmaktadır. Bu teşviklere rağmen, Katarlı yatırımcılar bu alanda yatırım yapma

⁸² İGEME Katar Ülke Raporu, s.5.

⁸³ DEİK Katar Ülke Bülteni, s.4.

hususunda isteksizdir. Ayrıca, iklimin elverişsizliği ve su kaynaklarının yetersizliği de bu sektördeki büyümenin artış kaydetmesini engelleyen diğer faktörlerdir⁸⁴.

Katar'ın ekilebilir arazisi, toplam yüzölçümünün % 0,7'sine karşılık gelmektedir. Bu arazinin tamamı devlete aittir. Tarımdaki işgücünün tamamı yabancılardan oluşmaktadır. Tarım sektöründe istihdam edilen kişi sayısı 16.000 civarında olup, bu rakam toplam çalışabilir nüfusun yaklaşık % 2'sine karşılık gelmektedir. Ülkenin tarımsal üretimi, bazı sebzeler ve hurma ile sınırlıdır. Bu nedenle, Katar gıda ihtiyacının tamamını ithalat yoluyla karşılamaktadır⁸⁵.

Katar ekonomisini çeşitlendirmek ve petrole olan bağımlılığı azaltmak için doğalgaz alanında ve petrokimya endüstrisinde yeni yatırımlara yönelmiştir. 2010 yılında her biri yıllık 7.8 milyon ton kapasiteli 5 LNG sahasında üretime geçmiştir. Bu da 2009-2010 döneminde gaz üretiminde % 88'lik bir artışa karşılık gelmektedir⁸⁶.

Diğer taraftan Doların geçtiğimiz yıllarda diğer önemli para birimlerine karşı değer kaybetmesi, ithalatını yoğunlukla AB ülkelerinden gerçekleştiren Katar ekonomisinde enflasyonu artırmıştır. Katar'da özellikle 2003-2005 yılları arasında artan enflasyon oranlarına özellikle doğal gaz endüstrisinde yaşanan gelişme ve yatırımlara paralel olarak gelen yerel talep artışı ile hızla artan kira oranları etki etmiştir. 2005-2008 yılları arasında ortalama yıllık % 12,7 olarak gerçekleşen enflasyon 2009'da % -1,9'a düşmüştür.

Katar sanayi sektörü, ülkenin zengin doğalgaz kaynaklarını girdi olarak kullanan LNG projelerine dayanmaktadır. Katar'ın doğalgaza dayalı sanayileşme programı 1990'lı yılların sonunda hızlanmış ve bu bağlamda yalnızca LNG sektöründe Katar'a çekilen yabancı sermaye miktarı 70 milyar Doları aşmıştır.

Dünyanın 3. en büyük doğalgaz rezervlerine sahip olan Katar, 25.7 trilyon m³'le dünya kanıtlanmış doğalgaz rezervlerinin yaklaşık % 15'ini elinde bulundurmaktadır. Katar'da doğalgaz üretimi 1991 yılında başlamıştır. Katar ilk LNG ihracatını 1997 yılında yapmıştır.

⁸⁴ DEİK Katar Ülke Bülteni, s.4.

⁸⁵ İGEME Katar Ülke Raporu, s.6.

⁸⁶ DEİK Katar Ülke Bülteni, s.5

Katar'da LNG sektörü giderek önemini artıran bir sektör haline gelmiştir. LNG, başta Japonya, Güney Kore ve İspanya'ya ihraç edilmektedir. Gelecek yıllarda LNG, bu ülkelerin yanısıra Hindistan, Fransa, İngiltere ve ABD'ne ihraç edilecektir. Katar'ın LNG ihracatı entegre proje anlayışı çerçevesinde yürütülmektedir. Katar Petrol (Qatar Petroleum) üretilen LNG'yi hedef pazarlara ulaştırmak üzere, dünyanın en büyük LNG tanker filolarından birini kurmaktadır⁸⁷.

Katar, doğalgaz bakımından Rusya ve İran'dan sonra dünyanın en büyük üçüncü, serbest doğalgaz açısından ise dünyanın en büyük rezervine sahiptir. Tablo 64'de de görüleceği üzere Katar'ın yaklaşık 25.8 trilyon m³ olan doğalgaz rezervleri, dünya rezervlerinin yaklaşık % 15'ine tekabül etmekte olup 160 milyar varil petrole eşittir. Katar'ın bu kaynakları 200 yıl boyunca işletebileceği ifade edilmektedir.⁸⁸

Katar, geniş doğalgaz kaynakları sayesinde hızla gelişen bir petrokimya sanayi kurmuştur. Katar, yıllık 8.5 milyon ton petrokimya ürünü ihracatı gerçekleştirmektedir. Petrokimya alanındaki tesisler, petrol ve gaz sektöründe olduğu gibi genelde yabancı firmalar ve bankalar tarafından finanse edilmektedir. 1990'lı yıllarda Asya'da yaşanan kriz, Katar petrokimya sanayinin ana alıcılarının söz konusu ülkeler olması nedeniyle ülkeyi olumsuz etkilemiş ancak, petrokimya alanındaki yatırımlar sürdürülmüştür. Katar, hâlihazırda 4 tesis ile doğalgazdan yılda 875.000 ton etan, 735.000 ton propan ve 490.000 ton bütan üretmektedir.⁸⁹ Katar ucuz enerji kaynaklarını girdi olarak kullanarak metalürji konusunda da bölgede önemli bir ülke haline gelmek istemektedir. Bu kapsamda, 1978 yılında kurulan Katar Çelik Firması (Qatar Steel Company) Körfez'deki ilk entegre demir-çelik tesisidir. Tesis 2007 yılında 4,2 milyon ton çelik kütük, çelik çubuk ve cıvata üretmiştir⁹⁰.

⁸⁷ DEİK Katar Ülke Bülteni, s.10.

⁸⁸ DEİK Katar Ülke Bülteni, s.11.

⁸⁹ DEİK Katar Ülke Bülteni, s.11.

⁹⁰ DEİK Ülke Bülteni, s.15.

Tablo 64.
Katar'ın Enerji Üretimi

Petrol Rezervleri	15.2 milyar varil
Petrol Üretimi	850.000 varil/gün
Rafineri Kapasitesi	137.000 varil/gün (5.5 milyon ton/yıl)
Doğalgaz Rezervleri	25.7 trilyon m ³
LNG İhracatı (2010 tahmini)-LNG Kapasitesi (2010)	60 milyon ton/yıl -77 milyon ton/yıl

Kaynak: Katar İstatistik Enstitüsü Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru), <http://www.qsa.gov.qa/eng/index.htm> (11.04.2012)

4.2 KATARIN DIŞ TİCARETİ

Küçük bir Körfez ülkesi olan Katar petrol ve doğalgaza dayalı bir ekonomik yapıya sahiptir. Bu nedenle Katar'ın dış ticareti, uluslararası enerji fiyatlarına bağlı olarak şekillenmektedir. Ayrıca, tamamlanmış veya sürdürülmekte olan petrol ve gaz sektöründeki yatırımlar, altyapı geliştirme programı, sanayi, eğitim ve turizm sektöründeki yatırımlarla artan ihracat ve ithalata bağlı olarak dış ticaret hacmi son yıllarda hızla gelişmektedir⁹¹. Katar'ın dış ticaret hacmi, 2008 yılında 82,8 milyar Dolara ulaşmış, küresel ekonomik krizin etkisiyle bu rakam 2009 yılında 66,8 milyar Dolara düşmüştür (Tablo 65).

Tablo 65.
Katar'ın Dış Ticareti (2007-2009) (Milyar Dolar)

Dış Ticaret (milyar Dolar)	2007	2008	2009
İhracat	42.0	54.9	41.9
İthalat	23.4	27.9	24.9
Denge	18.6	27.0	17.0
Hacim	65.4	82.8	66.8

Kaynak: Katar İstatistik Enstitüsü Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru), <http://www.qsa.gov.qa/eng/index.htm> (11.04.2012)

Genel olarak Katar, önemli ölçüde ticaret fazlası vermektedir. 2008 yılında ticaret fazlası 27 milyar Dolara, 2009 yılında da 17 milyar Dolara ulaşmıştır. Son yıllarda hızla gelişen ekonomi ile birlikte ithalat artışı ihracat artışından hızlı olarak gelişmişse de, ihracatta ana kalem olan enerji kaynaklarının uluslararası piyasa fiyatlarındaki artış dolayısıyla söz konusu ticaret fazlası sürmektedir⁹².

⁹¹ İGEME Ülke Raporu, s.17.

⁹² İGEME Katar Ülke Raporu, s.17.

Tablo 66.

Katar'ın İhracatındaki Başlıca Ülkeler (2009 Yılı Rakamları) (Bin Dolar)

S. Nu.	Ülkeler	2009
1	Japonya	15.934.824
2	Güney Kore	8.386.492
3	Singapur	4.623.790
4	Hindistan	4.146.324
5	Tayland	1.660.552
6	Çin	1.376.154
7	Belçika	1.268.191
8	İspanya	1.193.773
9	Birleşik Krallık	1.098.842
10	Tayvan	782.801
11	Yeni Zelanda	627.426
12	Filipinler	609.265
13	ABD	535.934
14	Birleşik Arap Emirlikleri	439.716
15	İtalya	438.528
16	Avustralya	351.525
17	Malezya	327.726

Kaynak: Katar İstatistik Enstitüsü Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru), <http://www.qsa.gov.qa/eng/index.htm> (11.04.2012)

Katar'ın 2009 yılı ihracatı 41.9 milyar Dolardır. Ham petrol, Katar ihracatının temelini oluşturmakta, ancak payı görece olarak giderek azalmaktadır. Bunun yanı sıra, LNG, diğer petrol türevleri ve petrokimya ürünlerinin ihracattaki ağırlığı giderek artmaktadır. Katar LNG'si Güney Kore, Japonya, Hindistan, İspanya ve ABD tarafından satın alınmaktadır.

Katar'ın ihracat yaptığı başlıca ülkeler Japonya, Güney Kore, Singapur, Hindistan, Tayland, Birleşik Arap Emirlikleri, Tayvan, Pakistan ve Çin'dir (Tablo 66). 2009 yılı ihracat rakamları incelendiğinde, Katar'ın Japonya'ya ihracatı 15.934.824.000 Dolar, Güney Kore'ye ihracatı 8.386.492 Dolar, Singapur'a ihracatı 4.623.790 Dolar, Hindistan'a ihracatı 4.146.324 Dolar, Tayland'a ihracatı ise 1.660.552 Dolar olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 67.
Katar'ın İhracatındaki Başlıca Ürünler (2007-2009) (Bin Dolar)

S. Nu.	Ürün adı	2007	2008	2009
1	Ham Petrol	19.181.244	25.760.580	22.360.928
2	Petrol Gazları	16.800.244	23.100.776	17.556.984
3	Petrol Yağları	1.632.302	1.825.448	1.842.761
4	Etilen Polimerleri (İlk Şekillerde)	1.332.920	1.396.604	819.587
5	Azotlu mineral kimyasal gübreler	896.235	1.093	676.177
6	Diğer Yerlerde Belirtilmeyen Ürünler	269.879	779.962	207.604
7	Eterler, eter alkol	0	0	185.560
8	Asıklık Hidrokarbonlar	88.587	96.796	184.667
9	Mücevherci eşyası	4.719	4.137	171.004
10	Asıklık alkoller vb. halojenlenmiş, sulfolanmış,	453.302	0	166.802
11	Hidrokarbonların halojenlenmiş türevleri	285.778	309.696	146.413
12	Karışım halinde alkalibenzenler, alkalinaftalenler	0	141	112.160
13	Saf amonyak	0	0	108.332
14	Demir aletler	47	5	102.586
15	Hidrojen, asal gazlar ve diğer ametaller	57.214	58.043	82.540
16	Paslanmaz çelikten çubuk ve profiller	11	15	82.362
17	Demir/çelik palplanslar, profiller	91.533	52.240	76.826
18	Her nevi kükürt (sublime, presipite ve koloidal)	39.920	118.012	41.739
19	Altın (ham, yarı işlenmiş, pudra halinde)	0	100	32.669
20	Sodyum hidroksit (kostik soda) potasyum hidroksit	77.988	122.177	31.467
21	Fosfinatlar, fosfonatlar, fosfatlar ve polifosfatlar	0	0	26.330
22	Alaşımlı çelikten çubuk, profil, içi boş sondaj	18	1	24.189
Toplam		42.019.944	54.912.064	41.800.720

Kaynak: Katar İstatistik Enstitüsü Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru), <http://www.qsa.gov.qa/eng/index.htm> (11.04.2012)

Ayrıca, gübre sanayinin ana hammaddelerinden birisi olan fosfat Katar'ın diğer bir önemli ihracat kalemidir.

Tablo 67'de de görüldüğü gibi Katar'ın ihracatındaki başlıca ürün ham petroldür. Ham petrolü petrol gazları ve petrol yağları takip etmektedir. Katar'ın toplam ihracatında ham petrol ve petrol ürünlerinin oranı % 83 civarındadır. Nitekim, 2009 yılı rakamları incelendiğinde 22.360.928.000 Dolarlık ham petrol, 17.556.984.000 Dolarlık petrol gazları ve 1.842.761.000 Dolarlık petrol yağları ihracatının gerçekleştiği görülmektedir. Petrol ve petrol ürünlerini etilen polimerleri ve azotlu mineral kimyasal gübreler kalemleri takip etmektedir.

Tablo 68.

Katar'ın İthalatındaki Başlıca Ülkeler (2009 Yılı Rakamları) (Bin Dolar)

S. Nu.	Ülkeler	2009
1	ABD	2.720.183
2	Birleşik Arap Emirlikleri	2.677.235
3	İtalya	1.692.315
4	Japonya	1.629.102
5	Almanya	1.486.929
6	Güney Kore	1.309.887
7	Fransa	1.263.552
8	Birleşik Krallık	1.213.628
9	Çin	872.411
10	Hindistan	577.066
11	İsviçre	546.531
12	Malezya	544.331
13	Belçika	469.579
14	Hollanda	450.580
15	Tayland	345.042
16	Umman	331.044
17	Türkiye	289.362

Kaynak: Katar İstatistik Enstitüsü Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru), <http://www.qsa.gov.qa/eng/index.htm> (11.04.2012)

2009 yılı rakamları incelendiğinde Katar'ın ithalatında başlıca ülkeler ABD, Çin, Almanya, İtalya, Japonya, Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan, Fransa, İngiltere, Güney Kore'dir. Türkiye, Katar'ın 2009 yılında ithalat yaptığı ülkeler arasında 17. sırada yer almıştır (Tablo 68).

Tablo 69'dan da anlaşılacağı üzere, Katar'ın başlıca ithalat kalemleri; demir çelik ürünleri ve binek otomobillerdir. Binek otomobilleri turbo-jetler ve turbo-propellerler takip etmektedir. Turbo-jet ve turbo-propeller doğalgaz sanayinin ihtiyaçları için ithal edilmektedir. Katar'ın inşaat sektöründe yaptığı yatırımlardaki artış nedeniyle, 2007 yılında 596.612.000 Dolar olan demir çelikten inşaat ve aksamı ithalatı, 2008 yılında 726.217.000 Dolara, 2009 yılında ise 1.309.799.000 Dolara yükselmiştir. Binek otomobiller kaleminde gerçekleşen ithalat ise 2007 yılında 1.583.848.000 Dolar, 2008 yılında 2.080.177.000 Dolar olarak gerçekleşmiş, 2009 yılında ise 1.072.097.000 Dolara gerilemiştir.

Tablo 69.**Katar'ın İthalatında Başlıca Ürünler (2007-2009) (Bin Dolar)**

S. Nu	Ürün adı	2007	2008	2009
1	Demir çelikten inşaat ve aksamı	596.612	726.217	1.309.799
2	Binek otomobiller	1.583.848	2.080.177	1.072.097
3	Turbojetler, Turbo-Propellerler	408.737	241.707	754.166
4	Kablo ve teller	911.558	1.236.932	741.892
5	Kıymetli metaller ve kaplamalarından mücevherci eşyası	63.080	53.361	732.466
6	Muslukcu, borucu eşyası-basınç düşürücü, termostatik valf dahil	687.113	859.691	627.318
7	Isı değişikliği yöntemi ile maddeleri işlemek için cihazlar	552.210	658.583	496.505
8	Elektrik transformatörleri, statik	281.197	403.379	454.389
9	Fener, yangın söndürme, tarak gemileri, vb.	54.863	102.555	433.705
10	Gerilimi 1000 voltu geçen elektrik devresi teçhizatı	93.847	173.890	289.115
11	Demir/çelikten diğer tüp ve borular	78.409	142.449	288.406
12	Yolcu gemileri, gezinti gemileri, feribotlar, yük gemileri,	3.951	6.660	269.007
13	Sıvılar için pompalar	732.912	356.037	266.958
14	Hava vakum pompaları	288.904	319.743	264.980
15	Diğer hava taşıtları	0	0	255.212
16	Telli telefon-telgraf için elektrikli cihazlar	102.620	38.720	246.285
17	Gemi vinçleri, macunalar, halatlı vinçler,	282.729	391.080	245.773
18	Ağır iş makinalarının aksam ve parçaları	530.630	696.868	241.194
19	Demir çelikten borular	1.038.324	774.276	227.939
20	Elektrik kontrol ve dağıtım tabloları	113.676	148.969	225.794
21	Santrifujle çalışan kurutma, filtre, arıtma cihazları	154.318	126.230	218.801
22	Otomatik bilgi işlem makinaları	202.391	348.223	215.016
23	Kendine özgü fonksiyonlu makine ve cihazlar	96.207	142.570	197.238
24	Toprak, maden, cevheri taşıma, ayırma, seçme vb. iş makinaları	59.243	68.701	181.929
25	Kaldırma, istifleme, yükleme, boşaltma makine ve cihazları	72.414	97.035	177.723
Toplam		23.429.164	27.900.040	24.739.834

Kaynak: Katar İstatistik Enstitüsü Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru), <http://www.qsa.gov.qa/eng/index.htm> (11.04.2012)

İthalat rakamları (Tablo 69) incelendiğinde demir-çelik kaleminde 2008 yılında gerçekleştirilen 726.217.000 Dolarlık ithalatın, küresel malî krize rağmen 2009 yılında 1.309.799.000 Dolara çıkmasıdır. Bu durum, Katar'ın petrol ve LNG gelirlerindeki istikrarın diğer sektörlerde de istikrarı koruduğunun göstergesidir.

4.3. TÜRKİYE-KATAR TİCARİ İLİŞKİLERİ

Türkiye -Katar ticarî ilişkilerine bakıldığında (Tablo 70), 2001 yılından itibaren iki ülke arasındaki ticaret hacminin hızla büyüdüğü görülmektedir. 2001 yılında yalnızca 14.181.000 Dolar olan ticaret hacmi 2008 yılı itibariyle büyük bir artış göstererek 1.233.366.000 Dolar seviyesine gelmiştir. 2009 yılında ise küresel ekonomik krizden kaynaklanan hacim daralması nedeniyle 375.014.000 Dolara düşmüştür. Katar ve Türkiye arasındaki ikili ticaretin özellikle 2006 yılından itibaren Türkiye lehine gelişmeye başladığı görülmektedir.

Tablo 70.

Katar ile Türkiye Dış Ticareti (1997-2009) (Bin Dolar)

Yıl	İhracat	İthalat	Denge	Hacim
1997	9.428	14.070	-4.642	23.498
1998	10.247	63.408	-53.161	73.655
1999	7.551	14.168	-6.617	21.719
2000	9.963	11.313	-1.350	21.276
2001	8.402	5.779	2.623	14.181
2002	15.572	10.659	4.913	26.231
2003	15.688	8.310	7.378	23.998
2004	35.026	17.727	17.299	52.753
2005	82.045	50.725	31.320	132.770
2006	342.147	66.411	275.736	408.558
2007	449.963	29.643	430.320	479.606
2008	1.074.013	159.353	914.660	1.233.366
2009	289.362	85.652	151.397	375.014

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (11.04.2012)

Katar'a yapılan ihracatımızda başlıca ürünler demir ve çelik, elektrikli makine ve cihazlar, inşaat malzemeleri, ev tekstili ürünleri, gıda, mobilyalar ve taşıtlardır. 2008 yılı rakamları itibariyle toplam ihracatın yaklaşık yüzde % 70'ini inşaat sektörünün ana hammaddelerinden olan demir-çelik oluşturmaktadır. Katar'ın dünya enerji fiyatlarının artışına bağlı olarak başlattığı kapsamlı yatırım projeleri ile paralel olarak, bu ülkeye yönelik ihracatımız inşaat malzemeleri sektörü ağırlıklı hızlı bir artış göstermiş, ancak ihrac ürünlerimizin çeşitliliği sınırlı kalmıştır. Özellikle inşaat projelerinin hızlandığı 2006 yılından itibaren Katar'a yönelik ihracatımız, demir çelik ürünlerinin lokomotifliğinde hızla artmıştır.

Tablo 71.
Katar'a İhracatımızda Başlıca Ürünler (Dolar)

Madde Adı	2005	2006	2007	2008
Demir ve Çelik	32.461.859	239.592.896	279.967.482	711.705.174
Elektrikli Makina ve Cihazlar	10.145.289	2.144.958	72.738.943	132.901.190
Metallerden Nihai Ürünler	5.901.826	15.224.002	27.801.179	95.783.998
Diğer Ulaşım Araçları	0	0	40.92	24.507.887
Sihhi tesisat, ısıtma, aydınlatma malzemeleri	1.550.295	10.335.043	7.652.847	17.431.101
Makina ve cihazlar	793.796	5.210.778	4.229.405	10.247.005
Metal dışı mineral mamuller	2.094.704	5.097.396	5.622.063	9.676.624
Kara ulaşım araçları	14.896.400	18.608.243	13.389.578	9.565.140
Mobilyalar	1.206.274	2.089.313	3.051.631	8.419.851
Belirli sanayi kollarında kullanılan makina	825.765	4.713.274	6.905.015	7.983.447
Organik kimyasal ürünler	140	299	90.246	7.468.570
Giyim eşyası ve aksesuarları	1.415.534	1.877.226	3.045.613	3.825.045
Tekstil elyafı ve mamulleri	1.881.427	4.202.949	2.611.662	3.726.497
Kauçuk ve mamulleri	1.388.697	1.473.257	2.015.869	3.519.144
Plastikten mamuller	876.143	1.477.819	1.897.451	3.366.553
Taşkömürü katranı ve hamürünler	1.485	2.427	1.465.711	2.761.482
Sebzeler, meyvalar ve mamulleri	512.062	727.603	1.192.664	2.442.274
Tütün ve mamülleri	0	0	161.487	2.011.554
Metal işleme makineleri	476.120	1.004.440	1.842.255	2.002.973
Süt ürünleri, yumurta, dondurma	934.650	1.070.251	1.309.971	1.472.096
Diğer	4.680.803	9.292.672	12.928.649	13.583.828
Toplam	82.045.274	342.146.852	449.962.648	1.074.403.441

Kaynak: DEİK Katar Ülke Bülteni, s.23.

Tablo 71’de verilen ihracat rakamları incelendiğinde, 2005 yılında Katar’a yaptığımız ihracat incelendiğinde 32.461.859 Dolarla demir ve çelik kaleminin birinci sırada yer aldığı görülmektedir. Bunu, 14.896.400 Dolarla kara ulaşım araçları, 10.145.289 Dolarla elektrikli makine ve cihazlar ile 5.901.826 Dolarla metallerden nihai ürünler takip etmiştir. 2006 yılında ise, demir-çelik ürünlerinde 239.592.896 Dolarlık, kara ulaşım araçlarında 18.608.243 Dolarlık, sihhi tesisat, ısıtma, aydınlatma malzemelerinde 10.335.043 Dolarlık, ihracat gerçekleştiği görülmektedir. 2007 yılında bu sıralamanın bir önceki yıla nazaran değişmediği, 2008 yılında ise demir çeliğin 711.705.174 Dolarla ilk sırada yer aldığı, 132.901.190 Dolarla elektrikli makine ve cihazların ikinci sırada yer aldığı görülmektedir.

Dünya enerji fiyatlarındaki düşüşe bağlı olarak kamu ihalelerinin dondurulması ve özel sektör gayrimenkul projelerinin durması sonucunda 2008 yılının son çeyreğinde Katar’a yönelik demir-çelik ihracatımız kesilmiştir. Tablo 71’den de anlaşılacağı üzere Türkiye’nin

Katar'a olan ihracatında ürün çeşitliliği kısıtlıdır. İhraç ürünlerimizin çeşitliliğinin kısıtlı kalması ve büyük oranda Katar'ın altyapı projelerine paralel olarak talebinin arttığı demir-çelikte yoğunlaşmış olması, bu ürüne olan talebin aniden kesilmesiyle ihracatımıza doğrudan yansımış bulunmaktadır.⁹³ Türkiye 2008 yılında Katar istatistiklerine göre, bu ülkenin demir-çelik ithalatının % 16'sını, çubuk ithalatının % 37'sini karşılamakta iken sektörel açıdan güçlü olduğumuz seramikte bu pay yalnızca % 2'de, mobilyada yalnızca % 5'de, halılarda % 10'da kalmıştır. Katar'dan en fazla ithal edilen ürünler spot alımlarla gerçekleşen az miktarda doğalgaz, plastik ve mamulleri ve kimyevi ürünlerdir⁹⁴.

Katar'dan ithalatımız incelendiğinde havagazı, petrol gazları, doğal gaz kaleminin en çok ithalat yapılan kalem olduğu görülmektedir (Tablo 72). Bu kalemden, 2005 yılında 26.960.235 Dolar, 2006 yılında 38.356.374 Dolar, 2007 yılında 1.391.556 Dolar, 2008 yılında ise 31.265.847 Dolar ithalat gerçekleşmiştir. Bu kalemi, plastik ve mamulleri kalemi takip etmektedir. 2008 yılı verileri incelendiğinde, hem ithalat da ürün çeşitliliğinin arttığı, hem de ithalat rakamlarının arttığı görülmektedir. Nitekim 2007 yılında 29.643.014 Dolar olan ithalat rakamının, 2008 yılında % 500 artışla 159.352.943 Dolara çıktığı görülmektedir. Bu artışın nedeni, 2008 yılında gerçekleşen 78.792.521 Dolarlık organik kimyasal ürünler ithalatıdır.

Tablo 72.
Katar'dan İthalatımızda Başlıca Ürünler (2005-2009) (Dolar)

Madde Adı	2005	2006	2007	2008
Organik kimyasal ürünler	-	-	-	78.792.521
Havagazı, petrol gazları, doğal gaz	26.960.235	38.356.374	1.391.556	31.265.847
Plastik ve mamulleri	22.021.738	20.420.876	24.449.295	23.379.795
Anorganik kimyasallar, radyoaktif bileşenler	-	-	12.726	17.288.239
Kimya sanayiinin diğer ürünleri		6.653.285	1.191.377	6.407.180
Deri, kösele, ham post	1.287.702.	110.220	67.585	1.277.299
Elektrikli makina ve cihazlar	45.593	2.001	1.040.490	522.022
Tekstil elyafı ve mamulleri	37.910	513.262	691.927	202.148
Mobilyalar	-	5.417	-	43.271
Süt ürünleri, yumurta ve dondurma	-	-	-	34.499
Demir ve çelik	17.569	16.191		32.337
Çeşitli mamul eşya	161.074	3.261	11.308	28.212
Diğer	193.120	329.837	786.750	79.573
Toplam	50.724.941	66.410.724	29.643.014	159.352.943

Kaynak: DEİK Katar Ülke Bülteni, s.24.

⁹³ Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) Katar Ülke Bülteni, Mayıs 2010, s.22.

⁹⁴ DEİK Katar Ülke Bülteni, s.23.

4.3.1. TÜRKİYE-KATAR TİCARET ANLAŞMALARI

Türkiye ile Katar arasında ilk olarak 1985 yılında Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır. Müteakiben 1990 yılında Hava Ulaştırması Anlaşması imzalanmış, bunu ilki 1991 yılında Doha’da yapılan Ekonomik ve Teknik İşbirliği Karma Komisyonu I. Dönem Toplantısı takip etmiştir. Ekonomik ve Teknik İşbirliği Karma Komisyonu’nun II. Dönem Toplantısı on yıl sonra 2001 yılında Ankara’da icra edilmiştir.

2001 yılında Katar’la bir dizi anlaşma daha imzalanmıştır. Bunlar; Yatırımların Karşılıklı Korunması ve Teşviki Anlaşması, Çifte Vergilendirme Önleme Anlaşmasıdır. Son olarak, Ekonomik ve Teknik İşbirliği Karma Komisyonu III. Dönem Toplantısı 2006 yılında İstanbul’da icra edilmiştir⁹⁵.

⁹⁵ İGEME Katar Ülke Raporu, s.25.

4.4. MADDE GRUPLARINA GÖRE TÜRKİYE-KATAR DIŞ TİCARETİNİN GELİŞİMİ

4.4.1. CANLI HAYVANLAR VE GIDA ÜRÜNLERİ

Bu grup, canlı hayvanlar; süt, süt ürünleri ve yumurtalar; balıklar ve diğer deniz ürünleri; hububat, hububat ürünleri; meyve ve sebzeler; şeker, şeker ürünleri ve bal; kahve, çay, kakao, baharat ve ürünleri; hayvanlar için gıda maddeleri ile çeşitli yenilebilir ürünleri (yağ, homojenize ürünler, sos, maya vb.) kapsamaktadır.

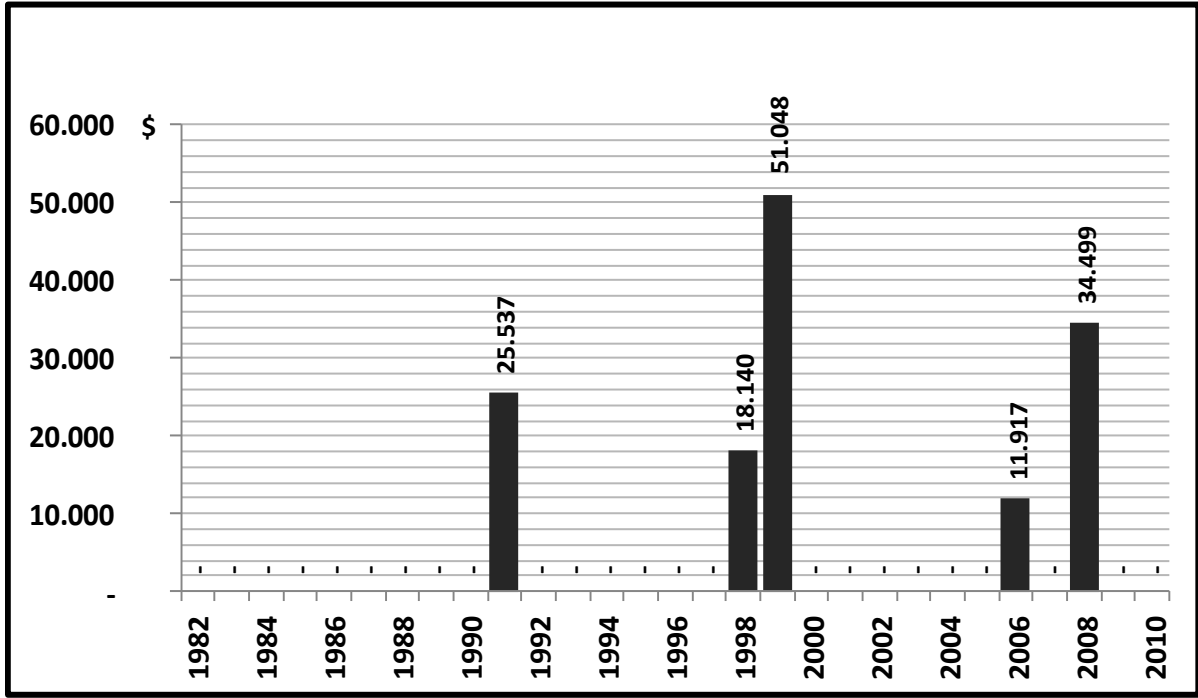
Tablo 73.
Türkiye'nin Katar'dan Canlı Hayvanlar ve Gıda Ürünleri İthalatı (1981-2010)

Yıllar	İthalat (Dolar)	Yıllar	İthalat (Dolar)
1981	-	1996	-
1982	-	1997	-
1983	-	1998	18.140
1984	-	1999	51.048
1985	-	2000	-
1986	-	2001	-
1987	-	2002	-
1988	-	2003	-
1989	-	2004	-
1990	-	2005	-
1991	25.537	2006	11.917
1992	-	2007	-
1993	-	2008	34.499
1994	-	2009	-
1995	-	2010	-

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (11.04.2012)

Tablo 73'de de görüleceği üzere, bu tasnifte kayıtlara geçen ilk ithalat 1991 yılında gerçekleşen 25.537 Dolarlık rakamdır. Bu ithalatın tamamı balık ve diğer deniz ürünleri kaleminde gerçekleşmiştir. Türkiye'nin Katar'dan canlı hayvanlar ve gıda ürünleri ithalatı, düzensiz oranlarda gerçekleşmektedir. 1998 yılında gerçekleşen 18.140 Dolarlık ikinci ithalatın, 18.060 Dolarlık kısmı kahve, çay ve kakao ürünleri kaleminden gerçekleşmiştir. 1999 yılında gerçekleşen ve en yüksek ithalat rakamı olarak kayıtlara geçen 51.048 Dolarlık ithalatın, 50.041 Dolarlık kısmı meyve sebze kaleminden, 879 Dolarlık kısmı ise hububat ve hububat ürünleri kaleminden gerçekleşmiştir. Bu tasnifte kayıtlara geçen son ithalat, 2008

yılında süt ve süt ürünleri kaleminden gerçekleştirilen 34.499 Dolarlık ithalattır. Şekil 43’de de görüldüğü gibi bu tasnifteki ithalat hem ürün kalemi hem de yıllar itibarıyla düzensizdir.

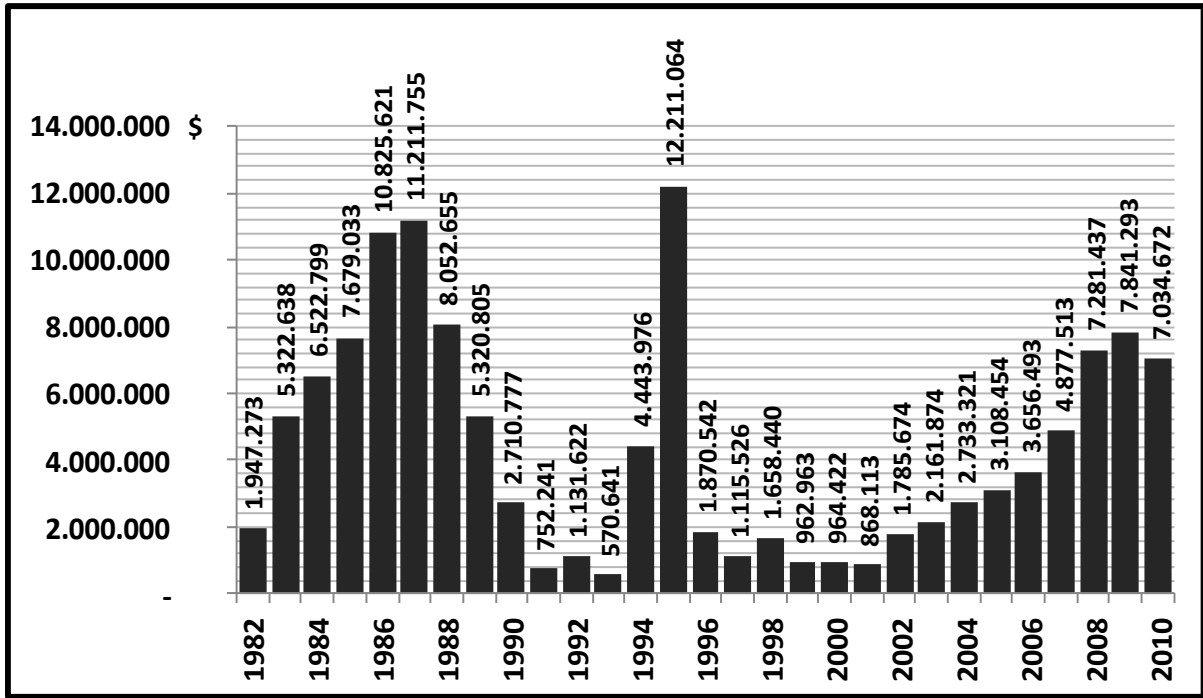
Şekil 43. Türkiye'nin Katar'dan Canlı Hayvanlar ve Gıda Ürünleri İthalatı (1981-2010)

Bu tasnifte üretici konumunda olmayan Katar, Asya menşeli ürünlerin ikincil ihracatçısı konumundadır. Bunlara en tipik örnekler, istiridyeye, balık ürünleri ve tropikal meyvelerdir.

Tablo 74.
Türkiye'nin Katar'a Canlı Hayvanlar ve Gıda Ürünleri İhracatı (1981-2010)

Yıllar	İhracat (Dolar)	Yıllar	İhracat (Dolar)
1981	-	1996	1.870.542
1982	1.947.273	1997	1.115.526
1983	5.322.638	1998	1.658.440
1984	6.522.799	1999	962.963
1985	7.679.033	2000	964.422
1986	10.825.621	2001	868.113
1987	11.211.755	2002	1.785.674
1988	8.052.655	2003	2.161.874
1989	5.320.805	2004	2.733.321
1990	2.710.777	2005	3.108.454
1991	752.241	2006	3.656.493
1992	1.131.622	2007	4.877.513
1993	570.641	2008	7.281.437
1994	4.443.976	2009	7.841.293
1995	12.211.064	2010	7.034.672

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (11.04.2012)

Şekil 44. Türkiye'nin Katar'a Canlı Hayvanlar ve Gıda Ürünleri İhracatı (1981-2009)

Bu tasnifte kayıtlara geçen ilk ihracat 1982 yılında 1.947.273 Dolarlık ihracattır. 1982 yılında başlayan ihracat I. Körfez Savaşı'na kadar olan dönemde hububat ürünleri ağırlıkta olmak üzere gelişme göstermiştir. 1991 yılında I. Körfez Savaşı ile birlikte ihracat 1 milyon Doların altına düşmüştür. 1992 yılında 1.131.622 Dolara yükselen ihracat rakamı, 1993 yılında tekrar 570.641 Dolara düşmüştür. 1994 yılında ihracat 4.443.976 Dolar olarak gerçekleşmiş, 1995 yılında ise bu rakam hızlı bir yükseliş göstererek 12.211.064 Dolara çıkmıştır. 1996 yılında ihracat rakamı, 1.870.542 Dolara, 1997 yılında 1.115.526 Dolara, 1998 yılında 1.658.440 Dolara düşmüş, 1999 yılından 2002 yılına kadar tekrar 1 milyon Dolar seviyesinin altına düşmüştür. 1990'lı yıllarda azalış ve artışlar gösteren ihracat rakamları, 2002 yılından sonra düzenli bir şekilde artmış ve 2002 yılında 1.785.674 Dolar olarak gerçekleşmiştir. Sonraki yıllarda düzenli olarak artan ihracat, 7.841.293 Dolara kadar çıkmıştır. 2010 yılında gerçekleşen ihracatın toplam değeri ise 7.034.672 Dolar'dır (Şekil 44).

4.4.2.İÇKİ VE TÜTÜN

Bu grup, içkiler, tütün ve tütün mamüllerini kapsamaktadır. Bu tasnifte Katar'da yürürlükte olan yasaklardan dolayı ithalat mevcut değildir.

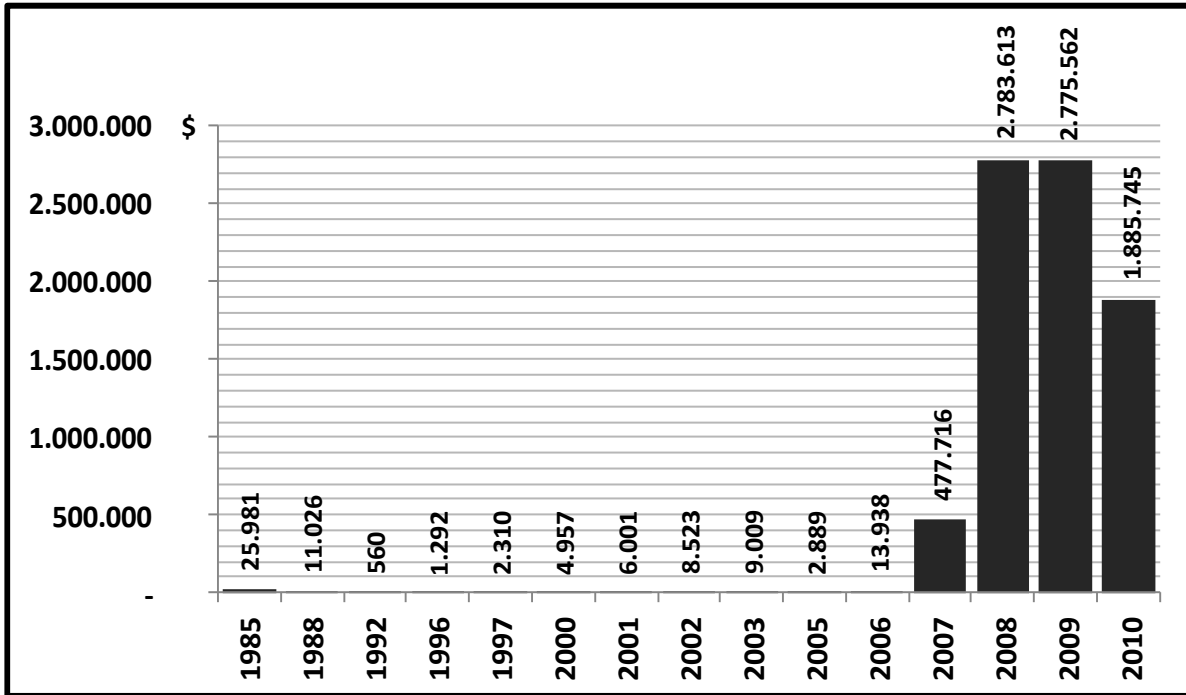
Bu tasnifteki en önemli ihracat kalemi tütün mamulleridir. Diğer Arap ülkeleri gibi Katar'da da tütün kullanımı Batı ülkelerin oranla daha yaygındır.

Tablo 75.
Türkiye'nin Katar'a İçki ve Tütün İhracatı (1984-2010)

Yıllar	İhracat (Dolar)	Yıllar	İhracat (Dolar)
1984	-	2002	8.523
1985	25.981	2003	9.009
1988	11.026	2005	2.889
1992	560	2006	13.938
1996	1.292	2007	477.716
1997	2.310	2008	2.783.613
2000	4.957	2009	2.775.562
2001	6.001	2010	1.885.745

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul>
(11.04.2012)

Tablo 75'de de görüleceği üzere, bu tasnifte kayıtlara geçen ilk ihracat, 1985 yılındaki 25.981 Dolarlık rakamdır. 2007 yılından itibaren ihracattaki yükselmenin sebebi alkollü içki ihracatındaki yükselmedir. Katar bu kalemde ikincil ihracatçı konumundadır. 2007 yılı ihracat rakamı 477.716 Dolar, 2008 yılı ihracat rakamı 2.783.613 Dolar, 2009 yılı ihracat rakamı 2.775.562 Dolar, 2010 yılı ihracat rakamı ise 1.885.745 Dolardır (Şekil 45).

Şekil 45. Türkiye'nin Katar'a İçki ve Tütün İhracatı (1984-2010)

4.4.3. AKARYAKIT HARİÇ YENİLMEYEN HAMMADDELER

Bu grup, işlenmemiş kösele, deri ve kürk; yağlı tohumlar, yağ veren meyveler; ham kauçuk (tabii ve sentetik); mantar, odun ve kereste; kağıt hamuru ve kullanılmış kağıt; dokuma elyafı ve bunların artıkları; hayvansal ve bitkisel gübreler, tuz, kükürt, topak, alçı gibi mineral maddeler; metal cevherleri, döküntüleri, hurdaları ile başka yerde belirtilmeyen hayvansal ve bitkisel menşeli hammaddeleri kapsamaktadır.

Tablo 76.

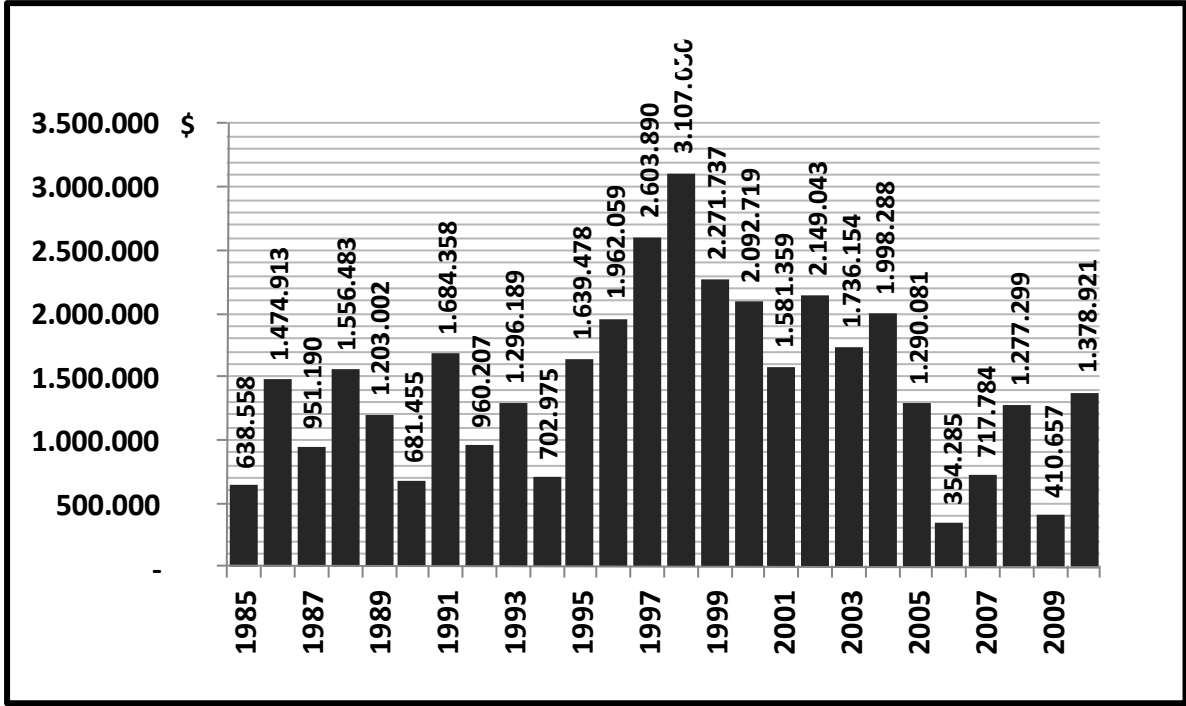
Türkiye'nin Katar'dan Akaryakıt Hariç Yenilmeyen Madde İthalatı (1985-2010)

Yıllar	İthalat (Dolar)	Yıllar	İthalat (Dolar)
1985	638.558	1998	3.107.050
1986	1.474.913	1999	2.271.737
1987	951.190	2000	2.092.719
1988	1.556.483	2001	1.581.359
1989	1.203.002	2002	2.149.043
1990	681.455	2003	1.736.154
1991	1.684.358	2004	1.998.288
1992	960.207	2005	1.290.081
1993	1.296.189	2006	354.285
1994	702.975	2007	717.784
1995	1.639.478	2008	1.277.299
1996	1.962.059	2009	410.657
1997	2.603.890	2010	1.378.921

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul>
(11.04.2012)

Tablo 76'dan da görüleceği üzere, bu tasnifte gerçekleşen ilk ithalat 1985 yılındaki 638.558 Dolarlık ithalattır. Bu rakam 1998 yılında 3.107.050 Dolarla en yüksek seviyesini görmüştür. Bu tarihten sonra ithalat düşmüş ve 2010 yılında 1.378.921 Dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu tasnifteki ithalat, artış ve azalışlar göstermektedir.

İthalatın en yüksek olduğu 1998 yılı değerleri incelendiğinde, 3.107.050 Dolarlık ithalat rakamının 1.333.720 Dolarının başka yerde belirtilmeyen hayvansal ve bitkisel menşeli hammaddeler kaleminde, 856.975 Dolarının dokuma elyafı ve bunların artıkları kaleminde, 916.355 Dolarının ise işlenmemiş deri, kösele ve kürk kaleminde gerçekleştiği görülmektedir. Bu kalem, Türkiye'nin bu tasnifte Katar'dan en önemli ithalat kalemidir.

Şekil 46. Türkiye'nin Katar'dan Akaryakıt Hariç Yenilmeyen Madde İthalatı (1985-2010)

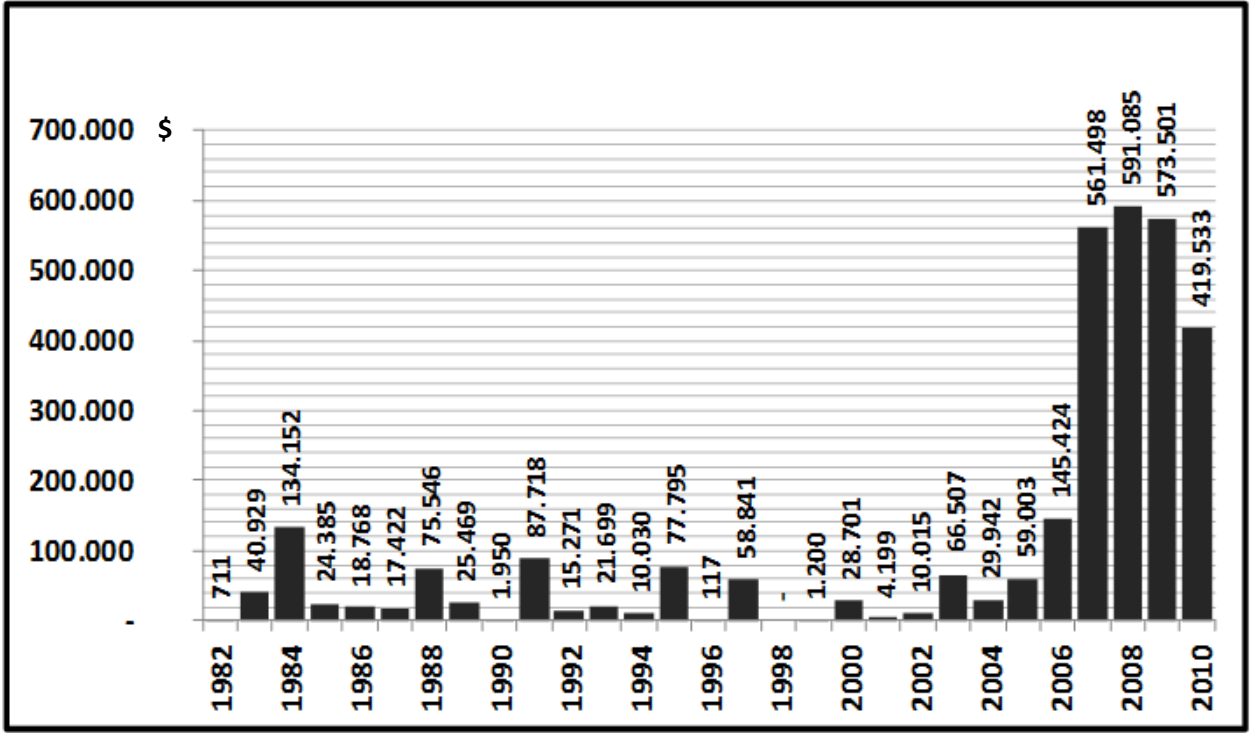
Hayvansal ve bitkisel gübreler, tuz, kükürt, toprak, alçı gibi mineral ile suni gübre ihtiyacının ana hammaddesi olan fosfat bu tasnifteki diğer önemli bir ithalat kalemleridir.

Tablo 77.

Türkiye'nin Katar'a Akaryakıt Hariç Yenilmeyen Madde İhracatı (1981-2010)

Yıllar	İhracat (Dolar)	Yıllar	İhracat (Dolar)
1981	-	1996	117
1982	711	1997	58.841
1983	40.929	1998	-
1984	134.152	1999	1.200
1985	24.385	2000	28.701
1986	18.768	2001	4.199
1987	17.422	2002	10.015
1988	75.546	2003	66.507
1989	25.469	2004	29.942
1990	1.950	2005	59.003
1991	87.718	2006	145.424
1992	15.271	2007	561.498
1993	21.699	2008	591.085
1994	10.030	2009	573.501
1995	77.795	2010	419.533

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (11.04.2012)

Şekil 47. Türkiye'nin Katar'a Akaryakıt Hariç Yenilmeyen Madde İhracatı (1981-2010)

Türkiye'nin bu tasnifteki ihracatında, tuz, alçı mineralleri, dokuma elyafı ve mantar, odun ve kereste kalemleri başta gelmektedir. Bu tasnifteki ilk ihracat, 1982 yılında 711 Dolar olarak gerçekleşmiştir. 2006 yılına kadar ihracat rakamları 100.000 Dolar seviyesinin altında kalmış. İhracat, 2007 yılında 561.498 Dolar, 2008 yılında 591.085 Dolar, 2009 yılında 573.501 Dolar ve 2010 yılında ise 419.533 Dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu kalemlerdeki ihracat 2000'li yıllarla birlikte artış göstermiş ve 2006 yılından sonra istikrara kavuşarak yakın rakamlarda seyretmeye başlamıştır (Şekil 47). İhracatın istikrara kavuştuğu 2007, 2008 ve 2009 yılı ihracat rakamları incelendiğinde, ihracatın hayvansal ve bitkisel gübreler, tuz, kükürt, toprak, alçı gibi mineral maddeler ve mantar, odun, kereste kalemlerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

4.4.4. MİNERAL YAKITLAR, YAĞLAR VE ALKALİ ÜRÜNLER

Bu grup, taş kömürü, kok kömürü ve briket kömürü; petrol, petrolden elde edilen ürünler; petrol gazları, doğal gaz ve diğer mamul gazlar ile elektrik enerjisini kapsamaktadır.

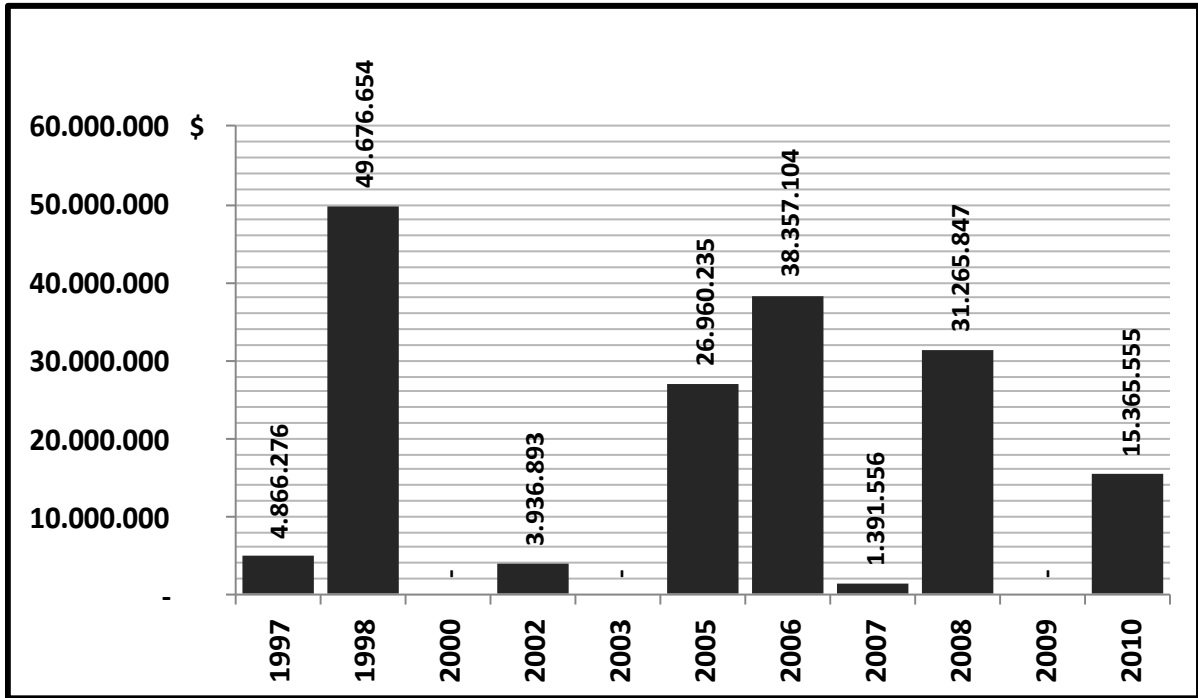
Türkiye'nin bu tasnifteki ithalatı petrol gazları, doğal gaz ve diğer mamul gazlar kaleminde gerçekleşmektedir.

Tablo 78.
Türkiye'nin Katar'dan Mineral Yakıtlar, Yağlar ve Alkali Ürünler İthalatı (1997-2010)

Yıllar	İthalat (Dolar)	Yıllar	İthalat (Dolar)
1997	4.866.276	2005	26.960.235
1998	49.676.654	2006	38.357.104
1999	-	2007	1.391.556
2000	-	2008	31.265.847
2002	3.936.893	2009	-
2003	-	2010	15.365.555

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul>
(11.04.2012)

Bu tasnifteki ithalatın hem 1999, 2000, 2003 ve 2009 yıllarında kesintiye uğradığı, hem de ani artış ve azalışlar kaydettiği görülmektedir (Şekil 48). İthalattaki kesintiler, mekanizmaların kurumsallaşmamış olmasından ve pazar çeşitliliğinden kaynaklanmaktadır.

Şekil 48. Türkiye'nin Katar'dan Mineral Yakıtlar, Yağlar ve Alkali Ürünler İthalatı (1997-2010)

Bu tasnifteki ilk ithalat, 4.866.276 Dolarla 1997 yılında gerçekleşmiştir (Tablo 78). Bu rakamı, 1998 yılındaki 49.676.654 Dolarlık ithalat takip etmiş, 1999 ve 2000 yıllarında hiç

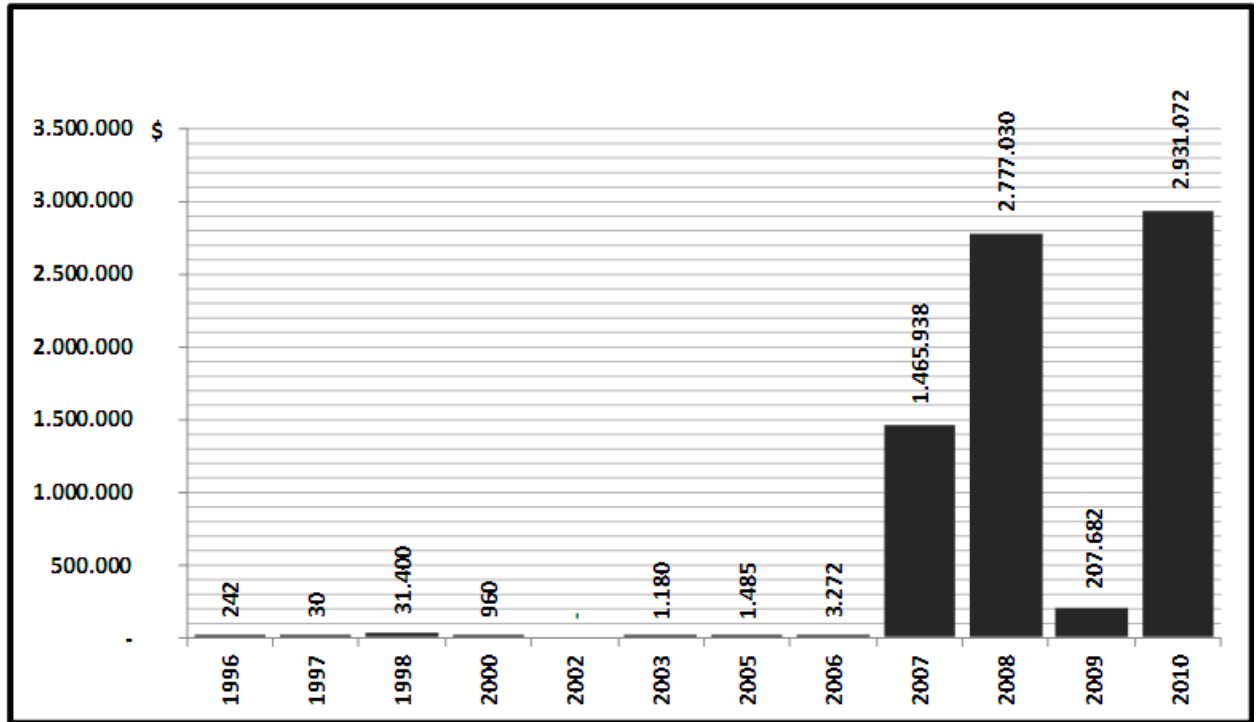
ithalat gerçekleşmemiştir. 2002 yılında 3.936.893 Dolarlık ithalattan sonra, 2003 yılında tekrar hiç ithalat gerçekleşmemiştir. 2005 yılında gerçekleşen ithalat rakamı, 26.960.235 Dolar, 2006 yılında gerçekleşen ithalat rakamı ise 38.357.104 Dolar'dır. 2007 yılında ithalat tekrar düşmüş ve 1.391.556 Dolar olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılında 31.265.847 Dolarlık ithalattan sonra, 2009 yılında hiç ithalat gerçekleşmemiştir.

Tablo 79.
Türkiye'nin Katar'a Mineral Yakıtlar, Yağlar ve Alkali Ürünler İhracatı (1996-2010)

Yıllar	İhracat (Dolar)	Yıllar	İhracat (Dolar)
1996	242	2005	1.485
1997	30	2006	3.272
1998	31.400	2007	1.465.938
2000	960	2008	2.777.030
2002	-	2009	207.682
2003	1.180	2010	2.931.072

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul>
(11.04.2012)

Türkiye'nin bu tasnifteki ihracatı petrol ve petrolden elde edilen ürünler kalemindedir. Kendisi bir petrol ihracatçısı konumunda olan Katar, işlenmiş rafineri ürünleri ihtiyacının bir kısmını Türkiye'den yaptığı ithalatla karşılamaktadır.

Şekil 49. Türkiye'nin Katar'a Mineral Yakıtlar, Yağlar ve Alkali Ürünler İhracatı (1997-2010)

Bu tasnifteki ilk ihracat, 1996 yılında 242 Dolar olarak gerçekleşmiştir. 1997 yılında 30 Dolar olarak gerçekleşen ihracat, 1998 yılında 31.400 Dolar olarak gerçekleşmiştir. İhracat, 2007 yılında 1.465.938 Dolar olarak gerçekleşmiş, 2008 yılında bu rakam 2.777.030 Dolara yükselmiş, 2009 yılında ise 207.682 Dolara düşmüştür. 2010 yılı ihracat rakamı ise 2.931.072 Dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu tasnifteki ihracatın, 2007 yılına kadar çok düşük seviyelerde kaldığı, 2007 yılından sonra da artış ve azalışlar sergilediği görülmektedir (Şekil 49).

4.4.5. HAYVANSAL, BİTKİSEL KATI VE SIVI YAĞLAR, MUMLAR

Bu grup, hayvansal sıvı ve katı yağlar; bitkisel sıvı yağlar ve fraksiyonları (rafine edilmiş olsun olmasın, kimyasal işlem görmemiş) ile kimyasal işlem görmüş bitkisel ve hayvansal katı/sıvı yağlar, mumları kapsamaktadır.

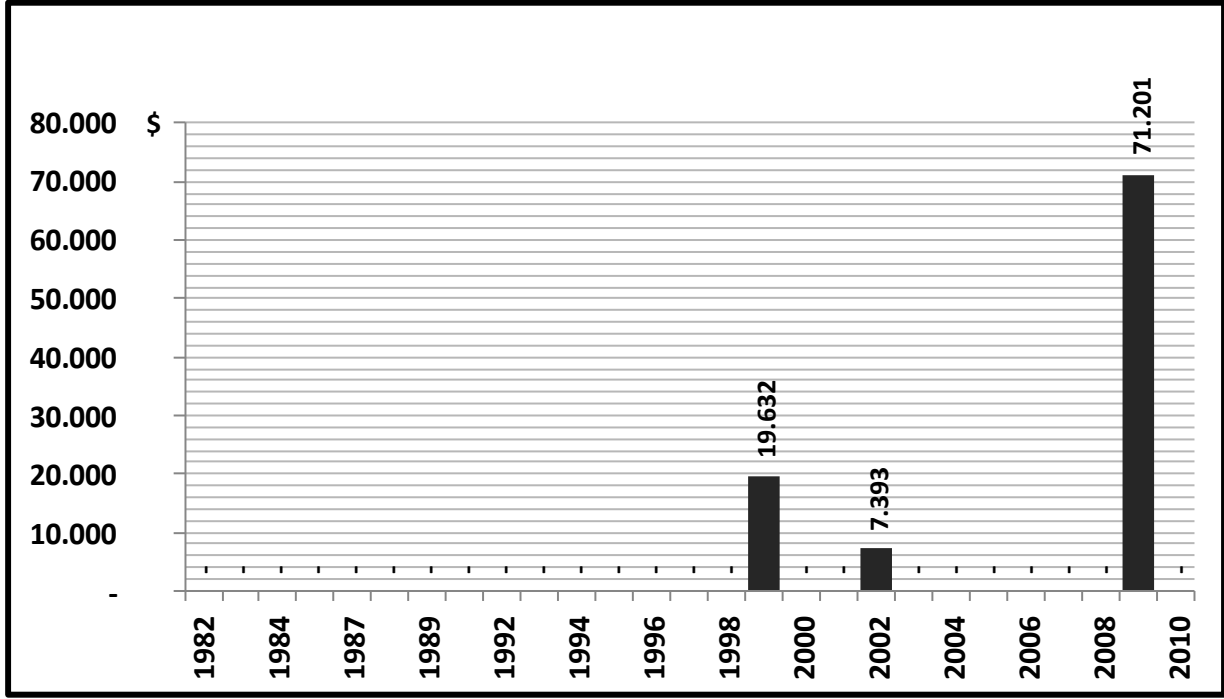
Tablo 80.

**Türkiye'nin Katar'dan Hayvansal, Bitkisel Katı ve Sıvı Yağlar, Mumlar İthalatı
(1981-2010)**

Yıllar	İthalat (Dolar)	Yıllar	İthalat (Dolar)
1981	-	1997	-
1982	-	1998	-
1983	-	1999	19.632
1984	-	2000	-
1985	-	2001	-
1987	-	2002	7.393
1988	-	2003	-
1989	-	2004	-
1990	-	2005	-
1992	-	2006	-
1993	-	2007	-
1994	-	2008	-
1995	-	2009	71.201
1996	-	2010	-

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul>
(11.04.2012)

Tablo 80'den de anlaşılacağı üzere Türkiye'nin Katar'la ticarî ilişkilerinin başladığı 1980'li yıllar boyunca Katar'dan bu tasnifte hiç ithalat gerçekleşmemiştir. 1999 yılında 19.632 Dolar, 2002 yılında 7.393 Dolar ve 2009 yılında 71.201 Dolar olmak üzere üç defa ithalat gerçekleşmiştir. Her üç ihracat da bitkisel sıvı yağlar kaleminden gerçekleşmiştir.

Şekil 50. Türkiye'nin Katar'dan Hayvansal, Bitkisel Katı ve Sıvı Yağlar, Mumlar İthalatı (1981-2010)

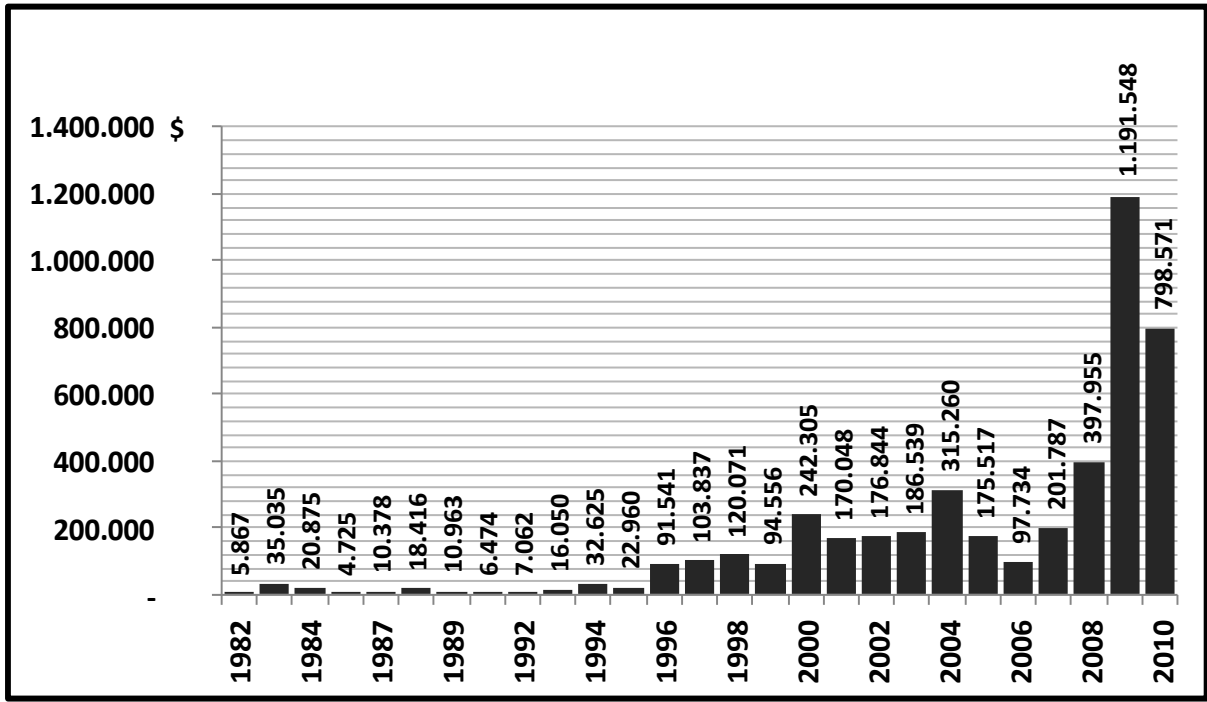
Türkiye'nin bu tasnifteki ithalatı Türk pazarında çok rağbet görmeyen Asya menşeli sıvı yağlardır. Bu nedenle, ithalat kesintili ve düşük orandadır (Şekil 50).

Tablo 81.
Türkiye'nin Katar'a Hayvansal, Bitkisel Katı ve Sıvı Yağlar, Mumlar İhracatı (1981-2010)

Yıllar	İhracat (Dolar)	Yıllar	İhracat (Dolar)
1981	-	1997	103.837
1982	5.867	1998	120.071
1983	35.035	1999	94.556
1984	20.875	2000	242.305
1985	4.725	2001	170.048
1987	10.378	2002	176.844
1988	18.416	2003	186.539
1989	10.963	2004	315.260
1990	6.474	2005	175.517
1992	7.062	2006	97.734
1993	16.050	2007	201.787
1994	32.625	2008	397.955
1995	22.960	2009	1.191.548
1996	91.541	2010	798.571

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (11.04.2012)

Bu tasnifte kayıtlara geçen ilk ihracat, 1982 yılında gerçekleşen 5.867 Dolarlık ihracattır. Bu rakam, 1983 yılında 35.035 Dolara çıkmış, 1984 yılında ise 20.875 Dolar olarak gerçekleşmiştir. İhracat, 1997 yılına kadar 100 bin dolar seviyesinin altında kalmış, 1997 yılında 103.837 Dolar olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılında gerçekleştirilen ihracat rakamı ise 1.191.548 Dolardır. Bu rakamın yüksek olmasının nedeni bu yıl gerçekleştirilen yüksek oranda zeytinyağı ihracatıdır. 2010 yılı ihracat rakamı ise 798.571 Dolardır.

Şekil 51. Türkiye'nin Katar'a Hayvansal, Bitkisel Katı ve Sıvı Yağlar, Mumlar İhracatı (1981-2010)

Bu tasnifteki ihracat, 1997 yılına kadar 100 bin Dolar seviyesinin altında ve düşük olarak gerçekleşmiştir. 1997 yılında 103.837 Dolar olarak kayıtlara geçen ihracat rakamı, bu tarihten sonra azalış ve artışlar kaydetmiştir (Şekil 51). 1997 sonrası ihracattaki artışın nedeni, ayçiçeği ve zeytinyağı üretiminde görülen artıştır.

4.4.6. KİMYA SANAYİ VE BUNA BAĞLI SANAYİ ÜRÜNLERİ

Bu grup, organik kimyasal ürünler; inorganik kimyasal ürünler; debagat ve boyacılıkta kullanılan hülusalalar, tanen, boya, pigment, macun, mürekkep; tıp ve eczacılık ürünleri; ilk

şekillerde plastikler, döküntü ve hurdalar ile başka yerlerde belirtilmeyen kimyasal maddeler ve ürünleri kapsamaktadır.

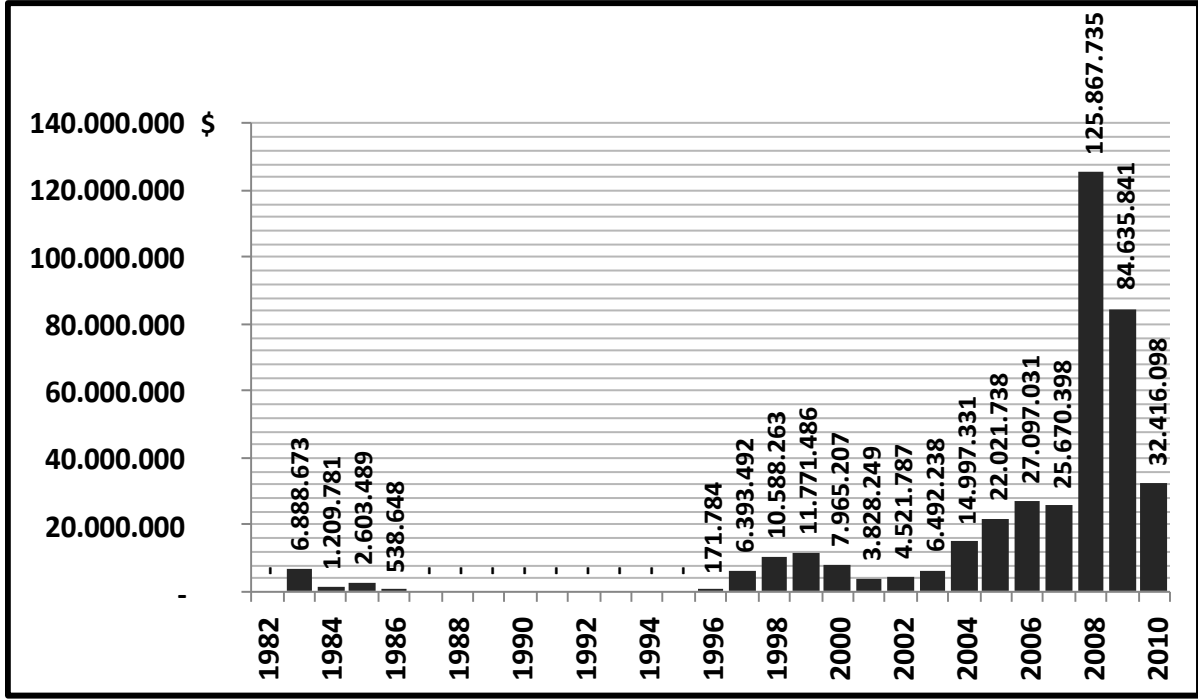
Tablo 82’de de görüleceği gibi, bu tasnifte Katar’dan ilk ithalat 1983 yılında 6.888.673 Dolar olarak gerçekleşmiştir. 1984 yılında, 1985 yılında ve 1986 yılında olmak üzere takip eden üç yılda ithalat gerçekleşmiş, 1996 yılına kadar ithalat gerçekleşmemiştir. İthalat 1996 yılında tekrar başlamış ve bugüne kadar zaman zaman azalmalar olmakla birlikte artış kaydetmiştir (Şekil 52). 2008 yılı ithalat rakamı 125.867.735 Dolar olarak ve 2009 yılı ithalat rakamı 84.635.841 Dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu istisnaî yüksekliğin sebebi, bu yıllarda gerçekleştirilen eczacılık ürünleri ithalatıdır.

Tablo 82.
Türkiye’nin Katar’dan Kimya Sanayi ve Buna Bağlı Sanayi Ürünleri İthalatı
(1981-2010)

Yıllar	İthalat (Dolar)	Yıllar	İthalat (Dolar)
1981	-	1996	171.784
1982	-	1997	6.393.492
1983	6.888.673	1998	10.588.263
1984	1.209.781	1999	11.771.486
1985	2.603.489	2000	7.965.207
1986	538.648	2001	3.828.249
1987	-	2002	4.521.787
1988	-	2003	6.492.238
1989	-	2004	14.997.331
1990	-	2005	22.021.738
1991	-	2006	27.097.031
1992	-	2007	25.670.398
1993	-	2008	125.867.735
1994	-	2009	84.635.841
1995	-	2010	32.416.098

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul>
(11.04.2012)

Türkiye’nin bu tasnifteki ithalatı plastik hurdaları ve organik kimyasal maddeler kalemlerinde gerçekleşmektedir. Organik kimyasal maddeler ise Asya kökenli parfümeri ve eczacılık hammaddeleridir.

Şekil 52. Türkiye'nin Katar'dan Kimya Sanayi ve Buna Bağlı Sanayi Ürünleri İthalatı (1981-2010)

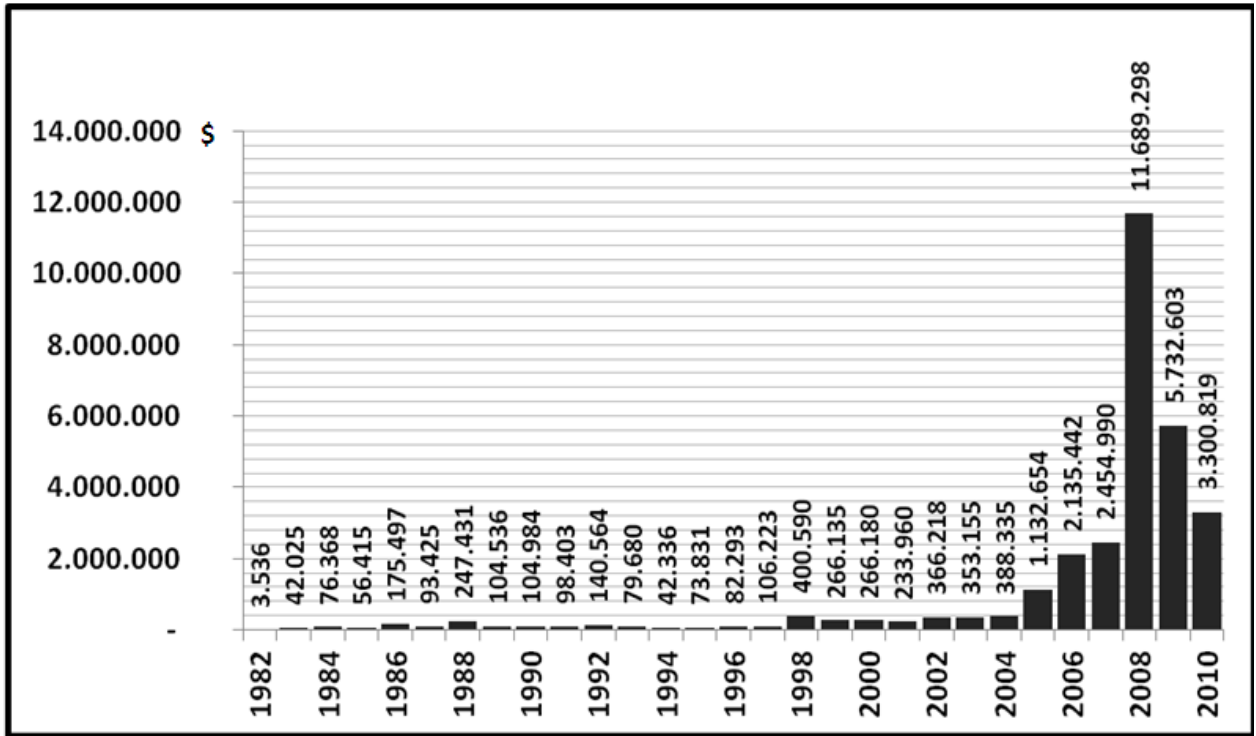
Türkiye'nin bu tasnifteki ihracatı, ağırlıklı olarak ilaç, parfümeri ve petrol sanayinde kullanılan hammaddeler kalemindedir.

Tablo 83. Türkiye'nin Katar'a Kimya Sanayi ve Buna Bağlı Sanayi Ürünler İhracatı (1981-2010)

Yıllar	İhracat (Dolar)	Yıllar	İhracat (Dolar)
1981	-	1996	82.293
1982	3.536	1997	106.223
1983	42.025	1998	400.590
1984	76.368	1999	266.135
1985	56.415	2000	266.180
1986	175.497	2001	233.960
1987	93.425	2002	366.218
1988	247.431	2003	353.155
1989	104.536	2004	388.335
1990	104.984	2005	1.132.654
1991	98.403	2006	2.135.442
1992	140.564	2007	2.454.990
1993	79.680	2008	11.689.298
1994	42.336	2009	5.732.603
1995	73.831	2010	3.300.819

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (11.04.2012)

Tablo 83’de de görüleceği gibi, bu tasnifte kayıtlara geçen ilk ihracat 1982 yılında 3.536 Dolar olarak gerçekleşmiştir. Daha sonraki yıllarda, 2005 yılına kadar ihracat yaklaşık düzeylerde ve düzenli olarak devam etmiştir. 2005 yılında ilk defa 1 milyon Dolar seviyesinin üstüne çıkan ihracat, 2006 yılında 2.135.442 Dolar, 2007 yılında 2.454.990 Dolar, 2008 yılında 11.689.298 Dolar olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılında ihracat rakamı yarı yarıya düşerek 5.732.603 Dolara, 2010 yılında ise tekrar ani bir düşüş göstererek 3.300.819 Dolara düşmüştür. 2008 yılındaki 11.689.298 Dolarlık yüksek ihracat rakamı bu yıl gerçekleştirilen 7.468.570 Dolarlık organik kimyasal ürünler kalemi ihracatından kaynaklanmaktadır.

Şekil 53. Türkiye'nin Katar'a Kimya Sanayi ve Buna Bağlı Sanayi Ürünler İhracatı (1981-2010)

4.4.7. İŞLENMİŞ MALLAR

Bu grup, başka yerde belirtilmeyen işlenmiş deri ve köseleler; kauçuk ve kauçuktan eşya, mantar ve ahşap eşya (mobilya hariç); kağıt, karton ve kağıt hamurundan eşya; tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya); taş, alçı, çimento, amyant, cam, seramik vb. maddeden eşya; demir ve çelik; demir ihtiva etmeyen madenler; demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallere eşyayı kapsamaktadır.

Tablo 84.

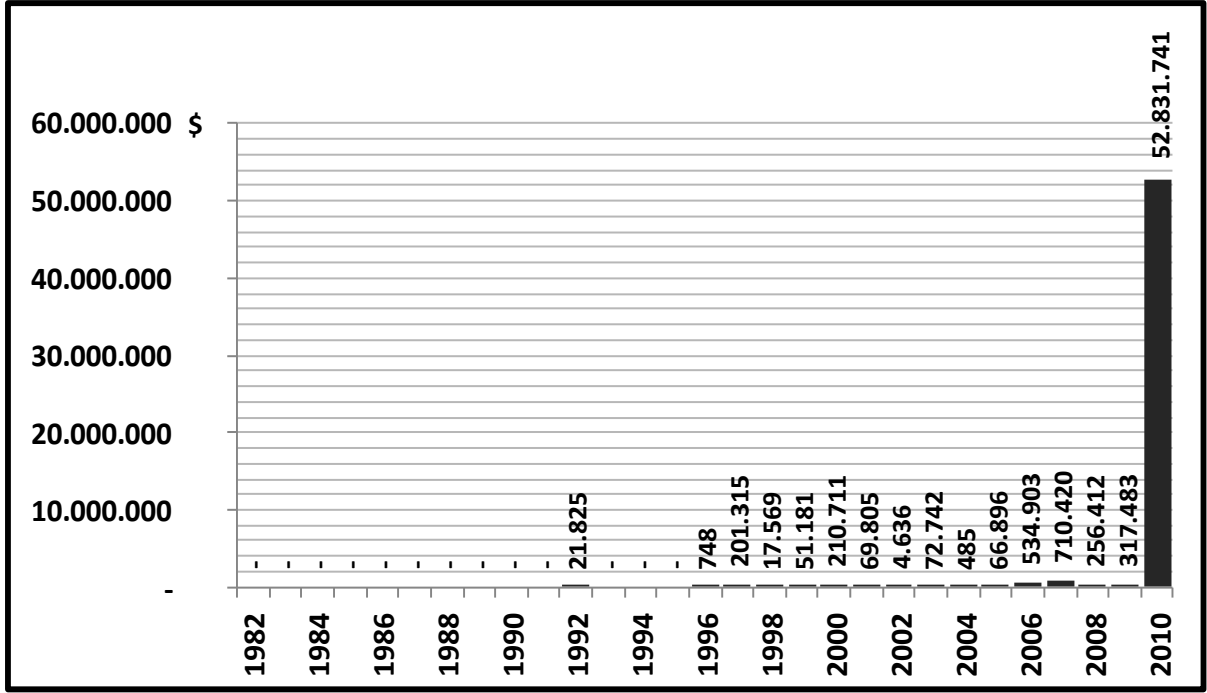
Türkiye'nin Katar'dan İşlenmiş Mallar İthalatı (1981-2010)

Yıllar	İthalat (Dolar)	Yıllar	İthalat (Dolar)
1981	-	1996	748
1982	-	1997	201.315
1983	-	1998	17.569
1984	-	1999	51.181
1985	-	2000	210.711
1986	-	2001	69.805
1987	-	2002	4.636
1988	-	2003	72.742
1989	-	2004	485
1990	-	2005	66.896
1991	-	2006	534.903
1992	21.825	2007	710.420
1993	-	2008	256.412
1994	-	2009	317.483
1995	-	2010	52.831.741

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul>
(11.04.2012)

Tablo 84'de de görüleceği üzere Türkiye'nin bu tasnifteki ilk ithalatı 21.825 Dolar olarak 1992 yılında gerçekleşmiştir. Bu rakamdan sonraki ilk ithalat 1996 yılında 748 Dolar olarak gerçekleşmiştir. Daha sonra, 1997 yılında 201.315 Dolar olarak gerçekleşen ithalat, 1998 yılında 17.569 Dolar, 1999 yılında, 51.181 Dolar, 2000 yılında 210.711 Dolar olarak kayıtlara geçmiştir. 2000 yılındaki bu ithalat rakamından sonra, 2001 yılında tekrar düşüşe geçen ithalat 69.805 Dolar, 2002 yılında 4.636 Dolar, 2003 yılında 72.742 Dolar, 2004 yılında ise son derece düşük bir miktar olan 485 Dolar olarak gerçekleşmiştir. 2010 yılına kadar ithalat artış göstermiş ve 2010 yılında 52.831.741 Dolar olarak gerçekleşmiştir (Şekil 54).

Bu tasnifteki ithalat hem miktar hem de kalem bazında düzensiz olarak ve düşük rakamlarda gerçekleşmiştir

Şekil 54. Türkiye'nin Katar'dan İşlenmiş Mallar İthalatı (1981-2010)

Katar'ın imalat sanayi gelişmemiş olduğundan, Türkiye'nin bu tasnifteki ithalatı sınırlıdır. 2010 yılında 52.831.741 Dolar olarak gerçekleşen ithalat ise demir ihtiva etmeyen maden kaleminde gerçekleşmiştir.

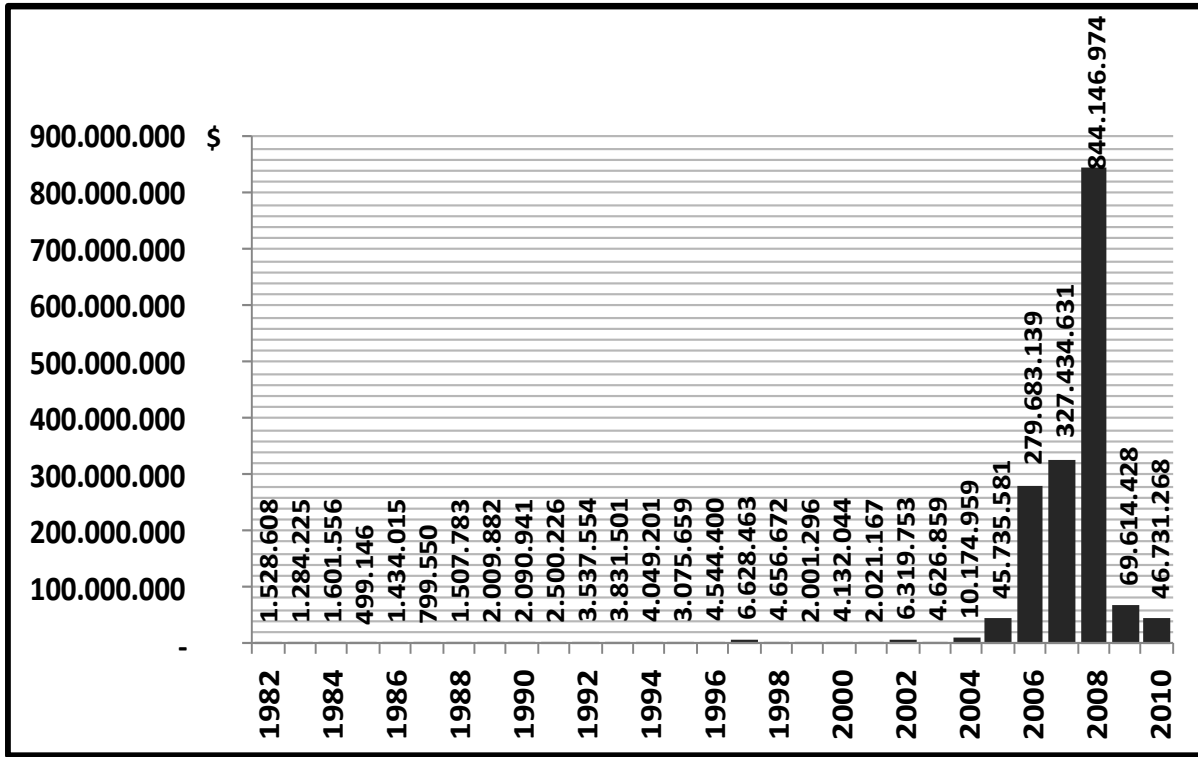
Tablo 85.
Türkiye'nin Katar'a İşlenmiş Mallar İhracatı (1981-2010)

Yıllar	İhracat (Dolar)	Yıllar	İhracat (Dolar)
1981	-	1996	4.544.400
1982	1.528.608	1997	6.628.463
1983	1.284.225	1998	4.656.672
1984	1.601.556	1999	2.001.296
1985	499.146	2000	4.132.044
1986	1.434.015	2001	2.021.167
1987	799.550	2002	6.319.753
1988	1.507.783	2003	4.626.859
1989	2.009.882	2004	10.174.959
1990	2.090.941	2005	45.735.581
1991	2.500.226	2006	279.683.139
1992	3.537.554	2007	327.434.631
1993	3.831.501	2008	844.146.974
1994	4.049.201	2009	69.614.428
1995	3.075.659	2010	46.731.268

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (11.04.2012)

Türkiye'nin bu tasnifte yaptığı ihracat ağırlıklı olarak, başta tekstil ürünleri, çelik mutfak eşyası ve işlenmiş çelik kalemlerinde gerçekleşmiştir. İhracat, küresel ekonomik krizin de etkisiyle 2008 yılında sonra düşüşe geçmiştir. Türkiye 2008 yılında Katar istatistiklerine göre, bu ülkenin demir-çelik ithalatının % 16'sını, çubuk ithalatının % 37'sini karşılamaktadır.

Bu tasnifteki ihracatımız 2003 yılından sonra her sene katlayarak artmış, 2008 yılında 844.146.974 Dolarla en yüksek seviyesine ulaşmıştır. 2008 yılındaki ihracatın 711.705.174 Dolarlık kısmı demir ve çelik kaleminde gerçekleşmiştir. İhracat ürünlerimizin büyük oranda Katar'ın altyapı projelerine paralel olarak talebinin arttığı demir- çelik'te yoğunlaşmış olması, bu ürüne olan talebin aniden kesilmesiyle ihracatımıza doğrudan yansımış bulunmaktadır.⁹⁶

Şekil 55. Türkiye'nin Katar'a İşlenmiş Mallar İhracatı (1981-2010)

⁹⁶ Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) Katar Ülke Bülteni, Mayıs 2010, s.22.

4.4.8.MAKİNALAR VE TAŞIT ARAÇLARI

Bu grup, güç üreten makineler ve araçlar; özelliği olan belirli sanayiler için makinalar ve aksamı; metal işleme makineleri; diğer genel endüstri makina/cihazların aksamları; büro makinaları ve otomatik veri işleme makinaları; haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar; elektrik makinaları, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları; motorlu kara taşıtları, bisiklet ve motorsikletler, bunların aksam ve parçası ile demir, deniz, havayolu taşıtları ile bunların aksam, parçalarını kapsamaktadır.

Türkiye'nin bu tasnifteki ithalatı elektrik makinaları, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları ile motorlu kara taşıtları, bisiklet ve motosikletler, bunların aksam ve parçası kalemlerinde gerçekleşmektedir. Bunların büyük bir bölümü Uzak Doğu menşeli olup, Katar bunlarda ikincil ihracatçı konumundadır.

Tablo 86.

Türkiye'nin Katar'dan Makinalar ve Taşıtlar İthalatı (1982-2010)

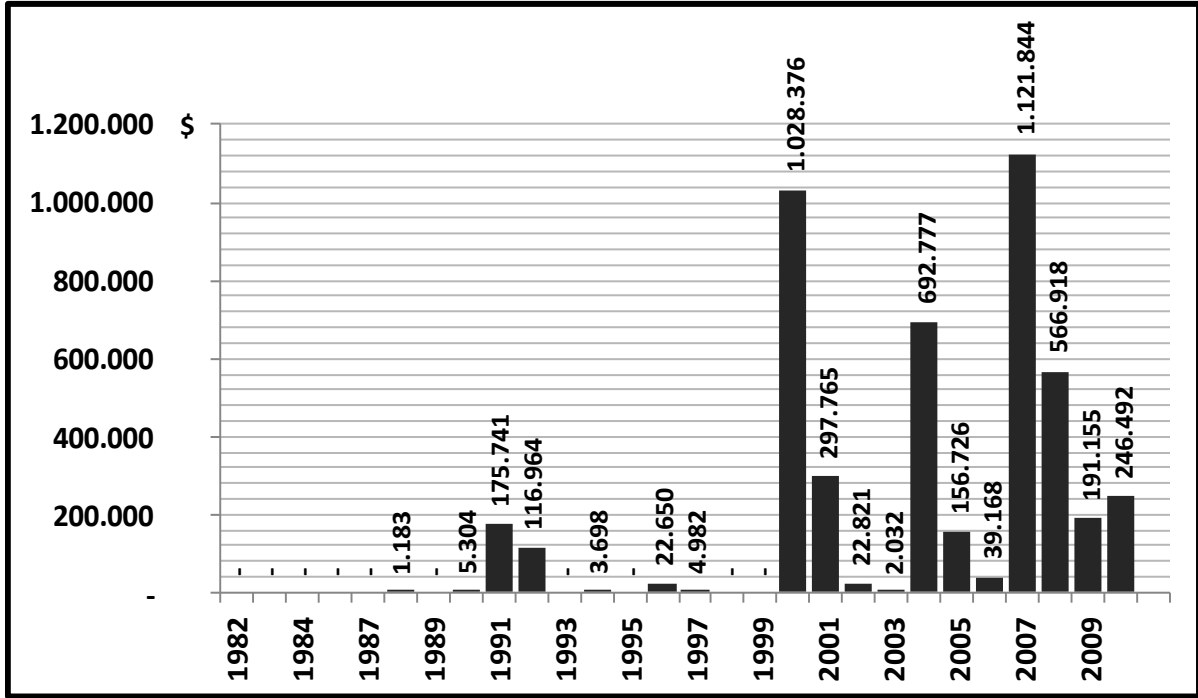
Yıllar	İthalat (Dolar)	Yıllar	İthalat (Dolar)
1982	-	1997	4.982
1983	-	1998	-
1984	-	1999	-
1986	-	2000	1.028.376
1987	-	2001	297.765
1988	1.183	2002	22.821
1989	-	2003	2.032
1990	5.304	2004	692.777
1991	175.741	2005	156.726
1992	116.964	2006	39.168
1993	-	2007	1.121.844
1994	3.698	2008	566.918
1995	-	2009	191.155
1996	22.650	2010	246.492

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul>
(11.04.2012)

Türkiye'nin bu tasnifteki ilk ithalatı 1988 yılında 1.183 Dolar olarak gerçekleşmiştir. 1989 yılında ithalat gerçekleşmemiştir. İthalat rakamları 1990'lı yıllar boyunca düşük seviyelerde kalmıştır.

İthalat rakamları 2000’li yıllardan itibaren yüksek rakamlarda gerçekleşmiştir. Ancak, ithalattaki düzensizlik 2000’li yıllar boyunca da devam etmiştir. Nitekim, 2010 yılı ithalat rakamı 246.492 Dolar olarak gerçekleşmiştir.

2000 yılındaki 1.028.376 Dolarlık ithalatın tamamına yakını 1.027.016 Dolarla haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar kaleminden gerçekleşmiştir. 2007 yılındaki 1.121.844 Dolarlık ithalatın 1.040.490 Dolarlık kısmı ise elektrik makinaları, cihazları ve aletleri kaleminden gerçekleşmiştir. Şekil 56’de görüldüğü gibi, bu tasnifte gerçekleşen ithalat kesintili ve düzensiz olarak gerçekleşmektedir. İthalattaki iniş ve çıkışlar, Uzakdoğu Menşeli ürünlerin ithalatında spot alımların yaygın olmasıdır.

Şekil 56. Türkiye'nin Katar'dan Makinalar ve Taşıt Araçları İthalatı (1982-2010)

Türkiye'nin bu tasnifteki önemli ihracat kalemleri ise endüstri makinaları ve ev aletleridir. Bu kalemlerde, 2000’li yıllardan sonra yapılan yatırımların ve ihracat girişimlerinin bir sonucudur. Bu kapsamda, Katar’a olan ihracat 2000’li yıllardan sonra düzenli bir şekilde yükselişe geçmiştir. Küresel ekonomik krizin etkisiyle 2008 yılında sonra ithalatta bir düşüş görülmeye başlanmıştır.

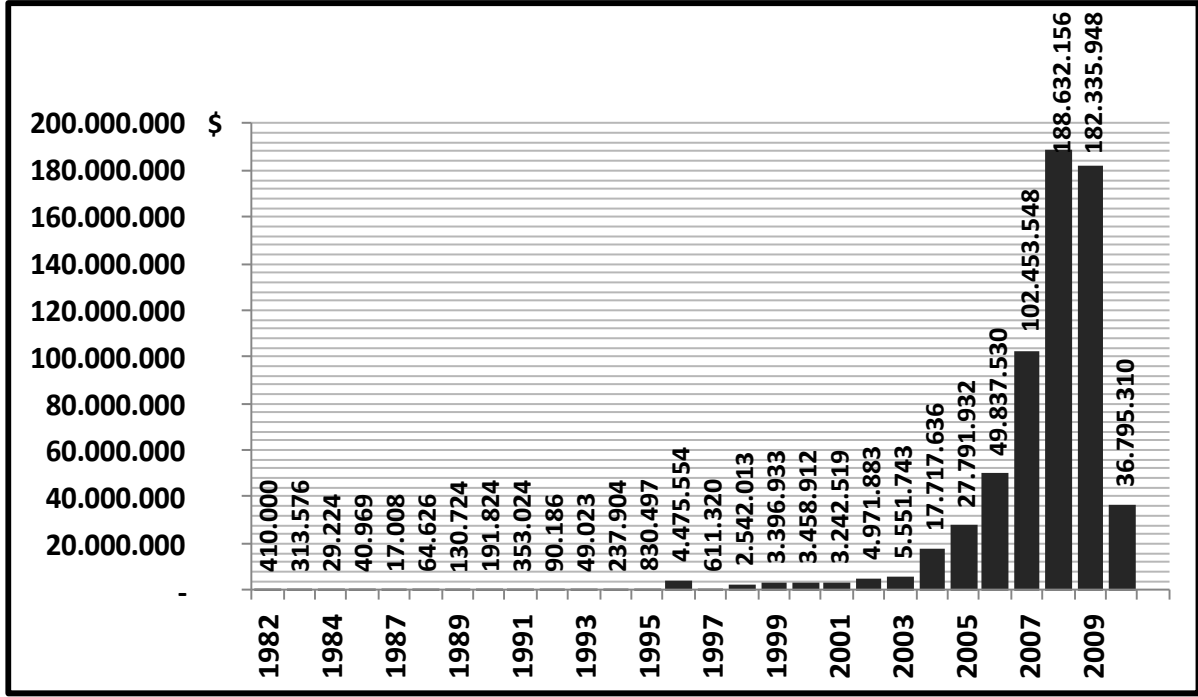
Tablo 87.
Türkiye'nin Katar'a Makinalar ve Taşıt Araçları İhracatı (1982-2010)

Yıllar	İhracat (Dolar)	Yıllar	İhracat (Dolar)
1982	410.000	1997	611.320
1983	313.576	1998	2.542.013
1984	29.224	1999	3.396.933
1986	40.969	2000	3.458.912
1987	17.008	2001	3.242.519
1988	64.626	2002	4.971.883
1989	130.724	2003	5.551.743
1990	191.824	2004	17.717.636
1991	353.024	2005	27.791.932
1992	90.186	2006	49.837.530
1993	49.023	2007	102.453.548
1994	237.904	2008	188.632.156
1995	830.497	2009	182.335.948
1996	4.475.554	2010	36.795.310

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul>
(11.04.2012)

Bu tasnifte kayıtlara geçen ilk ihracat 1982 yılında 410.000 Dolar olarak gerçekleşmiştir. İhracat 1996 yılına kadar 1 milyon Dolar seviyesinin altında kalmış, 1996 yılında 4.475.554 Dolar olarak gerçekleşmiştir. 1997 yılında ihracat tekrar 1 milyon Doların altına düşmüş ve 611.320 Dolar olarak gerçekleşmiştir. Bundan sonra ihracat sürekli olarak artmış, 1998 yılında 2.542.013 Dolar, 1999 yılında 3.396.933 Dolar, 2000 yılında 3.458.912 Dolar, 2001 yılında 3.242.519 Dolar, 2002 yılında 4.971.883 Dolar ve 2003 yılında ise 5.551.743 Dolar olarak gerçekleşmiştir. 2004 yılından itibaren ise ihracat katlamalı olarak artmış ve 2008 yılında 188.632.156 Dolar olarak gerçekleşmiştir. Küresel malî krizin etkileri nedeniyle 2010 yılı ihracat rakamı 36.795.310 Dolar olarak gerçekleşmiştir.

2004 yılından sonra ihracatta görülen artış büyük oranda, güç üreten makineler ve araçlar, özelliği olan belirli sanayiler için makinalar ve aksamı, metal işleme makineleri ile diğer genel endüstri makina/cihazların aksamları kalemlerinden gerçekleştirilmiştir.

Şekil 57. Türkiye'nin Katar'a Makinalar ve Taşıt Araçları İhracatı (1982-2010)

4.4.9.ÇEŞİTLİ MAMUL EŞYA

Bu grup, prefabrik yapılar; sıhhi su tesisatı, ısıtma ve sabit aydınlatma cihazları; mobilya, yatak takımı, yatak payandaları ve yastıklar; seyahat eşyası, el çantaları vb. taşıyıcı eşya; giyim eşyası ve bunların aksesuarları; ayakkabılar ve aksamı; başka yerde belirtilmeyen mesleki, ilmi, kontrol alet ve cihazlar; fotoğraf, sinemacılıkta kullanılan alet ve cihazlar ile optik eşya, saatler ile başka yerde belirtilmeyen çeşitli mamül eşyaları kapsamaktadır.

Bu tasnifte kayıtlara geçen ilk ithalat 1986 yılında 807 Dolar olarak gerçekleşmiştir. Daha sonra 1995 yılına kadar hiç ithalat gerçekleşmemiş, 1995 yılında 1.040 Dolarlık ithalat kayıtlara geçmiştir. 1996 yılında yine ithalat gerçekleşmemiş, 1997 yılında 448 Dolarlık ithalat rakamı kayıtlara geçmiştir. 1998 yılından sonra bu tasnifte ithalat kesintiye uğramamıştır. (Tablo 88)

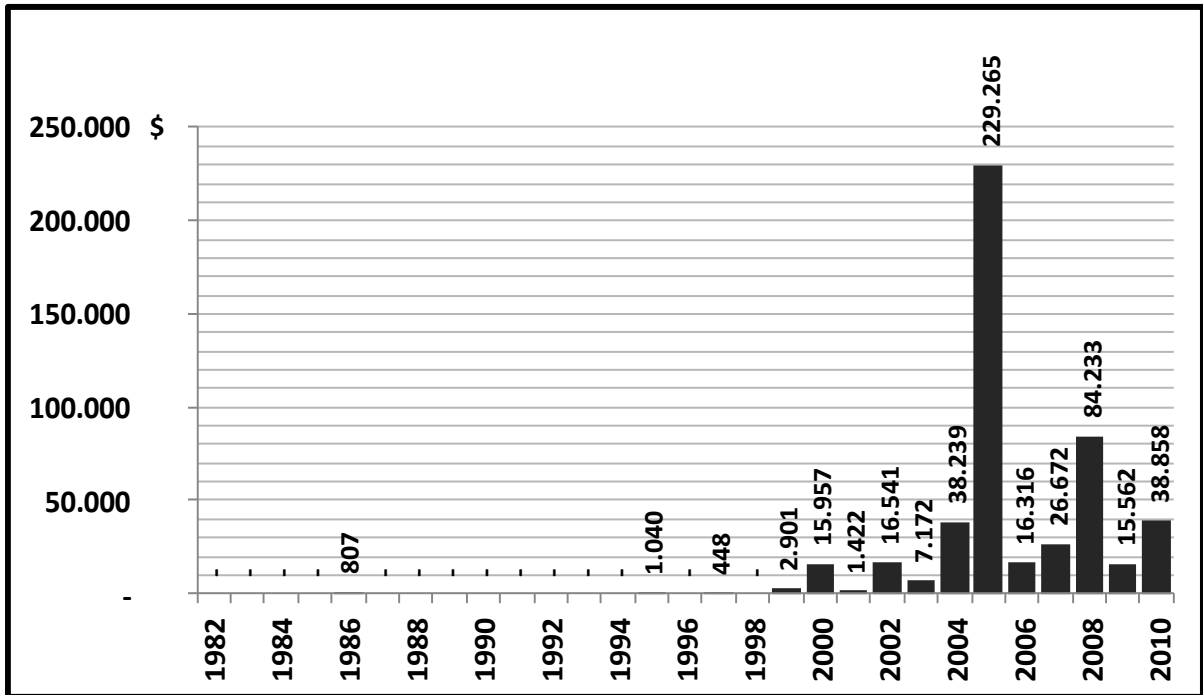
Tablo 88.

Türkiye'nin Katar'dan Çeşitli Mamül Eşya İthalatı (1981-2010)

Yıllar	İthalat (Dolar)	Yıllar	İthalat (Dolar)
1981	-	1996	-
1982	-	1997	448
1983	-	1998	-
1984	-	1999	2.901
1985	-	2000	15.957
1986	807	2001	1.422
1987	-	2002	16.541
1988	-	2003	7.172
1989	-	2004	38.239
1990	-	2005	229.265
1991	-	2006	16.316
1992	-	2007	26.672
1993	-	2008	84.233
1994	-	2009	15.562
1995	1.040	2010	38.858

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul>
(11.04.2012)

1999 yılında ithalat 2.901 Dolar olarak gerçekleşmiş, 2000 yılında ithalat 15.957 Dolar olarak gerçekleşmiş, bu tarihten sonra zaman zaman azalmış olmakla birlikte artış devam etmiştir. 2010 yılı ithalat rakamı 38.858 Dolar olarak gerçekleşmiştir (Şekil 58).

Şekil 58. Türkiye'nin Katar'dan Çeşitli Mamül Eşya İthalatı (1981-2010)

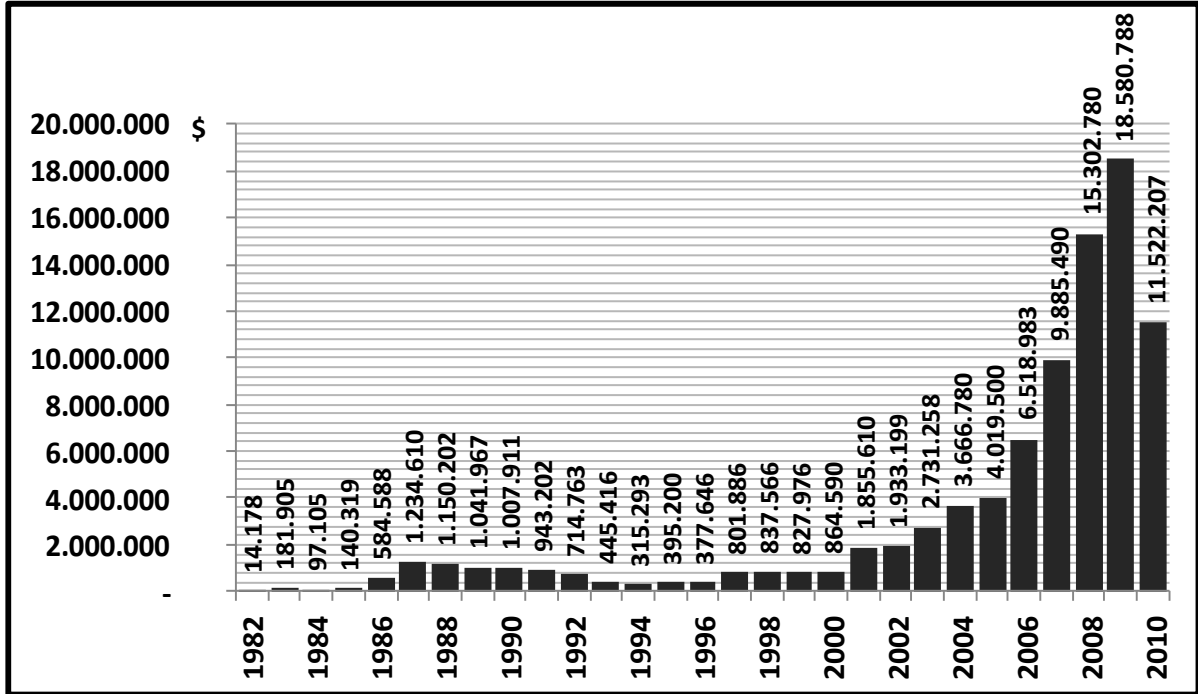
Tablo 89.

Türkiye'nin Katar'a Çeşitli Mamul Eşya İhracatı (1981-2010)

Yıllar	İhracat (Dolar)	Yıllar	İhracat (Dolar)
1981	-	1996	377.646
1982	14.178	1997	801.886
1983	181.905	1998	837.566
1984	97.105	1999	827.976
1985	140.319	2000	864.590
1986	584.588	2001	1.855.610
1987	1.234.610	2002	1.933.199
1988	1.150.202	2003	2.731.258
1989	1.041.967	2004	3.666.780
1990	1.007.911	2005	4.019.500
1991	943.202	2006	6.518.983
1992	714.763	2007	9.885.490
1993	445.416	2008	15.302.780
1994	315.293	2009	18.580.788
1995	395.200	2010	11.522.207

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul>
(11.04.2012)

Bu tasnifteki ihracat ağırlıklı olarak mobilya, makine aksamı, giyim eşyası ve bunları aksesuarlarında gerçekleşmiştir.

Şekil 59. Türkiye'nin Katar'a Çeşitli Mamul Eşya İhracatı (1981-2010)

Bu tasnifte ilk ihracat 1982 yılında 14.178 Dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu tarihten sonra zaman zaman azalmasına rağmen artan bir oranda ve kesintisiz olarak devam etmiştir. İhracat, 2001 yılında 1 milyon Dolar seviyesinin üstüne çıkmış ve 1.855.610 Dolar olarak gerçekleşmiştir. 2001 yılında sonra ihracat artan bir oranda yükselmiştir. 2009 yılı ihracat rakamı 18.580.788 Dolar, 2010 yılı ihracat rakamı ise küresel malî kriz nedeniyle düşerek 11.522.207 Dolar olarak gerçekleşmiştir.

4.4.10.SITC'DE SINIFLANDIRILMAMIŞ EŞYALAR

Bu grup, çeşitlerine göre sınıflandırılmamış posta yolu ile gelen paketlenmiş mallar; çeşidine göre sınıflandırılmamış özel işlemler ve özel mallar; tedavülde olmayan metal paralar (altın olanlar hariç) ile altın, parasal olmayan (altın madeni hariç) kapsamaktadır.

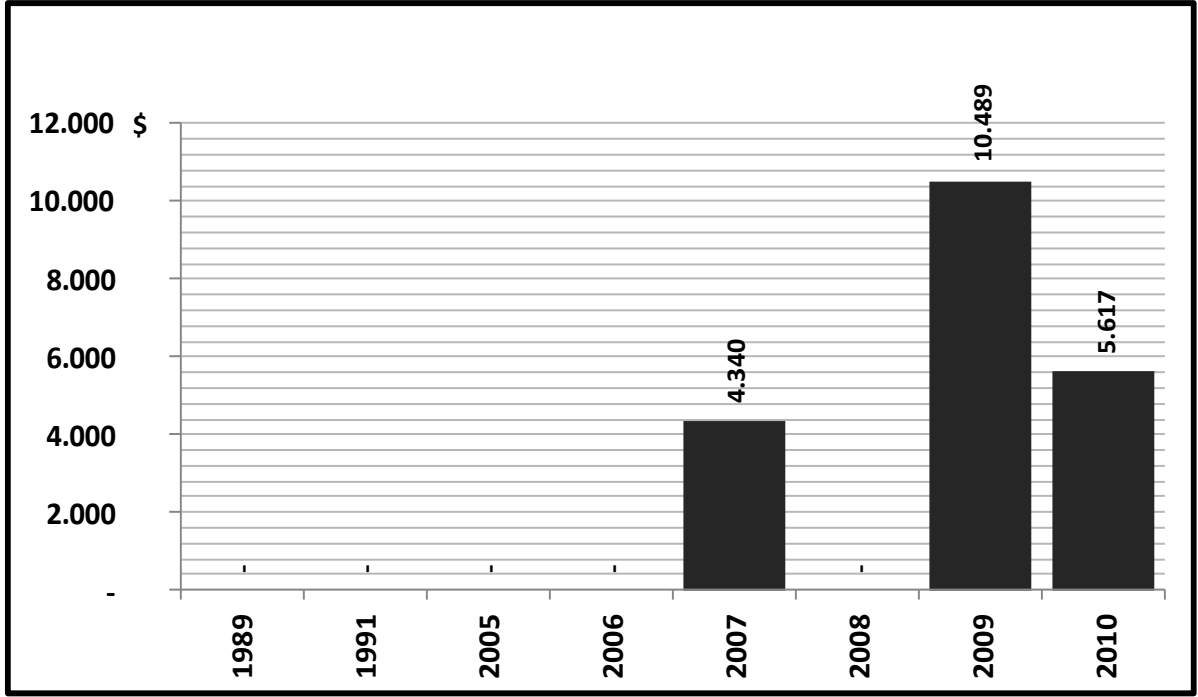
Tablo 90.
Türkiye'nin Katar'dan SITC'de Sınıflandırılmamış Eşya İthalatı (1989-2010)

Yıllar	İthalat (Dolar)	Yıllar	İthalat (Dolar)
1989	-	2007	4.340
1991	-	2008	-
2005	-	2009	10.489
2006	-	2010	5.617

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul>
(11.04.2012)

Bu tasnifte en çok ithalatı yapılan ürünler altın ve diğer mücevherattır. Bunlar, Uzakdoğu Asya menşeli ve nispeten fiyatı düşük olan mücevherattır.

Bu tasnifte 2010 yılına kadar toplamda üç defa ithalat gerçekleşmiştir. 2007 yılı ithalat rakamı 4.340 Dolar, 2009 yılı ithalat rakamı 10.489 Dolar ve 2010 yılı ithalat rakamı ise 5.617 Dolar olarak gerçekleşmiştir.

Şekil 60. Türkiye'nin Katar'dan SITC'de Sınıflandırılmamış Eşya İthalatı (1989-2010)

Bu tasnifteki ilk ihracat 1989 yılında 13.382 Dolar olarak gerçekleştirilmiştir. 1991 yılı ihracat rakamı 633 Dolar olarak gerçekleşmiştir. 2005 yılına kadar ihracat gerçekleşmemiş, 2005 yılından sonra ise artış göstererek, 509.703 Dolar olarak gerçekleşmiştir (Tablo 91, Şekil 61).

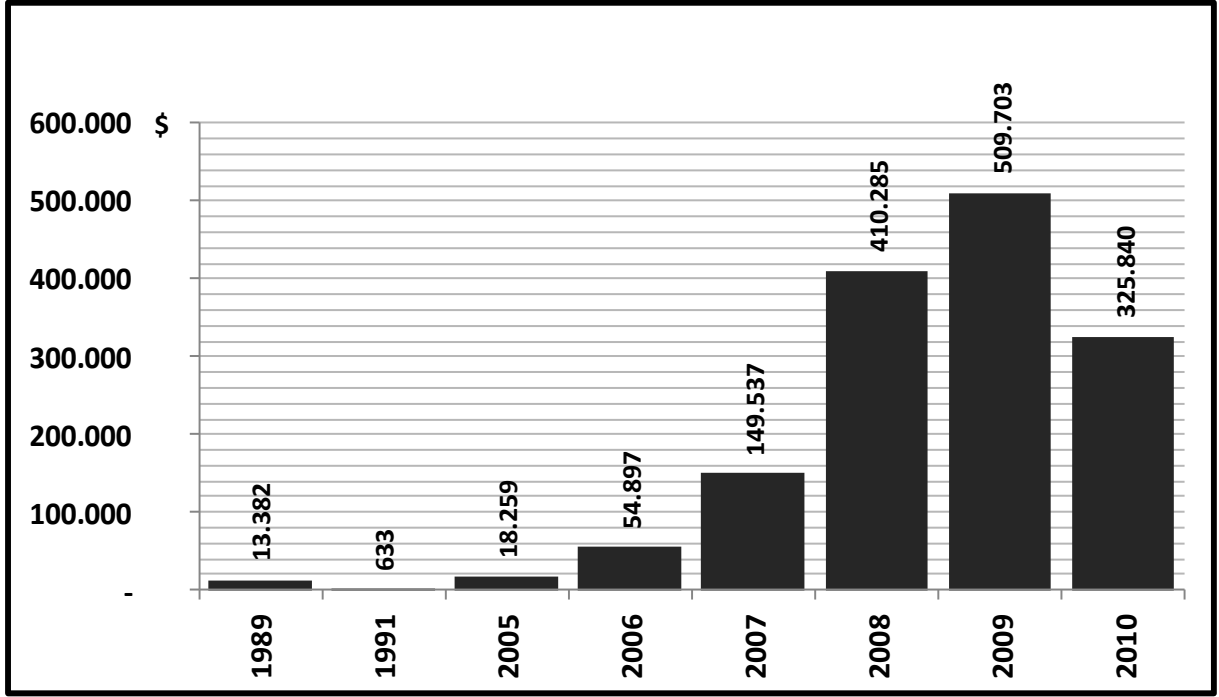
Tablo 91.

Türkiye'nin Katar'a SITC'de Sınıflandırılmamış Eşya İhracatı (1989-2010)

Yıllar	İhracat (Dolar)	Yıllar	İhracat (Dolar)
1989	13.382	2007	149.537
1991	633	2008	410.285
2005	18.259	2009	509.703
2006	54.897	2010	325.840

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (11.04.2012)

Bu tasnifte hem ithalatı hem de ihracatı yapılan ürünler hurda altın ve mücevherattır. Küresel ekonomik kriz nedeniyle altın ve diğer mücevheratın hem ithalatında hem de ihracatında düşüş gözlenmiştir.

Şekil 61. Türkiye'nin Katar'a SITC'de Sınıflandırılmamış Eşya İhracatı (1989-2010)

BEŞİNCİ BÖLÜM TÜRKİYE-KUVEYT TİCARÎ İLİŞKİLERİ

5.1. KUVEYT'İN GENEL COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ

Kuveyt, Basra Körfezinin kuzeyinde yer almaktadır. Kuveyt ile Suudi Arabistan arasındaki tarafsız bölgedeki 2590 km²'lik alan da dahil edildiğinde toplam 17.818 km²'lik yüzölçümüne sahip olan Kuveyt'in kara komşuları Irak ve Suudi Arabistan olup, Irak ile 240 km, Suudi Arabistan ile ise 222 km sınıra sahiptir. Kuveyt'in toplam kıyı uzunluğu ise 499 km'dir (Şekil 62)⁹⁷.

Şekil 62: Kuveyt'in Coğrafi Konumu

Kaynak: http://www.ecoi.net/file_upload/470_1282721874_kuwait-rel96.jpg (15.10.2012)

⁹⁷ Gözenç, Günel, Özdemir, a.g.e., s. 191.

Boubiyan Adasında yer alan bataklık alanlar dışında, Kuveyt'in tamamına yakını düz ve çöl alanlardan oluşmaktadır. Ülkenin en yüksek noktası 306 m olup, dağ, akarsu ve benzeri fiziksel yapılara sahip değildir. Boubiyan ve Failaka Adaları dışında bazı küçük adalar bulunmaktadır.

Ülkenin iklimi, yıl içerisinde farklılıklar göstermektedir. Kış aylarında en düşük hava sıcaklıkları 0 ° C'ye kadar düşerken, bu dönemde ortalama en yüksek sıcaklık 20 ° C civarındadır. Nisan ayında başlayan ve Kasım ayına kadar süren yaz aylarında iklim özellikleri dönemler itibariyle farklılık göstermekle beraber, bu dönemde ortalama en yüksek hava sıcaklıkları 60 ° C'ye kadar yükselebilmektedir. Kuveyt'in iklimi genellikle kuru olmakla beraber, dönemsel olarak yüksek nem gözlenmektedir. Kuveyt'te her mevsim sıklıkla yaşanan kum fırtınaları yaşanmaktadır⁹⁸.

Çöl iklimine sahip olan Kuveyt'te ülkenin iklim yapısı nedeniyle, ülke topraklarının yalnızca % 0,73'ü ekilebilir alan olarak değerlendirilmekte, % 0,11'lik kısmında ise ürün yetiştirilmektedir⁹⁹.

1965 yılı verilen göre 467.339 kişi olan Kuveyt'in nüfusu, 2005 yılına gelindiğinde 2.193.651 kişi olmuştur. Bu nüfusun yaklaşık % 49'u yani 1.291.354'u Kuveyt vatandaşı değildir. Nüfusun % 45'i Kuveyt vatandaşı, % 35'i diğer Arap ülkelerinin vatandaşı, % 9'u Güney Asyalı, % 4'ü ise İranlıdır. Nüfusun % 85'i Müslümandır. Müslüman nüfusun ise, % 70'i Sünni, % 30'u Şii'dir. Nüfusun geriye kalan % 15'i ise Hıristiyan ve Hindu dinine mensuptur¹⁰⁰. Kuveytli işgücünün % 90'ından fazlası kamuda çalışmaktadır. Kuveyt vatandaşları, özel sektör işlerine rağbet etmemektedirler¹⁰¹.

Ekonomisi petrole dayanan Kuveyt'in GSYİH'nın yaklaşık % 50'si ve ihracat gelirlerinin yaklaşık % 95'i petrolden oluşmaktadır. GSYİH'nın yaklaşık % 4,8'ine karşılık

⁹⁸ Gözenç, Günal, Özdemir, a.g.e., s. 191.

⁹⁹ Karaaslan,a.g.e., s.76

¹⁰⁰ İGEME Kuveyt Ülke Raporu, syf.3.

¹⁰¹ İGEME Kuveyt Ülke Raporu, syf.5.

gelen imalat sanayi ise hidrokarbona dayalı rafineri ve petro-kimya endüstrisinden oluşmaktadır. Sanayi sektörü ise GSYİH'nın yaklaşık % 52'sini oluşturmaktadır¹⁰².

Tablo 92.
Kuveyt'in Ekonomik Göstergeleri (2008-2009)

	2008	2009
GSYİH (Milyar Dolar)	150.700	123
Kişi Başına GSYİH (Dolar)	43.772	35.393
Hanehalkı tüketimi (Milyon Dolar)	43.500	45.900
Hanehalkı tüketimi (Kişi Başına Dolar)	12.630	13.200
İhracat (Milyar Dolar)	89.403	47.621
İthalat (Milyar Dolar)	24.908	19.277

Kaynak: Economic Intelligence Unit, <http://country.eiu.com/Kuwait> (11.04.2012)

Kuveyt, iklimi ve coğrafi özellikleri itibariyle tarım ve hayvancılık alanlarında yeterli kaynağa sahip değildir. Nitekim, tarım ve balıkçılık sektörlerinin ekonomi içerisindeki payı % 0,5 civarındadır. Bu durum Kuveyt'i gıda da tamamen dışa bağımlı hale getirmektedir. Ülkede sınırlı sayıda koyun, keçi ve deve yetiştiriciliği yapılmaktadır. Deniz ürünleri Kuveyt'in geleneksel üretim kalemlerinden birisi olmasına karşın, sektör üretiminin 25,3 milyon Dolar civarında olduğu belirtilmektedir. Kuveyt hükümeti, sebze üretimi, balıkçılık ve hayvancılık alanlarında üreticilere sübvansiyonlar sağlayarak bu sektörleri teşvik etmektedir¹⁰³.

Petrol bulunması ve üretimi, Kuveyt tarihini ve ekonomik gelişimini etkileyen en önemli faktördür.1936 yılında Kuveyt'te ilk sondaj gerçekleştirilmiş ve 1938 yılında Burgan bölgesinde petrol bulunmuştur. Kuveyt'in mevcut ekonomik sisteminin şekillenmesi ise 1946 yılında petrol ihracatının başlaması ile gerçekleşmiştir. Kuveyt, ülkedeki petrol üretimini 1975 yılında millileştirmiştir. Devletleştirme sonrasında petrol ile ilgili faaliyetleri yürütmek amacıyla Kuwait Petroleum Corporation (KPC) isimli firma kurulmuştur. Başbakanın başkanlığında toplanan Petrol Yüksek Konseyi (Supreme Petroleum Council) üretim politikasını belirlemekte ve yatırım kararlarını almaktadır¹⁰⁴.

¹⁰² İGEME Kuveyt Ülke Raporu, syf.7.

¹⁰³ İGEME Kuveyt Ülke Raporu, syf.9.

¹⁰⁴ İGEME Kuveyt Ülke Raporu, syf.10.

Kuveyt'in petrol rezervlerinin 102 milyar varil civarında olduğu tahmin edilmektedir. Bu rakam toplam dünya rezervlerinin % 9'una karşılık gelmektedir. Bu rakamlar, Kuveyt'i OPEC ülkeleri içinde en fazla petrol üreten 4. ülke yapmaktadır. Mevcut üretim rakamlarıyla bu rezervin 115 yıl daha yeteceği hesaplanmaktadır.¹⁰⁵ Kuveyt petrol üretimini, petrokimya ve rafineri sektörlerini geliştirmek amacıyla önemli projeler gerçekleştirmeyi planlamaktadır. 9 milyar Dolara mal olacağı tahmin edilen "Project Kuwait" isimli Kuzey Petrol Sahalarının geliştirilmesi projesi ile Kuveyt'in petrol üretiminin günlük 4 milyon varile çıkarılması hedeflenmektedir¹⁰⁶.

Tablo 93.
Kuveyt Petrol Üretimi (Bin varil)

Üretim/İhracat	Ürün	2007	2008	2009
Üretim	Ham Petrol	939,745	979,436	825,485
	Doğal Gaz	469,874	489,718	412,744
	İşlenmiş Petrol Ürünleri	374,159	369,854	391,216
İhracat	Ham Petrol	588,648	636,345	492,168
	Rafine Petrol Ürünleri	275,883	258,760	281,292

Kaynak: Kuveyt Merkezî İstatistik Ofisi (İstatistik Üretim Motoru), <http://www.cso.gov.kw/> (10.01.2012)

Kuveyt'in doğalgaz rezervleri ise 14.838 trilyon m³'dür. Kuveyt doğalgaz rezervleri dünya doğalgaz rezervinin % 1'ini oluşturmaktadır. Ülkede üretilen doğalgazın tamamına yakını, petrol üretiminde kullanılmakta olup, yerel tüketim sınırlıdır. Bununla birlikte, petrokimya sanayinin gelişmesi ile birlikte yerel tüketimin artması beklenmektedir. Ülkenin kuzeyinde keşfedilen geniş doğal gaz sahalarında 2008 yılında üretime başlanmıştır. ABD'li petrol saha hizmetleri firması Schlumberger, kuzeydeki önemli miktarda rezervin bulunduğu tahmin edilen gaz sahalarında bir inceleme başlatmak üzere görevlendirilmiştir. Buradan çıkarılacak doğal gazın daha çok elektrik ve su üretiminde kullanılacağı değerlendirilmektedir¹⁰⁷.

¹⁰⁵ İGEME Kuveyt Ülke Raporu, syf.11.

¹⁰⁶ DEİK Kuveyt Ülke Bülteni, syf.4.

¹⁰⁷ DEİK Kuveyt Ülke Bülteni, syf.5.

5.2 KUVEYT'İN DIŞ TİCARETİ

Kuveyt'in ihracatının % 97,8'ni ham petrol oluşturmaktadır. İthalatının ise % 41'i tüketim ürünleri, % 34'nü ara mallar, % 25'i ise nihaî ürünler ağırlıklıdır. Kuveyt petrollerinin büyük çoğunluğu üç Asya ülkesine, Japonya, Güney Kore ve Singapur'a ihraç edilmektedir. ABD ise Kuveyt'in ihracatında önemli başka bir ülkedir¹⁰⁸.

Tablo 94.
Kuveyt Dış Ticareti (2005-2009) (Milyar Dolar)

Yıllar	İhracat	İthalat	Denge	Hacim
2005	38.077	14.374	23.703	52.451
2006	50.960	16.095	34.865	67.055
2007	56.792	19.801	36.990	76.593
2008	84.758	21.167	63.590	105.925
2009	50.700	15.452	35.248	66.152

Kaynak: Kuveyt Merkezî İstatistik Ofisi (İstatistik Üretim Motoru), <http://www.cso.gov.kw/> (10.01.2012)

Tablo 94'de de görüleceği gibi, Kuveyt'in dış ticaret hacmi petrol gelirlerindeki artışa bağlı olarak düzenli bir artış göstermiş ve 2008 yılında 105.925 milyar Dolara ulaşmıştır. 2008 yılında başlayan ve 2009 yılında yaygın olarak etkisini göstermeye başlayan küresel ekonomik kriz neticesinde Kuveyt'in dış ticaret hacmi % 30 civarında düşüş göstermiş ve 66.152 milyar Dolara gerilemiştir.

Tablo 95'te görüleceği gibi, Kuveyt'in ihracatındaki başlıca ürünler ham petrol, petrol yağları ve petrol gazlarıdır. Ham petrolü petrol yağları ve petrol gazları takip etmektedir. Gübre sanayinin hammaddesi olan azotlu mineraller ise petrol ve türevlerinde sonraki ihracat ürünleridir. 2007 yılı ihracat rakamları incelendiğinde; 38.610.940.000 Dolarlık ihracatla ham petrolün ilk sırada yer aldığı görülmektedir. İkinci sırada ise 18.660.808.000 Dolarla petrol yağları yer almaktadır. Üçüncü sırada ise 1.937.864.000 Dolarla petrol gazlarının ihracatı yapılmaktadır. Bu sıralama, 2008 ve 2009 yıllarında da hiç değişmemiştir.

Kuveyt'in en fazla ihracat yaptığı ülkeler ise Japonya, Kore, Hindistan, Tayvan, ABD ve Çin'dir¹⁰⁹.

¹⁰⁸ İGEME Kuveyt Ülke Raporu, syf.16.

¹⁰⁹ İGEME Kuveyt Ülke Raporu, syf.19.

Tablo 95.
Kuveyt'in İhracatındaki Başlıca Ürünler (2007-2009) (bin Dolar)

S. Nu.	Ürün Adı	2007	2008	2009
1	Ham petrol	38.610.940	59.373.072	34.825.520
2	Petrol yağları	18.660.808	18.419.280	10.337.900
3	Petrol gazları	1.937.864	2.853.206	1.739.905
4	Asıklık alkoller	0	406.911	594.666
5	Etilen polimerleri	1.085.773	73.5660	56.4758
6	Azotlu mineral, kimyasal gübreler	290.197	522.949	210.072
7	Kıymetli metaller ve kaplamalarından mücevherci eşyası	25.425	228.521	156.618
8	Sıklık Hidrokarbonlar	12	9.076	109.811
9	Propilen ve diğer olefinlerin polimerleri	123.419	102.424	95.386
10	Petrol yağlarının /bitümenli minerallerden elde edilen yağların kalıntıları	890	113.994	80.748
11	Altın	2825	30.174	70.679
12	Her Nevi Kükürt	0	424.723	68.999
13	Demir/çelik döküntü ve hurdaları	69.793	155.129	65.966
14	İzole edilmiş tel/kablo	93091	107.644	60.128
15	Eterler, eter-alkoller, eter fenoller, fenoller, peroksitler	0	40.570	53.256
16	Cam lifleri cam yünü ve mamulleri	70633	55.212	50.704
17	Turbojetler, Turbo-Propeller, Diğer Gaz Türbinleri	720	30.772	40.148
18	Bakır hurda ve döküntüler	17.090	45.266	30.577
19	Alüminyum hurda ve döküntüler	31.130	36.561	26.743
20	Reaksiyon Başlatıcılar, Hızlandırıcılar	4305	16.844	19.657
21	Balon, Hava Gemisi, Planör vb. Diğer Hava Taşıtlarının Aksam ve Parçaları	7.372	4.034	18.541
22	Plastikten tüpler, borular, hortumlar, conta, dirsek vb.	10.289	35.318	14.626
23	Özel Amaçlı Motorlu Taşıtlar	6.440	88	11.343
24	Otomatik Bilgi İşlem Makineleri, Üniteleri	2.598	2.865	11.284
25	Saf Amonyak/Amonyakın Sulu Çözeltileri	13.916	17.310	10.328
26	Metalleri/Metal Bileşiklerini İçeren Küller ve Kalıntılar	0	24.388	9.444
27	Prefabrik Yapılar	5.718	25.562	7.974
28	Kâğıt ve Karton Döküntü ve Kırıntıları	5.389	7.116	7.335
29	Azot, Fosfor ve Potasyum Karışımları	0	2	7.087
30	Ağır İş Makine ve Cihazlarının Aksamları, Parçaları	34.207	1.932	5.637

Kaynak: İGEME Kuveyt Ülke Raporu, s.18.

Kuveyt'in ithalatında, binek otomobilleri, mücevherat, diğer hava taşıtları, kümes hayvanları, ilaç, pirinç, inşaat malzemeleri, iş makineleri aksamı ve cihazları, verici cihazlar, ihracatında petrol, doğalgaz, plastik hammaddeleri, amonyum ürünleri ilk sırada gelmektedir. 2007 yılı ithalat rakamları incelendiğinde, 2.610.098.000 Dolarla otomobilin ilk sırada yer aldığı görülmektedir. 2008 yılında otomobil ithalatına harcanan para 3.012.275.000 Dolar olarak kayıtlara geçmiştir. 2009 yılı ithalat rakamı ise 2.013.782.000 Dolar olarak

gerçekleşmiştir (Tablo 96). Otomobil ithalat rakamındaki bu düşüşün sebebi küresel malî kriz nedeniyle tüketicilerin düşen alım gücüdür.

Tablo 96.
Kuveyt'in İthalatındaki Başlıca Ürünler (2007-2009) (Bin Dolar)

S. Nu.	Ürün Adı	2007	2008	2009
1	Otomobil	2.610.098	3.012.275	2.013.782
2	Kıymetli metaller ve kaplamalarından mücevherci eşyası	230.121	369.994	355.862
3	Diğer hava taşıtları	0	16.3427	341.114
4	Telli telefon için elektrikli cihazlar	106.532	560.969	329.862
5	Kümes hayvanlarının etleri ve yenilen sakatları	161.794	328.259	29.5012
6	Tedavide/korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlar	249.645	281.550	275.858
7	Pirinç	139.582	244.144	229.962
8	Muslukçu, borucu eşyası-basınç düşürücüler	343.071	226.692	221.918
9	Isı değişikliği yöntemi ile maddeleri işlemek için cihazlar	472.497	396.418	218.860
10	Ağır iş makine ve cihazlarının aksamı, parçaları	179.559	220.573	194.712
11	Eşya taşımaya mahsus motorlu taşıtlar	234.801	264.521	176.754
12	İzole edilmiş tel, kablo	400.022	228.356	159.964
13	Kauçuktan yeni dış lastikler	145.113	184.864	156.413
14	Turbojetler, turbo-propeller, diğer gaz türbinleri	216.629	577.165	155.849
15	Elektrik transformatörleri, statik konvertisörler	146.371	172.330	150.069
16	Toplu halde yolcu taşımaya mahsus motorlu taşıtlar	56.690	160.254	147.123
17	Toprak, Maden, Cevheri Taşıma, Ayırma, Seçme vb. İş Makineleri	57.857	30.158	146.769
18	Sıvılar için pompalar, sıvı elevatorleri	216.737	154.646	143.368
19	Demir/Çelik Sıcak Hadde Yassı Mamulleri	58.602	96.641	138.255
20	Demir/çelikten (dökme hariç) dikişsiz tüp, boru, profil	327.157	491.012	136.286
21	Diğer mobilyalar vb. aksam, parçaları	206.939	207.548	127.392
22	Otomatik bilgi işlem makineleri, üniteleri	236.536	170.404	126.204
23	Petrol yağları	95.115	315.836	120.768
24	Demir çelikten inşaat ve aksamı	231.243	129.251	119.252
25	Hava-vakum pompası, hava/gaz kompresörü, vantilatör, aspiratör	166.493	117.213	115.582
26	Santrifüjle Çalışan Kurutma, Filtre, Arıtma Cihazları	89.449	78.471	115.005
27	Kara taşıtları için aksam, parçaları	227.692	135.150	113.629
28	Altın (ham, yarı işlenmiş, pudra halinde)	113.763	172.111	109.521
29	Klima cihazları	205.957	126.175	107.404
30	Tıp, Cerrahi, Dişçilik, Veterinerlik Alet ve Cihazları	74.184	107.317	101.259

Kaynak: İGEME Kuveyt Ülke Raporu, s.19.

Kuveyt'in ithalatında başlıca ülkeler ABD, Çin, Almanya, Japonya, Birleşik Arap Emirlikleri, İtalya ve Fransa'dır¹¹⁰. Bu ülkelerin tamamı, başta ABD olmak üzere Kuveyt pazarının otomobil tedarikçisi durumundadır.

¹¹⁰ İGEME Kuveyt Ülke Raporu, syf.19.

5.3. TÜRKİYE-KUVEYT TİCARİ İLİŞKİLERİ

Türkiye ile Kuveyt arasındaki ticarî ilişkiler 1969 yılında başlamış, 1980'li yılların ortalarından itibaren artış göstermiştir. 1991 yılında Körfez Savaşı nedeniyle ticaret durma noktasına gelmiş, ancak Körfez Savaşı'ndan sonra istikrarlı bir şekilde yükselmiştir. 2008 yılı rakamları itibarıyla Türkiye-Kuveyt ticaret hacmi 573.673.000 Dolara ulaşmıştır¹¹¹. 2009 yılı ticaret hacmi, küresel ekonomik kriz nedeniyle % 45 oranında azalmış ve 395.520.000 Dolara ulaşmıştır.

Tablo 97.

Türkiye-Kuveyt Dış Ticaret Değerleri (1989-2009) (Bin Dolar)

Yıllar	İthalat	% Artış	İhracat	Artış	Denge	Hacim	% Artış
1989	80.514	-	167.491	-	86.977	248.005	-
1990	53.917	-49,33	92.208	-462,42	38.290	146.125	-69,72
1991	299	-17932,44	16.395	-462,42	16.095	16.695	-775,26
1992	68.264	99,56	65.995	75,16	-2.268	134.260	87,57
1993	84.478	19,19	103.650	36,33	19.172	188.129	28,63
1994	76.899	-9,86	128.261	19,19	51.361	205.161	8,30
1995	97.163	20,86	119.091	-7,70	21.927	216.255	5,13
1996	103.935	6,52	106.961	-11,34	3.025	210.896	-2,54
1997	171.578	39,42	125.724	14,92	-45.854	297.302	29,06
1998	80.724	-112,55	89.379	-40,66	8.654	170.103	-74,78
1999	83.898	3,78	82.713	-8,06	-1.185	166.612	-2,10
2000	161.368	48,01	73.419	-12,66	-87.948	234.787	29,04
2001	123.355	-30,82	104.768	29,92	-18.586	228.123	-2,92
2002	26.521	-365,12	139.036	24,65	112.515	165.558	-37,79
2003	15.909	-66,70	165.940	16,21	150.031	181.849	8,96
2004	25.693	38,08	266.090	37,64	240.396	291.783	37,68
2005	41.603	38,24	210.349	-26,50	168.745	251.953	-15,81
2006	56.038	25,76	219.016	3,96	162.978	275.055	8,40
2007	90.488	38,07	221.292	1,03	130.804	311.780	11,78
2008	80.638	-12,22	493.035	55,12	412.396	573.673	45,65
2009	184.219	56,23	211.293	-133,34	27.082	395.520	-45,04

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (11.04.2012)

2009 yılında Türkiye'nin Kuveyt'e ihracatı % 57 azalarak 211.293.000 Dolar olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılındaki 493.035.000 Dolarlık ihracat değerine kıyasla görülen keskin düşüşte 2008 yılında tek başına 250 milyon Dolardan fazla ihracat yapan bir Türk

¹¹¹ İGEME Kuveyt Ülke Raporu, s.27.

firmasının 2009 yılında Kuveyt'e hiç ihracat gerçekleştirmediği olması en önemli etkidir¹¹².

2009 yılında Kuveyt'ten yapılan ithalat % 128 artarak 184.219.000 Dolara çıkmıştır. İthalatta ortaya çıkan artıştaki en önemli husus ise; daha önceki yıllarda olmayan ancak, 2009 yılında 96 milyon Dolar seviyesinde gerçekleşen jet yakıtı ithalatıdır¹¹³.

Tablo 98.
Türkiye'nin Kuveyt'e İhracatında Başlıca Ürünler (Bin Dolar)

S. Nu.	Ürün Adı	2008	2009	2010
1	Demir/Çelik Çubuklar (Sıcak Haddeli, Dövülmüş, Burulmuş,	7.448	37.085	111.662
2	Demir/Alaşımsız Çelikten Yarı Mamuller	25.496	0	102.765
3	İzole Edilmiş Tel, Kablo; Diğer İzole Edilmiş Elektrik İletkenleri; Fiber Optik Kabloları	15.213	6.100	15.323
4	Dokunmuş Halılar, Yer Kaplamaları (Kilim, Sumak, Karaman	11.399	12.294	13.160
5	Peynir ve Lor	11.404	10.100	11.837
6	Demir/Alaşımsız Çelikten Profil	11.228	8.928	11.293
7	Kuru Baklagiller (Kabuksuz) (Taneleri İkiye Ayrılmış)	13.523	3.920	7.060
8	Yatlar, Diğer Eğlence ve Spor Teknesi; Kürekli Kayık, Kano	0	0	6.084
9	Domates (Sirke/Asetik Asitten Başka Usullerle Hazırlanmış)	6.888	7.167	5.891
10	Yontulmaya, İnşaata Elverişli İşlenmiş Taşlar (Kayagan Hariç)	8.714	15.976	4.641
11	Kadın/Kız Çocuk İçin Takım, Takım Elbise, Ceket vb.	2.886	2.697	3.535
12	Demir/Çelikten İnşaat ve Aksamı	4.402	5.369	2.979
13	Çikolata ve Kakao İçeren Diğer Gıda Müstahzarları	2.812	3.275	2.861
14	Kakao İçermeyen Şeker Mamulleri (Beyaz Çikolata dahil)	2.819	2.528	2.766
15	Demir/Çelik Sıcak Hadde Yassı Mamulleri-Genişlik 600mm.	2.423	1.982	2.646
16	Kraft Kağıt/Kartonlar-Sıvanmamış-Rulo veya Tabaka Halinde	1.346	722	2.529
17	Tütün/Tütün Yerine Geçen Maddelerden Purolar, Sigaralar	3.112	3.106	2.497
18	Masa, Mutfak, Tuvalet, Ev Tezyinatı vb. İçin Cam Eşya	1.706	2.008	2446
19	Gazojenler, Su İle İşleyen Gaz Jeneratörleri Ve Aksam, Parçaları	0	1.765	2.400
20	Diğer Mobilyalar vb. Aksam, Parçaları	2.289	2.137	2.234
21	Çorba, Et Suyu ve Karışım Halindeki Homojenize Gıda	2.116	2.311	2.206
22	Ekmek, Pasta, Kek, Bisküvi vs. İle Boş İlaç Kapsülü Mühür	2.361	2.225	1.686
23	Sentetik İplik, Monofil, Şeritlerle Dokumalar	1.133	1.084	1.680
24	Demir/Çelik Filmaşın (Sıcak Haddelenmiş, Rulo Halinde)	5.036	2.090	1.590
25	Kadife, Pelüş ve Halkalı (Tırtıl Mensucat)	1.325	694	1.558
26	Demir/Çelikten Ev İşlerinde Kullanılan Eşya ve Aksamı	804	1217	1.555
27	Kadın/Kız Çocuk İçin Gömlek, Bluz, vs.	1.004	856	1.420
28	Mayalar, Cansız Diğer Tek Hücreli Mikroorganizmalar	873	777	1.358
	TOPLAM	493.035	211.293	395.186

Kaynak: İGEME Kuveyt Ülke Raporu, s.29.

¹¹² İGEME Kuveyt Ülke Raporu, s.33.

¹¹³ İGEME Kuveyt Ülke Raporu, s.34.

2009 yılı itibariyle ihracat gıda maddeleri 45 milyon Dolar, demir-çelik 53 milyon Dolar, kimyasallar 7 milyon Dolar, diğer yarı mamuller 32 milyon Dolar, makine ve ulaşım araçları 19 milyon Dolar, dokumacılık ürünleri 18 milyon Dolar, hazır giyim 11 milyon Dolar düzeyinde gerçekleşmiştir¹¹⁴.

Tablo 98'den de anlaşılacağı üzere, Kuveyt'e ihraç edilen ürünlerin başında inşaat sektörünün temel girdilerinden olan demir-çelik ve demir-çelikten inşaat malzemeleri gelmektedir. Bunlar; demir-çelikten yarı mamuller, demir-çelik çubuklar, demir-çelikten profiller ihraç edilen ürünlerdir. Türkiye'nin Kuveyt'e ihracatında başta gelen diğer ürünler ise izole edilmiş tel ve kablolar, dokunmuş halılar, peynir ve lor, kuru baklagiller, yatlar, yontulmaya/inşaata elverişli işlenmiş taşlar, domates salçası, bayan giyim eşyası, şekerli ve çikolatalı mamullerdir¹¹⁵.

2009 yılında yaygın olarak etkisini göstermeye başlayan küresel ekonomik krize rağmen inşaat sektöründeki yatırımların bundan etkilenmediği ve 2008 yılında 7.448.000 Dolar olan demir-çelik ihracatının, 2009 yılında 37.085.000 Dolara, 2010 yılında ise 111.662.000 Dolara çıktığı görülmektedir.

Yine inşaat sektörünün ana girdilerinden olan izole edilmiş tel, kablo; diğer izole edilmiş elektrik iletkenleri; fiber optik kabloları kaleminde 15.213.000 Dolarlık ihracat gerçekleştirilmiş, 2008 yılında bu tasnifte hiç ihracat gerçekleştirilmemiştir. 2010 yılında ise 15.323.000 Dolarlık ihracat gerçekleştirilmiştir. Buna karşılık gıda kalemlerinde gerçekleştirilen ihracatta ise süreklilik görülmektedir. (Tablo 98)

Tablo 99'dan da anlaşılacağı üzere, Türkiye'nin Kuveyt'ten yaptığı ithalat, 2009 yılında, bir önceki yıla göre % 128 artmış ve 184 milyon Dolara çıkmıştır. 2010 yılında ise % 16 artışla ithalat 214 milyon Dolar olarak gerçekleşmiştir. İthalatın % 52'sini petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar oluşturmaktadır. Asitlik alkoller, etilen polimerleri ise diğer başlıca ithal edilen ürünlerdir

¹¹⁴ İGEME Kuveyt Ülke Raporu, s.35.

¹¹⁵ İGEME Kuveyt Ülke Raporu, s.35.

**Tablo 99. Türkiye'nin Kuveyt'ten İthalatında Başlıca Ürünler
(2008-2010) (Bin Dolar)**

S. Nu.	Ürün Adı	2008	2009	2010
1	Asitlik Alkoller vb. Halojenlenmiş, Sülfolanmış, Nitrolanmış/ Nitrozalanmış Türevleri	45.529	57.356	110.484
2	Siklik Hidrokarbonlar	0	738	42.446
3	Etilen Polimerleri (İlk şekillerde)	30.400	19.616	30.976
4	Propilen Ve Diğer Olefinlerin Polimerleri (İlk şekillerde)	3.294	5.734	25.891
5	Eterler, Eter-Alkoller, Eter Fenoller, Fenoller, Peroksitler vb.	1.003	2.691	2.923
6	Sodyum Hidroksit (Kostik Soda) Potasyum Hidroksit	0	199	852
7	Ferro Alyajlar	0	0	279
8	Aluminyumdan Yaprak ve Şeritler	0	95	236
9	Demir/Çelikten İnşaat ve Aksarı	0	0	176
10	Yardımcı Tekstil Makine, Cihazları ve Aksarı-Parçaları	0	0	52
11	Plastikten Diğer Levha, Yaprak, Pelikül ve Lamlar	0	0	44
12	Petrol Yağları ve Bitümenli Minerallerden Elde Edilen Yağlar	0	96.773	24
13	Demir/Çelik Döküntü ve Hurdaları, Bunların Külçeleri	0	0	17
14	Tamamen Elle Yapılmış Tablo/Resim ve Kolajlar, vb. Dekoratif	0	0,4	16
15	Kadın/Kız Çocuk İçin Takım, Takım Elbise, Ceket vs.	0	0	16
16	Demir/Alaşımsız Çelikten Profil	0	0	13
17	Taşıtlar İçin Römorklar, Yarı Römorklar vb. ile Aksarı-Parçaları	41	87	11
18	Erkek/Erkek Çocuk İçin Takım, Takım Elbise, Ceket vs.	0	1	96
19	Ayakkabı; Yüzü Deri, Tabanı Kauçuk, Plastik, Tabii, Suni vb.	0	0	6
20	Diğer Örne Mensucat	0	0	5,9
21	Odun Kömürü	0	0	5,8
22	Tişört, Fanila, Diğer İç Giyim Eşyası (Örne)	0,8	0	5,6
23	Zati Eşya	0	0	5
24	Plastikten Diğer Eşya	0	0	3
25	Kıymetli Metaller ve Kaplamalarından Mücevherci Eşyası	7	0	3
26	Dansimetre, Aerometre vb. Termometre, Pirometre, Higrometre	0	0	2,9
27	Kara Taşıtları İçin Aksarı, Parçaları	0,3	2,7	1,9
28	Diğer Ölçme, Kontrol Alet ve Cihazları, Profil Projektörleri	0	0	1
29	Kendine Has Fonksiyonlu Elektrikli Makine ve Cihazlar	0	0	0,9
30	Kadın/Kız Çocuk İçin Gömlek, Bluz, vs.	0	0	0,7
	TOPLAM	80.638	184.219	214.513

Kaynak: İGEME Kuveyt Ülke Raporu, s.30.

5.3.1. TÜRKİYE-KUVEYT TİCARET ANLAŞMALARI

Türkiye ile Kuveyt arasında imzalanan ilk anlaşma 1970 yılında imzalanan Eşya ve Yolcuların Transit Nakliyatına ve İki Ülke Arasındaki Nakliyata Mütedair Anlaşmadır.

Müteakiben, 1975 yılında Kültürel İşbirliği Anlaşması, 1977 yılında Hava Ulaştırması Anlaşması ve Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması imzalanmıştır. Ayrıca, 1982 yılında Ticaret, Sınâî ve Teknik İşbirliği Anlaşması ile 1988 yılında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması imzalanmıştır¹¹⁶.

Ekonomik, Sınâî ve Teknik İşbirliği Anlaşması uyarınca kurulan Karma Ekonomik Komite bugüne kadar yedi defa toplanmış olup, V. Dönem KEK toplantısının 20-21 Mart 2002 tarihinde ülkemizde gerçekleştirilmesinden sonra uzun bir süre iki ülke arasında KEK düzenlenememiştir. VI. dönem KEK toplantısı 22-24 Ocak 2007 tarihlerinde Kuveyt'te, VII. Dönem KEK toplantısı aynı yıl içinde 22-23 Kasım 2007 tarihlerinde İstanbul'da yapılmıştır. Türkiye ile KİK arasında Ekonomik İşbirliği Çerçeve Anlaşması 30 Mayıs 2005'te imzalanmıştır. Türkiye ile KİK arasında bir Serbest Ticaret Anlaşması imzalanmasına yönelik dört tur müzakere gerçekleştirilmiştir. İlk tur müzakereler, 15 Kasım 2005 tarihinde Riyad'da, ikinci tur görüşmeler 13-14 Nisan 2006 tarihinde Ankara'da, üçüncü tur görüşmeler 26-27 Şubat 2008 tarihinde Doha'da, dördüncü tur görüşmeler 22-24 Nisan 2009 tarihlerinde Ankara'da yapılmıştır. Müzakerelerin beşinci turu KİK tarafının erteleme talepleri nedeniyle henüz icra edilmemiştir¹¹⁷.

İki ülke arasındaki ticareti kolaylaştıracak ve olumlu etkileyecek unsurlardan birisi de KİK ülkeleri ile ülkemiz arasında imzalanacak olan Serbest Ticaret Anlaşmasıdır. Türkiye ile Kuveyt arasındaki ticaretin hukukî zemini ikili ilişkilere ilâve olarak, KİK zemininde de devam etmektedir¹¹⁸.

¹¹⁶ DEİK Kuveyt Ülke Bülteni, s.10.

¹¹⁷ DEİK Kuveyt Ülke Bülteni, s.10.

¹¹⁸ Dışişleri Bakanlığı Kuveyt Bilgi Notu, <http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?belif3cab-1cd8-46f3-a594-37228e482439> (14.01.2012)

5.3.MADDE GRUPLARINA GÖRE TÜRKİYE-KUVEYT DIŞ TİCARETİNİN GELİŞİMİ

5.3.1.CANLI HAYVANLAR VE GIDA ÜRÜNLERİ

Bu grup, canlı hayvanlar; süt, süt ürünleri ve yumurtalar; balıklar ve diğer deniz ürünleri; hububat, hububat ürünleri; meyve ve sebzeler; şeker, şeker ürünleri ve bal; kahve, çay, kakao, baharat ve ürünleri; hayvanlar için gıda maddeleri ile çeşitli yenilebilir ürünleri (yağ, homojenize ürünler, sos, maya vb.) kapsamaktadır.

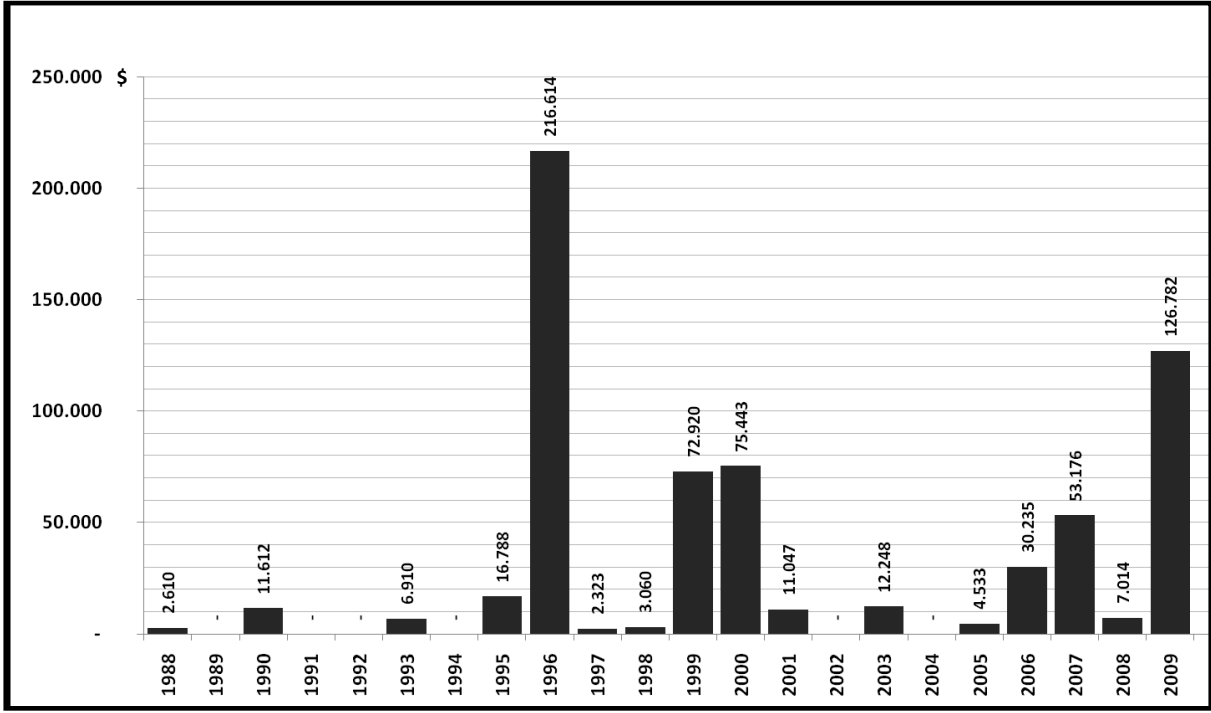
Tablo 100.

Türkiye'nin Kuveyt'ten Canlı Hayvanlar ve Gıda Ürünleri İthalatı (1988-2009)

Yıllar	İthalat (Dolar)	Yıllar	İthalat (Dolar)
1988	2.610	1999	72.920
1989	-	2000	75.443
1990	11.612	2001	11.047
1991	-	2002	-
1992	-	2003	12.248
1993	6.910	2004	-
1994	-	2005	4.533
1995	16.788	2006	30.235
1996	216.614	2007	53.176
1997	2.323	2008	7.014
1998	3.060	2009	126.782

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (11.04.2012)

Kuweyt tarım ve hayvancılık sektörü gelişmemiş olduğundan Türkiye'nin Kuveyt'ten canlı hayvan ve gıda ürünleri ithalatı sınırlı kalmıştır. İthalatın tamamına yakını sebze-meyve kaleminden gerçekleşmektedir. Sebze meyve ithalatı ise Asya menşeli tropik meyvelerdir. Tablo 100 incelendiğinde, bu tasnifte kayıtlara geçen ilk ithalat rakamının 1988 yılında 2.610 Dolar olarak gerçekleştiği görülmektedir. 1996 yılındaki 216.614 dolarlık ve 2009 yılındaki 126.782 dolarlık ithalat göze çarpmaktadır. 2009 yılındaki ithalatın tamamını ise meyve ve sebze oluşturmaktadır.

Şekil 63. Türkiye'nin Kuveyt'ten Canlı Hayvanlar ve Gıda Ürünleri İthalatı (1988-2009)

Türkiye, canlı hayvan ve gıda ürünlerinde ihracatçı konumdadır. Bu ürün grubu Türkiye'nin geleneksel ihracat grubudur. Kuveyt'in canlı hayvanlar ve gıda ürünlerinde Türkiye'yi tercih etmelerinin altında yatan önemli bir neden de canlı hayvan kesiminde dinî kural kaygısıdır. Kuveyt'in bu kaygısı Türkiye'nin bu alanda her zaman ön sıralarda yer almasına yol açmaktadır.

Türkiye'nin Kuveyt'e canlı hayvan ve gıda ürünleri ihracatında, 1980 yılından itibaren hızlı bir yükseliş görülmektedir (Tablo 101). Bu yükselişin sebebi, Türkiye'nin 24 Ocak 1980 Kararları ile başladığı liberalleşme politikalarıdır. 1980 yılındaki ihracat rakamları incelendiğinde, 32.277.341 Dolarla canlı hayvanların birinci sırada, 9.330.284 Dolarla meyve ve sebzeler ikinci sıradadır. 1981 yılı ihracat rakamları incelendiğinde, ilk defa yağ, homojenize ürünler, sos ve mayayı içeren çeşitli yenilebilir ürünler kaleminin ihracat kalemlerine girdiği görülmektedir. Bu durum Türkiye'de gıda sanayinin gelişmesinin bir sonucudur.

Tablo 101.
Türkiye'nin Kuveyt'e Canlı Hayvanlar ve Gıda Ürünleri İhracatı (1969-2010)

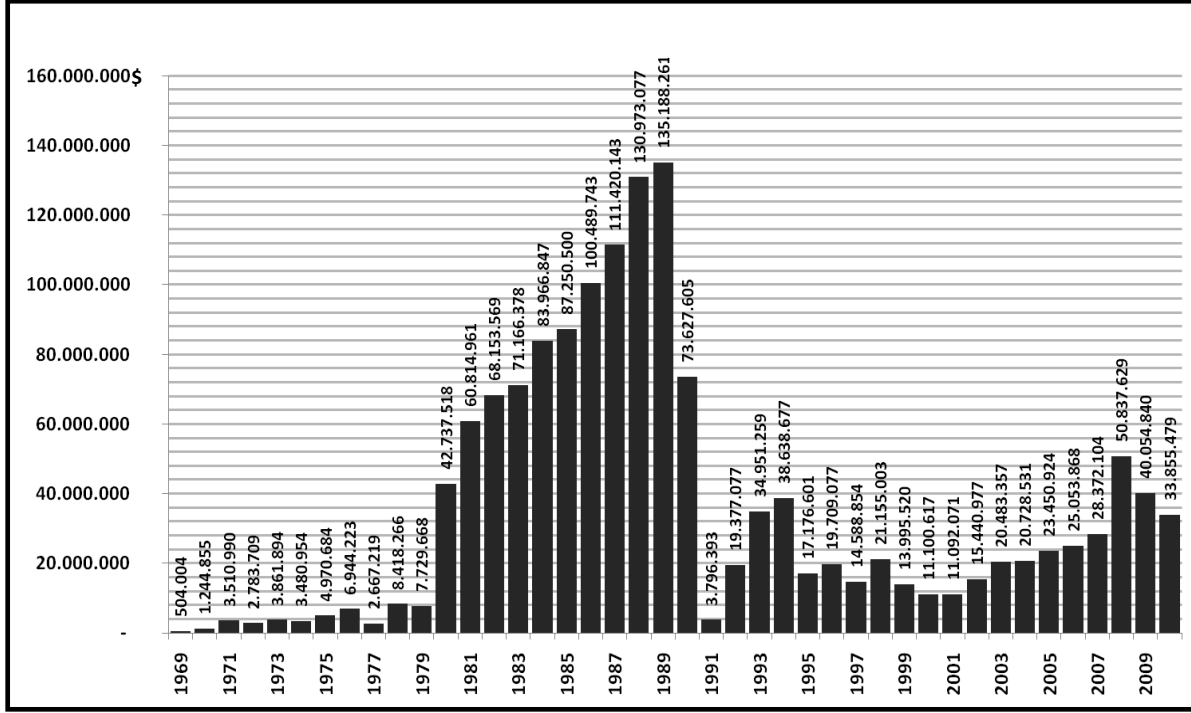
Yıllar	İhracat (Dolar)	Yıllar	İhracat (Dolar)
1969	504.004	1990	73.627.605
1970	1.244.855	1991	3.796.393
1971	3.510.990	1992	19.377.077
1972	2.783.709	1993	34.951.259
1973	3.861.894	1994	38.638.677
1974	3.480.954	1995	17.176.601
1975	4.970.684	1996	19.709.077
1976	6.944.223	1997	14.588.854
1977	2.667.219	1998	21.155.003
1978	8.418.266	1999	13.995.520
1979	7.729.668	2000	11.100.617
1980	42.737.518	2001	11.092.071
1981	60.814.961	2002	15.440.977
1982	68.153.569	2003	20.483.357
1983	71.166.378	2004	20.728.531
1984	83.966.847	2005	23.450.924
1985	87.250.500	2006	25.053.868
1986	100.489.743	2007	28.372.104
1987	111.420.143	2008	50.837.629
1988	130.973.077	2009	40.054.840
1989	135.188.261	2010	33.855.479

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (11.04.2012)

Tablo 101 incelendiğinde, bu tasnifte Kuveyt'e gerçekleştirilen ilk ihracatın 1969 yılında gerçekleştiği görülmektedir. Bu tasnifteki, ihracatın Kuveyt'in bağımsızlığını kazanmasından hemen sonra başlamış olması dikkate değerdir. 1969 yılında 504.004 Dolar olarak gerçekleşen ihracat, 1970 yılında % 120 artarak 1.244.855 Dolar olarak gerçekleşmiştir.

Şekil 64'de de görüleceği üzere, 1980'li yılların başından itibaren başlayan düzenli yükseliş, 1989 yılına kadar devam etmiş, 1990 yılında düşüşe geçmiş ve Körfez Savaşı nedeniyle ani bir düşüş göstermiştir. Körfez Savaşı sonrasında, Türk ihracatçılarının yerini başta ABD olmak üzere Batılı firmalar almıştır. 1990'lı yıllardaki ihracat rakamları incelendiğinde, canlı hayvan ve et ürünlerinin ihracattaki oranının azaldığı, hububat ve hububat ürünlerinin oranının arttığı görülmektedir. 1997 yılında canlı hayvan ihracatı yoktur. Hububat ürünlerinin oranındaki artış ise tarım üretiminde yaşanan artıştır. Meyve ve sebze

önemli ihracat kalemleri olmaya devam etmiştir. 2003 yılından sonra ihracatta görülen artış, Ortadoğu'ya yönelik olarak izlenen aktif dış politikanın yansımasıdır.

Şekil 64. Türkiye'nin Kuveyt'e Canlı Hayvanlar ve Gıda Ürünleri İhracatı (1969-2010)

4.3.2. İÇKİ VE TÜTÜN

Bu grup, içkiler, tütün ve tütün mamullerini kapsamaktadır. Kuveyt'ten Türkiye'ye içki ve tütün ithalatı yoktur. Bunun açık sebebi Kuveyt rejiminin içki imalatına koyduğu şiddetli yasaktır. Kuveyt Hükümeti bu tasnifin yeniden ihracına da yasak koymuştur.

Küresel ekonomik kriz diğer bütün tasniflerde olduğu gibi bu tasnifte de ihracatı sekteye uğratmıştır. Bu tasnifteki ihracatın önemli bir kısmı da Güneydoğu Asya ülkelerine yeniden ihraç kapsamında Kuveyt tarafından ihraç edilmektedir.

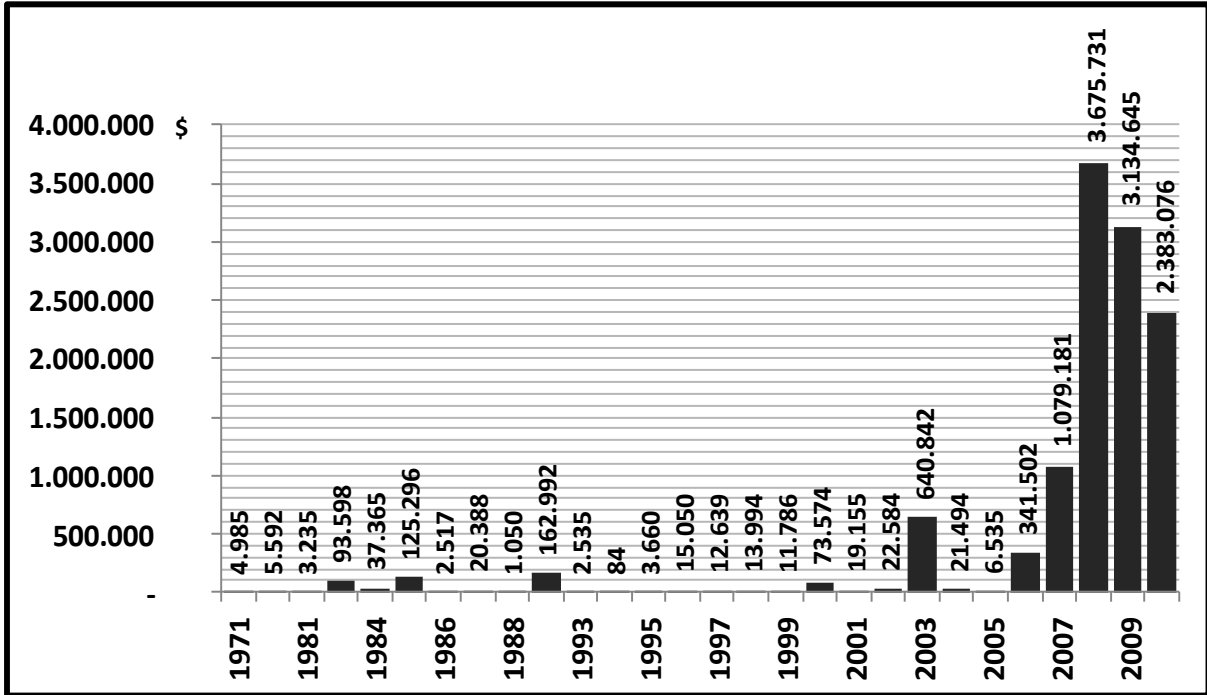
Tablo 102.

Türkiye'nin Kuveyt'e İçki ve Tütün İhracatı (1971-2010)

Yıllar	İhracat (Dolar)	Yıllar	İhracat (Dolar)
1971	4.985	1997	12.639
1972	5.592	1998	13.994
1981	3.235	1999	11.786
1983	93.598	2000	73.574
1984	37.365	2001	19.155
1985	125.296	2002	22.584
1986	2.517	2003	640.842
1987	20.388	2004	21.494
1988	1.050	2005	6.535
1989	162.992	2006	341.502
1993	2.535	2007	1.079.181
1994	84	2008	3.675.731
1995	3.660	2009	3.134.645
1996	15.050	2010	2.383.076

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (11.04.2012)

Türkiye'nin Kuveyt'e olan içki ve tütün ihracatı 2006 yılına kadar sınırlı kalmıştır. 2006 yılında 341.000 dolarlık bir rakamla ihracat artışa geçmiştir. 2008 yılında bu rakam 3.675.731 Dolara ulaşmış, 2010 yılında ise 2.383.076 Dolar olarak gerçekleşmiştir (Şekil 65).

Şekil 65. Türkiye'nin Kuveyt'e İçki ve Tütün İhracatı (1971-2010)

5.3.3.AKARYAKIT HARIÇ YENİLMİYEN HAMMADDELER

Bu grup, işlenmemiş kösele, deri ve kürk; yağlı tohumlar, yağ veren meyveler; ham kauçuk (tabii ve sentetik); mantar, odun ve kereste; kağıt hamuru ve kullanılmış kağıt; dokuma elyafı ve bunların artıkları; hayvansal ve bitkisel gübreler, tuz, kükürt, topak, alçı gibi mineral maddeler; metal cevherleri, döküntüleri, hurdaları ile başka yerde belirtilmeyen hayvansal ve bitkisel menşeli hammaddeleri kapsamaktadır.

Kuveyt'ten ithalatımız, işlenmemiş kösele deri ve kürk ile dokuma elyafı ve bunların artıkları ana kalemlerinden oluşmaktadır. Bunlar, Kuveyt'in imal etmediği ancak Uzakdoğu ülkelerinden yeniden ihracat maksadıyla ithal ettiği ürünlerdir.

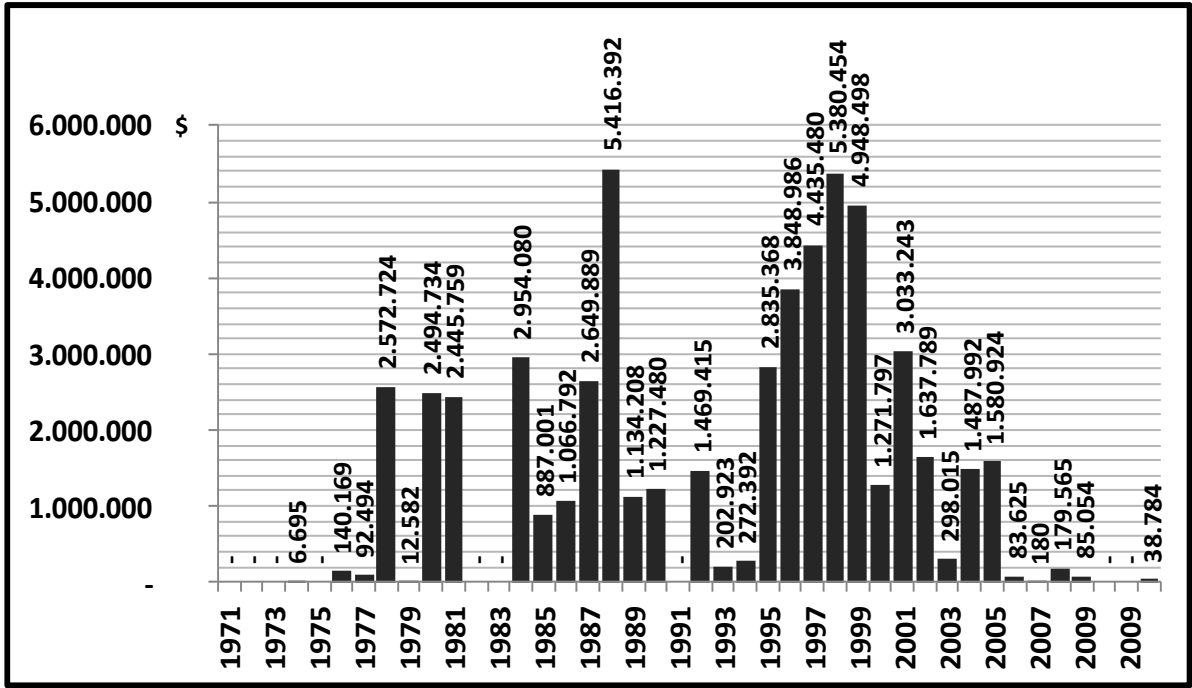
Tablo 103.

Türkiye'nin Kuveyt'ten Akaryakıt Hariç Yenilmeyen Madde İthalatı (1973-2010)

Yıllar	İthalat (Dolar)	Yıllar	İthalat (Dolar)
1973	6.695	1992	272.392
1974	-	1993	2.835.368
1975	140.169	1994	3.848.986
1976	92.494	1995	4.435.480
1977	2.572.724	1996	5.380.454
1978	12.582	1997	4.948.498
1979	2.494.734	1998	1.271.797
1980	2.445.759	1999	3.033.243
1981	-	2000	1.637.789
1982	-	2001	298.015
1983	2.954.080	2002	1.487.992
1984	887.001	2003	1.580.924
1985	1.066.792	2004	83.625
1986	2.649.889	2005	180
1987	5.416.392	2006	179.565
1988	1.134.208	2007	85.054
1989	1.227.480	2008	-
1990	1.469.415	2009	-
1991	202.923	2010	38.784

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (11.04.2012)

Tablo 103'den de anlaşılacağı gibi, bu tasnifte kayıtlara geçen ilk ithalat 1973 yılında gerçekleştirilmiştir. 1974 yılında hiç ithalat gerçekleşmemiş, 1975 yılında ise 140.169 Dolar olarak gerçekleşmiştir. Diğer tasniflerde de görüldüğü gibi, 1991 yılındaki I. Körfez Savaşı nedeniyle bu tasnifteki ithalat da 202.923 Dolara düşmüştür. Körfez Savaşı'ndan sonra ithalat, 1993 ve 1994 yıllarında düşük seyretmiş, Körfez Savaşı'nın etkilerinin silinmesiyle birlikte yükselişe geçmiştir. (Şekil 66) 2005 yılından sonraki düşüş ise yerli sanayinin işlenmemiş kösele ve deri ihtiyacını karşılamak üzere Uzak Doğu'ya yönelmesidir.

Şekil 66. Türkiye'nin Kuveyt'ten Akaryakıt Hariç Yenilmeyen Madde İthalatı (1973-2010)

İhracat kalemi mantar, odun, kereste ve bitkisel gübreler ve alçı kalemlerinde olmuştur. Tablo 104'den de anlaşılacağı üzere bu tasnifte kayıtlara geçen ilk ihracat 1970 yılında 7.727 Dolar olarak gerçekleşmiştir. İhracatımız 1980'li yıllarda artışa geçmiştir. Körfez Savaşı'nın olduğu 1991 yılında oldukça azalmış, 1993 yılında sonra tekrar yükselişe geçmiştir. 1995 yılında 1.007.362 dolarla en yüksek rakama ulaşmıştır. 1996 yılında ise 318.085 Dolarlık ihracat gerçekleşmiş, 1997 yılında bu rakam 111.004 Dolara gerilemiş, 1998 yılında ise 153.108 Dolara yükselmiştir. 1999 yılında ise ihracat daha da düşerek 65.683 Dolara düşmüştür. 2000'li yıllardan sonra ihracat, iniş ve çıkışlarla 1980'lerin ikinci yarısındaki seviyelerde gerçekleşmiştir. (Şekil 67)

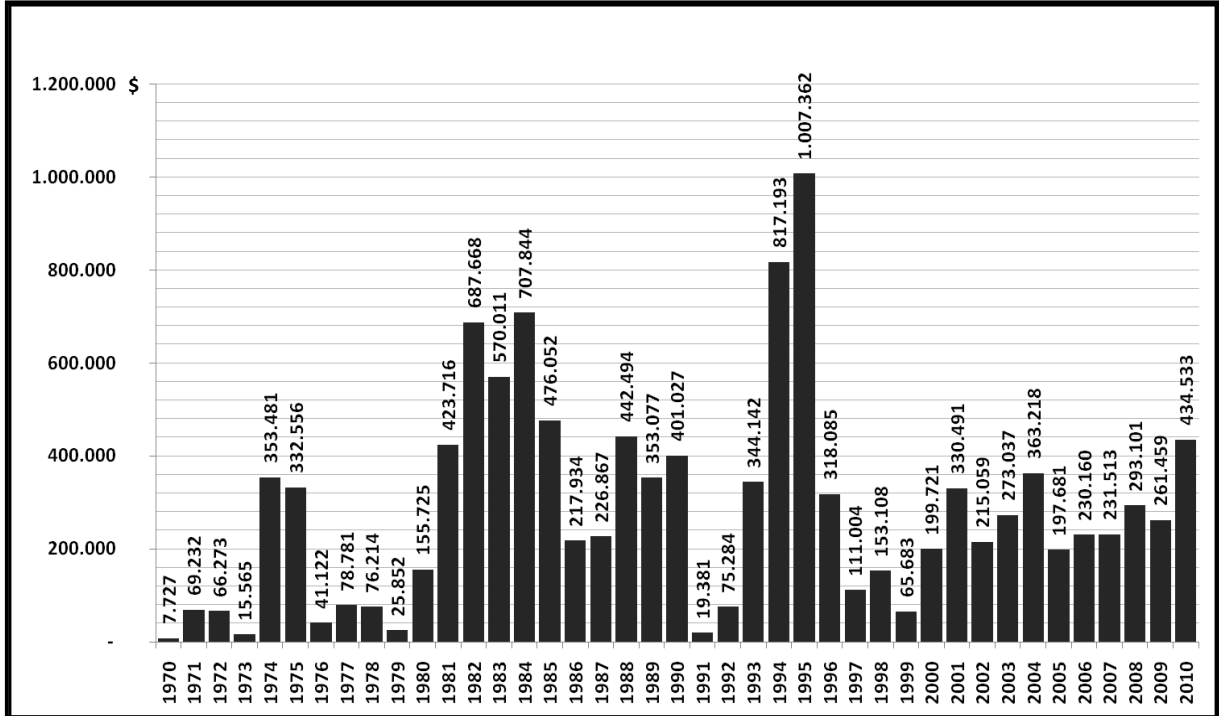
Tablo 104.

Türkiye'nin Kuveyt'e Akaryakıt Hariç Yenilmeyen Madde İhracatı (1969-2010)

Yıllar	İhracat (Dolar)	Yıllar	İhracat (Dolar)
1969	-	1990	401.027
1970	7.727	1991	19.381
1971	69.232	1992	75.284
1972	66.273	1993	344.142
1973	15.565	1994	817.193
1974	353.481	1995	1.007.362
1975	332.556	1996	318.085
1976	41.122	1997	111.004
1977	78.781	1998	153.108
1978	76.214	1999	65.683
1979	25.852	2000	199.721
1980	155.725	2001	330.491
1981	423.716	2002	215.059
1982	687.668	2003	273.037
1983	570.011	2004	363.218
1984	707.844	2005	197.681
1985	476.052	2006	230.160
1986	217.934	2007	231.513
1987	226.867	2008	293.101
1988	442.494	2009	261.459
1989	353.077	2010	434.533

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (11.04.2012)

Bu yıllarda Kuveyt'e yağlı tohumlar (susam ve keten tohumu), hayvansal ve bitkisel gübreler kalemlerinde ihracatın olduğu görülmektedir.

Şekil 67. Türkiye'nin Kuveyt'e Akaryakıt Hariç Yenilmeyen Madde İhracatı (1970-2010)

5.3.4. MİNERAL YAKITLAR, YAĞLAR VE ALKALİ ÜRÜNLER

Bu grup, taş kömürü, kok kömürü ve briket kömürü; petrol, petrolden elde edilen ürünler; petrol gazları, doğal gaz ve diğer mamul gazlar ile elektrik enerjisini kapsamaktadır.

Türkiye'nin Kuveyt'ten ithalatının tamamı petrol ve petrol ürünleridir. İthalatımız 1976 yılında başlamıştır. Türk ekonomisinde üretimin arttığı 1980'li yıllarda artış göstermiştir. 1991 yılında kesintiye uğrayan ithalat, 1995 yılında tekrar yükselişe geçmiştir. 2005 yılından itibaren petrol ithalatı çok düşük seviyelere inmiştir (Tablo 105). Bunun nedeni Türkiye'nin Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru hattından gelen petrole yönelmesidir.

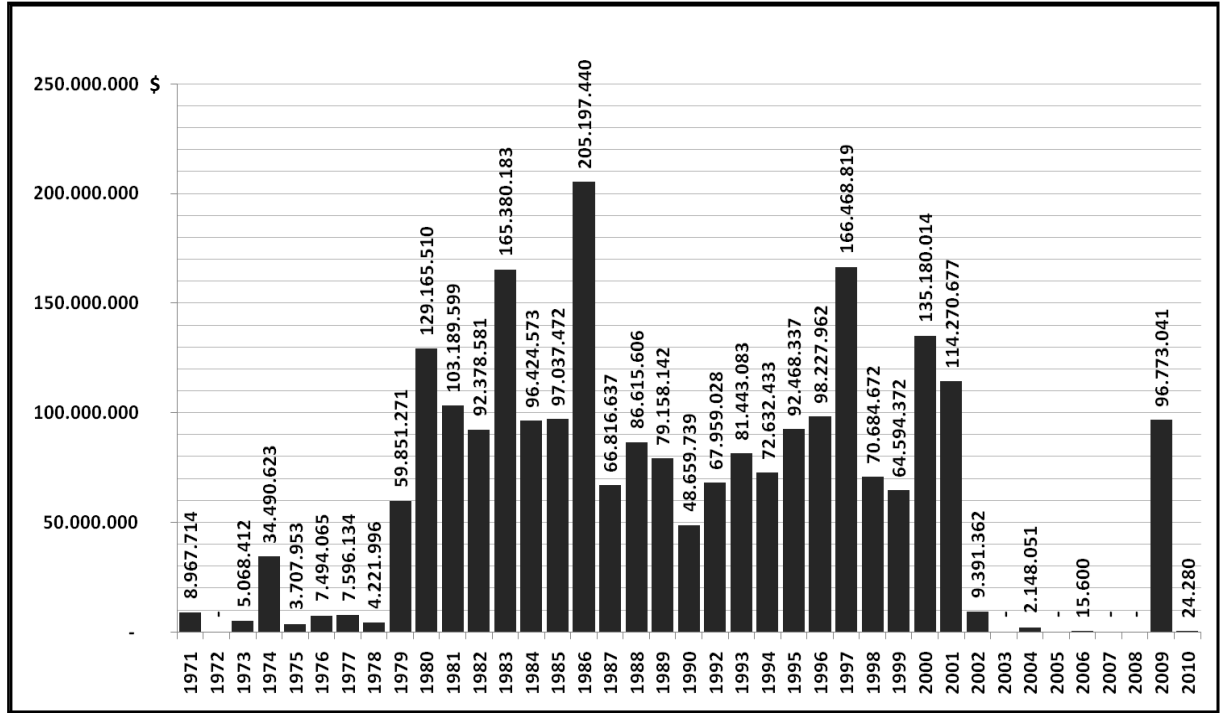
Tablo 105.
Türkiye'nin Kuveyt'ten Mineral Yakıtlar, Yağlar ve Alkali Ürünler İthalatı (1971-2010)

Yıllar	İthalat (Dolar)	Yıllar	İthalat (Dolar)
1971	8.967.714	1992	67.959.028
1973	5.068.412	1993	81.443.083
1974	34.490.623	1994	72.632.433
1975	3.707.953	1995	92.468.337
1976	7.494.065	1996	98.227.962
1977	7.596.134	1997	166.468.819
1978	4.221.996	1998	70.684.672
1979	59.851.271	1999	64.594.372
1980	129.165.510	2000	135.180.014
1981	103.189.599	2001	114.270.677
1982	92.378.581	2002	9.391.362
1983	165.380.183	2003	-
1984	96.424.573	2004	2.148.051
1985	97.037.472	2005	-
1986	205.197.440	2006	15.600
1987	66.816.637	2007	-
1988	86.615.606	2008	-
1989	79.158.142	2009	96.773.041
1990	48.659.739	2010	24.280

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (11.04.2012)

Tablo 105 incelendiğinde, Türkiye'nin bu tasnifte Kuveyt'ten gerçekleştirdiği ilk ithalatın 1971 yılında kayıtlara geçtiği görülmektedir. 1971 yılında 8.967.714 Dolar olarak gerçekleşen ithalat 2002 yılına kadar yüksek seviyelerde gerçekleşmiştir. Örneğin, 1986

ithalatımız yılında 205.197.440 Dolar, 1997 yılında 166.468.819 Dolar, 2000 yılında ise 135.180.014 Dolar ve 2001 yılında 114.270.667 Dolar iken, 2002 yılında bu rakam 9.391.362 Dolara gerilemiştir. 2002 yılında Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattının faaliyete geçmesi ile birlikte ithalatımız 2003, 2005, 2007 ve 2008 yıllarında hiç gerçekleşmemiştir. 2009 yılında enerji tedarikçilerinin çeşitlendirilmesi amacıyla tekrar ithalat başlamış ve 2009 yılında 96.773.041 Dolarlık ithalat gerçekleşmiştir.

Şekil 68. Türkiye'nin Kuveyt'ten Mineral Yakıtlar, Yağlar ve Alkali Ürünler İthalatı (1971-2010)

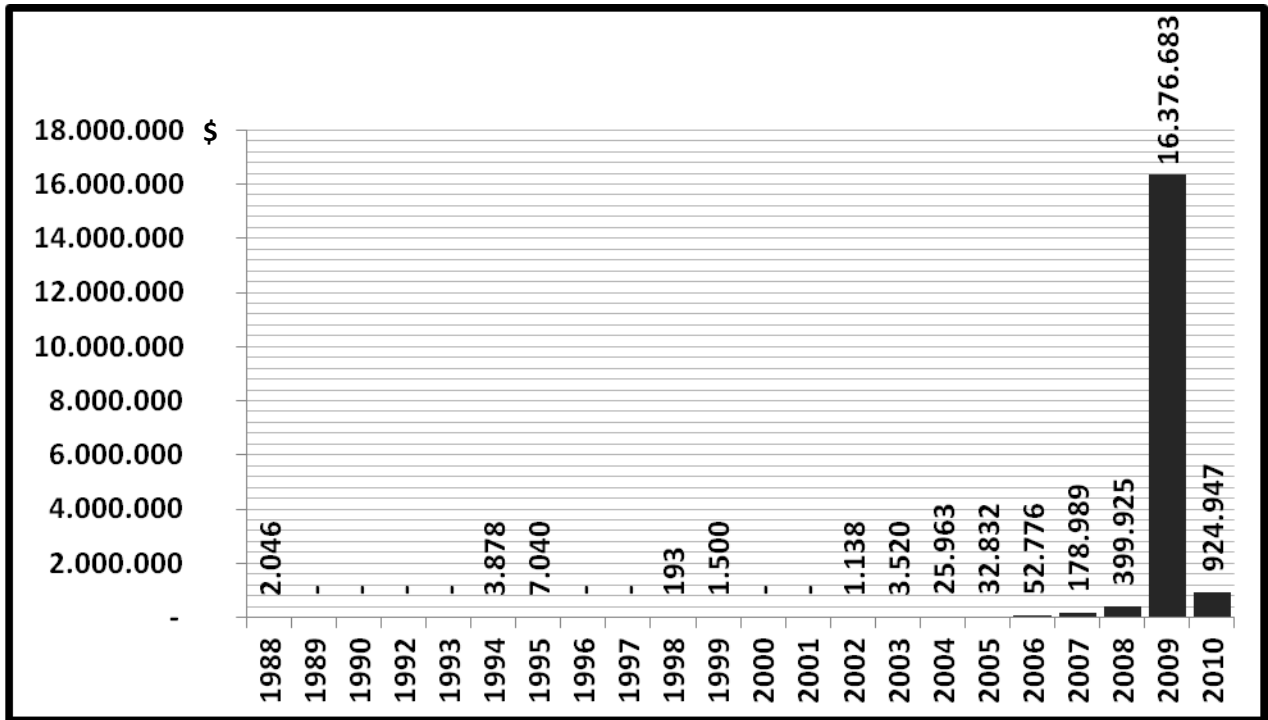
Türkiye'nin Kuveyt'e olan petrol ürünü ihracatı tarihin her dönemimde son derece düşük kalmıştır (Şekil 69). 2009 yılındaki 16.376.683 dolarlık ihracat atık yağ kaleminde olmuştur. Bu atık yağlar Kuveyt'te asfalt ve inşaat sektöründe kullanılmaktadır.

Tablo 106.
Türkiye'nin Kuveyt'e Mineral Yakıtlar, Yağlar ve Alkali Ürünler İhracatı (1988-2010)

Yıllar	İhracat (Dolar)	Yıllar	İhracat (Dolar)
1988	2.046	2000	-
1989	-	2001	-
1990	-	2002	1.138
1992	-	2003	3.520
1993	-	2004	25.963
1994	3.878	2005	32.832
1995	7.040	2006	52.776
1996	-	2007	178.989
1997	-	2008	399.925
1998	193	2009	16.376.683
1999	1.500	2010	924.947

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (11.04.2012)

Tablo 106'daki değerler incelendiğinde bu tasnifteki ilk ihracatın 1988 yılında 2.046 Dolar olarak gerçekleştiği, daha sonra 1993 yılına kadar hiç gerçekleşmediği görülmektedir. Tabloda 2009 yılında gerçekleşen 16.376.683 Dolarlık ihracat dikkati çekmektedir. Bu ihracat işlenmiş petrol ürünleri kaleminde gerçekleşmiştir.

Şekil 69. Türkiye'nin Kuveyt'e Mineral Yakıtlar, Yağlar ve Alkali Ürünler İhracatı (1988-2010)

5.3.5. HAYVANSAL, BİTKİSEL KATI VE SIVI YAĞLAR, MUMLAR

Bu grup, hayvansal sıvı ve katı yağlar; bitkisel sıvı yağlar ve fraksiyonları (rafine edilmiş olsun olmasın, kimyasal işlem görmemiş) ile kimyasal işlem görmüş bitkisel ve hayvansal katı/sıvı yağlar, mumları kapsamaktadır.

Bu fasılda Kuveyt'ten ithalatımız olmamıştır. Zira, Kuveyt'in bu tasnifte üretimi yoktur.

Tablo 107.

Türkiye'nin Kuveyt'e Hayvansal, Bitkisel Katı ve Sıvı Yağlar, Mumlar İhracatı (1969-2010)

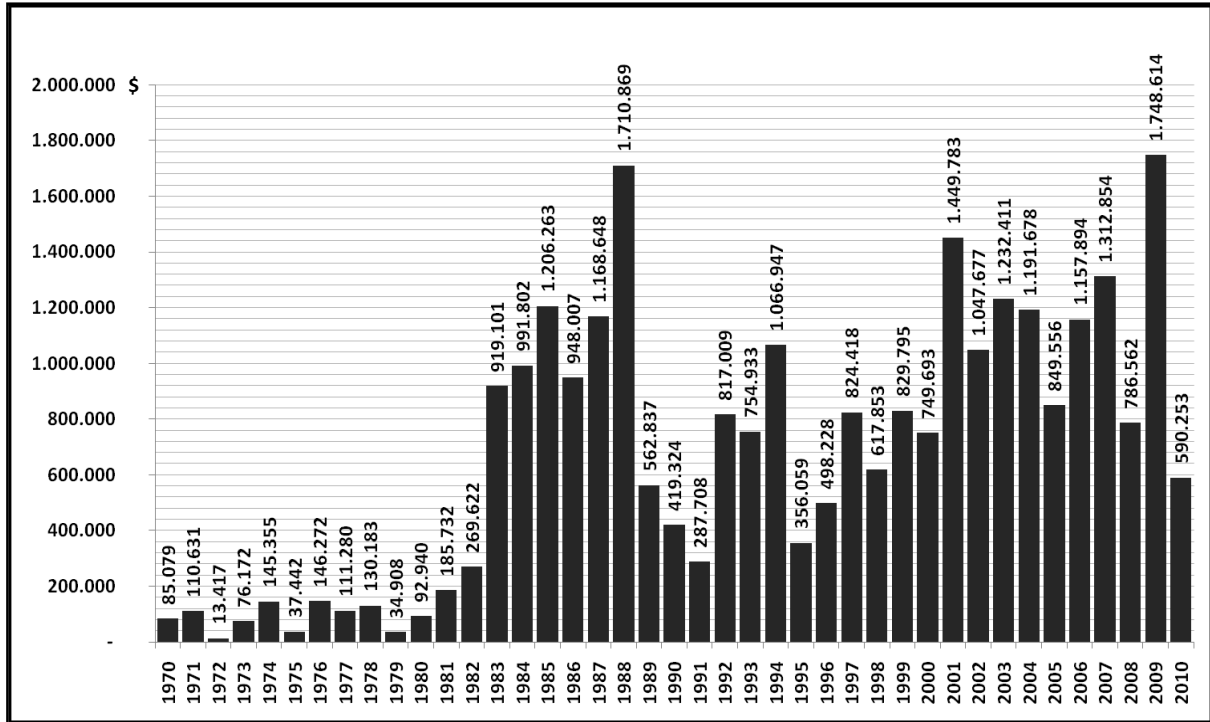
Yıllar	İhracat (Dolar)	Yıllar	İhracat (Dolar)
1969	-	1990	419.324
1970	85.079	1991	287.708
1971	110.631	1992	817.009
1972	13.417	1993	754.933
1973	76.172	1994	1.066.947
1974	145.355	1995	356.059
1975	37.442	1996	498.228
1976	146.272	1997	824.418
1977	111.280	1998	617.853
1978	130.183	1999	829.795
1979	34.908	2000	749.693
1980	92.940	2001	1.449.783
1981	185.732	2002	1.047.677
1982	269.622	2003	1.232.411
1983	919.101	2004	1.191.678
1984	991.802	2005	849.556
1985	1.206.263	2006	1.157.894
1986	948.007	2007	1.312.854
1987	1.168.648	2008	786.562
1988	1.710.869	2009	1.748.614
1989	562.837	2010	590.253

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (11.04.2012)

Bu tasnifte kayıtlara geçen ilk ihracat rakamı 85.079 Dolarla 1970 yılına aittir. Tablo 107 incelendiğinde ise 1980'li yıllarda önemli bir artış görülmektedir. İhracat Körfez Savaşı ve sonrası dönem hariç hep istikrarlı ve yüksek seviyede seyretmiştir. İkinci bir artış eğilimi 2000'li yıllarda görülmektedir. Her iki dönemde ekonomide liberal politikaların izlendiği ve

Körfez ülkelerine yönelik dış politikada aktif bir döneme tekabül etmektedir. Bu fasıldaki ihracatımızın tarihsel süreç içerisinde tamamına yakını bitkisel sıvı yağlar kalemindendir.

Bu tasnifte kayıtlara geçen ilk ihracat 1970 yılında gerçekleşen 85.079 Dolar'dır. 1971 yılında ihracat 100 bin Dolar seviyesinin üstüne çıkmış ve 110.631 Dolar olarak gerçekleşmiştir. 1983 yılında ise ihracat hızlı bir yükseliş göstererek 919.101 Dolar olarak gerçekleşmiştir. 1987 yılında ihracat 1 milyon Dolar seviyesinin üstüne çıkarak, 1.168.648 Dolar olarak kayıtlara geçmiştir. İhracatımız, 1988 yılında 1.710.869 Dolarla en yüksek seviyesini görmüştür. Bu tarihten sonra ihracat zaman zaman yükselişler olmakla birlikte, 1994 yılındaki 1.066.947 Dolarlık ihracat istisna olmak üzere 1 milyon Dolar seviyesinin altında gerçekleşmiştir. 2001 yılında ihracatımız tekrar 1 milyon Dolar seviyesinin üstüne çıkarak 1.449.783 Dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu tarihten sonra zaman zaman düşüşler olmakla birlikte ihracat yüksek seviyelerde seyretmiş, 2009 yılında 1.748.614 Dolar olarak gerçekleşmiştir. 2010 yılı ihracat rakamı ise 590.253 Dolar olarak gerçekleşmiştir.

Şekil 70. Türkiye'nin Kuveyt'e Hayvansal, Bitkisel Katı ve Sıvı Yağlar, Mumlar İhracatı (1970-2010)

5.3.6. KİMYA SANAYİ VE BUNA BAĞLI SANAYİ ÜRÜNLERİ

Bu grup, organik kimyasal ürünler; inorganik kimyasal ürünler; debagat ve boyacılıkta kullanılan hülusalalar, tanen, boya, pigment, macun, mürekkep; tıp ve eczacılık ürünleri; ilk şekillerde plastikler, döküntü ve hurdalar ile başka yerlerde belirtilmeyen kimyasal maddeler ve ürünleri kapsamaktadır.

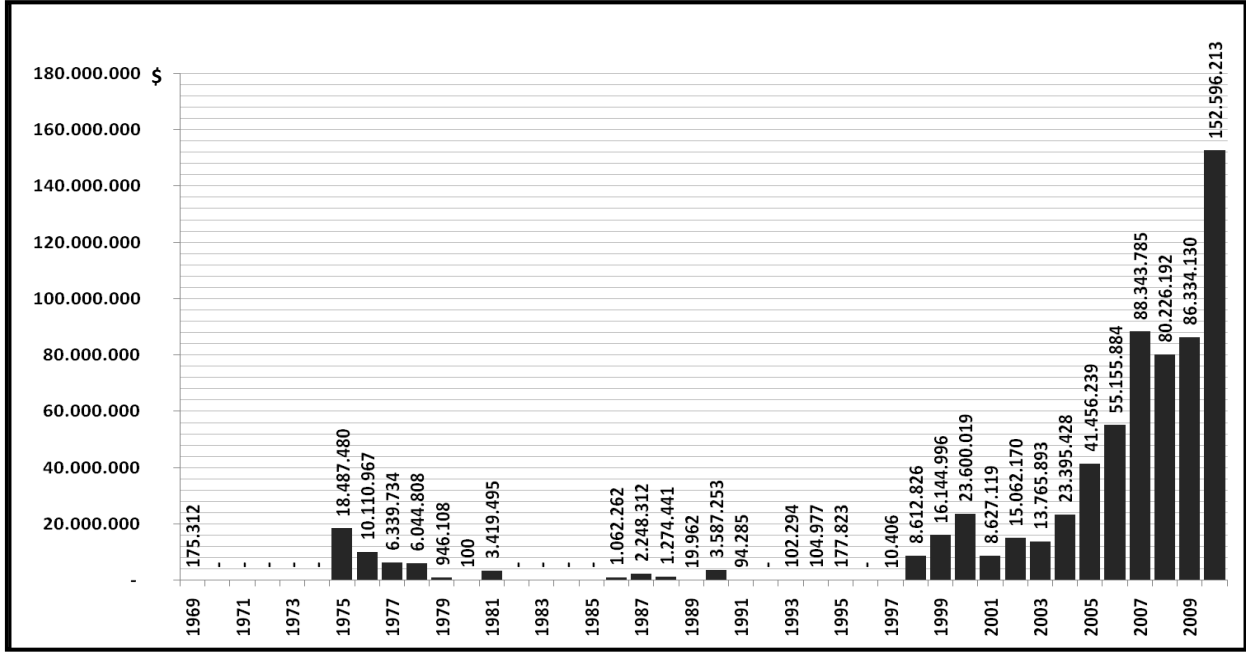
Tablo 108'den de görüleceği üzere, bu tasnifte ilk ithalat 1969 yılında 175.312 Dolar olarak gerçekleşmiştir. 1969 yılındaki ithalattan sonra 1975 yılına kadar hiç ithalat gerçekleşmemiştir. 1975 yılında 18.487.480 Dolar, 1976 yılında, 10.110.967 Dolar, 1977 yılında 6.339.734 Dolar, 1978 yılında 6.044.8080 Dolar olarak gerçekleşen ithalat, 1979 yılında 946.108 Dolar, 1980 yılında ise 100 Dolar düşmüştür. İthalatımız, 1981 yılında hızlı bir yükseliş göstererek 3.419.495 Dolar olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 108.
Türkiye'nin Kuveyt'ten Kimya Sanayi ve Buna Bağlı Sanayi Ürünleri İthalatı (1969-2010)

Yıllar	İthalat (Dolar)	Yıllar	İthalat (Dolar)
1969	175.312	1990	3.587.253
1970	-	1991	94.285
1971	-	1992	-
1972	-	1993	102.294
1973	-	1994	104.977
1974	-	1995	177.823
1975	18.487.480	1996	-
1976	10.110.967	1997	10.406
1977	6.339.734	1998	8.612.826
1978	6.044.808	1999	16.144.996
1979	946.108	2000	23.600.019
1980	100	2001	8.627.119
1981	3.419.495	2002	15.062.170
1982	-	2003	13.765.893
1983	-	2004	23.395.428
1984	-	2005	41.456.239
1985	-	2006	55.155.884
1986	1.062.262	2007	88.343.785
1987	2.248.312	2008	80.226.192
1988	1.274.441	2009	86.334.130
1989	19.962	2010	152.596.213

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (11.04.2012)

1982-1986 yılları arasında hiç ithalat gerçekleşmemiştir. 1. Körfez Savaşının olduğu 1991 yılında ithalat durma noktasına gelmiş ve 94.285 Dolar olarak kayıtlara geçmiştir. 1998 yılından sonra zaman zaman düşüşler yaşansa da ithalatımız sürekli olarak yükselmiştir. 2010 yılında gerçekleşen ithalat rakamı 152.596.213 Dolardır.

Şekil 71. Türkiye'nin Kuveyt'ten Kimya Sanayi Ürünler İthalatı (1969-2010)

İthalat, 1975-1981 yılları arasında düşüş ve artışlar sergileyerek tekrar devam etmiştir. 1982-1986 yıllarında tekrar kesintiye uğramıştır. 2000'li yıllara kadar bu tasnifteki ithalat istikrarsız ve kesintili olarak gerçekleşmiş, 2002 yılından itibaren sürekli artış göstermiştir. Kimyasal ürünler faslındaki ithalatımız 2000'li yıllardan itibaren düzenli olarak artış göstermektedir. İthalatımız organik kimyasal ürünler ve hurda plastik kalemlerinden oluşmaktadır.

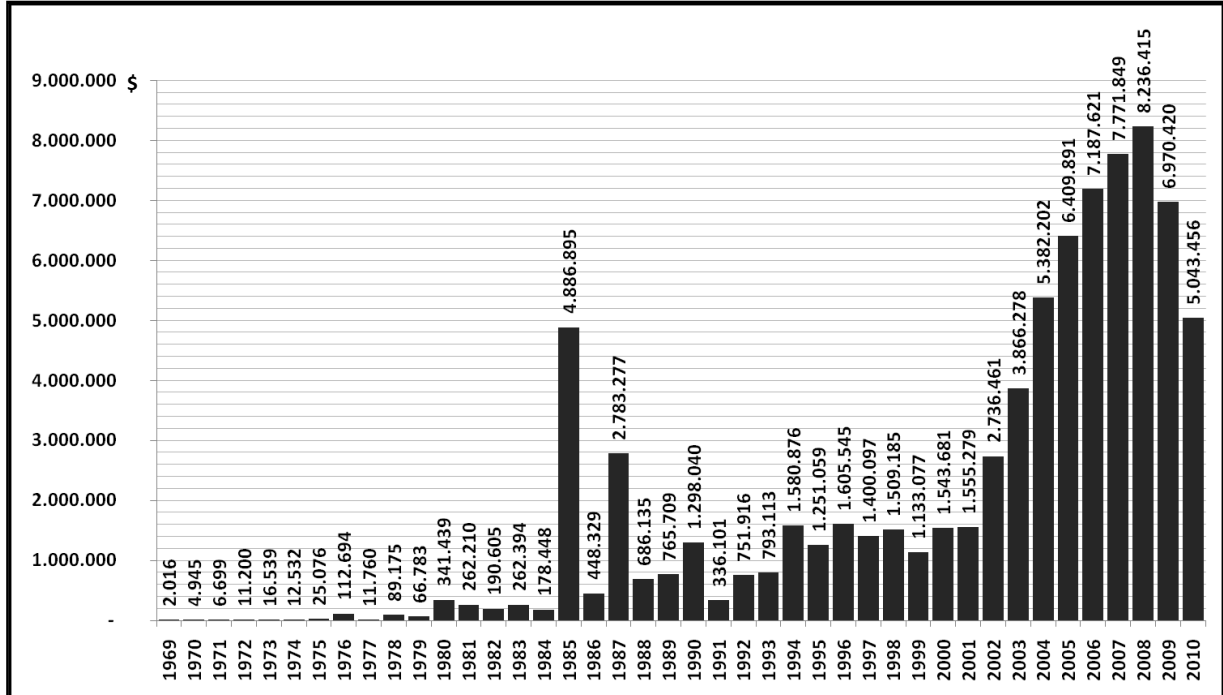
Tablo 109'da da görüleceği üzere bu tasnifteki ihracat, 1980'li yıllardan itibaren artarak kesintisiz bir şekilde devam etmiştir. Artış oranları özellikle 2003 yılından sonra yükselişe geçmiştir (Şekil 72). İhracat, boya malzemesi, eczacılık ürünleri ve inşaat plastiği kalemlerinde gelişmektedir. İlk başlarda inşaat plastiği oranı yüksek iken, 2003 yılında sonra parfümeri kaleminin oranı artmıştır.

Tablo 109.

Türkiye'nin Kuveyt'e Kimya Sanayi Ürünleri İhracatı (1969-2010)

Yıllar	İhracat (Dolar)	Yıllar	İhracat (Dolar)
1969	2.016	1990	1.298.040
1970	4.945	1991	336.101
1971	6.699	1992	751.916
1972	11.200	1993	793.113
1973	16.539	1994	1.580.876
1974	12.532	1995	1.251.059
1975	25.076	1996	1.605.545
1976	112.694	1997	1.400.097
1977	11.760	1998	1.509.185
1978	89.175	1999	1.133.077
1979	66.783	2000	1.543.681
1980	341.439	2001	1.555.279
1981	262.210	2002	2.736.461
1982	190.605	2003	3.866.278
1983	262.394	2004	5.382.202
1984	178.448	2005	6.409.891
1985	4.886.895	2006	7.187.621
1986	448.329	2007	7.771.849
1987	2.783.277	2008	8.236.415
1988	686.135	2009	6.970.420
1989	765.709	2010	5.043.456

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (11.04.2012)

Şekil 72. Türkiye'nin Kuveyt'e Kimya Sanayi Ürünler İhracatı (1969-2010)

5.3.7. İŞLENMİŞ MALLAR

Bu grup, başka yerde belirtilmeyen işlenmiş deri ve köseleler; kauçuk ve kauçuktan eşya, mantar ve ahşap eşya (mobilya hariç); kağıt, karton ve kağıt hamurundan eşya; tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya); taş, alçı, çimento, amyant, cam, seramik vb. maddeden eşya; demir ve çelik; demir ihtiva etmeyen madenler; demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallere eşyayı kapsamaktadır.

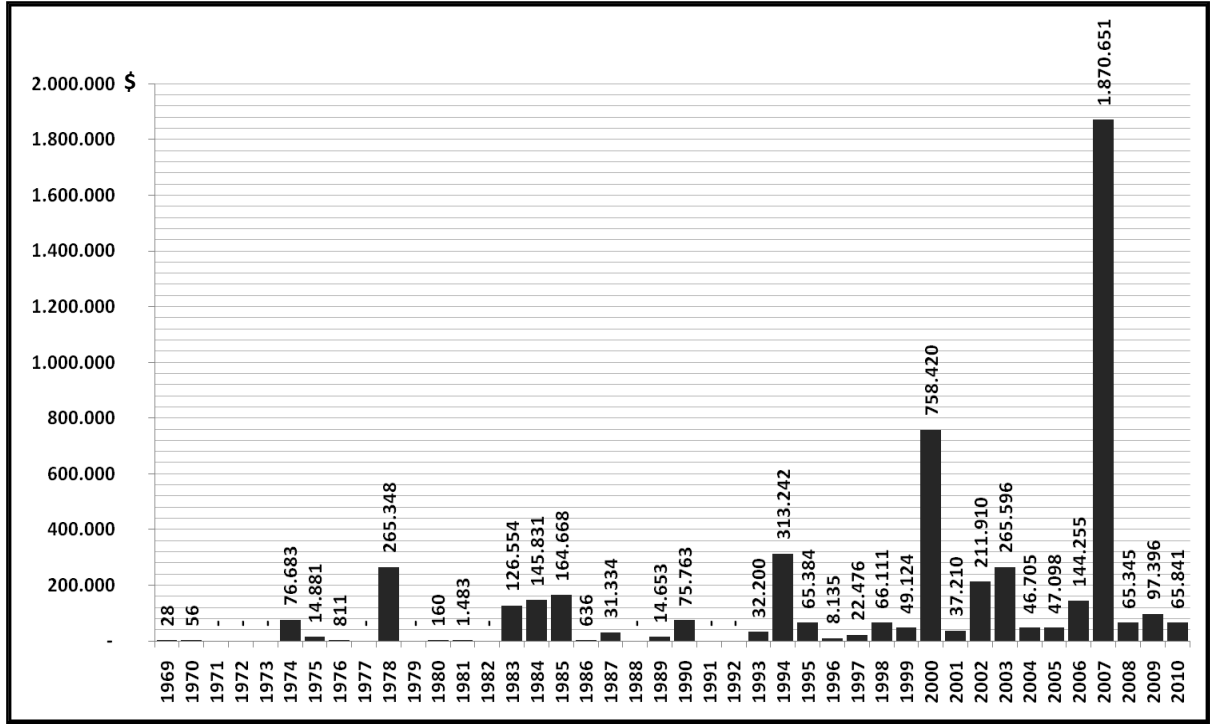
Türkiye'nin Kuveyt'ten işlenmiş mallar ithalatı incelendiğinde rakamların görece düşük olduğu ve istikrar arz etmediği görülmektedir. 1994 yılı, 2000 yılı ve 2007 yılında görülen yükselişin nedeni ise Uzakdoğu ülkelerinden Kuveyt üzerinden ithal edilen deri ve deri mamulleridir.

Tablo 110.
Türkiye'nin Kuveyt'ten İşlenmiş Mallar İthalatı (1969-2010)

Yıllar	İthalat (Dolar)	Yıllar	İthalat (Dolar)
1969	28	1990	75.763
1970	56	1991	-
1971	-	1992	-
1972	-	1993	32.200
1973	-	1994	313.242
1974	76.683	1995	65.384
1975	14.881	1996	8.135
1976	811	1997	22.476
1977	-	1998	66.111
1978	265.348	1999	49.124
1979	-	2000	758.420
1980	160	2001	37.210
1981	1.483	2002	211.910
1982	-	2003	265.596
1983	126.554	2004	46.705
1984	145.831	2005	47.098
1985	164.668	2006	144.255
1986	636	2007	1.870.651
1987	31.334	2008	65.345
1988	-	2009	97.396
1989	14.653	2010	65.841

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (11.04.2012)

Türkiye'nin Kuveyt'ten işlenmiş mallar ithalatına ilişkin ilk istatistikî kayıtlara 1969 yılında rastlanmaktadır. 1. Körfez Savaşı'na kadar istikrarsız bir şekilde devam eden ithalat, 1993 yılından sonra düşük seviyelerde ancak süreklilik arz edecek şekilde devam etmiştir. Ancak, 2007 yılında gerçekleşen 1.870.651 Dolarlık istisnaî ithalattan sonra ithalat rakamları tekrar düşmüştür.

Şekil 73. Türkiye'nin Kuveyt'ten İşlenmiş Mallar İthalatı (1969-2010)

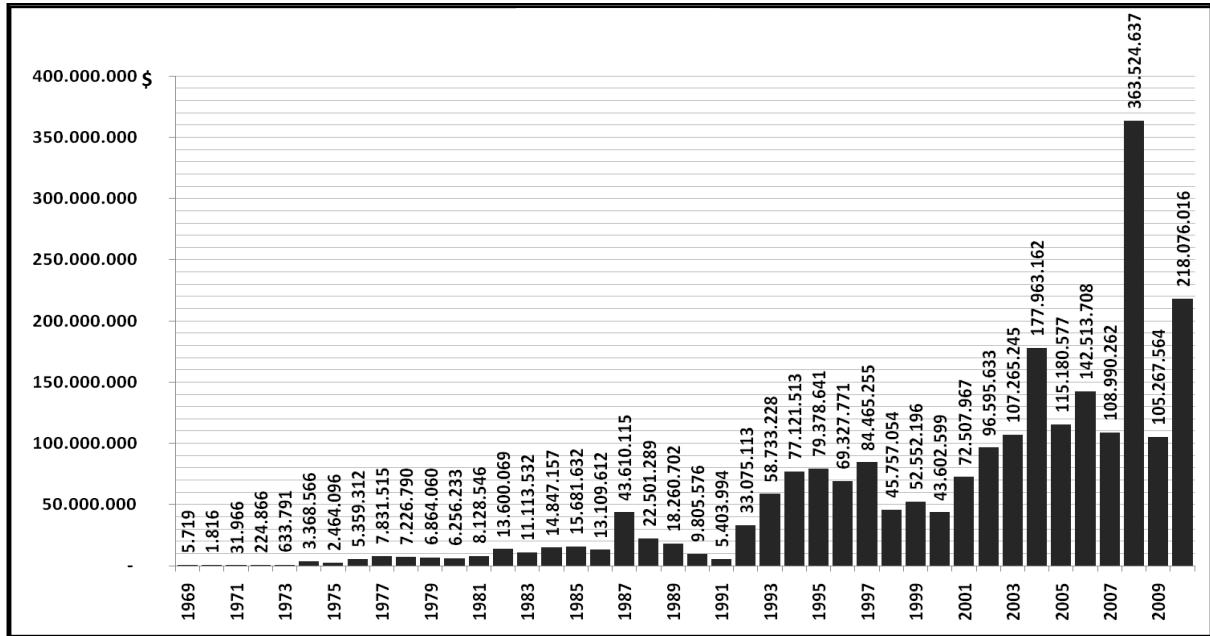
Tablo 111 incelendiğinde, Türkiye'nin Kuveyt'e olan işlenmiş mallar ihracatında kayıtlara geçen ilk rakamın 1969 yılındaki 5.719 Dolarlık rakam olduğu görülmektedir. 1980'li yıllardan itibaren istikrarlı bir artış görülmektedir. 1970'li yıllarda 5,170 Dolarla başlayan ihracatımız, 1987 yılında 43.610.115 Dolar seviyesine ulaşmıştır. Bu yıldan sonra ihracat 1. Körfez Savaşı'nın olduğu 1991 yılına kadar sürekli bir düşüş göstermiş ve 1991 yılında 5.403.994 Dolarla düşmüştür. 1992 yılında gerçekleşen 33.075.113 Dolarlık ihracat rakamından sonra ihracat zaman zaman düşük rakamlar kaydetse de devamlı bir yükseliş göstermiştir. 2008 yılında 363.524.637 Dolar olarak gerçekleşen ihracat rakamından sonra, küresel malî krizin etkisi nedeniyle ihracat 105.267.564 Dolarla gerilemiş, 2010 yılında tekrar yükselişe geçerek 218.076.016 Dolar olarak kayıtlara geçmiştir.

Tablo 111.
Türkiye'nin Kuveyt'e İşlenmiş Mallar İhracatı (1969-2010)

Yıllar	İhracat (Dolar)	Yıllar	İhracat (Dolar)
1969	5.719	1990	9.805.576
1970	1.816	1991	5.403.994
1971	31.966	1992	33.075.113
1972	224.866	1993	58.733.228
1973	633.791	1994	77.121.513
1974	3.368.566	1995	79.378.641
1975	2.464.096	1996	69.327.771
1976	5.359.312	1997	84.465.255
1977	7.831.515	1998	45.757.054
1978	7.226.790	1999	52.552.196
1979	6.864.060	2000	43.602.599
1980	6.256.233	2001	72.507.967
1981	8.128.546	2002	96.595.633
1982	13.600.069	2003	107.265.245
1983	11.113.532	2004	177.963.162
1984	14.847.157	2005	115.180.577
1985	15.681.632	2006	142.513.708
1986	13.109.612	2007	108.990.262
1987	43.610.115	2008	363.524.637
1988	22.501.289	2009	105.267.564
1989	18.260.702	2010	218.076.016

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (11.04.2012)

Kuveyt'e olan işlenmiş mallar ihracatını demir-çelik, alçı vb. inşaat malzemeleri oluşturmaktadır.

Şekil 74. Türkiye'nin Kuveyt'e İşlenmiş Mallar İhracatı (1969-2010)

5.3.8. MAKİNALAR VE TAŞIT ARAÇLARI

Bu grup, güç üreten makineler ve araçlar; özelliği olan belirli sanayiler için makinalar ve aksamı; metal işleme makineleri; diğer genel endüstri makina/cihazların aksamları; büro makinaları ve otomatik veri işleme makinaları; haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar; elektrik makinaları, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları; motorlu kara taşıtları, bisiklet ve motosikletler, bunların aksam ve parçası ile demir, deniz, havayolu taşıtları ile bunların aksam, parçalarını kapsamaktadır.

Tablo 112.
Türkiye'nin Kuveyt'ten Makinalar ve Taşıtlar İthalatı (1969-2010)

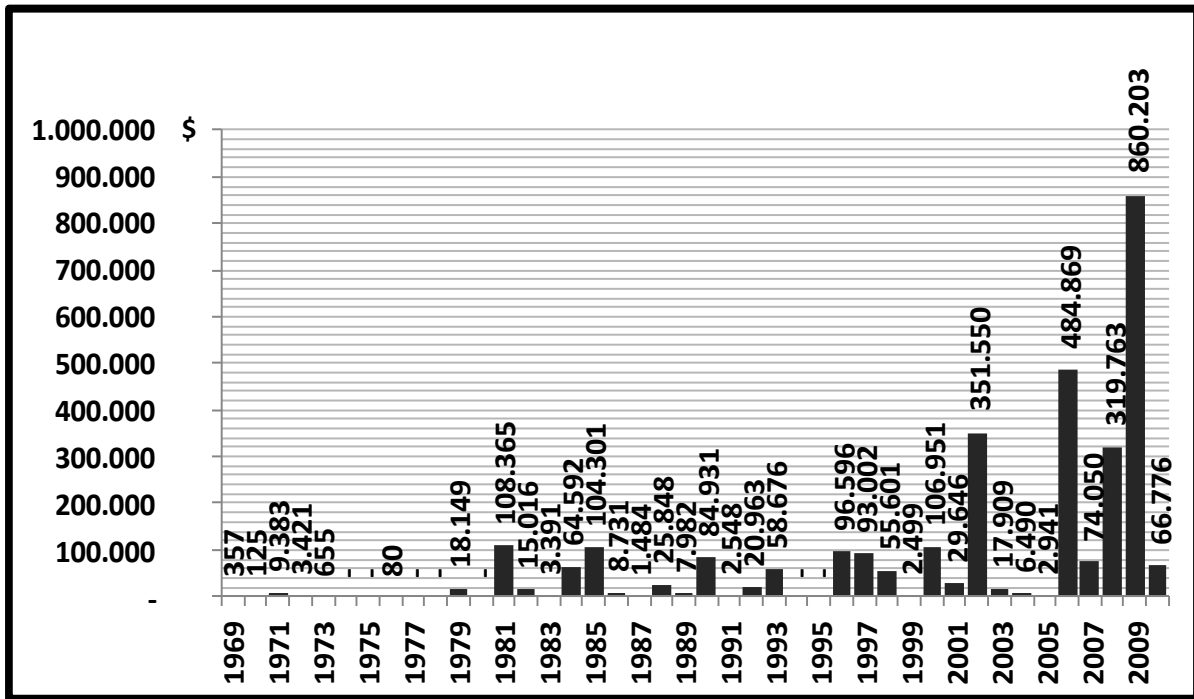
Yıllar	İthalat (Dolar)	Yıllar	İthalat (Dolar)
1969	357	1990	84.931
1970	125	1991	2.548
1971	9.383	1992	20.963
1972	3.421	1993	58.676
1973	655	1994	-
1974	-	1995	-
1975	-	1996	96.596
1976	80	1997	93.002
1977	-	1998	55.601
1978	-	1999	2.499
1979	18.149	2000	106.951
1980	-	2001	29.646
1981	108.365	2002	351.550
1982	15.016	2003	17.909
1983	3.391	2004	6.490
1984	64.592	2005	2.941
1985	104.301	2006	484.869
1986	8.731	2007	74.050
1987	1.484	2008	319.763
1988	25.848	2009	860.203
1989	7.982	2010	66.776

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (11.04.2012)

Türkiye'nin Kuveyt'ten ithalatı haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar elektrik makinaları, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları motorlu kara taşıtları, bisiklet ve motosikletler, bunların aksam ve parçası demir, deniz, havayolu

taşıtları ile bunların aksam, parçalarından oluşmaktadır. Bunların da büyük çoğunluğu Uzakdoğu menşeli elektronik cihazlardır.

Tablo 112'den de görüleceği üzere, bu tasnifte ilk ithalat kayıtlara 1969 yılında 357 Dolar olarak geçmiştir. İthalat 1970'li yıllar boyunca kesintili ve düşük seviyelerde gerçekleşmiştir. 1980'li ve 1990'lı yıllarda da ithalattaki kesintili seyir devam etmiştir. (Şekil 75)

Şekil 75. Türkiye'nin Kuveyt'ten Makinalar ve Taşıtların İthalatı (1969-2010)

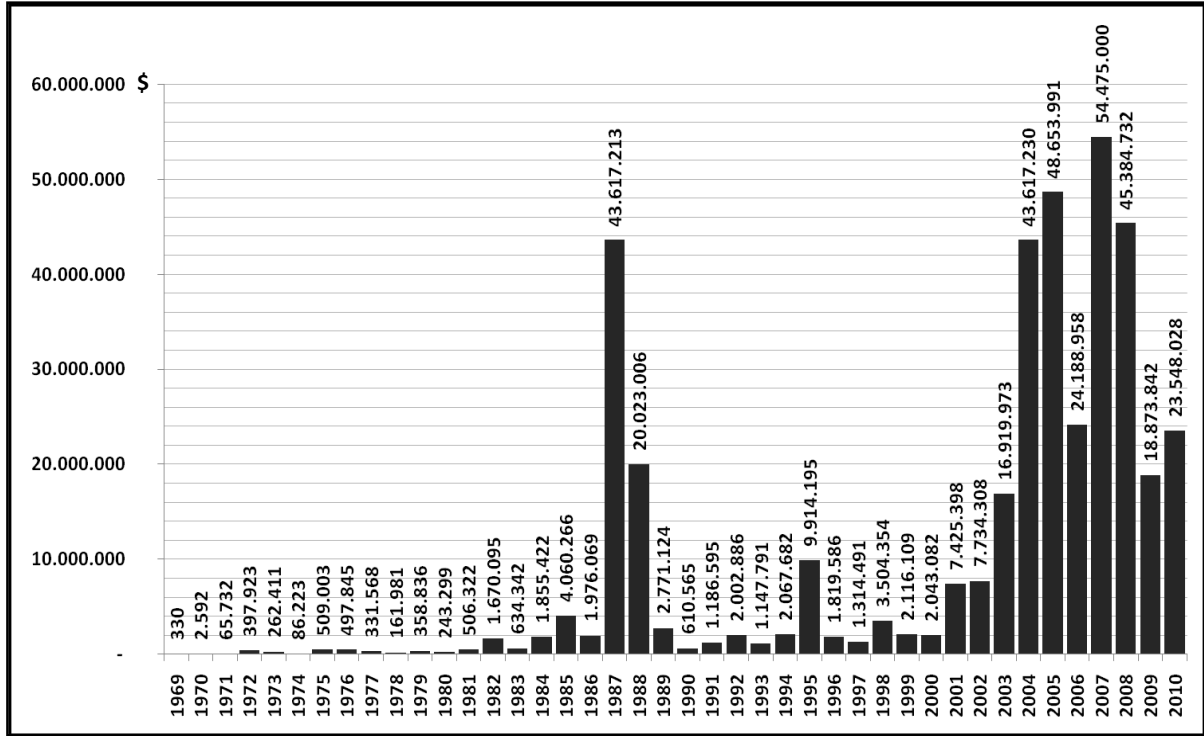
Tablo 113 incelendiğinde, bu tasnifte kayıtlara geçen ilk ihracatın 1969 yılında 330 Dolar olarak gerçekleştiği görülmektedir. İhracat ilk defa 1984 yılında 1 milyon Dolar seviyesinin üstüne çıkarak 1.855.422 Dolar olarak gerçekleşmiştir. 1980'li yıllar boyunca düşük seviyelerde seyreden ihracat, 1987 yılındaki 43.617.213 Dolarlık, 1988 yılındaki 20.023.006 Dolarlık ve 1995 yılındaki 9.914.195 Dolarlık istisnâ yüksek değerler hariç 2001 yılına kadar en yüksek 3.504.354 Dolar seviyesine (1995 yılı ihracat rakamı) ulaşmıştır. İhracat, 2001 yılında 7.425.398 Dolar olarak gerçekleşmiş ve bu tarihten sonra sürekli bir yükseliş kaydetmiştir.

Tablo 113.
Türkiye'nin Kuveyt'e Makinalar ve Taşıt Araçları İhracatı (1969-2010)

Yıllar	İhracat (Dolar)	Yıllar	İhracat (Dolar)
1969	330	1990	610.565
1970	2.592	1991	1.186.595
1971	65.732	1992	2.002.886
1972	397.923	1993	1.147.791
1973	262.411	1994	2.067.682
1974	86.223	1995	9.914.195
1975	509.003	1996	1.819.586
1976	497.845	1997	1.314.491
1977	331.568	1998	3.504.354
1978	161.981	1999	2.116.109
1979	358.836	2000	2.043.082
1980	243.299	2001	7.425.398
1981	506.322	2002	7.734.308
1982	1.670.095	2003	16.919.973
1983	634.342	2004	43.617.230
1984	1.855.422	2005	48.653.991
1985	4.060.266	2006	24.188.958
1986	1.976.069	2007	54.475.000
1987	43.617.213	2008	45.384.732
1988	20.023.006	2009	18.873.842
1989	2.771.124	2010	23.548.028

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (11.04.2012)

Küresel ekonomik krizin yaygın olarak etkisini gösterdiği 2008 yılından sonra ihracatımız düşmüş, 2009 yılında 18.873.842 Dolar olarak gerçekleşmiştir. 2010 yılı ihracat rakamı ise 23.548.028 Dolardır.

Şekil 76. Türkiye'nin Kuveyt'e Makinalar ve Taşıt Araçları İhracatı (1969-2010)

5.3.9. ÇEŞİTLİ MAMUL EŞYA

Bu grup; prefabrik yapılar, sıhhi su tesisatı, ısıtma ve sabit aydınlatma cihazları; mobilya, yatak takımı, yatak payandaları ve yastıklar; seyahat eşyası, el çantaları vb. taşıyıcı eşya; giyim eşyası ve bunların aksesuarları; ayakkabılar ve aksamı; başka yerde belirtilmeyen mesleki, ilmi, kontrol alet ve cihazlar; fotoğraf, sinemacılıkta kullanılan alet ve cihazlar ile optik eşya, saatler ile başka yerde belirtilmeyen çeşitli mamül eşyaları kapsamaktadır.

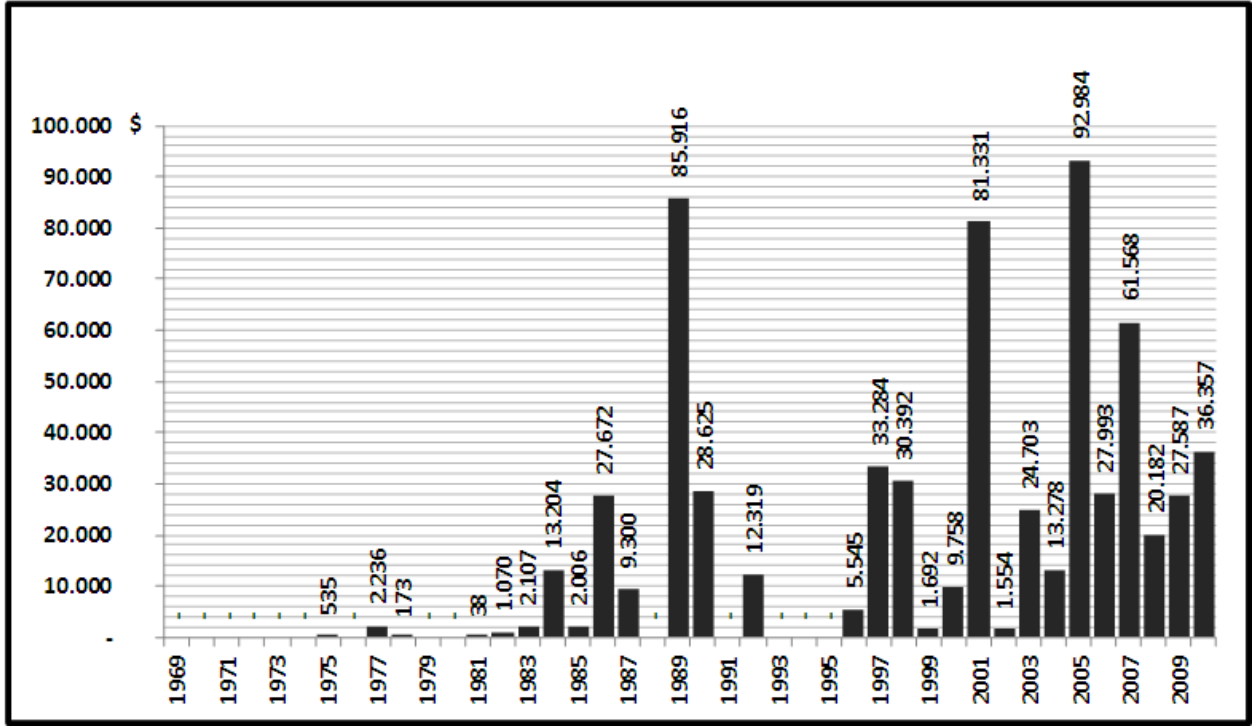
Bu tasnifte kayıtlara geçen ilk ithalat 535 Dolarla 1975 yılında gerçekleşmiştir. 1975-1992 yılları arasında ithalat düşük seviyelerde ve düzensiz olarak gerçekleşmiş, 1992-1996 yılları arasında bu tasnifte hiç ithalat gerçekleşmemiştir. Bu dönemden sonra ilk ithalat 1996 yılında, 5.545 Dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu tarihten sonra artış ve azalışlar görülmekle birlikte, ithalat kesintisiz olarak devam etmiştir. Tablo 114’de de görüldüğü gibi, 1997 yılında ithalat rakamı 33.284 Dolar, 2001 yılında 9.758 Dolar, 2002 yılında 81.331 Dolar, 2005 yılında 92.984 Dolar, 2010 yılında ise 36.357 Dolar olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye’nin Kuveyt’ten ithalatı daha ziyade Uzakdoğu menşeli oyuncak ve hediyelik eşyalardan oluşmaktadır.

Tablo 114.
Türkiye’nin Kuveyt’ten Çeşitli Mamul Eşya İthalatı (1969-2010)

Yıllar	İthalat (Dolar)	Yıllar	İthalat (Dolar)
1969	-	1990	28.625
1970	-	1991	-
1971	-	1992	12.319
1972	-	1993	-
1973	-	1994	-
1974	-	1995	-
1975	535	1996	5.545
1976	-	1997	33.284
1977	2.236	1998	30.392
1978	173	1999	1.692
1979	-	2000	9.758
1980	-	2001	81.331
1981	38	2002	1.554
1982	1.070	2003	24.703
1983	2.107	2004	13.278
1984	13.204	2005	92.984
1985	2.006	2006	27.993
1986	27.672	2007	61.568
1987	9.300	2008	20.182
1988	-	2009	27.587
1989	85.916	2010	36.357

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (11.04.2012)

Şekil 77. Türkiye'nin Kuveyt'ten Çeşitli Mamul Eşya İthalatı (1969-2010)

Tablo 115'te de görüldüğü gibi Türkiye'nin Kuveyt'e çeşitli mamul madde tasnifindeki ihracatı ilk defa 1969 yılında kayıtlara geçmiştir. 1969 yılında 11.434 Dolar olan bu rakam, 1970 yılında 13.989 Dolar olarak gerçekleşmiştir.

İhracat rakamları 1982 yılına kadar 1 milyon Dolar seviyesinin altında gerçekleşmiş, 1982 yılında hızlı bir yükseliş kaydederek 2.343.508 Dolar olarak kayıtlara geçmiştir. 1987 yılına kadar istikrarlı bir şekilde devam ederek ihracatımız, 1987 yılında hızlı bir yükseliş kaydederek 44.678.310 Dolar olarak gerçekleşmiştir. 1988 yılında ihracat rakamı 22.451.040 Dolar, 1989 yılında 9.426.744 Dolar, 1990 yılında ise 6.045 Dolar olarak kayıtlara geçmiştir. 1996 yılında ihracat rakamı tekrar 10 milyon dolar seviyesinin üstüne çıkmış ve 13.682.982 Dolar olarak gerçekleşmiş, 1997 yılında ise hızlı bir yükselişle 22.983.696 Dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu tarihten sonra ihracat rakamları zaman zaman azalma kaydetse de 10 milyon dolar seviyesinin üstünde istikrarlı olarak gerçekleşmiştir.

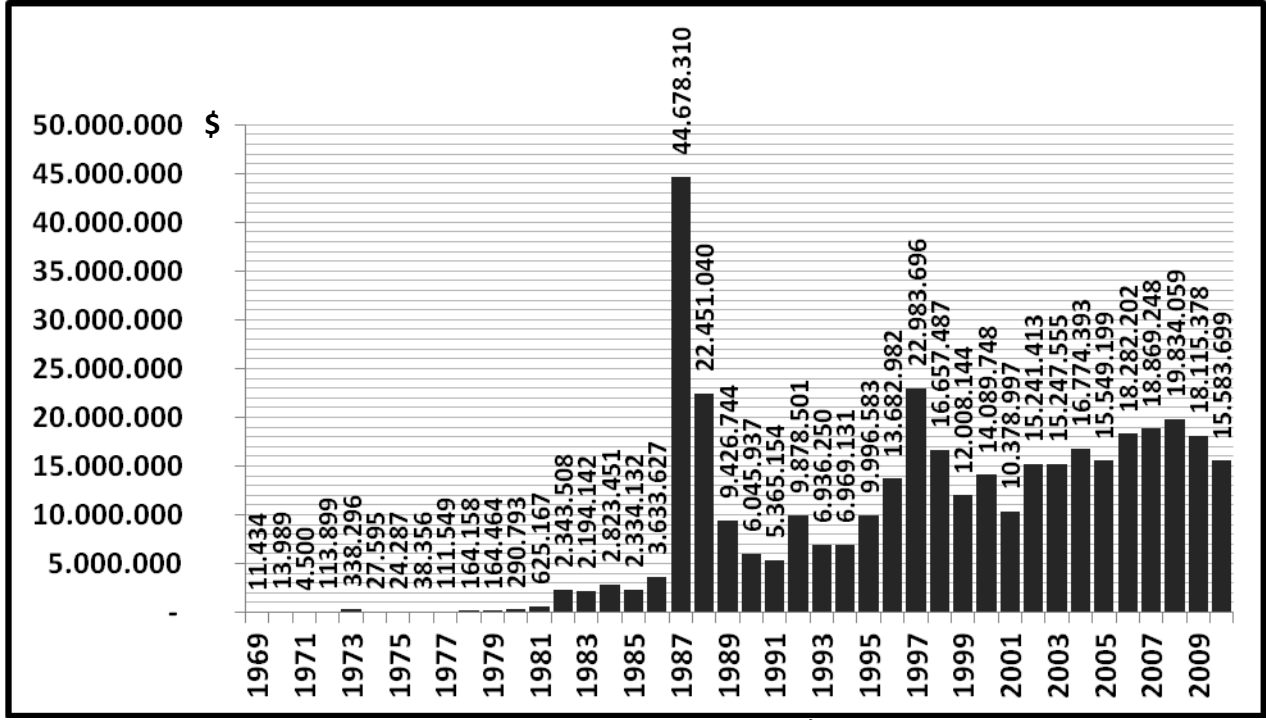
Tablo 115.
Türkiye'nin Kuveyt'e Çeşitli Mamul Eşya İhracatı (1969-2010)

Yıllar	İhracat (Dolar)	Yıllar	İhracat (Dolar)
1969	11.434	1990	6.045.937
1970	13.989	1991	5.365.154
1971	4.500	1992	9.878.501
1972	113.899	1993	6.936.250
1973	338.296	1994	6.969.131
1974	27.595	1995	9.996.583
1975	24.287	1996	13.682.982
1976	38.356	1997	22.983.696
1977	111.549	1998	16.657.487
1978	164.158	1999	12.008.144
1979	164.464	2000	14.089.748
1980	290.793	2001	10.378.997
1981	625.167	2002	15.241.413
1982	2.343.508	2003	15.247.555
1983	2.194.142	2004	16.774.393
1984	2.823.451	2005	15.549.199
1985	2.334.132	2006	18.282.202
1986	3.633.627	2007	18.869.248
1987	44.678.310	2008	19.834.059
1988	22.451.040	2009	18.115.378
1989	9.426.744	2010	15.583.699

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (11.04.2012)

Türkiye'nin Kuveyt'e olan mamul eşya ihracatında 1980'li yıllar ve 2000'li yıllar olmak üzere iki dönemde yükselişe geçmiştir. Bu dönemlerde ihracat, giyim eşyası, inşaat malzemesi ve mobilya alanlarında yoğunlaşmıştır.

Bu dönemlerdeki yükselişlerin temel nedeni Türk mobilya ve tekstil sektörünün artan üretim kapasitesi neticesinde dış pazarlara yönelmesidir. Bu dış pazarlara yönelme esnasında, Avrupa ülkelerinin ve ABD'nin tekstil ürünlerine koyduğu kotolar neticesinde ihracatçı Ortadoğu pazarına yönelmiştir. Dolayısıyla, 1980 sonrası dönem, Türk tekstil ihracatçısının ve mobilya ihracatçısının Ortadoğu pazarlarına büyük açılımlarını yaptıkları dönemlerdir.

Şekil 78. Türkiye'nin Kuveyt'e Çeşitli Mamul Eşya İhracatı (1969-2010)

5.3.10. SITC'DE SINIFLANDIRILMAMIŞ EŞYALAR

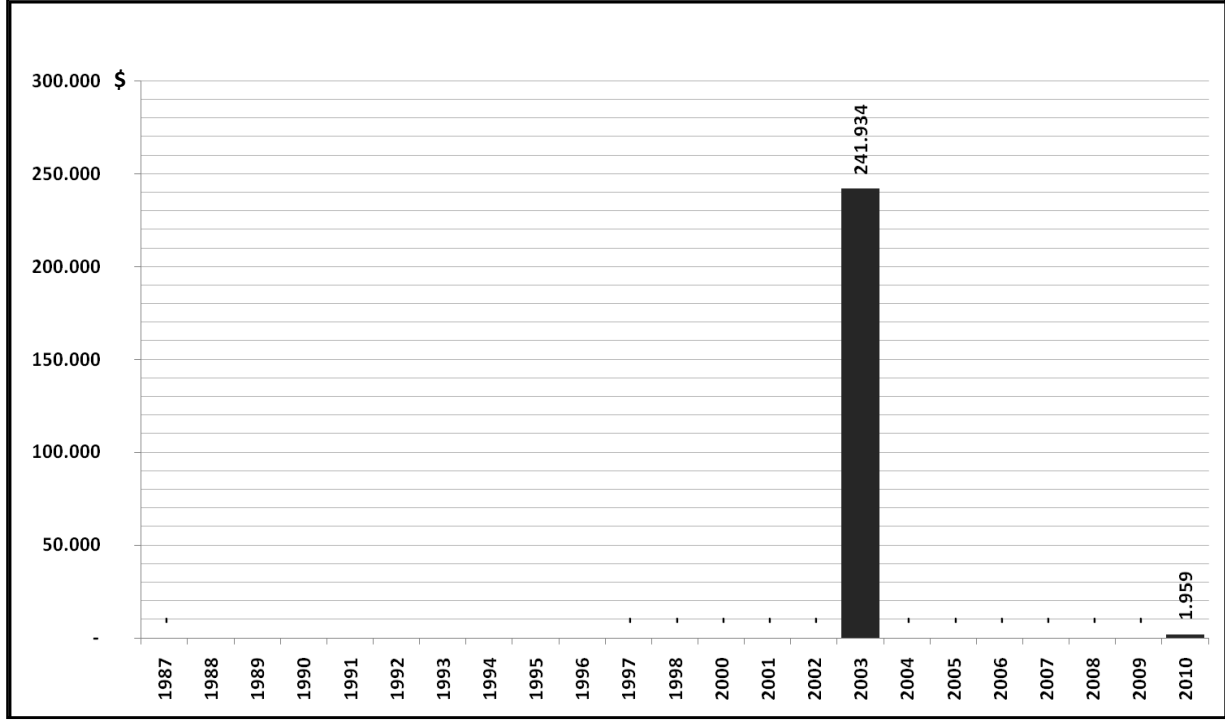
Bu grup, çeşitlerine göre sınıflandırılmamış posta yolu ile gelen paketlenmiş mallar; çeşidine göre sınıflandırılmamış özel işlemler ve özel mallar; tedavülde olmayan metal paralar (altın olanlar hariç) ile altın, parasal olmayan (altın madeni hariç) kapsamaktadır.

Tablo 116.
Türkiye'nin Kuveyt'ten SITC'de Sınıflandırılmamış Eşya İthalatı (1987-2010)

Yıllar	İthalat (Dolar)	Yıllar	İthalat (Dolar)
1987	-	2004	-
1997	-	2005	-
1998	-	2006	-
2000	-	2007	-
2001	-	2008	-
2002	-	2009	-
2003	241.934	2010	1.959

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (11.04.2012)

Bu tasnifte en çok gerçekleşen ithalat yarış atı kaleminde olmaktadır. 2003 yılında gerçekleşen 241.934 Dolarlık ithalat bu kaleme gerçekleşmiştir. 2010 yılında gerçekleşen ithalat da at yarışları kaleminde olmuştur.

Şekil 79. Türkiye'nin Kuveyt'ten SITC'de Sınıflandırılmamış Eşya İthalatı (1987-2010)

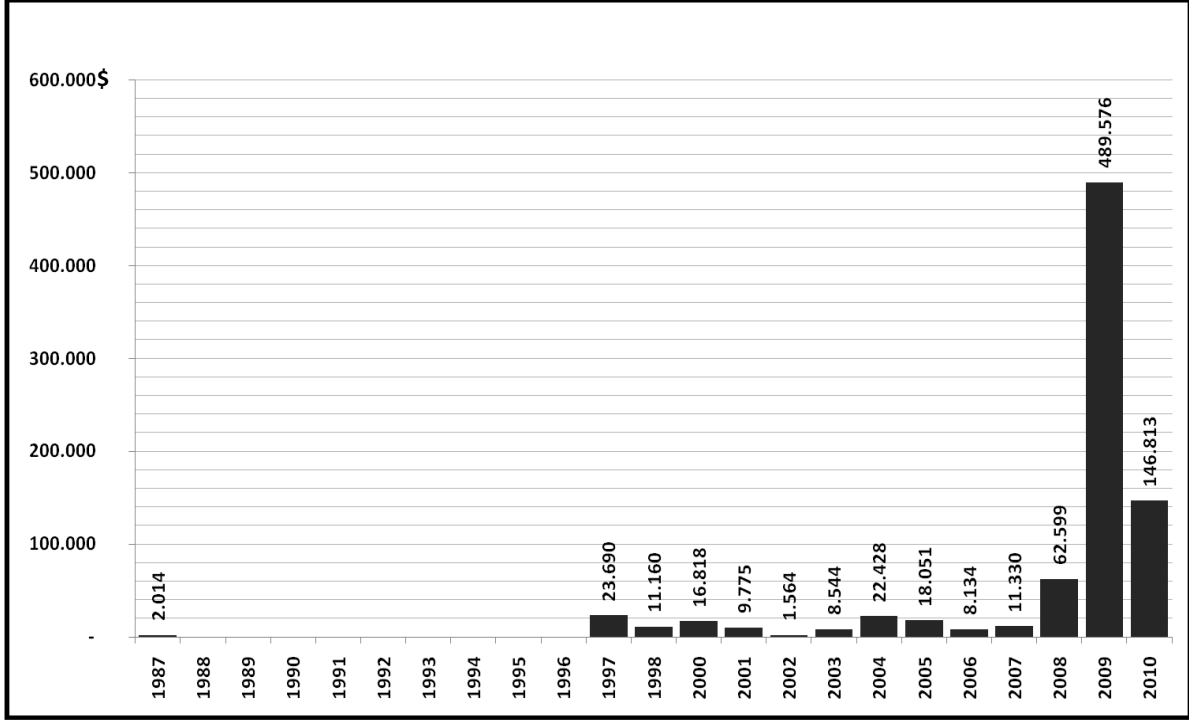
Tablo 117.

Türkiye'nin Kuveyt'e SITC'de Sınıflandırılmamış Eşya İhracatı (1987-2010)

Yıllar	İhracat (Dolar)	Yıllar	İhracat (Dolar)
1987	2.014	2004	22.428
1997	23.690	2005	18.051
1998	11.160	2006	8.134
2000	16.818	2007	11.330
2001	9.775	2008	62.599
2002	1.564	2009	489.576
2003	8.544	2010	146.813

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri (İstatistik Üretim Motoru) <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> (11.04.2012)

Bu tasnifteki ihracatımız düşük seviyede ve düzensiz olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılında 489.576 Dolarla gerçekleşen ihracat yarış atı kaleminde gerçekleştirilmiştir.

Şekil 80. Türkiye'nin Kuveyt'e SITC'de Sınıflandırılmamış Eşya İhracatı (1987-2010)

SONUÇ

Türkiye'nin Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar ve Kuveyt'le olan dış ticareti siyasî alandaki gelişmelere paralel olarak 2000'li yıllarında ortalarından itibaren artmaya başlamıştır. Bu dönemden sonra dış ticaret hacmindeki artış aynı zamanda istikrar da kazanmıştır. Bu çalışmada incelenen dört ülke imalat ve gıda sektörlerinin gelişmemiş olması nedeniyle özellikle bu iki alanda ithalata bağımlıdır. Bu da Türkiye açısından önemli bir ihracat potansiyeline işaret etmektedir. Türkiye, Bahreyn'in ithalat yaptığı ülkeler arasında 11. sırada, Birleşik Arap Emirliklerinin ithalat yaptığı ülkeler arasında 7. sırada, Katar'ın ithalat yaptığı ülkeler arasında 17. sırada, Kuveyt'in ithalat yaptığı ülkeler arasında ise 26. sıradadır. Bu ülkelerin tüketim pazarlarının potansiyelleri göz önüne alındığında, bu potansiyelin yeterince değerlendirilemediği açıktır. Bu ülkelerin hızla gelişen ekonomileri ve büyük altyapı yatırımları dolayısıyla, başta inşaat malzemeleri ve kimyasalları olmak üzere, otomotiv ve yedek parçaları, iş makineleri, mobilya, gıda sektörlerinde ayrıca, müteahhitliğin yanı sıra, turizm ve sağlık olmak üzere çeşitli hizmet alanlarında ülkemiz firmaları açısından potansiyel taşımaktadır. Küresel ekonomik krizin inşaat sektöründe yavaşlamaya yol açtığı, bunun da tek kaleme bağlı ihracatımızı olumsuz etkilediği görülmektedir. Bu nedenle, sürdürülebilir ihracat artışının ancak ihraç kalemlerinin çeşitlendirilmesi ile mümkün olabileceği değerlendirilmektedir.

Bu ülkelere ihracatı yapılan ürünlerin başında demir-çelik gelmektedir. 2008'de yaygın olarak etkisini göstermeye başlayan küresel ekonomik kriz neticesinde bu tasnifte yapılan ihracat olumsuz olarak etkilenmiştir. Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar ve Kuveyt'e ihracatı yapılan diğer bir önemli tasnif de canlı hayvanlar ve gıda tasnifindedir. Ancak, coğrafi yakınlığa ve bu ülkelerin İslamî kesim usulleri konusundaki hassasiyetlerine rağmen Türkiye bu tasnifteki potansiyeli yeterince değerlendirememektedir. Türkiye, bu ülkelerinin sermayesini enerji, lojistik ve gayrimenkul alanındaki yatırımlara çekme konusunda çaba göstermektedir.

Bu ülkeler içinde Birleşik Arap Emirlikleri, aynı zamanda da bölgenin en önemli re-eksport (yeniden ihraç) merkezidir. Birleşik Arap Emirlikleri'ne ihraç edilen bir ürünün nihai tüketim pazarı doğrudan Birleşik Arap Emirlikleri olacağı gibi, re-export (yeniden ihraç)

yoluyla üçüncü bir ülke de olabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında Birleşik Arap Emirlikleri'ne yapılacak yatırımlarla hem Birleşik Arap Emirlikleri pazarına yönelik hem de başta Hindistan olmak üzere Güney Asya ülkelerine ve bölge ülkelerine yönelik ihracatımız açısından önemli bir avantaj kazanılabilir.

Türkiye geleneksel olarak bu ülkelere canlı hayvan ve gıda ihracatçısı konumunda iken, işlenmiş mallar ve makina tasniflerindeki ihracatımız düzenli olarak artış göstermektedir. Bu ülkelerle olan dış ticaret potansiyelinin önündeki en büyük engel ticaretin kurumsallaşmamış olmasıdır. Geleneksel dış ticaret ortaklarımız olan Avrupa ülkeleri ile ticaretimiz gerek çok taraflı ve gerekse ikili platformlarla kurumsallaştırılmıştır. Bunların aksine Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar ve Kuveyt ile olan dış ticaretimiz çok taraflı ve ikili kurumsallaşmış seviyesine ulaşamamıştır. Bu durum aynı tasnif ve kalemlerdeki ürünlerde iniş ve çıkışlarla sonuçlanabilmektedir. Dış ticarete aynı tasnif ve kalemlerde sürekliliğin sağlanması için kurumsallaşma engel teşkil etmektedir.

Bahreyn'de küresel malî krizin etkilerinin yaygın olarak görülmeye başlandığı 2008 yılı sonlarından itibaren altyapı ve gayrimenkul inşaatlarında ciddi bir duraklama ve erteleme gözlemlenmekle birlikte, inşaatına başlanılan projelerin zaman içerisinde tamamlanması kaçınılmazdır. Bu durum, başta temel inşaat malzemeleri (demir-çelik, yapı malzemeleri ve kimyasallar vb.) ve ev tekstili olmak üzere mobilya-dekorasyon ürünlerinde ihracatçılar için önemli imkânlar ortaya çıkarabilecektir. İnşaat sektöründeki gelişmelere paralel olarak altyapı geliştirme projelerinin de devam edeceği öngörülmektedir. Bu nedenle, bu alandaki elektrik transformatörleri, kablolar ve diğer altyapı malzemeleri ihracatı imkânı bulunmaktadır.

Bahreyn nüfusunun resmî olarak yarısını teşkil eden çoğu Asya ülkeleri kökenli yabancı işçilerin tüketim güçleri zayıftır. Bu işçiler, alışkanlıkları gereği geldikleri ülkelere ithal edilen ucuz malları tercih etmektedirler. Özellikle tekstil ürünleri ihracatında, ülkedeki yabancı işçilerin kendi geleneksel kıyafetleri veya geldikleri ülkeler menşeli ürünleri tercih ettikleri dikkate alınmalıdır. Ayrıca, tüketici kitlenin de küçüklüğü dikkate alınması gereken diğer bir husustur.

Bahreyn, Körfez İşbirliği Ülkeleri (KİK) ile arasında gümrük birliği bulunması, coğrafi konumu nedeniyle bölge ülkelerine geçiş kolaylığı ve ayrıca bölge ülkeleri içerisinde oldukça liberal bir ekonomiye sahip olması ve üretim çeşitliliğinin de bulunmaması gibi nedenlerle ülkemiz ihracatçıları açısından önemli fırsatlar içermektedir. Bu nedenle Bahreyn KİK ülkelerine açılım üssü görevi görebilecek bir konumdadır. Bahreyn'e demir-çelik ürünleri, gıda maddeleri, sebze ve meyve, tekstil ve konfeksiyon ürünleri ve dayanıklı tüketim maddeleri sektörlerinde ihracatımızın hızla artırılması mümkün görülmektedir. Ayrıca sağlık, eğitim, turizm, bilgi teknolojileri ve tarım da iki ülke arasında önemli işbirliği alanlarını teşkil etmektedir.

Birleşik Arap Emirlikleri'nin toplam ithalatının yaklaşık % 50'sini tüketim mallarının oluşturduğu göz önüne alındığında, çoğunlukla yüksek gelirli vatandaşların talep ettiği yüksek maliyetli ürünler ve Birleşik Arap Emirliklerinde yetiştirilmeyen başta gıda maddeleri olmak üzere temel ürünler ihracat potansiyeli yüksek olan kalemlerdir. Birleşik Arap Emirliklerinin KİK içinde en liberal dış ticaret rejimine sahip olması ve ülkenin aynı zamanda önemli bir yeniden ihraç (re-export) merkezi olması ihracat potansiyelini artıran diğer bir önemli faktördür.

Küresel malî kriz nedeniyle ihracatta yaşanan düşüşe rağmen, Birleşik Arap Emirlikleri ülkemize önemli fırsatlar sunabilecek bir pazardır. Özellikle, Birleşik Arap Emirlikleri içindeki serbest bölgelerin varlığı, Birleşik Arap Emirliklerine yapılacak yatırımlarla hem Birleşik Arap Emirlikleri pazarına yönelik hem de başta Hindistan olmak üzere Güney Asya ülkelerine ve bölge ülkelerine yönelik ihracatımız açısından önemli bir avantaj kazanılabileceği düşünülmektedir. Bunun yanında Dubai'nin bir yeniden ihraç (re-eksport) üssü olduğu ve ithalatının büyük bölümünü tekrar çevre pazarlara ihraç ettiği dikkate alınarak, ihracatımızdaki açısından taşıdığı önem daha iyi anlaşılacaktır.

Ülkemiz ile Katar arasındaki ticarî ve ekonomik ilişkilerin taşıdığı potansiyel, bazı sektörler açısından son derece yüksektir. Türkiye ile Katar arasındaki coğrafi yakınlık ve Türkiye'nin Katar kamuoyunda son derece olumlu olan imajı, müteahhitlik sektörü ile bu ülkede yakaladığımız başarılarla birleştiğinde satın alma gücü son derece yüksek olan bu pazarda önemli imkânlar bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, dikkat edileceği

üzere, söz konusu büyük potansiyeli bazı sektörlerin taşıdığına işaret edilmektedir. Ülkenin düşük nüfusu, diğer taraftan nüfusun büyük ölçüde dar gelirli Hindistan ve Pakistan'dan gelen yabancılardan oluşması, tüketim alışkanlıklarının farklı olması büyük imkânların hemen her sektörde elde edilmesini engellemektedir. Diğer taraftan, devlet tekelleri ve belli başlı sektörlerin sınırlı sayıda firmanın elinde olması başta olmak üzere pazarın kendi yapısından kaynaklanan olumsuzluklar ve lojistik imkânların yetersizliği de bu fırsatlardan yararlanılması önündeki zorlukları artırmaktadır.

Katar'ın hızlı gelişen ekonomisi ve büyük altyapı yatırımları, başta inşaat malzemeleri ve kimyasalları olmak üzere, otomotiv ve yedek parçaları, iş makineleri, mobilya, gıda sektörlerinde ayrıca, müteahhitliğin yanı sıra, turizm ve sağlık olmak üzere çeşitli hizmet alanlarında ülkemiz firmaları açısından potansiyel taşımaktadır. Katar'ın firmalarımıza sunduğu imkânlardan yararlanılması, öncelikle bu ülkedeki iş yapma koşulları hakkında tam bilgi sahibi olunması ve firmalarımızın bu koşullar hakkında doğru yönlendirilmesi ile mümkün olabilecektir.

Katar hidrokarbon ve türevleri hariç hemen hemen her ürünü ithal ettiği için her alanda ilk bakışta potansiyel bir ihracat pazarı olarak gözükmektedir. Katar ekonomisinin gösterdiği güçlü performansın en önemli özelliği ekonomik büyümenin sürdürülebilir kılınması için birbiri ardına altyapı ve üstyapı projelerine başlanmış olmasıdır. Bu nedenle Katar, gerek sürdürülen, gerek planlanan yoğun alt ve üst yapı yatırımları çerçevesinde dünyanın en önemli müteahhitlik hizmetleri pazarlarından biri haline gelmiştir.

Katar pazarı ile ilgili planlamalarda dikkate alınması gereken önemli hususlar şöyle sıralanabilir: Ülkenin nüfusunun düşük olması, pazarının bir kaç büyük şirket tarafından kontrol ediliyor olması, alım gücü yüksek yerli ve batılı nüfusun sayıca az (yerel nüfus 250.000 civarındadır) olması, buna karşın alım gücü düşük, çoğunlukla Hindistan ve Pakistan'dan gelen işçilerin genel nüfusa oranının fazla olması. Tüketim alışkanlıkları farklı olduğundan her sektörde fırsat yakalamak güç olmaktadır. Katar'ın hızlı gelişen ekonomisi ve büyük altyapı yatırımları, başta inşaat malzemeleri ve kimyasalları olmak üzere, otomotiv ve yedek parçaları, iş makineleri, mobilya, gıda, müteahhitlik, turizm, sağlık sektörlerinde firmalarımız açısından büyük potansiyel taşımaktadır.

Katar'da başta inşaat malzemeleri ve kimyasalları olmak üzere, otomotiv ve yedek parçaları, iş makineleri, mobilya, gıda sektörlerinde ayrıca, müteahhitliğin yanısıra, turizm ve sağlık olmak üzere çeşitli hizmet alanlarında ülkemiz firmaları açısından önemli bir potansiyel mevcuttur. Bununla birlikte, Katar pazarının sunduğu imkânlar ve bu ülkede iş yapma koşulları firmalarımız tarafından tam olarak bilinmemektedir. Ayrıca, pazarın küçüklüğü ve yerleşmiş iş yapma alışkanlıkları, pazara giriş konusunda caydırıcı olabilmektedir.

Kuveyt ile Türkiye arasındaki ticaret mevcut potansiyelin altında ve kapsamı ise sınırlıdır. Bu durumun önemli ölçüde ülkemiz ile Kuveyt arasında en uygun ulaşım güzergâhı olan Türkiye-Irak-Kuveyt güzergâhının 1. Körfez Savaşı sonrasında kapanmasından kaynaklanmaktadır. Irak sınırı Türk kamyonlarının geçişine açılrsa bile önemli güvenlik sorunları bulunmaktadır. Dolayısıyla, bu durum Kuveyt ile olan ticarî ilişkilerimizi etkilemeye devam edecektir.

Kuveyt, Batılı firmaların köklü ilişkilere sahip olduğu bir ülkedir. Kuveytli işadamları ile uzun süredir pazarda bulunan yabancı firmalar arasındaki köklü ve kapsamlı ilişkiler olması, ülkede yaşayan batılıların genellikle üst düzey karar alıcılar olmaları, yine pek çok projenin batılı firmaların danışmanlığında gerçekleştirilmesi, batılı markalara olan bağlılık pazara yeni girmek isteyen firmaları engelleyici olabilmektedir. Buna ilave olarak, yabancıların Kuveyt'teki faaliyetlerini Kuveytli acenteler aracılığıyla yürütmelerini gerektiren düzenlemeler firmalarımızın Kuveyt'e olan ilgisini düşüren önemli bir etmendir. Yabancı firmaların, bazı istisnalar dışındaki kamu alımlarına yönelik ihalelere acenteleri aracılığıyla katılabilmelerine ilişkin düzenlemeler ise müteahhitlik sektöründen yeterince pay alınamamasının en önemli nedenlerindedir.

Diğer bir önemli husus ise Kuveyt'in sanayileşme çabaları ve bu çerçevede yerli üretimin artış göstereceğine ilişkin tahminlerdir. Kuveyt piyasasında yerel firmalar kurmak suretiyle faaliyet gösterme seçeneği taşımacılık ve müteahhitlik firmalarımız için de geçerli bir hareket tarzıdır. Kuveyt'le ilgili dikkate alınması gereken en önemli husus, Kuveyt'in uzun yıllar boyunca birçok tüketim ürününü ithal etmeye devam edeceği, ayrıca petrol ve doğal gazla bağlı zenginliğiyle artan oranda yeni yatırım ve iş imkânları sunmayı

sürdüreceğidir. Ayrıca, Kuveyt mal ve hizmet ihracatımız için yarattığı pazar potansiyelinin yanısıra, yatırım ve sermaye ihtiyacının karşılanması açısından da önemli bir ülke olmaya devam edecektir. Bilhassa kişi başına alım gücü itibarıyla en zengin ülkeler arasında yer alan Kuveyt pazarının, bugün geçmişe kıyasla daha fazla ülkemiz ihracatçılarının ilgi alanı içerisinde olması gerektiği düşünülmektedir.

Türkiye ile Körfez ülkeleri arasında hızla gelişen ticari ve ekonomik ilişkilerin daha kapsamlı bir işbirliğine dönüşmesi amacıyla, Türkiye ile KİK arasında sürdürülmekte olan Serbest Ticaret Anlaşması (STA)'nın bir an önce sonuçlandırılması da yararlı olacaktır. STA'nın, en kısa süre içerisinde sonuçlandırılması, yalnızca mal ticareti açısından değil, kapsamlı altyapı projelerini yürürlüğe koyan ve bu bağlamda hizmet ticaretimiz açısından da önemli bir pazar konumuna gelen KİK ülkeleri ile ekonomik ilişkilerin daha da geliştirilmesi ve bu ülkelerde artan pazar imkânlarından daha etkin bir biçimde yararlanılması açısından büyük önem arz etmektedir.

Körfez ülkelerinin küçük ülkeler oluşu, siparişlerin boyutlarını ve düzenliliğini olumsuz etkilemekte, maliyetleri artırmakta ve istenilen ekonomik ölçeğe ulaşılmasını güçleştirmektedir. Ülkemizin ihraç ettiği ürünlerin profilindeki değişiklikler ve değişen ürün profilinin bölgeye ihraç edilen ürünlere yeterince yansıtılamaması ihracatımızın yeterli seviyede olmamasının diğer bir nedenidir. Geçmişte bölgeye ihracatta önemli yer tutan canlı hayvan, hayvan yemi, tarım ve gıda ürünleri ihracatındaki artışların sınırlı oluşu ve yer yer düşüş göstermesi bu saptamayı desteklemektedir. Ancak, son yıllarda genel ihracatımız içerisinde payı artan otomotiv, dayanıklı tüketim malları, vb. ürünlerin bölgeye bu payla orantılı bir miktarda ihracatı mümkün olamamıştır. Bu durumun en önemli nedenleri arasında firmalarımızın patent, lisans, üretim anlaşmaları ile ilgili eksiklikleridir. Bu ülkelerle KİK kapsamında ticaret ve işbirliğinin artması da fosil enerji ihracatı dışındaki sanayi sektörünün gelişimi, hizmet sektörüne yönelik bankacılık, finans, turizm, sağlık hizmetleri gibi yeni alanların geliştirilmesine katkıda bulunacağından ve daha dengeli bir ekonomik yapıyı bölgesel olarak oluşturacağından önemlidir.

KAYNAKLAR

- ACAR, M. Sadık. Uluslar arası Reel Ticaret: Teori, Politika, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 2004.
- ALTINIŞIK, Benli Meliha. 1990'lı Yıllarda Ortadoğu ve Türkiye, İstanbul: Boyut Kitapları, 1999.
- ARISOY, Ebru ve DEMİR Recep. Ekonomik Görünüm 2002- Dünya'da ve Türkiye'de Ekonomik Gelişmeler, Ankara: Dış Ticaret Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü Yayını, Sayı:14, Temmuz 2003.
- DEMİREZEN, Mustafa. Türkiye ile Ortadoğu Ülkeleri Arasındaki Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi, Ankara: Yüksek Lisans Tezi, 1983.
- EGE, Yavuz A., Türkiye'nin Dış Ticaretinin Bugünü ve 21.yy'a Doğru Muhtemel Gelişmeler, Ankara: Ekonomist, 02 Aralık 1972.
- EĞİLMEZ, Mahfi ve KUMCU Ercan. Ekonomi Politikası Teori ve Türkiye Uygulaması, İstanbul: OM Yayınevi , 2002.
- GÖZENÇ, Selami. Güneybatı Asya "Ortadoğu Ülkeler Coğrafyası", İstanbul: Çantay Kitabevi, 1999.
- GÖZENÇ, Selami, GÜNAL Nurten ve ÖZDEMİR Yasemin. Ortadoğu "Güneybatı Asya" Ülkeler Coğrafyası, İstanbul: DER Yayınları, 2010.
- HEPAKTAN, Cemal Erdem. Türkiye'nin Dış Ticaretinin gelir Yönlü Analizi, Ankara: Uluslararası Ekonomi ve Dış Ticaret Politikaları, Yıl:1 Sayı:2, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Yayınları, 2007.

IŞIL, Sevinç. 1980’li yıllarda Türkiye’nin Ortadoğu Ülkelerine Yaptığı İhracatın Yapısı Üzerine Bir Araştırma, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), 1986.

KARAASLAN, Tufan. Ortadoğu’nun Coğrafyası, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2006.

KOCAKUŞAK, Süha. Ankara: Ortadoğu Ülkeleri Nüfus Coğrafyası, Ocak Yayınları, 1999.

ÖZEY, Ramazan. Dünya Denkleminde Ortadoğu Coğrafyası, İstanbul: Aktif Yayınevi, 2009.

SÖNMEZ, Mustafa. Türkiye Ekonomisinin 80 Yılı, İstanbul: İTO Yayınları, 2004.

İNTERNET KAYNAKLARI

“Bahreyn Finans ve Mütahhitlik Sektörlerindeki Gelişmeler” Bilgi Notu, T.C. Manama Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği,
<http://www.musavirlikler.gov.tr/altdetay.cfm?AltAlanID=368&dil=TR&ulke=BAH>
(16.01.2012)

“Bahreyn’in Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik-Ticari İlişkileri” Bilgi Notu, T.C. Manama Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Manama Mart 2010,
<http://www.musavirlikler.gov.tr/altdetay.cfm?AltAlanID=368&dil=TR&ulke=BAH>
(16.01.2012)

Bahreyn Merkezî İstatistik Örgütü (Kingdom of Bahrain Central Statistics Authority),
http://www.cio.gov.bh/cio_eng/

Bahreyn Ülke Profili, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Anlaşmalar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2010, <http://www.ekonomi.gov.tr/upload/9B1A7C32-D8D3-8566-45206B8795D7C0C9/Bahreyn.pdf> (16.01.2012)

Bahreyn Ülke Raporu, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Merkezi Etüt Merkezi, Ankara, Şubat 2011, <http://www.ibp.gov.tr/pg/section-pg-ulke.cfm?id=Bahreyn> (16.01.2012)

Birleşik Arap Emirlikleri Merkez Bankası, <http://www.centralbank.ae/en/index.php>

Birleşik Arap Emirlikleri Millî İstatistik Bürosu,
<http://www.ibp.gov.tr/pg/section-pg-ulke.cfm?id=Bir.%20Arap%20Emirlik>.

Birleşik Arap Emirlikleri Mütahhitlik Hizmetleri Ülke Profili, T.C.Abu Dabi Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Aralık 2010,
<http://www.musavirlikler.gov.tr/altdetay.cfm?AltAlanID=368&dil=TR&ulke=DU>
(16.01.2012)

“Birleşik Arap Emirlikleri ile Türkiye Arasında Yürürlükte Bulunan Anlaşma ve Protokoller” Bilgi Notu, <http://www.musavirlikler.gov.tr/detay.cfm?AlanID=3&dil=TR&ulke=DU>
(16.01.2012)

Birleşik Arap Emirlikleri Ülke Raporu, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi, Ankara, Nisan 2010,
<http://www.ibp.gov.tr/pg/section-pg-ulke.cfm?id=Bir.%20Arap%20Emirlik>. (18.01.2012)

Birleşmiş Milletler İstatistik Bölümü (UN Statistics Division) web sitesi,
<http://unstats.un.org/unsd/default.htm>

Dünya Bankası İstatistikleri, <http://data.worldbank.org/>

Dünya Ticaret Örgütü (World Trade Organization-WTO) İstatistikleri,
http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/statis_e.htm

“Katar Devleti Sosyal ve Ekonomik Göstergeler-Sosyal ve Ekonomik Göstergeler” Bilgi Notu,
T.C. Doha Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği,
<http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/QA/Bilgi%20Notlari/gosterge.pdf> (18.01.2012)

“Katar Ekonomisi ve Dış Ticareti” Hakkında Bilgi Notu, T.C. Doha Büyükelçiliği Ticaret
Müşavirliği, Şubat 2010,
<http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/QA/Bilgi%20Notlari/KAT%20ekonomi%20ve%20dt.pdf> , (18.01.2010)

Katar Hizmetler Sektörü Raporu, T.C. Doha Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Doha, Nisan
2009, <http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/QA/hizmetler%20sektor%202009.pdf>
(18.01.2011)

Katar İstatistik İdaresi, <http://www.qsa.gov.qa/eng/index.htm>

Katar Merkez Bankası, <http://www.qcb.gov.qa/English/Pages/default.aspx>

Katar Mobilya ve İç Dekorasyon Sektörü Raporu, T.C. Doha Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği
<http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/QA/mobilya.pdf> (18.01.2012)

Katar Ülke Raporu, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüt
Merkezi, Ankara, Şubat 2011,
http://www.kobishowroom.com/images/stories/ULke_Raporlari_2011/Katar_ulke_raporu_2011.pdf (18.01.2012)

“Kuveyt’in Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik-Ticari İlişkileri” Bilgi Notu,
T.C. Kuveyt Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Kuveyt, Mart 2008,
<http://www.musavirlikler.gov.tr/altdetay.cfm?AltAlanID=368&dil=TR&ulke=KWT>
(18.01.2012)

Kuveyt Merkez Bankası (Central Bank of Kuwait), <http://www.cbk.gov.kw/>

Kuveyt Merkezî İstatistik Ofisi (Central Statistical Office), <http://www.cso.gov.kw/>

Kuveyt Ticaret ve Sanayi Odası (Kuwait Chamber of Commerce and Industry),
<http://www.kuwaitchamber.org.kw/echamber/website/index.jsp?sessionID=57d3f8c484ec749ce51dd5800120d836c4f3fe8281187a2a72b13384b34d8b35>

Kuveyt Ülke Raporu, T.C. Başbakanlık İhracatı Geliştirme Genel Müdürlüğü, Mayıs 2010,
<http://www.ibp.gov.tr/pg/section-pg-ulke.cfm?id=Kuveyt> (18.01.2012)

Müteahhitlik Hizmetleri Sektör Raporu, T.C. Kuveyt Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Mart 2010,
<http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/KWT/m%C3%BCteahhitlik%20rapor%202010.pdf> , (18.01.2012)

Müteahhitlik Hizmetleri Ülke Raporu, T.C. Doha Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Aralık 2010, Doha,
http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/QA/Muteahhitlik_RAPORU_2010_WB2.pdf , (18.01.2012)

Ortadoğu Durum Raporu, İpekyolu Kalkınma Ajansı, Gaziantep, Ocak 2011,
<http://www.ika.org.tr/dosya/%C4%B0KA%20Orta%20Do%C4%9Fu%20Durum%20Raporu.pdf> (16.01.2012)

Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (Organization of the Petroleum Exporting Countries-OPEC) İstatistikler, http://www.opec.org/opec_web/en/data_graphs/40.htm

“Türkiye-Bahreyn İkili ve Ticarî İlişkiler” Bilgi Notu, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK),
http://www.deik.org.tr/Lists/TicariIliskiler/Attachments/78/Turkiye%20Bahreyn%20Ikili%20Ekonomik%20ve%20Ticari%20Iliskiler_TR.pdf (16.01.2012)

“Türkiye ile Kuveyt Arasında Yürürlükte Bulunan Anlaşma ve Protokoller” Bilgi Notu,
<http://www.musavirlikler.gov.tr/detay.cfm?AlanID=3&dil=TR&ulke=KWT> (18.01.2012)

Uluslar Arası Para Fonu (International Monetary Fund-IMF) İstatistikleri,
<http://www.imf.org/external/data.htm>

“Ülkemiz ile Bahreyn Arasında Ekonomi Alanında İmzalanan Anlaşmalar” Bilgi Notu, T.C.
Manama Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği,
<http://www.musavirlikler.gov.tr/detay.cfm?AlanID=3&dil=TR&ulke=BAH> (16.01.2012)